

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب پېژندنه:

|||||

د کتاب نوم افضل ... افضل شوق

د کتاب مصنفه سيده حسينه گل

د چاپ کال ۲۰۰۶

د کتاب کمپوزر رباب عائشه

د چاپېدو اهتمام وقار علي شاه کاکاخېل

د چاپ خای فیض الاسلام پرنټنگ پريس راولپنډۍ

د دې کتاب ټول حقوق

د مصنفه په حق کې محفوظ ساتلی شي

انتساب

دا کتاب په جدا جدا حوالو زه د پښتو ژبې هاغه نوموړو لیکوالانو ، شاعرانو ، ادیبانو او نقادانو ته اهداء کوم چا چې په پښتو ادب کې وخت په وخت د قدر وړ اضافې کړي دي ، بلکه دې سره یې د معیار د یو اعلی روایت بنیاد هم ایښی دی-

د خدائی بخښلي غني خان چې شاعرانه تخیل یې زما فکر ته هر ځل یوه نوې رڼا بخښلې ده-

د پښتو د ناول د هغه ناویاته فکر لیکونکو محترم سعدالدین شپون ، ډاکټر شیر زمان طائزی او ښاغلي غازي سیال په نوم ... د چا ناولونو چې پښتو ناول شته کړی دی-

د پښتو ژبې هاغه سفرنامه لیکونکو په نوم چې د پښتو سفرنامې خائسته روایت یې په فکر او هنر پاللی دی ستر خوشحال خان خټک ، خدائی یخښلی حمزه شینواري او ښاغلی طاهر آفریدی-

د جدید طرز اُسلوب لرونکو ښاغلي بیر محمد کاروان ، ملگري عنایت الله ضیا ، مېرمن نجیپه سارابیاښاني او سعید گوهر په شان د هاغه لیکونکو په نوم چې د علامت په خوږه پسته اشاره کې د زړه لو ژوند خبره کوي-

د ښاغلي سلیم راز او گران محترم ایاز داؤدزئی په نوم چې د کره کتنې په فن او هنر قدرت لري

او په تېره دا هر څه....

د شلمې صدۍ د هاغه ستر نقاد په نوم چې په ادبي دُنیا کې د قلندر مومند په نوم خپله بېژندگلو لري او چا چې پښتو ژبې او ادب ته په ډېره راستۍ ... د خپل فکر او علم یوه نوې لاره ورکړې ده-

سیده حسینه گل

د مصنفه چاپ کتابونه

- ۱ - "شپون شپول شپلی" (شاعري) کال 1990
- ۲ - "خو ته خبرې کوه" (شاعري) کال 1998
- ۳ - "دا هم هغسې موسم د" (شاعري) کال 2003
- ۴ - "افضل .. افضل شوق" (تنقيدي جائزه) کال 2006

د مصنفه ناچاپه کتابونه

- ۱ - "تصوير" (افسانې) ناچاپ کتاب
- ۲ - "منگوټی" (ناول) ناچاپ کتاب
- ۳ - "ډرامې" (ريډيو ډرامې) ناچاپ کتاب
- ۴ - "سفرنامه هند" (سفرنامه) ناچاپ کتاب

د مصنفه مرام

د پښتون قام سر لوړې غوښتل خو د پښتو په انساني ننگ

د مصنفه پېغام

د پښتون قام سرلوړې غوښتل .. خو د پښتو په انساني ننگ - پښتانه قلمکاران که غواړي چې د مخته وتو قومونو د ادیبانو او شاعرانو سره سیالي اوکړي .. نو هغوی دې هم داسې ادب تخلیق کول شروع کړي ، چې د عصر د روح ریښتوني ترجماني کوي

حسینه گل د پښتوب شاعره

(د اياز داودزئي د هغې تاثيراتي مضمون په تاثر كې چې هغه د حسينه گل د كتاب " دا هم هغسې موسم دى " د مخ كتنې په دستور كې په اوويشتم اپرېل 2004 په اكادمي ادبيات اسلام آباد كې اورولى وو او ما له ئې هم د دغه مضمون يو نقل رالېږلى وو)

د صدو نه چې وو انښتى په مرو كې آوازونه
 په سينو كې چې خوندي وو د پېغلو كو پټ رازونه
 تا راغونډ كړه په يو راز كې چې پخپله هم يو راز وې
 تا د حس ژبه چې وركړه لږ صفا شو آوازونه
 ته د دې عصر بلائېس شوې ، ته د دې عصر سېفو شوې
 تا د زړه خبرې او كړې ، د وئيلو چل دې زده وو
 تا سينه چې وه ډال كړى بلا غشې درخواره وو
 يو يو غشى به په شا شو ستا فن څه وو يو جادو وو
 ته د خپل فن چنگله شوې كه نه فن وو ستا چنگول شو
 چې ته فن ئې كه فن ته ئې ، دواړه يو بل كې تحليل شوى
 د رسمونو او قيدونو په زندان كې وې راگېره
 د زندان تمبې دې واكړې تا د فن منتر پرې چُف كړو
 ستا د وخت په نبض لاس وو .. وخت هم دغه مناسب وو
 چې محسوسو احساساتو له د فن ژبه دې وركړې
 كه تنها وې تنها نه ئې چې خپل فن سره منسوب ئې

اوس د پېغلو پېغلو جُونو پټ خوبونه دې همراه دي
د تنکو تنکو خوبونو يو نازك غوندې تعبير شوې
ته د پټو ادراكاتو هنداره شوې يو تفسير شوې
ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دې ورومبې مینه
نورې مینې به دي هم وي د پښتو نه چې زار کړی
تا بخښلې چې خپل فن ته همه حسن او جمال دی
چې اياز ئې معترف دی ستا هنر خو باکمال دی
"ستا وجود د روان عصر يو جواز او هم اعجاز دی"
زه په خپل او پردي نه یم اعتراف وو ما هم کړی

۱ - بلائیس او سپفو .. د نن نه څه دپاسه دوه نیم زره کاله مخکې دوه شاعرانې چې د زړه خبرې ئېې د شاعرۍ موضوع وه او شاید په ورومبې خُل د پېغلتوب د ادراكاتو او احساساتو ذکر ئې په وضاحت او صداقت سره خپله شاعرۍ کې کړی وو ❖ د هغوی نومونه د جرات اظهار په حواله راغلي دي -

۲ - اياز .. اياز داودزئی

قمر راهي

د بلب گويائي ... د گل په ژبه

سمدستي تاثرات _____ اياز داؤدزئی

د حسينه گل د ليک لوست شوق د کچه عمر نه د جنون حد ته رسېدلی وو ❶ د کچه عمر شاعري ئې ، د ليک لوست او د پېښور ، کوټې او کابل رېډيو سټېشنونو نه د نشر کېدونکو ادبي، ثقافتي او تجزياتي پروگرامونو د اورېدو د عمل د کومې نه اوزېږېده ❷ او د عمومي قبوليت او تحسین مقام ته اورسېده ❸ د "شپون .. شپول او شپېلۍ" اولنۍ مجموعه ئې زما له سترگو نه ده تېره شوی .. خو نورې دوه مجموعې "خو ته خبرې کوه" او "دا هم هغسې موسم دی" ما لوستلي دي ❹ د دې آخري کتاب "دا هم هغسې موسم دی" مخ کتنه د اسلام آباد د اکادمي ادبيات پاکستان په هال کې په 27م اپرېل 2004 د اکادمي او د اسلام آباد پښتو سوسائتي په اشتراک شوی وه ❺ په دغه کتاب ما په دغه موقعه څو خبرې کړي وې ❻ نو ځکه په دې ليک کې د هغې په شاعرۍ د نورو وئيلو حاجت نه گنم ❷ دغه ليک د پښتو اکېډمۍ پېښور په "پښتو" مجله کې چاپ شوي وو ❸ د ادب مئینانو که نه وي لوستلی نو اوس دي اولولي .. چې د هغې د شاعرانه وارداتو د وسعت ارزښت او معيار نه په ښه شان خبر شي ❹ د دغې دستورې نه چې مونږ په ستنه راتلو ، نو جهان گرد افضل شوق زه په خپل موټر کې کورته د رسولو دپاره کښېنولم ❺ شپه وه .. تېز باران وو او جړق شو چې شوق صاحب گاډې د ځان نه وړاندې گاډۍ سره اوجنگولو.. دواړه بچ شو ❻ ما وئيل شوق صاحب!! د شاعر او بيا ستا په شان د آفاقي شاعر فکر هم لکه ستا سېلانی وي ❷ نو ښه وه چې گاډې اوجنگېدو خو مونږ هم بچ شو دواړه ❸ گاډۍ هم بچ شوه ❹ شائيد سعيدگوهر هم راسره ناست وو ❺ د افضل شوق خبرې ډېرې پستې وي .. ته به وائي لکه چې بلب چغېرې ❶ نو هغه په ټوله لاره هم هغسې د مزې خبرې کولې -

بيا څه موده پس په کاکا صاحب کې د حسينه گل د ورور د واده وليمه وه ❶ نو زه د خپل وراره عنايت الله ضياء سره د پېښور نه کاکا صاحب ته لاړم ❷ په پښتو ادب وړک لېونی عبدالکريم بريالی د کوټې نه د حسينه گل په دعوت ځان را رسولی وو ❸ په دغه موقعه نور هم د پښتو ليکوال او شاعران موجود وو ❹ ښه وخت تېر شو ❺ خو کومې خبرې چې ما له ډېر خوند راکړو .. هغه د حسينه گل د والد صاحب ميان مظهر شاه کاکا صاحب ادبي او عالمانه خبرې وې ❶ هغه ټول موسکا موسکا ټول مينه مينه وو ❷ هغه د قلمکارۍ په واسطه زه پېژندلم او هم په دغه نسبت ما هغه پېژندلو ❸ خو شائيد دغه زموږ اولنی مخ په مخ ملاقات وو ❹ د هغه شخصيت او د هغه د وينا نه ډېر متاثره شوم ❶ الله پاک دي ډېر ژوند ورکړي ❷ د پښتو او اُردو ښه ليکوال دی -

دغه ځای نه مونږ د قمر راهي صاحب د سلام دپاره په دریو گادو کې مردان ته لارو ❶ بریالي صاحب د مردان د ځینو نورو منورینو سره هم لیدل غوښتل ❷ ځکه نو زه او شوق صاحب د مردان نه د هغه په گادی کې مازیگر تېر اسلام آباد ته راروان شو ❸ په لاره مونږ د هغه د یو "خیال" گوټونه کچ کول ❹ دغه خیال هغه د ناول په قالب کې ځایول غوښتل ❺ هغه د اهرام مصر د فرعونانو د زمانې په پس منظر کې ناول لیکل غوښتل چې هم په کې د هغه وخت کردار موجود وي او هم په کې د دې جدید خلائي دور کردار په منطقي انداز خپل رول ادا کوي ❻ د دغه ناول پلاټ زېربحث وو .. ښه په شرق باران راورېدو ❷ نو جرق شو .. شوق صاحب هم اولړزېدو، زه هم اوبهوگنېدم لکه چې د خوب نه راویښ شوي یو ❸ د گادی بونټ د گادی د چټ سره اولگېدو ❹ شوق صاحب زما نه زارېدو، قربانېدو ❺ ما وئیل شوق صاحب ښه ده .. دواړه بچ شو ❻ خو گادی ډېر سخت خراب شوی دی ❷ هغه وئیل .. گادی به بیا جوړ شي ❸ خو ښه ده چې ته خدائی بچ کړې ❹ ما وئیل .. ځان نه یادوې ❺ هغه وئیل ځان ... او په برق برق په خندا شو ❶ او ماته یو شعر راپه یاد شو -

چې هم شته دي اوهم نشته، په دې ژوند کې دا هم ژوند دی

عُنقا ماته هوسېري زه پسڅېرمه عُنقا ته

خبره په بله لاره ❶ ما دا لیکل غوښتل چې د افضل شوق په ټولو تصنیفاتو .. دوه (2) شعري مجموعې ، درې (3) سفرنامې او یو ناول، چې حسین گل په خپل رومبي نثري کتاب "افضل .. افضل شوق" کې ورباندې داسې ځانگړې تجزیاتي مطالعه لیکلې ده چې افضل شوق که افضل دی ، نو حسین گل هم په دغه کتاب کې خپل خانداني "فضیلت" په ښه شان په کار راوستلی دی ❷ د حضرت کاکا صاحب رحمته الله علیه په برکت په دغه کلي کې داسې وتلي قلمکاران زېږېدلي دي چې د پښتو ادب ئې پنگه ورکړی دی ❸ په دغو شخصیتونو کې ارواښاد میان تقویم الحق هم وو چې پروفېسر ډاکټر محمد همایون هما په خپل کتاب "ښکلي ښکلي خلق" کې وائي "نابغه" وو ❹ خو خدائی بخښلي میان بهادرشاه ظفر هم د تاریخ نه تر لغاتو .. ډېر څه ورکړي دي ❷ مرحومه س ❸ س ❹ بي بي (سیده بشری بېگم) چې قام پرسته اولنۍ پښتنه شاعره وه ❷ اوس د پښتو په ادب کې اساطیري حیثیت لري ❸ نو د کاکا صاحب تاو راتاو غرونو کې لعلونه خو ډېر پیدا شوي دي ❷ خو اوس په کې سدابهار "گل .. " ادبي گل " هم غوړېدلی دی ❸ دغه "گل" د حسین گل په نوم داسې ادبي شهرت موندلی دی چې که الله پاک ته منظوره وي .. نو انشاالله چې دا به هم د مېرمنو ادیبانو په ټولۍ کې د لیجنډ مقام ته اورسي ❷ د دغسې مقام نښې نښانې ما د هغې په شاعرۍ کې خو لیدلي وې .. او دغه علامات د هغې په دې نثري کتاب کې واضحه ښکاره شول-

ما چې د دې ليک د عنوان فکر کولو ، نو دا خيال راغلو چې اوليکه چې .. حسينه گل فني ، ادبي او انتقادي شهزادگۍ
 ◆ بيا مي وئيل .. نا .. حسينه گل .. د افضل شوق د فن او فکر مُغيره ◆ په دې مي هم زړه اوبه اونه څښکې ◆
 نو ما وئيل .. حسينه گل .. زړه وره قلمکاره ◆ ناگهانه د رحمان بابا دا شعر راوړاندې شو،

اې رحمانه ! د بلبلو ژبه زده کړه

دغه پسته په صفت د "گل" اندام شه

او دې شعر د ځان سره دغه عنوان راوړو چې د دې ليک په تندي ليکلی شوی دی ◆ د "بلبل" گويائي .. د "گل
 " په ژبه ◆ دا استعاراتي عنوان مې ځکه خوښ شو چې حسينه گل په دې کتاب کې وائي چې .. افضل شوق "
 عالمي او آفاقي مشاهدات او تخيلات په کليواله پښتو کې ځايوي او چې کله نه ځانېږي نو علاميت .. اشاريت او
 زمز و ايم" ته مخه کړي ◆ نو د دغسې ابلاغ تفهيم دا افتخار لري چې د وراني سر په چوف منتر بيا موندی شي
 ◆ خو دا هم د دې عنوان کافي جواز نه دی ◆ د دې عنوان جواز د رحمان بابا د شعر د بڼې السطور نه راويستلی
 کېدی شي ◆ هغه دا چې رحمان بابا د گل د صفت دپاره د بلبل ژبه زده کول لازمي گڼي ◆ خو د بلبل په ژبه هم
 گل پوهېږي ◆ او "گل" چې هر کله د دغې ژبې بل چاته د رسولو هڅه اوکړي .. نو ټوله فضا په خپله خوشبو معطر
 کړي ◆ د "گل" ظاهري حسن که هر څو د "گل" د څهرې نه څرگندېږي ◆ خو حقيقي ښکلا د خوشبو په ژبه
 څرگندوي ◆ نو مونږ دا وئيلي شو چې گل هم ژبه لري او دغه ژبه ئې خوشبو ده ◆ خوشبو داسې ژبه ده چې هر
 څوک پرې پوهېږي .. تر دې چې ماشومان هم ترينه لطف اندوزه کېدی شي ◆ نو که د بلبل گويائي .. پر اسرار
 وي ◆ بيا ئې هم "گل" په خپله ژبه په ښه فصاحت بيانوي ◆ دا تاثر ما د حسينه گل د کتاب د لوستلو نه پس
 اخستلی دی ◆ دا زما تاثر دی ◆ کېدلی شي چې د بل قاري تاثر زيات فصیح او بليغ وي -

حسينه گل د افضل شوق د منظوم او نثري ليکونو تجزيه ، تشریح او توضیح په داسې ډول کړېده چې کتاب ئې د
 افضل شوق د فنکارانه گهربايي د جهان ، جام جم معلومېږي ◆ نو چې دغه جام جم ته لوستونکی ځان سيلمه
 کړي نو د افضل شوق د فن د کائناتو ننداره به هم د حسينه گل په نظر کوي ◆ نو چې يو خوا حسينه گل وي او
 بل خوا افضل شوق وي .. نو څه حېرت که يو حساس لوستونکی د شوق د فنکارانه شوق د افضليت په گلبڼ د
 حسينه گل د پلونو په پل ورتېر شي ◆ او دغه گلستان کې داسې وړک شي لکه چې محبوبا په فلا کې گېر شوي وي
 او د وتلو لار بيا نه مومي ◆ حسينه گل يو سحرکاره فنکاره ده ◆ نو نقد او نظر ئې هم مسحورکونکی دی ◆
 افضل شوق جهان نورد ، سپلانی تخليق کار دی ◆ نو د يو وېر جهان ښکلاگانې ئې ځان کې ځای کړيدي ◆ او
 دغه ښکلاگانې که آفاقي دي او که مقامي ، قامي دي که عالمي ، علامتي دي که اشارتي ، معماري دي که ابهامي
 ، الهامي دي که وجداني، حسينه گل داسې تنقيدي مطالعې ، داسې تشریح او تفسير ، تجزئې او تبصرې ته مخامخ
 کړيدي لکه چې لوستونکي ته ئې جهان نما هنداره د وړاندې ايښودې وي او هغه په کې د افضل شوق شاعرانه

واردات، کپیفات، حسیات، ادراکات، مشاهدات، تخیلات او نفسیات، د هغه ادبي گامونه، چې یو په شرق وي بل په غرب داسې پراخ ویني لکه د هغه همزاد وي ❖ د هغه د غزلونو او نظمونو فني، تکنیکي او موضوعي وضاحت په ماهرانه اوستکارانه ډول شوی دی او د لوستونکي د ذهن نه یې د اشتباه او ابهام وړیځې د خپل تیري څرکېدونکي نظر په نمر مخ په شا زغلولی دی ❖-

افضل شوق که په "لټون ستا د څهرې" په ورکه کې ورک شوی وو، نو گل د خپل فني مسمریزم په منتر بیا موندو او د پښتو د ادبي بوستان په سېل کې محوه سېلانیانو سره یې داسې پېژندگلو اوکره چې تر کومه پښتون او پښتود نړۍ په مخ باقي وي، نو افضل شوق به په شوق لولي اود خپل ذوق افقونوله به وسعتونه ورکوي -
حسینه گل وائي،

"د ښاغلي په احتجاج کې بغاوت خو شته خو جبر او زور په کې نشي لیدی ... د هغه احتجاج یو فکري او سماجي انقلاب ته لاره را اوباسي، نه چې د چا په لاس کې ټوپک ورکوي"

گل، دا هم وائي چې،

"امن د ده منشور او مینه د ده مسلک دی"

د افضل شوق نثري او منظوم لیکونه په خوبولي قاري کې شعوري ویښتیا او وجداني بیداري پیدا کوي ❖ د هغه تخیل او ادراک ته د وسعتونو د راغونډولو او په ځان کې د ځایولو بلنه ورکوي ❖ حسینه گل د دغه جهان گشت دانشوري او دانائي په خپل فهم او ادراک کې ځایوي .. بیا یې روانه، بهانده وینا کې قاري ته پیرزو کوي ❖ نو که شوق د کلي کور پوري محدوده پښتو په عالمي ادراکاتو معموره کره نو "گل" د مینې او خلوص د خوشبو په ژبه پښتون اولس ته ډالۍ کره ❖ هغې د افضل شوق د عالمي هنگ او آهنگ د نغمو ازانگې را اونیولې او د پښتون سماعت ته یې بڅښلې دي ❖ "گل" د شوق سائنسي .. فلسفیانه .. متصوفانه .. نفسیاتي .. عالمي او مقامي .. احتجاجي او تفهیمي اپروچ روڼ کړی دی او په دغه رڼا کې یې وړاندې کړی دی ❖ هغې د نظمونو پس منظر هم بیان کړی دی او چې په دغه ضمن کې اولوستلی شي نو بیا لوستونکی نوو معنواو نوي پوهی سره مخ کېږي -

حسینه گل د سفرنامې سرد سترخوشحال خان خټک نه را نیسي او اُستاد امیر حمزه خان شینواري اوافسانوي شخصیت طاهر آفریدی پورې رارسوي ❖ خو افضل شوق جدید ترین او افضل ترین سفرنامه نگار بلي ❖ هغه وائي چې که د نني نړۍ سفرونه چا لیکوال په ویښه او شعوري طور کړي وي نو هغه به ضرور د افضل شوق زبان او بیان، مشاهدې او ادراک سره اتفاق کوي ❖ د ځني "له کوره تر بازاره" بندیوان د نوي نسل د نقادانو د نیوکو په حقله وائي .. چې افضل شوق روم، پېرس او لندن ته لېږي او بیا دا هم غواړي چې هغه دي د لورالائي منظرنگاري اوکړي

❖ نو دا د منلو خبره نه ده ❖ "هغه" هغه څه ليکي چې ئې ليدلي، کتلي او اورېدلي دي ❖ خو پښتون ئې د ځان سره لاس په لاس بوتلی دی ❖ د مغربي د نیا ترقي او د اولس مورپټ ژوند ئې ورته خودلی دی ❖ او ورته وائې

فاعيرو يا اولولابصار (اې سترگورو.. عبرت حاصل کړئ)

"گل" د شوق دفاع په ډېره زړه وړتيا او منطقي انداز کړېده ❖ د نوي نسل داسې نقادانو ته د "کورکلي بند نقادان وائي .. څوک چې د شوق سفرنامې د پښتون ثقافت خلاف گڼي ❖ هغې په آفاقي او عالمي نظرئې سفرنامو ته کتلي دي ❖ د هغې په ليک کي که قاري شوق لولي او په شوق ئې لولي .. نو "گل" به هم په کې لولي او د تحسین په احساس به ئې لولي ❖ ځکه چې د دې کتاب نه پس به د نوي نسل لوستونکي او ليکوال د افضل شوق د شعر او نثر په اهميت او ارزښت په ښه شان پوی شي ❖ د شوق په فکر و فن د پوهېدلو کار حسینه گل اوکړو ❖ اوس به څوک نه وائې چې زه د شوق په کلام نه پوهېږم ❖ دا به هم نه وائې گڼې چې سفرنامو کې ئې د پښتون ثقافت خيال نه دی ساتلی -

د افضل شوق په ناول هم حسینه گل ډېر ښه ليک کړېدی ❖ د ناول نوم دی "پروني مخونه" ❖ دا هم هغه ناول دی چې د دې په ابتدائي برخه کې ئې ذکر راغلی دی .. چې د فرعونانو د زمانې په پس منظر کې به ليکلی کېږي ❖ نو دغه ناول اوليکلی شو ❖ او حسینه گل په دې خپل کتاب کې ئې پرې د هر اړخ نه ښکلی ليک کړېدی ❖ دا شائيد لا چاپ شوی نه ده او مسوده ئې مانه ده ليدلې ❖ حسینه گل د ناول په حقله وائي چې ،

"دې ناول کې افضل شوق د ناول د اهم کردار هيرو په شکل کې د مختلفو تاريخونو، تهذيبونو، تمدنونو د سفر د پړاو نه تېرېږي"

بل ځای وائي ،

"افضل شوق په دې ناول کې د واقعاتو سره تړلي قيصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړيدي چې په بيانیه او مکالماتي انداز کې هيڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي"

د ناول نگارۍ د فن په حقله ئې هم ښه معقولې خبرې کړيدي ❖ د ناول په پلاټ، کردار نگارۍ، منظرنگارۍ او طرزيان ئې مفصله وينا کړېده او څه چې ئې پکار وو هغه ئې ليکلي دي -

د دغه ناول نه علاوه ئې په کتاب کې افضل شوق سره خپله يو مرکه د "افضل شوق .. د پوښتنو (تپوسونو) په رڼا کې" په عنوان شامله کړېده ❖ بل ئې چې ځيني نقادانو په شوق صاحب څه ليکونه کړيدي .. د هغې څه برخې ئې د "افضل شوق .. د نقادانو په نظر کې" هم په کتاب کې اخستلي ده ❖ دغسې ئې د شوق فهمۍ حق ښه په نره ادا کړی دی -

په خپله مرکه کې حسینه گل د شوق صاحب نه تپوس کوي ❖ تپوس او د شوق جواب په دریمه پوښتنه صفحه ..
کې راغلی دی -

سوال .. حسینه گل ،

دا ته کوم لیکل کوې .. دا کوم أسلوب چې تا خپل کړی دی ❖ په دې خو پښتانه د سره هډو پوهېږي نه؟

جواب .. افضل شوق

په ادب کې چې ما کوم أسلوب خپل کړې دی .. دا د نن د وخت د حالاتو عین مطابق دی او که زه د وخت په رفتار
او د زمانې په حالاتو د پوهې شعور لرم نو زما د لیک دا موجوده معیار به د صبا نقاد ضرور مني -

خو حسینه گل د صبا نقاد ته هیڅ هم پرې نښود او د صبايي نقاد کار ئې هم آسان کړو -

حسینه گل د افضل شوق شپږ واڼه کتابونه لکه چې ښه هضم کړيدي او د هغې نه پسته ئې پرې لیک کړی وي ❖
د کتاب د هضمولو په حقله یو انگرېز دانشور فرانسس بیکن (۱۵۶۱ ؟ ۱۶۲۶) مشهوره مقوله ده چې ،

Some books are to be tasted, others to be swallowed And some few to be chewed and digested

"ځني کتابونه د څکلو وي .. ځيني په یو غړپ د مری نه د تېرولو وي خو څه لږ شان داسې هم وي چې شخوند
پرې او وهلی شي او هضم کړی شي"

نو که د افضل شوق کتابونه د هضمولو جوگه دي خو هله چې پومبې د حسینه گل کتاب باندي ښه شخوند او
وهلی شي .. او هضم ئې کړی شي -

حسینه گل په ځائی وائي چې د افضل شوق په کتابونو د مونالیزا پراسرار ښکلا خوره ده .. او زه وایم چې د " گل"
د دې کتاب په فضا د گل د روح او ذهن د خوشبو چې خورې دي ❖ هغه د گل په ژبه هم خبرې کولی شي ❖
خو زړه وړتیا ئې هم ځان ته " څه " وائي ❖ هغه د شاعری او قلمکاری نه علاوه .. د پېښور د رېډیو سټېشن یوه
تکره براډکاسټره ، د نوبېهره د تحصیل کونسلره او سرگرمه سوشل ورکره هم ده ❖ او په ټولو ډگرونو د خپل سنگین
عزم پله نیلي (اس) سوره د خپلو سترو مرامونو په لور په ډگر روانه ده ❖ د عبدالله جان مغموم د یو غزل د یو
مصرعې په ژبه د معمولي ترمیم سره زه هغې (حسینه گل) ته داسې دغا کوم چې ،

"برکت دي ئې خدائی واچوي په تلو کې"

دغسې يو بهادره فنکاره په پنجابۍ کې هم وه چې نوم ئې دی امریتاپريتم ❖ دا په کال 1919 کې د پاکستان د پنجاب په گوجرانواله ښهر کې په يوه علمي کورنۍ کې زېږېدلې وه ❖ د پاکستان او هندوستان د جوړېدو نه پس دهلي ته لاړه او هلته په اکتوبر 2005 کې ئې ساه ورکړه ❖ د هغې ادبي فتوحات د ستاينې وړ دي ❖ په خپل ژوند کې ئې 75 کتابونه شائع کړي وو ❖ په دې کې 24 ناولونه، 15 د افسانو مجموعې .. د شاعرۍ 23 کتابونه .. دوه 2 سرگزشتونه او نور گڼ نثري ليکونه شامل دي ❖ ما د دغې سکهنۍ دا بيان د هغې د قول په ضمن کې راواخستو چې صغیر رام ناتھ نومې مبصر د هغې حقله خپل ليک کې نقل کړی دی ❖ امریتاپريتم وائي..

(What matters is not life , but the courage you bring to it)

"ژوند هله ارزښتناک شي چې ژورتيا ورسره مل شي "

نو که حسينه گل هم داسې په زړه وړتيا مخ په وړاندې زغل جاري اوساتلو نو لکه امریتاپريتم که د هندوستان د پارليمنټ د ايوان بالا د 1986 نه د 1992 پورې ممبره وه نو کېدی شي چې څه وخت د تحصیل د کونسلره نه د پاکستان د سېنټ ممبره شي او په ادبي فتوحاتو کې ترنه ترنه تېری یوسي ❖ ماته حسينه گل وئيلي وو چې اوس به زه د افسانو مجموعه او يو ناول چاپ کوم ❖ شائيد دې پسې د خپلو ډرامو مجموعه هم اوليکي ❖ بيا امکان لري چې د افضل شوق سرگزشت هم اوليکي ❖ بې ځايه به نه وي که دلته د نوي نسل په حقله د سعيدگوهر يوه پېشن گوڼي راوړم .. هغه وائي ،

سعيدگوهره !! نوی نسل لري لوی امکانات

نه زه آخر يم .. نه په ما به شاعري ختمه شي

دغسې امکانات افضل شوق هم لري ، امکانات نا لوی امکانات ❖ بيا شوق صاحب سعيدگوهر خپل اُستاد هم مني ❖ نو بايد د خپل اُستاد دا الهامي پېشن گوڼي رښتونې ثابت کړي -

د کراچۍ په هفته واره روشن پاکستان د 22-29 کال 2005 په اشاعت کې د حسينه گل يوه مفصله مرکه چاپ شويده ❖ هغه وائي ،

"د ادب او فکر و فن دُنيا ډېره ښکلې او لازواله ده ❖ د فکروفن په برکت پښتنو ما له ډېر درناوی راکړی دی "

دا وينا د هغې په ځای ده .. چې د ښاغلي قمر راهي تمغه امتياز غوندي لوړ ليکوال او آفاقي شاعر د هغې په حقله کوم تحسیني نظم ليکلی دی .. د هغې نه ثابتېږي چې پښتانه منورين د هغې ډېر قدر کوي-

ته څه نره پښتنه ئې او پښتو دي پومبۍ مينه

نورې مينې به دي هم وي، د پښتو نه چې دي زار کړي

د حسينه گل او افضل شوق دواړو په حقله د يو انگرېز نقاد وينا رانقل کوم چې د فرانس د شهره آفاق دانشور ،
مفکر، شاعر او تاريخ دان فرينکائيز والتير Francois Voltaire په حقله ئې ليکلې ده ، دی وائي ،

Voltaire Managed both to be in the thick of things and to survey them from the sort of
Olympian Distance that Generally posterity enjoys.

"والتير د دې جوگه وو چې د ژوند د مصروفياتو په منځ کې د اولمپيا د غره د هسکو څوکو نه د يوناني ديومالايي
ديوتاگانو هسې، د دومره فاصلې نه جائزه واخلي چې عام طور د راتلونکو نسلونو برخه وي"

دغه کمال که د افضل شوق په ليکونو کې موجود دی نو حسينه گل هم داسې کار کړی دی چې د راتلونکي نسلونو
نقادانو ته ئې لاره آسانه کړيده ؟ د دې پاسه به نور څه نه وایم .. هسې نه خدائی مه کړه دواړه د نظره شي ؟
بيا رحمان بابا هم وائي چې د گل په خبرو، د خبرو حق د بلبلانو دی نو زه نه خو "گل" يم نه "بلبل" ؟ بلبل خو
افضل شوق دی چې بلبل هزار داستان دی -

دغه ځای د بلبلانو دی رحمانه

د دلبرو په کوڅو دلاور مه شه

اياز داؤدزئی

راولپنډۍ... 29 _ 12 کال 2005

(د شپې دولس بجې)

یو څو خبري

دا کتاب ما اتفاقي بالکل نه دی لیکلی ... بلکه زما د دې کوشش په شا د ډېره وخته هاغه سوچ دی ، کوم چې ما تر څه حده خپل قلم ته او سپارلو ❖ هسې خو په پښتو کې ښه ښه کتابونه چاپ کېږي ... خو ما د دې لیک دپاره صرف د ښاغلي افضل شوق کتابونه اوتاکلو - نو د دې خو یوه وجه شاید دا هم کېدلی شي چې ښاغلی شوق زه د ډېر وخت نه پېژنم او چې ... د هغه کتاب راځي نو هغه په دې مرحله کې مسلسل زما سره په رابطه کې وي ❖ کله کله خو دا هم شوي دي چې د هغه د کتاب تهیم زما بالکل یاد شوی وي - د هغه د سفرنامو مقامات او کردارونه ، دغه رنگ په دې سفرونو کې د ژوند او زړه رنگ پېښې او واقعات دا هر څه ماته دومره خپل ښکاري لکه زما د ژوند د فکر د سفر هر څه وي - ځکه زه په دې نتیجه رسېدلي يم چې د دې واقعاتو تجسس او حقیقت زه په داسې رنگ کې خپلو هاغه لوستونکو ته اوبښایم ، څوک چې د افضل شوق په علامتي انداز یا خو کم پوهېږي او یا د هغه د لیک طرز مشکل گڼي - نو په دې هکله د ښاغلي شوق شاعري ده او که سفرنامې ... ناول دی او که د هغه دغه علامتي انداز ، ما د خپل لیک موضوع اوگرځوله ❖

خو یوه غټه خبره دا هم ده چې دغه هرڅه ته چې کوم معیار ده ورکړی دی نو هاغه معیار مقامي نه دی ❖ بلکه ده د خپل لیک او د فن دپاره د بین الاقوامي معیار اصول او ضابطې ټاکلي دي چې زموږ روایت پسند طبعه ورته گوته نيسي - د ښاغلي شوق په ټولو چاپو کتابونو چې کوم اثر ما د یو قاری په حېثیت محسوس کړی دی ... د ده دغه انداز ما ته د موجوده لیک یو تحریک راکړو - خو زه خپل دغه کوشش خپلو لوستونکو ته مخامخ کېږم ... هغوی دي زما د دې کوشش جاج واخلي - زه خپل ځان نه خو د نقاد په توگه وړاندې کوم او نه باقاعده نقاده يم - خو د دنیا په ژبو کې دغه رنگ ادب چې هغه د مقامي روایتونو په سمون نه وي او په دې حواله شاید چې د فن تله هم برابره نه وي ، نو دغه هرڅه ته په دې نظر کتل شاید چې تنقیدي کوشش ضرور وي ... که چېرې لوستونکو زما دې کوشش ته په مینه اوکتل نو که ژوند وو ، زه به د نورو نوموړو لیکوالو د فن او فکر دغه رنگ تجزیې ضرور وړاندې کوم ❖

زه دا خبره ډېره په ډاډ کوم چې ما کله د خپل دې کوشش ذکر د ښاغلي شوق سره اوکړو نو هغه په ډېره پراخه ډله دا هر څه اوستائیل او ما ته یې په ډېره سنجیدگۍ وخت په وخت مطلوبه مواد او معلومات په ډېره مینه راکول شروع کړل - په دې لیکنه کار ما په کال ۲۰۰۳ کې شروع کړی وو خو د ځواني مرگ ورور د مرگ حادثې زما فکر گډ وډ کړو خو رو رو کله چې ژوند خپل معمول ته راغلو ، نو ما پرمې په خپل نیمگړي کار گوتي پورې کړې - او نن دا دی زه دا مسوده چاپ ته سپارم - فېصله په تاسو پرېگدم خو یوه خبره به ضرور کوم چې یو فن یا یوه فن پاره د تنقید د مرحلو نه اووځي د کمو او خوبو جائزه واغستی شي - نو دغه رنگ د کمو او کمزوریانو اصلاح کېدی شي او خوبیانې نورې ښې کېدی شي. تنقید د فن ضرورت دی - باید چې هر نقاد آزادانه طور د یو فن پارې کمی او خوبی راوباسي چې داسې د اصلاح عمل جاري پاتې شي - او د یو اعلی معیار تعین هم اوشي ❖

زه د هغه ټولو ملگرو شکريه ادا کوم چې په دې هکله يې زما د نوي کوشش لاري سمې کړې - په دې کې د ملگري روښان يوسفزي او حنيف خليل ډېره مننه کوم چې کله مې ورسره د دې خبرې ذکر اوکړو نو زما حوصلې ئې اوچتې کړې - د محترم اياز داؤدزئي ډېره احسانمنده يم چې د دې کتاب دپاره ئې خپل خائسته ليک د ديباچې په شکل کې راپيرزو کړو — د خپل محترم پلار ميان مظهر شاه کاکاخېل ډېره مينه ده چې هغوی يه سرپرستی کې د ادب د نوم نه اشنا شوی يم او نن د خپل فن او ليک د سفر د يو نوي پړاو نه تېرېږم!! د ښاغلي هارون رشيد خټک، د ملگري عنايت الله ضياء هم ډېره شکريه ادا کوم چې په دې ليکنه ئې زما حوصلې لکه د غره مضبوطې کړي دي - په تېره د ملگري افضل شوق يو جهان مننه چې ما ته په کار معلومات ئې راته وخت په وخت په ډېره مينه راسپارلي دي - د ملگري افضل شوق د خوږې ملگري ډاکټر وهيبه سکاني هم شکريه ادا کوم چې د خپل مينه وال ليکونه په کتابي شکل کې په خپلو مالي وسائلو په ډېره مينه د چاپ د مرحلې نه اوباشي ... زه ئې د دې مسودې احسانمنده يم - د ميان وقار علي شاه او غورځې عائشه رباب هم شکريه ... چې د کتاب کمپوزنگ ئې اوکړو - په آخره کې ستاسو راڼې او درنو مشورو ته به سترگې په لار يم بقول شاعر اوگوره ته ماته ستا نظر کې څنکه ښکارم

سيده حسينه گل

کاکا صاحب - نوښار

شېلدلی امېل

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۱۹۸۷ ❖ ۸۸ کې چاپ شوی دی)

بې تا مانده د ژوند په ټول يم ځکه

چې ستا له جوړه يم لاهو په ځان کې

لکه تازه غوندې يو مړی د گور

چې ورته پورته وي لاسونه همېش

خو..ادپرو کې نه وي نخښې د ژوند

(شوق)

غالباً د کال 1987ع یا 1988ع خبره ده .. ما نوی نوی ریډیو ته تگ راتگ شروع کړی وو ؟ د ریډیو سره سره اخبار او یو څو رسالو سره مې هم تړون جوړ شوی وو ؟ او بیا کوم کتاب چې به ادبي وو، د شاعرۍ وو.. هغه خو به مې د لېونتوب تر حده خوښولو ؟ د مطالعې سره سره د لیک ذوق مې هم داسې د جنون په مقام وو چې شاعرۍ به مې په ځان راوړېدونکي محسوسوله .. خو د دغه وخت شاعرۍ نه خو دومره سنجیده رنگ لرلو.. او نه د فن په حواله داسې پخه وه چې ذکر ئې ضروري شي ؟ البته د ریډیو د مختلفو سټېشنونو نه ادبي او ثقافتي پروگرامونه اورېده مې د ورځو شپو یو معمول گرځېدلی وو .. او داسې به د ادب د وجود، د ادب د اهمیت په معنو د پوهې جوگه شوي وم ؟ خو خپل تخلیقي ادب به راته د هاغه معیار بېخي نه ښکارېدو، کوم چي مایه ریډیو د افسانې، غزل، تکل په شکل کې اورېدو.. یا مې د لوست او مطالعې په وسیله پېژندو -

د کابل ریډیو د ادبي شکرو نه علاوه د کوټې ریډیو انگازې به کله کله د هوا په څپو داسې صفا او واضحه زما سماعت ته را رسولې چې د دې علاقې خپل مخصوص علاقائي لهجې، ژبې به زما دنده د پښتو ژبې او ادب سره د مینې او محبت فطري تړون لا دومره مضبوط کړو چي په هر ځل ما دغه خوږو انگازو نه د خپل انداز د پاره ډېره فائده پورته کوله ؟ داسې نه یواځې .. د مختلفو نشریاتي ادارو له خوا د خوږېدونکو پښتو پروگرامونو نه به ما د خپل نشریاتي سفر د پاره د تربیت استفاده کوله .. بلکه زما ادبي ذوق، شوق او تنقیدی نظر ته ئې ډېره بخښنه کوله -

ښاغلی افضل شوق به د کوټې په پښتو پروگرامونو کې کله کله د یو کوربه په حېث او کله د یو شاعر مېلمه په توگه شامل وو .. خو د هر چا نه په بېخي بېل انداز .. په بېلو بېلو خبرو ؟ او داسې د دې لېوني شاعر د ډېرو اورېدونکو سره سره زما سره هم یوه غائبانه پېژندگلو وه ؟ او زما ښه یاد شي، چي ده په خپل پروگرام "امېل" کې په خپل ښائسته نظم، یا شعرونو او افسانوي یا داستاني خبرو د چا چا د ژوند څو لمحې په سکون کړې .. نو خدای خبر چې زما زړه به دا گواهي ولې ورکوله چې .. دا شاعر به په خپل فکر او شاعرۍ ډېر مخکښې ځي ؟ او کله کله به مې گمان ته داسې هم راغله چې چرته دا شاعر یو خیالي کردار خو نه دی ؟ خو دا حقیقت دا چې دې شاعر په خپل محنت ځان او وجود په هر چا او منلو ؟ یعنې د ریډیو کوټې د سټېشن هاغه پښتو پروگرام چې افضل شوق به په خپل خوږ آواز کې خورولو "امېل" دغه پروگرام که یو خواته د ده په شهرت او مقبولیت کې بې کچه اضافه کړې ده .. نو بلخوا د دې پروگرام په وسېلې به د ده غږ او د ده دغه فطري لېونی انداز به د بلوچستان سره سره د پښتونخوا په گڼو علاکو .. لکه افغانستان، پېښور، سوات او په نورو سیمو کې هم انگازې خورولې ؟ ده به په دغه ذکر شوي پروگرام کې .. د خپلو لفظونو او جذبو په جادوگرۍ د اورېدونکو پام خپل ځان ته را اړولو ؟ د ده په لیکلي شوي مسوده کي به ژوند، د ورځو شپو د معمول خبرې نه وې .. کوم چي د ریډیو پالیسي بللی شي ..

او هر پروډيوسر او کوربه ئې سرکاري تابع وي ؟ بلکه ده به هر پروگرام کې د مينې او محبت خبرې کولې .. د ژوند او جذبو خبرې ... ده به اورېدونکو ته د خپل جهان، خپل فکر او خپل ارمان خبره کوله ؟ داسې به ښکاره کېده .. لکه چې دا وخت د دې د رېډيو په مائیکروفون نه وي لگيا، بلکه د مينې او محبت .. د فن او هنر د جديرو نه په ډېره مينه .. په رو رو د خپلو خيالونو اظهار کوي ،، يا لکه چې اورېدونکي .. خوب ويني .. د هغه د جهان .. د محبت او امن يوې نوي دنيا .. د جذبو د يو ښائسته کهکشان .. دغه خبرې هم څوکه هوائې خبرې وي ؟ خو د زميني حقائقو يو وېر او پرانستې کتاب وو ؟ شايد چې امېل ته په دومره مينه او اخلاص د خپل فکر او فن ، خپل آواز او انداز خواږه ورکول ، ده د يو مقصد تر حده ضروري گڼل ؟ ده لکه چې دا هم غوښتل چې د رېډيو په دې خوبولو څپو د ده غږ ، د ده پېغام، د ده مينه او محبت تر لرې لرې خور شي ؟ او د دې په هر وطن او هره سيمه کې ځانله پېژندگلو پيدا کړي ؟ دغه وجه وه چې کله د ده ورومې کتاب " شلېدلی امېل " چاپ شو ، نو د امېل نه تر شلېدلی امېل .. د ده د فن او فکر سفر په يو نوي دوام داره تسلسل کې داخل شو ؟ دغه ورځو کې د کوټې په يو پښتو مجلې " اولس " کې د شلېدلی امېل د چاپ کېدو خبر زما د پاره د يو لوی زېري نه کم خو نه وو ؟ په ذکر شوي مجله کې په دې کتاب د محترم رب نواز مائل يا کېدلی شي د ښاغلي محمود اياز ليکلي تبصرې په وړمې ځل د ما سره د دغه ښکلې شاعرۍ د مټين شاعر افضل شوق داسې شخصي پېژندگلو اوکړه، چې زه ئې د هغه د چاپ شوي کتاب په لټون داسې او دومره اوکړولم چې ما به له هر ملگري د دې کتاب تر لاسه کولو خبرې کولې .. ولې چې د شوق " شلېدلی امېل " لا خو د پښور په کتابخانو او دوکانونو کې نه موندل کېدو ؟ خو بيا لږ موده پس چې کله د افضل شوق کتاب ماته د پښور رېډيو په دفتر کې ښاغلي سهېل خټک د ښاغلي سردار علي په لاس راکړو... نو ما لکه چې يوه لويه او قيمتي خزانه تر لاسه کړې وي -

ورک یم له ځانه زه په تا کې دوني

د انتها چې انتها ده ځوني

خو بيا هم زه د ويده بخت له جوړه

ښکارم بندي د خپل وجود هغوني

(شوق)

هغه ورځو کې د تگ راتگ وسيلې دومره تېزي نه وې لکه دا نن چې دي ؟ زما د کلي نه به تر نوباره بسونه چلېدل چې خپل خپل وختونه ئې مقرر وو ؟ دغه رنگ تر پښوره سفر هم د ډېرو لانجو وو.. خو په دغه ورځ ما د افضل شوق د شلېدلی امېل سره په سفر هيڅ ستوماني نه وه محسوسه کړي ؟ د بس په يو سيټ ناسته وم .. او چې د بس کلينډر دا آواز کولو چې نوبار راورسېدو .. نو ما هم دغه کتاب د اختتام تر پړاوه رارسولی وو ؟ د شاعرۍ

انداز، ژبه او لهجه ئې دومره د مزې وه چې تر ډېره وخته ئې زه په خپل کشش او کبفیت کې ساتلې وم ❖ خو بیا هم د ده فکري علامتي انداز زما د پاره د ابلاغ مسلې هم راپورته کړي وې .. د ده په علامتونو به مي د خپل ذهني استعداد او پوهې مطابق سوچ کولو ❖ چې د دې لفظ او اشارې دلته په دې نظم یا غزل کې څه معنی لري .. او بیا چې به مې ټول نظم یا شعر یو ځل بیا اولوستلو ، نو ما به د دغه اشارو او علامتونو نه خپلې معنې اغستې ❖ یعنې دغه رنگ د افضل شوق په حبث د شاعر ما سره نه یواځې هر اړخیزه فني پیژندگلو اوشوه، بلکه د ده علامتي انداز .. ما په وړمبي ځل د خپلو لیکونو د پاره هم د خوښې میدان اوتاکلو ❖ ولې چې هغه بېخي په خپل ستايل کې راته جدید او د شپړیني لهجې شاعر محسوس شو ❖ موضوعات ئې ډېر نوي او په ساده اشارتي انداز کې زړه ته لاري پرانستلې ❖ داسې شاعري په پښتو کې په وړمبي ځل مخي ته راغلې وه ❖ یعنې یوه ښائسته خبره .. په معماتي انداز کې کول او لوستونکي ذهن ته د سوچ او پرله پسې سوچ یو داسې فکري لېونتوب ورکول چې، د لفظونو او د معنو یو لوی جهان به خپله راڅپري ---

دا حقیقت دی ، چې هغه وخت په وطن کې ملکې حالات د مارشل لا وو ❖ په داسې حالاتو کې د ادب او شاعرۍ شکل دغه رنگ ساتل د شاعر ادیب نه یواځې مجبوري وه .. بلکه د حالاتو تقاضه هم وه ❖ خو بیا هم په داسې حالاتو کې داسې شاعري کول ... د مزاهمتي تحریک پیدا کول .. د وخت ضرورت هم وو ❖ او ښاغلي افضل شوق خپله هم د دې تحریک یو مزاهمتي کردار پاتې شوی دی ❖ خو د ژوند د کوم سباون د پاره چې د وخت او حالاتو تورې سپینې داسې د شعور مټینانو شلولي دي نو هاغه سباون لا زموږ د ژوند په سیمه ښکاره شوی نه دی ❖ خو د هغې د پاره ژوندۍ هلې ځلې روانې دي ❖ څو چې زموږ نه گېر چاپېر یو معقول سماجي او فکري نظام خپل وجود اونه ښائي ...!! د مثال په توگه د افضل شوق په دغه وړمبي شعري مجموعه کې " ماتې څانگې " نومې نظم د هاغه وخت او حالاتو داسې کوتلې عکاسي کوي ، په کوم کې چې د دنیا د یوې تبدیلی نه تېرېده ❖ چې په کې دنیا د نوی نوی انقلابات رامخې ته کېدل ___، انساني ژوند خپلې ټولې چارې داسې بدلولې .. چې د تهذیب یو نوی شکل رامخ ته کېدو ❖ د یو داسې تهذیب چې د تهذیب نوم یا لفظ ورته اغیستل هم عجیبه غوندې ښکاري .. خو بحر حال حالات چې څنگه جوړېدل .. انساني ژوند ، نفسیات، انساني روڼي چې په کوم انداز کې ښکاره کولې نو یو تهذیبي عمل خو ضرور وو ❖ لکن دلته په دې سیمې کې انسان د آزادۍ ، خپلواکۍ ، شعور، او مخته وتلو په نومونو نور نور د خپل ذات په لور ستنېدلو او ځناوري روڼي یې داسې خپلولې ❖ لکه افضل شوق چې یې اظهار په "دمامې" ، " څوک خپل .. څوک پرېدی " ، " سپینې ماڼۍ " ، " اشتهار " ، " ترانه د یاغي ژوند " ، " بې حسه دېوال " ، " یوه پوښتنه " ، " په خله یوه او په زړه بله " ، " تلکې " او دغه رنگه نورو نظمونو کې د هغه وخت حال او حالت په اشارتي اختصار او علامتي پېرائیه کې د تاریخ برخه جوړوي ❖ خو د دې لاندېني وړاندې شوي نظم علامتونو ته که تاسو ښه په غور او گورئ نو د هاغه وخت د سیاسي، سماجي او فکري حالاتو ښه انځورگري کوي ..

ماتې ځانگې

که څه هم
 لوند دی حلق د تېرو زړونو
 د باراني سترگو په اوبښکو باندې
 که څه هم
 روڼې اېښېدلې خولې
 دي گرځېدلې د مانپانو خښتې
 خو بیا هم
 گورئ ، تکه سره ده ځمکه
 د ژوندانه تر ونې لاندې دلته
 او هر زیارکش د ماتې ځانگې په چم
 په پرې پرې غاړه راټالېږي مدام
 د قصابې د سره پوسه په رنگه
 چي گوټ گوټ وینې ځینې څاڅي کښته

(شلېدلی امېل .. مخ _ 74)

او څنگه چې دا کتاب راغلو .. نو د ادبي حلقو نه یې زبردست شاباشی اوگټلو او هرچا، هر فکر لرونکې لیکوال د دې وخت د دې ځوان ، ځلمي شاعر فکري محنت ته په ډېره درناوي اوکتل او د ده دغه هلې ځلې یې ډېرې اوسنائیلې ؟ په دې کتاب، د وطن د رېډپوگانو سره سره مختلفو بهرنو نشریاتي ادارو .. لکه بي بي سي ، وائس آف جرمني، وائس آف امریکا، کابل رېډیو، قاهره رېډیو .. او ماسکو هم پرې ډېرې کوتلې تبصرې او رپورټونه وړاندې کړل ؟ داسې نه یواځې دې لوئیو عالمي ادارو .. د دې ځوان شاعر ډاډگیرنه اوکړه بلکه د ده پېژندگلو یې تر لرې لرې د فن مئینانو سره هم اوکړه ؟ ماته ښه په یاد شي چې کابل رېډیو خو به په خپل معروف پروگرام " د شومه دم انگازې " کې وخت په وخت د سارا بیاباني او فریده هوډ سېفي په خوږو آوازونو کې د دې کتاب " شلېدلی امېل "

نه کله نظم او کله غزل خورولو؟ او داسې چرته چرته چې پښتو وئیلی، اورېدلی او لوستلی شوه.. هلته د ښاغلي افضل شوق نوم او شخصیت د یوې درنې پېژندګلو سره موجود وو ؟ خو بیا .. د دې دومره عزت او شهرت تر لاسه کولو نه پس ډېره موده د دې لېوني شاعر کوم بل کتاب رانغلو .. او خپله دئې هم تر ډېره وخته د پښتو ادب او په تېره تېره د پښتو د شعر د میدان نه بهر پاتې شو ؟ هیڅ چاته دا نه وه معلومه چې هاغه تحریک کوم چې په ډېر لېونتوب او مینه راپورته شو او .. آخر څه شو؟ د هر چا دپاره یې د یو سوالیه توري شکل اختیار کړو ؟ خو بیا د یوې ډېرې اوږدې غېر حاضری نه پس د " شلېدلی امېل " تخلیق کار شاعر په وړمېي ځل د یو ښائسته سفرنامه نگار په حېث د یوې بلې لا زواله پېژندګلو سره یو بل نا اشنا میدان ته داسې د خوږو سره ملګری راغلو چې پښتانه یې په حېرت کې واچولو ؟ دا میدان که هر څو د ده دپاره نوی وو .. خو ده ته د دُنیا د ګڼ ملکونو سفرونو یو نوی اعتماد ورکړی وو .. او دا میدان یې هم په خپلو صلاحیتونو داسې اوګټلو لکه چې دا میدان د ډېر وخت نه هم د ده جاگیر وي ؟ دلته پښتو ادب کې چې د ګوتو د شمېر څو سفرنامې مونږ سره موجودې وې نو په هغو کې یې ځانله خپل یو ځانګړی مقام حاصل کړو ؟

چې شاعري وه .. نو افضل شوق د شاعري وو ؟ چې سفرونه یې اوکړو نو د سفرنامو شو ؟ خو د شاعري هاغه ښاپېرياني کومې چې ده په ډېره مینه او ناز پاللې او ساتلې دي .. هغه یې اوس هم د خپلو زر زري وزرو سره په فکر سیوري سیوري کېدې ؟ دغه وجه ده چې د ده دغه سفرنامې هم د شاعري په ماحول کې راپیدا شوي دي ؟ یا کېدلی شي .. شاعري د سفرنامو رنګ اغستی وي ؟ خو د شلېدلی امېل نه لرې به نه څو ؟ چې کومه افضل شوق د نظمونو او غزلونو وړمېي مجموعه ده

د شلېدلی امېل

د غزلونو نه د شعرونو انتخاب.....

دې خبرې کي هيڅ شک نېشته چې په شلېدلی امېل کې د افضل شوق شهرت د غزلونو په مقابله کې د مختصرو نظمونو د وجې نه شوی دی .. خو د ده د غزل او په غزل کې د نوې رنگ او خوند نه انکار ادبي نا انصافي گڼلی شي **❖** ولې چې د دې شاعر دا لاندېني څو درځنه اشعار ځان کې نوي نوي موضوعات او شعري خوند داسې رانغاړلی لري چې قاري ورته خوند اغستلی شي **❖**

فقط مې ته زړه ته بيا ځې او راځې

مقصد چې زه د ژوندانه غواړمه

لا خو مې بخت دی ستا په وار باندې تور سپي خټلی

لا خو بيا ته زما نصيبه يې ..، چې په لاس نه راځي

لا خو زه پوند يم سترگې هسې تپوم درېسې

لا خو بيا ته خيالي وړانگه يې چې په لاس نه راځي

که اوڅينېمه سمندر په لپو

پاتې به تېرې وي ارو د ژوند لا

د يار سترگې په ما سرې وي خدای خبر چې مدام ځله

دا يې خوی د ماشومتوب دی که هسکون دی نه پوهېږم

چې بې تا نه رښتيا کېږي په سهار لا

که د خوب هغه منظر یم نو هم ښه یم

مازي د يار د موسولو په نيت

ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

دلته ژوندون هم بې قراره د قرار په لټون

سم له انسان سره کوي په سرو اورونو مزل

غم دي اشنا که خوشحالياني نه پرېږدي و څنگ ته

زه چې سوب ستا د خندا یمه .. لا نور څه غواړې ؟

څوک په اوښکو، څوک په مینه، څوک د خپل وجود په وینه

بل کړي هرڅوک خراغونه، چې د شپې تیارې خورې شي

پلو غوندې به پاته شي سپی سپی تر شا په لار

ژوند د تمنا تر منزل نه شي رسولی څوک

مازي يو بل خطا باسو د دروغو په خبرو

گني غله یو مونږ له اصله د رښتیا په معامله کې

دوې لمحې مې هم بې غمه نه پرېږدي تنده او لوږه

ما په ځان پسې پسې تل ځغلوې تنده او لوږه

پام دې غلط په شاعري کړم څنگه

قسم په خدای ډېره یادېږې راته

زه هم د ژوند د لاسه په وجو د لکه یو زخم

په خوږو کې راگېر یم لوبوم خوږمنې څرکې

په مورنۍ ژبه که شولې گونگی

شمه دي څوک مني پښتونه ! وایه

مینه خو پرېږده، اقرار پرېږده چې په ترڅ کتو هم

خوله خوله شي د اشنا یخه واورینه خبره

که نصیب نه وی د مانیانو ملنگ

کیردی به خیرې وی سل ځایه څله ؟

گوره!! چې زما په غم غمجنه نه شې

گنې ، په ځان به لگوې منگولې

ستا د نصیب کرښې له ما ژغېږي

له چا او چا به پټوې منگولې

د ورځې شپې تر وصال، شوقه په لار کې د عشق
شېبه شېبه د بېلتون، په کچ اوږده ده ځونې؟؟

زیاته خو وړک شومه له ځانه زه هم
لا به ستا سترگې څو ترڅو غواړمه؟

بیرته راغبرگه شي زما چيغه له هر لورې د غره
دا خپل احساس چې د ژوندون په ټول مانده اوگنم

د خپل تېرو حسرتونو د یو گوټ تسکین دپاره
زړه په لاس کې گرځومه کله چېرې کله چېرې

په پښو کې ستا ږدمه زړگی له خیاله
که دېوالو خواته ټولېږي سیوري

خدای دې را اوباسه په فال د مینې
چې په تندي دي کېږدم خال د مینې

يو ځل مې لا نصيب کړه په سارډ ژوند کې خالقه
هغه رنگه سور اور، هغسې تاو، هغه سکروته

تېرى سراب يمه د ژوند، ما کې اوسېږي تنده
څومره چې زړه اوبه کوم، دومره يادېږي تنده

اورسېدمه و معراج ته د عشق
که رسوائي په تندي خال شوه راته؟

په ښار کې د سپين پوستو هر يو موم غوندې سپرى
کوگل کې گرځوي تر کانې کلک د غوښې زړه

شپه که سهارلري، سهار جوړ کړه باداره په ما
زه هم له ستورو سره وينس سپينې سپېدې لتوم

خوله خوله شو و سره لمر ته انسان
لا به آسمان گوره ژړېږي کله؟؟

د ښاغلي افضل شوق د پورته ذکر شو شعرونو په حواله چې د هغه د شاعرۍ د غزل برخې ته گورو .. نو په شلېدلى
امېل کې چې هغه څومره هم غزلې ليکلې دي .. هغه په فني اعتبار دومره د خوند او مزې دي چې په هر ځل ترينه
بنده يو نوى خوند اخلي ؟ که اوکتلى شي نو ښاغلى شوق په بنيادي توگه خو چې څومره شهرت په نظم کې لري
او د نظم شاعر ورته وئيلی شي .. خو هغه د "شلېدلى امېل" د غزلو نه دا خبره ثابته کړې ده چې هغه يو کامياب

غزل لیکونکی شاعر هم دی ❖ لکن څنگه؟؟ زما د دې خبرې په دلیل کې به مونږ د هغه د پورته ذکر شو شعرونو یو مختصره شانې تنقیدي جائزه وړاندې کړو او دا به اوگورو چې د آزاد او وړوکي نظم دغه معروف شاعر افضل شوق واقعي د غزل ښه شاعر هم دی .. که نه؟؟ د پورتني منتخبو اشعارو په رڼا کې یو لوستونکی د لوستلو نه پس دا فېصله فوراً کولی شو ، چې د افضل شوق په غزلیه شاعرۍ کې د هغه لب و لهجه چې څومره علاقائیت لري .. هومره پښتني رنگ او خوږلت هم په کې لیدلی شي ❖ ژبه یې نه یواځې پسته ، خوږه او روانې لري .. بلکه په قندهاري تورو یې شېرینه کړې هم ده ❖ يعني د هغه ټول شعرونه ، د هغه د مخصوص پښتني نظر هغه ښې ښانې دي ، چې ځان کې دننه پښتني ژوند په رواجي او ثقافتي حوالو قاري مخي ته داسې په هنر ږدي ❖ چې لکه هر څه چې سترگو ته ښکاره وي ❖ د افضل شوق په غزل کې فکر په ساده ټکو کې بیان شوی دی .. خو دغه سادگۍ بنده په سوچ کولو مجبوره کوي ❖ ولې چې د هغه په شعرونو کې بیانیه انداز د نو موضوعاتو سره غاړه غړی کېږي ❖ او هر شعر یې په تمثیلي انداز کې اشکال د لوستونکي په ذهن کې داسې زېږوي .. لکه هغه چې خپله هرڅه په خپلو سترگو گوري ❖ او دا هغه هنر دی ، چې نه یواځې یو انسان .. د یو عام انسان نه مخصوص کوي .. بلکه یو داسې فنکار ورنه جوړوي چې که هغه شاعري کوي نو هم د نورو عامو شاعرانو نه په نوي او بدل انداز کې یې کوي ❖ او دا هنر ښاغلي شوق لاس ته کړی دی ❖ هغه یو شاعر دی .. بلکه ډېر ښه شاعر دی ❖ خو په شعر لیکلو کې د روایت پسندی او تنگ نظری نه ډډه کوي .. هم ځکه خو د پښتنو شاعرانو نه یې لار بېله کړې ده ❖ او هر څه ته په انساني نظر گوري ❖ شوق د اولې ورځې نه تر اوسه پورې په نامعلومو لارو روان شاعر دی ❖ د هغه په فکري سفر کې که ستریاگانې لیدلې شي نو هیلې هم لري ❖ او دا په ادب کې هغه خیزونه دي چې افضل شوق نه ښه او ځانگړی لیکوال او شاعر جوړوي ❖

د شوق غزلو ته چې پام اوکړو ، نو د هغه په اشعارو کې په معاشرتي نا انصافیانو باندې په سوالیه انداز کې گوزارونه داسې په هنري طریقه شوي دي چې لوستونکي په ځواب لټولو مجبوره کوي ❖ افضل شوق خبري په اشارو کې کوي .. خو دغه اشارې په شعري علامتي پېرائیه کې اختتام ته رسوي ❖ کله کله دا شاعر د انتها نه د ابتدا په لور لوستونکي بوتلل غواړي .. ولې چې د هغه د افکارو نه سبق آموزه قیصې مخي ته شاید په دې را وړي ، چې هغه د پرون په اټینو کې د نن جائزه اخلي ❖ نو ځکه خو هغه د نن له مروجې انساني روڼو نه مایوس ښکاري ❖ شکوه ، شکایت او بدو ته په نره بد وئیل او رښتیا رابرسېره کول د شوق په شاعرانه روڼو کې هغه هنري او موضوعاتي ښي دي ، چې هغه پرې پېژندلی خو شي ❖ لکن ستائیلی ځکه نه شي چې د هغه په شاعرۍ کې سندرې او ترانې نه .. بلکه په انساني حال او حالت باندې لیکلي معاشرتي مړیې په ماتمي انداز کې موجودي دي ❖

د افضل شوق په غزلیه شاعرۍ کې دا لاندې محاورې د هغه شعري افکارو ته په اشارتي انداز بیانیه لب ولهجه داسې په هنر ورکوي چې د علاقائیت نه د آفاقیت په لور یون په کې لیدلی شي ❖ راشی چې هغه پښتني نوي او زړې محاورې اوگورو چې شوق صاحب په خپلو پورته ذکر شو اشعارو کې رانغاړلې دي ❖ د مثال په توگه لکه.. "

بخت تور سپي خټل"، "په لاس نه راتلل"، "سمندر په لپو څښل"، "د اروا تنده ماتول"، "سترگې سرې کېدل"، "ټوکه په ځان کول"، "د زړه ور ټکول"، "گونگی گڼل"، "په سرو اورونو مزل کول"، "څنگ ته نه پرېښول"، "د خدا سوب جوړېدل"، "پلو غونډې شاته پاته کېدل"، "ژوند د تمنا تر منزل رسول"، "زړه په لاس کې گرځول"، "دوې لمحې بې غمه نه کېدل"، "په ځان پسې ځغلول"، "پام غلطول"، "په خوږو کې راگېرېدل"، "څرکې لوبول"، "په ژبي گونگی کېدل"، "په پښو کې زړه ږدل"، "ترڅ کتل"، "خوله خوله کېدل"، "په غم غمجن کېدل"، "د لاس کرښې غږېدل"، "منگولې پټول"، "له ځانه ورکېدل"، "سترگې غوښتل"، "د چيغې راغبرگېدل"، "په تول مانده کېدل"، "په اُمېد پائېدل"، "په فال را وتل"، "په تندي ځال ږدل"، "د ژوند سراب کېدل"، "زړه اوبول"، "زړه له اوږې ورکول"، "ظلم غندل"، "د عشق معراج ته رسېدل"، "رسوائې په تندي ځال کېدل"، "تر کانې کلک زړه کوگل کې گرځول"، "د دروغو حوصلې ورکول"، "سپينې سپېدې لټول"، "زړه په خلوص وينځل"، "د آسمان ژړېدل" او داسې نورې زړې او نوې محاورې شايد چې ديو بل پښتو شاعر په شاعرۍ کې راغلې وي ؟ د شوق د غزلو لوستلو پس داسې ښکارې لکه هغه چې د هر فکر اظهار په محاوراتي انداز کې کولو هنر خپل شعري مسلک جوړ کړی وي ؟ نو ځکه دا وئيلی شو، چې افضل شوق صاحب په دې حواله نه يواځې منفرد دی بلکه داسې انداز يې د خپل شعري اظهار ذريعه هم گڼلی ده ؟

د افضل شوق شاعرۍ په ځان کې ثقافتي حوالې لري .. کوم چې د هغه فکر ته تقويت ورکوي ؟ د هغه په شاعرۍ کې لفظي تراکيب عام فهمه دي .. خو دغه تراکيب په داسې علامتي هنري اشارو او دليلونو موضوعات څپري چې علاقائي مسئلې ته آفاقي رنگ په کوټلي انداز ورکوي .. او د دُنيا د هر مظلوم قام مسئله ترينه جوړوي ؟ که يو خواته داسې لفظي جوړښت او تراکيب لکه په دې لاندېنيو ورکړل شو اشعارو کې چې ځای کړل شوي دي ؟ تاسو يې خپله کتلی شئ . "د شپې له سترگو زلفې ټولول"، "د فراق په مېچن اڼل"، "په کچ اوږده کېدل"، "د اُميد اسپې د ژوند په دښت ځغلول"، "په سپين کاغذ د لفظونو تړون"، "د جذبې مرثيې کېدل"، "د شپې زلفې له سترگو ټولول"، "د لمر وينښېدل"، "د زړه ور ټکول"، "سپرلی په وينښه هم خوب"، "د ژوند د وسوسي وژنه"، "کاغذي ښکلا"، "د ټپي مارغه په شان ټپرېدل"، "بې وزره تلوسې"، "د رښتيا په معامله کې غل کېدل"، "د اندېښنو امبار"، "دېوالو خواته د سيورو ټولېدل"، "د شيشې نازک بنگړی"، "موسمي ډول يارانې"، "د دروغو حوصلې لټول"، "د زړه خيرون وجود وينځل"، "زړه خو شيشه دی، په شيشې څه باور"، "تله دي په غمجنه لار"، "د وجود په وران مزار کې د خراغ لوگېدل"، "بې ثمره شينکۍ ونه د ژوند"، "سفر يادېري تنده" او داسې نور نور لفظي تراکيب چې افضل شوق په خپلو غزلو کې استعمال کړي دي .. د هغه افکار په شعرونو کې نه يواځې پښتني انداز واضحه کوي بلکه د هغه و شعريت ته خوږه ژبه هم بخښي ؟ بلې خواته په لاندې ذکر شو شعرونو کې دا لفظي جوړښت دومره په جديد پښتني محاوراتي انداز کې شوی دی چې د شعرونو خوند زياتوي ؟ راشئ چې پورته ذکر شوي لفظي تراکيب په دې لاندېني اشعارو کې اوگورو چې څنگه شعري ژبه ورکړل شوې ده؟؟

ټولې کره ز لږې زما له سترگو د شپې

ځلنده لمره ...!! وينېده غواړمه

زه يې د زړه ور ټکوم .. خو دا کنه غوندې ده

نه اوري زما د مينې غږ او هم گونگی گني ما

شوقه زړه ښکونکی پسرلی په وينه هم خوب

چېري ښکلا کاغذي . چېري گلونه د هار ؟

يو وسواس د ژوند دی شوقه چې ما وژني

بل مرگي ژوندی ساتلی يم په وار وار

چېري به ځغلي دا انسان له ژونده

پرته دي لور په لور امبار اندېښنې

په لاس کوې ، که ماتوې يې

شوق د شيشې نازک بنگړی دی

کله به وي جار جار او کله نفرت

په موسمي ډول يارانې څه باور؟؟

لکه یو سترې مسافر د اُمېدونو د دشت
زه هم و ځانته د دروغو حوصلې لټوم

دا ستا خیرن وجود به په خلوص که خدای کول زه
وینځم په مینه مینه د اشنا توره زرګیه

لالیه !! پام کوه چې مات یې نه کړې
زړه خو شیشه دی ، په شیشې څه باور

نه لري منزل د ژوندانه مزل
تش په وړاندې تله دي په غمجنه لار

زما د وجود په وران مزار کې همېش
غمجن زرګی لکه لوګېرې څراغ

دومره مجبور یم چې غندلی نه شم ظلم د یار
د خپلې وینې د جذبې د مرئیتوب دلاسه

د وصال په طمه یاره! ورځې شپې زما
د فراق په مېچن دومره مه اڼه

نه کړي ټمر دا بې ټمره شینکۍ ونه د ژوند

تش په امید پای هرڅیز، هره غوښتنه د ژوند

همېش مې سترگو وړاندې د ټپي مارغه په شان

بې وسه ټپرې پري پرې وزرې تلوسې

تر څو به زړونو له اوږې راکوي ؟

په سپین کاغذ د شنو لفظونو تړون

مه خُلو د ژوند په دشت د اُمېدونو اسپې

ستړی به ځان کړې په سفر، سفر یادېرې تنده

په فني توگه د افضل شوق غزل چې څومره ساده او بې ساخته دې .. هومره په کې د غزل د مروج پابندیانو نه هم زیاتې پابندیانې ساتلې شوې دي ؟ د بېخي ډېرو غزلو په مصرعو کې د ځینو تورو د تکرار که د شوق د غزل خوند سېوا کوي .. نو د علاقائي لب و لهجې مستعملې محاورې او متلونه لکه " د ناز غاړې وئیل " ، " خاورې خټل " او " هوس اوچېدل " استعمال د هغه په شعر کې معنوي ابهام هم مخې ته راولي ؟ په شلېدلی امېل کې افضل شوق .. غزل هم د خپل ځانگړې نظم په رنگه ځانته مخصوصولو په ښه نیت د ساخت په حواله مشکل کولو کوشش کړی دی ؟ یعنې هغه په خپلو غزلونو کې د فقرې هومره اوږده اوږده ردیفونه ډېر په هنر تړي ؟ او د ځینو غزلونو په وړو وړو مصرعو کې یې د دوو نه تر څلورو څلورو پوري قافيې بې د ردیف نه داسې په اُستادی رانغاړلې دي چې د هغه د شعر هنري کمال ته اشاره کوي ؟ که مونږ اوگورو .. نو نیم درځن ته نيزدې غزلونو کې ښاغلي شوق د یو ردیف په ځای څو څو قافيې استعمال کړي دي .. خو زه تش د دوو غزلونو دا یو دوه شعرونه د نمونې دپاره وړاندې کوم ..

چېرې د چا غریبي ، چېرې رسمونه د ښار

چېرې ستړیا ستوماني، چېرې خنډونه د لار

په دې پورتنې بې ردیفه شعر کې د "چېرې" د باقاعده تکرار نه علاوه د څلورو ردیفو اهتمام داسې شوې دی ؟ لکه
 په ورمبۍ مصرعه کې "چا"، "غریبي"، "رسمونه" او "ښار" هم دغه رنگه په دویمې مصرعې کې "ستړیا"، "ستوماني"،
 "خندونه" او "لار" تړلې شوي دي او په ټول غزل کې د دې پابندیانو خیال ساتلی شوی دی ؟ او یو بل غزل کې د
 ریف سره درې درې قافیې تړلې شوې دي لکه

کوڅه کوڅه د ژوندون ، سپېره پرته ده ځونې

لمحه لمحہ د سکون ، په ویر اخته ده ځونې

روان، ساده او انداز بیان یې ډېر خوږلت او بې ساختګي لري ؟ دئی دلته د غزل د شاعر په رنگ کې د انساني
 ژوند و مسئلو ته په داسې سترګه ګوري چې مسئله د مسئلې په معنې کې نه اخلي بلکه په ډېر معصومانه انداز او
 ساده طرز کې دغو مسئلو ته اشاره کوي ؟ کله نېغ په نېغه او کله د یوې مبهمې علامتي اشارې په رنگ کې .. که
 دا اووایو چې د ښاغلي افضل شوق په ځینو علامتي اشارو او استعارو په شکل کې د هغه فکر د ابهام ښکار دی ..
 خو د دې باوجود هغه خپل اظهار په ډاډه او رواني کړی دی ؟ نو ځکه دا وئیلی شوچې افضل شوق نه یواځې د
 نظم منلی شاعر دی بلکه هغه یو ډېګر ښه او بېخي ډېر ښه غزل ګو شاعر هم دی

د شلېدلی امېل

د ځينو نظمونه تنقيدي جائزه-----

وئیلی کېږي چې افضل شوق د پښتو په جدید او مختصر نظم کې مېدان گټلی دی ؟ دا خبره تر کوم حده پورې صحیح ده ؟ د دې ځواب د شوق په وړمبۍ شعري کتاب " شلېدلی امېل " کې مونږ د دې لاندېنو نظمونو په جائزه اغیستلو کې ښه تر لاسه کولی شو ؟

۱-- نعت شریف

چې د شپې له گڼ اوربله
د سهار خبره ښکاره شوه
نو د وازگو جوړ خدائیان هم
ټول په کوزو کوزو سترگو
په شیشه غوندې کورو کې
د غرور په دالان ناست ناست
په وړانگو د لمر شول ویلې
(شلېدلی امېل .. مخ _ 73)

په دې پورته " نعت " کې ټولو نه لویه او د خوند خبره دا ده، چې په آزاد نظم کې داسې په اختصار او په علامتي پېرائیه کې لیکلی شوی دی ؟ چې هیچرته هم پکې د سرکار دو عالم نوم نه دی ذکر شوی .. خو د مزې خبره دا ده .. چې د لوستلو نه پس یو دم د بنده ذهن ته د هغه مبارک نوم راشي ؟ او دا هغه تجربه ده چې شوق صاحب یې اکثره په خپله شاعرۍ کې په کاروي ؟ دا د هغه شعري هنر او کمال دی ؟ شاید چې داسې په وړمبۍ ځل افضل شوق کړي دي ؟ یعنې داسې خو آزاد نظم پښتو میدان ته ډېر وړاندې راغلی دی او د ایوب صابر نه تر هاشم بابر او هاشم بابر نه یې تر افضل شوق پورې سفر کې بلا ډېر نور شاعران پیدا کړي دي ؟ خو زه د دې درو شاعرانو ذکر ځکه کوم .. چې دا درې واړه ځان ځانته په اسلوب مشهوره شوي دي ؟ د اوږده او ساده نثري نظم

نه د افضل شوق تر علامتي او تمثيلي نظمونو داسې اختصاري بڼې اوزېږولې چې افضل ورنه د افضلیت تر حده شوق مشهور شو ❖

په اوو وړو او غټو مصرعو کې لیکلې شوی دی پورته نظم ځان کې دننه یو تاریخي داستان لري ❖ یعنې کله چې حضرت محمد صلعم دې دُنیا ته راغلو .. نو د هغه مثال د تود او روښانه لمر وو چې تیرې یې لرې کړې او د وازگو نه جوړ هغه ټول فرعونان او انساني خدائیان یې داسې تېس تېس کړو ❖ چې په لاس جوړ کړل شو جنتونو کې اوسېدلو ❖ نه یواځې دا .. بلکه په اشارو اشارو کې یې د اسلام د ظهور پورا قیصه هم بیان کړې ده ❖ لکه " د سهار د خپرې رابکاره کېدل " ، " د وازگو جوړ خدائیان او د هغوی کوز کوز کتل " ، " شیشه غوندې کورو کې اوسېدل " ، " د غرور په دالان ناستېدل " او " د لمر په وړانگو ویلېدل " هغه علامتي اشارې دي چې ښکاري نوي .. لکن جوړې شوي په ساده پښتني ټکو کې دي ❖ کوم چې پښتني رنگ او خوند لري ❖ هم دغه رنگه شوق چې هر څومره مخې ته وتلي شاعر په بڼه کې رو رو میدان گټي، خو پښتو او پښتني ثقافت هم د لاسه نه ورکوي .. او ورسره رشتې ډېر په هنر مضبوطې ساتي ❖

دا پورتنۍ نعتیه نظم چې په اوو غټو او وړوکو مصرعو باندې اړه لري .. کې یو ترتیب ساتل شوی دی ❖ یعنې هره مصرعه په اتهو سېلابونو مشتمل ده او د آهنگ، لۍ ، وزن او موسیقیت د لحاظ نه یو بل سره داسې تړلې شوې دي .. چې که قافیې او ردیفونه په کې تړلې شوي وی نو دا به پابند نظم بللی شو ❖ البته اوس هم د پورته ذکر شوي ترتیب له لارې دا نعتیه نظم په آزاده بڼه کې پابند نظم دی ❖

۲ -- اور او اوبه

یاره ! مه پوري کوه اور

زما د زړه وړې نړۍ ته

گنې زما دغه لوگی به

د اوبو ډکه اوریځ شي

ستا په سر باندې د وسې

بیا به خپلې لمبې ژغورې

د باران له سپرو څاڅکو

(شلهڊلی امېل .. مخ _ 76)

په دې پورته نظم کې ښاغلی افضل شوق که څو هم خپل فکر د نظم په چوکاټ کې ځای کړې دی ، خو دغه موضوع سائنسي حقيقت لري ؟ ځکه خو شاعر چې په کومه رنگينه او روانه شعري پېرائيه کې په کوم هنر دا د يو تاثر او تاثير نه ډک کيفيت کې تر اختتامه رسولى .. نو د شاعر هنر دلته د شاباشۍ وړ دی ؟ يعنې هغه خپل محبوب ته د هغه د ظلمونو زړا کوي .. د هغه ظلمونه د " اور " په علامتي پېرائيه کې بيانوي .. او بيا د دغه اور د لمبو نه چې کوم لوگي د براس شکل اختياري او دغه براس چې کله د وريخ شکل واخلي .. نو واپس به په هاغه راورېږي کوم چې د هغه محبوب د هغه سره د ظلمونو او ستمونو په شکل کې روا کړي دي ؟ او هغه بل اور به پرې مړ کېږي ؟ يعنې د اور نه لوگي او د لوگي نه وريخ جوړېدل او وريخ د ظالم او ستمگر ياره په بل اور راورېدل داسې د خوند موضوع ده .. چې د شاعر د شعري حقيقت پسندۍ جواز جوړېږي او داسې ښکاره کوي لکه دا شاعر افضل شوق چې په اوتو بوتو يقين نه لري .. او په شعر کې هم حقايق وړاندي کولو په حق کې وي ؟ محبوب ته شاعر په دې شعر کې د هغه د ظلم انجام ښئي او هغه د ظلم نه منع کوي ؟ دلته په دې نظم کې د اظهار ژبه ساده ده .. خو فکرانگېزه او معني خېزه خيال نظم کړل شوی دی

په فني توگه دا د اوو وړو لوئيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اوو اتهه سېلابيزه برابر و مصرعو باندې مشتمل معرې نظم دی ؟

۳ -- ژوندی مړی

سړی مړ دی د دننه

تش وجود دی چې ښورېږي

د هوا په رخ هر کله

لکه مړی په تابوت کې

په اوږو باندې خواخوږي

راولي خپل اديرې ته

له پرېدي لري ولاته

(شېبېدلی امېل .. مخ - 76)

دا یو کیفیتي نظم دی او په دې نظم کې افضل شوق د یو داسې حالت انځورګري کوي چې هغه د نني انسان د بې حسۍ په لور اشاره کوي. شوق داسې محسوسوي چې دا ژوندي انسانان دراصل هغه لاشونه دي چې تابوتونه یې خپلوان اديرو ته وړي. د شاعر اشاره د هغه عهد په لور ده چې امریت په کې په انساني جمهوري روڼیو باندي په زور زیاتۍ داسې مسلط شوی وو. چې انسان په معاشرتي ژوند کې هم د معاشرې نه بېل شوی وو. هسې خلګو ساه اغیستلې او ژوند سره د بې زبانه ځناورو او څارو په رنگه رشتې ساتلې. نو ځکه خو د شاعر لهجه دلته په دې نظم کې د عزت ساتلو تر حده علامتي ده. خو د نن قاري ورنه د خپل خوښې معنې اخذ کولې شي. "د هوا په رځ تابوت وړلو" اشاره هغه انسانانو ته شوي ده چې ابن الوقت ورته په اُردو کې وئیلی شي. او دا هغه خلګ وو چې د خپل مفاد په خاطر یې د امریت ملا نوره نوره ټینګوله. هم په دې خو د بې حسیت دور دوره وه.

دا پورتنی د اوو وړو لوئیو مصرعو نظم هم اتهه سېلابیزه معری نظم دی چې رواني په کې د موسیقیت تر حده خپل تاثیر پرېږدي او لوستونکی ترې نه په یوه ساه تېرېدلی شي. دا وړوکی نظم د لفظي تراکیبو له لحاظه افسانوي جوړښت لري. یعنې ټولې مصرعې یې په ساده مجلسي انداز کې لیکلي دي خو بیا هم دا نظم په یوه لوئیې نثري فقره کې ځکه نشي راغونډېدلی. چې دلته د شعریت ساتلو پورا او په ډېر هنر اهتمام شوی دی. او داسې ښکاري لکه دا چې یو بې قافیو پابند نظم وي.

۴ - شېبو کې د هجر

غواړم

چې ستا د ویده عکس په تندي

د خپل نامه او لګومه ټیکه

خو...

چې نړۍ څوکه درېم د قلم

ستا غنم رنگ نقشونه تې شي دوني

چې د یو شنه وړوګي خال په گمان

ستا په څېره باندي اشعار اولیکم

(شېږدلی امېل .. مخ – 79)

ښاغلی افضل شوق ، شاید چې په ارادي یا غېر شعوري توګه داسې موضوعات د نظم په وجود کې ځایوي چې تر اوسه دغه موضوعات لا پېژندلي شوي نه دي ؟ د ده اکثره موضوعات ډېر نوي دي .. په دې لحاظ داسې موضوعات مخې ته راوړل د هغه کوشش په پښتو جدید شاعرۍ کې د نوو نوو موضوعاتو راوړل دي ؟ چې یقیناً د ستاینې وړ خبره ده ؟ پورته نظم کې هم افضل شوق د یو تخیل پرست شاعر په شکل کې یو داسې تصور د قاري مخې ته کوي چې قاري هم ورته په داد ورکولو مجبور وي ؟ دلته دا نظم شاعر بېخي د خپل خیالي محبوب په خیالي تصویر داسې د خوند او مزې په انداز کې لیکلی دی چې د لوستونکي ورسره همدردۍ هم شي .. او بې اختیاره د نظم په تاثر او کیفیت ورته شاباشی هم اووایي ؟ هغه د خپلې شاعرۍ په هر پړاو داسې ښکاري لکه د یو خیالي جانان د یو خیالي تصویر سره راروان دی ؟ دغه تصویر هغه په خپله نامه کول غواړي .. د هغه په تندي خپل خال لګول غواړي .. خو کله چې هغه دا هڅه کوي .. نو حالات د هغه د محبوب خیالي تصویر هم هغه ته پاتې نه کړي ؟ او داسې په دغه خیالي تصویر د شعرونو د لیکلو یو نوی سفر په ډېر لیونتوب شروع کړي ؟ د دې نظم تهیم هم دومره نوی او د خوند دی چې په دې کې د لفظونو تسلسل او د جذبې صداقت یو ډېر آفاقیت پیدا کړی دی ؟

په تکنیکي لحاظ دا اتهه مصریزه نظم چې په آزاده پېړایه کې لیکلې شوی دی .. دراصل په شپږو یولس سېلابیزه برابر و مصرعو داسې اړه لري- ،

غواړم چې ستا د ویده عکس په تندي

د خپل نامه او لګومه ټیکه

خو چې نری څوکه در وړم د قلم

ستا غنم رنگ نقشونه تت شي دوني

چې د یو شنه وړوکي خال په گمان

ستا په خېره باندې اشعار اولیکم

۵ -- سل خېرې

ستا په کانو به غمازه

زما دَ زړه وړه اینداره
 کړچې کړچې شي منمه
 خو دا یاد لره ناپوهه
 که مات شوی هر توکری
 و ایندرې ته مونږې
 نو کوربه مې دَ زړگي هم
 سل خبرې شي زېږولی

(شېلدلی امېل .. مخ – 79)

سل خبرې ... نومې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق چې یوه ساده ، آسانه او معمولي خبره په غېر معمولي انداز کې کوي نو هغه دلته دَ کتو ده ❖ هغه په دې نظم کې و یو رقیب یو غماز ته څومره په خوند دا خبره کوي .. چې که دا ستا په کانو که ځما دَ زړه آئینه ماته شي .. نو ستا څه خیال دی .. ؟ په دې کې به زما دَ محبوب خبرې ته څه تاوان ورکړې؟ نا بالکل نه .. بلکه دَ دغه ماتې آئینې هره ماته زره به سل نوري خبرې پیدا کړي ❖ شاعر په دې نظم کې دَ نازک خیالی ، دَ روانۍ او سادګۍ په انتها لیدلی شي ❖ او په کوم اختصار چې دَ ښائسته لفظونو او مناسبو علامتي اشارو په وسیله یو خیال ، په کوم فکر او انداز کې تر اختتامه رسوي .. نو هغه قاري دَ ځان سره لاس نیولی بیايي .. او په کوم خوند او هنر چې دغه خیال دَ قاري ذهن ته رسوي .. نو هلته قاري په خپل خیال هم دَ هاغه " هندارې " زرې زرې وجود ته ځیر شي ❖ چې په کې دَ شاعر دَ محبوب ځلېږي ❖ په پښتو او اُردو شاعرۍ کې دَ آئینې او ماتې آئینې تراکیب پېژندل شوي او راوړل شوي دي .. خو ښاغلي افضل شوق په خپل انداز دغه ترکیب په کوم نوي او دَ کیفیت نه ډک انداز کې استعمال کړی دی نو هغه واقعي چې دَ محسوسېدو دی .. او دَ احساس او جذبې نه داسې ډکه شاعري ، نېغ په نېغه دَ انسان په زړه کې ځای جوړوي او ویدې جذبې یې را وینوي ❖ او که اوکتلی شي نو دَ شوق په شاعرۍ کې دَ سلو شمېره په وړمې ځل په دې وړوکی نظم کې لیدلی شي ❖ او دغه دَ آئینې سل ټوټې هغه مخ کې دَ سلو یار هم مشهوره کوي ❖

دا دَ اتهو آزادو مصرعو نظم که څه هم په اتهه سېلابیزو برابر و برابر مصرعو باندې مشتمل دی .. خو مونږ یې په څلورو شپاړس سېلابیزه مصرعو کې داسې هم لیکلی شو ❖

ستا په کانو به غمازه زما دَ زړه وړه اینداره

کړچې کړچې شي منمه ، خو دا یاد لره ناپوهه
 که مات شوی هر توکری و ایندرې ته مونږې
 نو کوربه مې د زرګي هم سل څېرې شي زېږولی

٦ -- تسليمې جذبې

اوس به لا ما بېرغ په لاس
 په غال غال
 د پښتنې مینې په نوم اخیسته
 ستا د زړه مخکې په خپل واک کې کله
 چې مرامو سترګو دې د ما له مخه
 په خوبولو
 او په مړو مړو کتو
 زما د زرګي ټولې غښتلې جذبې
 د بې همته عسکرانو غوندې
 یوه یوه ځانته تسلیمه کړله

(شېلدلی امېل .. مخ _ 80)

د دې نظم لوستلو پس داسې د بنده په ذهن کې راځي چې د آمریت په دور کې د شاعر افضل شوق په قلم لیکلی شوی دا نظم هم د هغه دور تر اثر دلا ندې یو ښه روماني فکر لا هم په ښائسته رنگ کې سر ته رسوي ❖ او قاري ته د خپلي مینې قیصه د هغه آمرانه دور په حواله څېرې ❖ دا د یو زمانه شناس او ژورنظره شاعر خاصه کېدلی شي او په دې اړه شوق ځان د خپل عهد عکاس څرګندوي .. او په خپل دې نظم کې وائي ، چې هغه څنګه د خپلي

فتح بهرغ د سترگو د جنگ پس د يار په زړه کې ښخولو هڅه اوکړه .. او د يار په زړه يې قبضه کولو کوشش اوکړو ، نو د هغه د محبوب مرامو سترگو په خوبولي انداز د هغه په عسکري جذبو داسې گوزارونه اوکړو، چې د مات شوو عسکرانو په رنگه يې د هغه د خلوص او جذبو ټول عسکري قوت خپل ځان ته تسليم کړو ؟ او هغه يې مرئیی کړو ؟

شاعر په دې نظم کې د يو داسې ميدان جنگ نقشه په اختصار کې وړاندي کړې ده چې د مرگ ژوبلي او وسلې په ځای په کې جذبې، خلوص ، د سترگو ځماراو پښتني مينه په کار راوړل شوي ده ؟ او د خوند او مزې خبره لا دا هم ده .. چې دلته په دې ميدان جنگ کې د دوو دښمنې قوتونو په ځای په کې دوه زړونه يو بل ته سره مخامخ شوي دي ؟ دا تمثيلي نظم هيڅ قسم ابهام نه لري او هره خبره او اشاره واضحه ده .. خو بيا هم ورته معمولي نظم ځکه نه شو وئيلی چې په دې نظم کې د ځان نفې کولو په وخت شاعر د خپل شکست ترانه چې په ځنگه فخر وائي .. دغسې مثالونه په پښتو شاعرۍ کې بيا کله هم مخي نه دي راغلي ؟ ځکه خو دا رنگ او خوند افضل شوق په شاعرۍ کې نه يواځې منفرد کوي .. بلکه ميدان گټلو ته يې جوگه کوي هم -

دا پورته نظم چې داسې خو په لسو وړو لوئيو آزادو مصرعو باندي مشتمل نظم ښکاري .. خو دا نظم آزاد نه بلکه د ډېرو پابنديانو سره ليکلی شوی دی او ورته معری نظم وئيلی شو ؟ ولې چې دا نظم دراصل په اتهو برابرېو يولس سېلابيزو مصرعو باندي داسې اړه لري ؟

اوس به لا ما بهرغ په لاس، په غال غال

د پښتني ميني په نوم اخيسته

ستا د زړه مځکه په خپل واك کې گله

چې مرامو سترگو دې د ما له مخه

په خوبولو او په مړو مړو کتو

زما د زړگي ټولې غښتلې جذبې

د بې همته عسکرانو غوندې

يوه يوه ځانته تسليمه کړله

۷ -- کور کور یو مزار

لا تر څو چې
 د نکریزو په ارمان کې
 د پښتو ناوې
 په اور سپڅلي لاسونه
 نو تر هغه به
 کور کور د پښتانه هم
 لا په سیورو کې
 د سرو شنو بهرغونو
 ښکاره کېږي یو مزار
 و نور عالم ته

(شېلدلی امېل .. مخ _ 81)

په دې پورته نقل شوي نظم کې .. یو ځل بیا د هاغه المیې ژړا ده.. چې پښتون قام د خپلې صحیح پېژندګلو او شناخت نه محرومه دی ؟ په پښتنو کې د ازلي بې اتفاقي یو داسې تصویر یې مونږ ته راکړی دی .. چې د فکر وړ دی ؟ پښتانه چې چرته هم .. په یو دور کې هم د یو بهرغ لاندې رانغلل .. په پارټو ، پرو او جمبو کې داسې تقسیم دي چې د هغوی ملي وحدت ته یې سخت تاوان رسولی دی ؟ دلته په هر کور .. یو نوي بهرغ ته ښاغلی افضل شوق په څومره طنز کې دغه کور ته د یو مزار .. یا د قبر نوم ورکوي .. او دا صحیح هم ده چې جهنډې او بهرغونه خو په مزارونو لګولی شي ؟ او کور خو د ژوند علامت وي .. د اجتماعي ژوند او د انسانانو تر مینځه د جذبو او د رشتو په بنیاد جوړه شوی یوه مشترکه او مقدسه اداره وي ؟ چرته چې د انسان تربیت کېږي ؟ خو د پښتنو په کورونو د بېلو بېلو سیاسي ډلو د بهرغونو لګېدل یې د پښتنو د کمزورۍ او بې اتفاقي یوه حواله ګڼلې ده ؟ او په څومره غم او تکلیف یې هر کور یو مزار ګڼلی دی ؟

په فني لحاظ دا يولس مصرعيزه نظم دراصل په پنځو يولس سېلابيزه برابر و برابر مصرعو باندې مشتمل داسې
معري نظم دی؟

لا تر څو چې د نكريزو په ارمان كې
د پښتو ناوې په اور سپڅلي لاسونه
نو تر هغه به كور كور د پښتانه هم
لا په سيورو كې د سرو شنو بهرغونو
ښكاره كېږي يو مزار و نور عالم ته

۸ -- بې حسه دېوال

لارې لنډېږي
ورځ په ورځ لگيا دي
د شنه آسمان
او سپېرې مخكې تر منځ
خو فاصلې
پرته هغسې دي لا
د زړو تر ميانه
د غوښينو خلكو
چې ښكاري هر يو
په خپل ځای باندې ښځ
لكه
د خټو جوړ بې حسه دېوال

(شېلدلی امېل .. مخ _ 82)

لکه څه رنگه چې د نظم د عنوان ظاهرېږي .. هم دغه رنگه د بې حسۍ انځورگري په کې شوي ده ؟ نن سبا داسې خبرې عامې کېږي ؟ چې فاصلې د انسانانو تر منځه کمېږي او انسان انسان ته نيزدې کېږي ؟ خو افضل شوق دا خبرې نن نه هم څه شل يا پنځوښت کاله آگاهو په يو داسې طنزیه انداز کې نظم کړي دي .. چې هغه اوس هم نوي خبرې ښکاري ؟ يعنې هغه وخت په نړۍ کې داسې توره شپه هم نه وه او نه انسان دومره د يو بل نه بېزاره وو لکه نن چې دی ؟ خو بيا دا د شوق د زمانه شناسۍ يو لوی ثبوت دی چې ده هغه وخت هم د خپل سوچ او فکر له لاري دغه انسان په سباون کې په ځناوري روڼيو داسې بوخت محسوس کړی وو ؟ يعنې هغه د زميني لارو د لنډېدلو خبرې په دې رد کولې چې انسان څومره څومره يو بل ته نيزدې کېږي .. هومره يې د زړونو تر مينځه فاصلې سپوا کېږي ؟ هم دغه رنگه خو اوشو.. او مونږ گورو چې د نن انسان ته انسان وئيل هم د انسانيت توعين دی -

په دې نظم کې نه يواځې د زميني فاصلو خبره شوي ده بلکه په داسې اشاره د آسمان په لور هم شوي ده چې مونږ ترې نه د مذهبې جنون او تش د ظاهري مذهب پسندۍ اشارې هم داسې تر لاسه کولی شو .. چې انسان څومره په منافقانه او شېطاني مخفي ارادو په نيت په ښکاره د خدای په لور او لار روان برېښي .. هومره شېطاني او ځناوري کارونه زيات شوي دي ؟ يعنې هر څه بل ته د ښکاره کولو په اراده کېږي او ځانونه فرېښتې گڼي ؟ خو داسې خبره نه ده او نه دغه انسان فرېښته شو .. بلکه لا نور هم ځناور شو ؟ نو ځکه د شوق اشاره د آسمان په لوري د لنډېدلو نه د سپوږمۍ او ستورو په لور تلل نه .. بلکه هسې ځان ته د فرېښتې په رنگه وزرونه لگول دي ؟ خو فرېښتې ورنه کله جوړې نه شوې

په فني توگه دا د دولسو وړو مصرعو آزاد نظم دراصل په شپږو يولس سېلابيزو برابر و مصرعو باندي د خپل آهنگ او موسيقيت سره داسې د معرې په رنگه پابند نظم دی ؟

لارې لنډېږي ورځ په ورځ لگيا دي

د شنه آسمان او سپېرې مخکې تر منځ

خو فاصلې پرته هغسې دي لا

د زړو تر ميانه د غوښينو خلگو

چې ښکاري هر یو په خپل ځای باندې ښخ

لکه د خټو جوړې بې حسه دېوال

۹ -- رسوائی

یو نوم دی چې یې وینم

ځای په ځای په دېوالونو

د خپل نوم سره لیکلی

لکه زه او زما سیوري

چې په یو بل پورې اړیو

خو تر شا چې لار ته گورم

ښکاري زما پلونه یوازې

(شېلدی امېل .. مخ _ 85)

دې پورتنی نظم کې ښاغلی افضل شوق لکه د یو صوفي شاعر په تصوف کې لیدی شي ؟ یعنې د خدای پاک د وحدانیت، د هغه د پېژندنې او هغه سره د مینې یو نیم فلسفیانه تمثیلي نظم دی .. چې په کې وئیل شوي دي چې د خدای د خدای او ذات نه منکر خو نه یم .. خو خدای راته ښکاري نه ؟ لاکن د خپل ذات په موجودگۍ کې هغه له خدای سره داسې تعلق جوړوي ؟ چې چونکه هغه د خدای په لاس جوړ انسان دی نو ځکه له خدایه انکار نه شي کېدلی ؟ یعنې هغه دلته له خدای سره مینه د جنون تر حده کولو ته جوگه ښکاري ؟ لاکن که دغه نظم مونږ د هاغه ائیدیل په توگه اوگورو .. چې افضل شوق ورپسې وطن په وطن گرځېدو هڅه کونکی ښکاري چې دئی یې شاعر کړی هم دی .. نو خبره به نوره هم په فکري توگه ژورتیا ته اورسېږي ؟ او د رسوائۍ تر حده د یو داسې محبوب په مینه کې د هر چا په خله کې راتلل به هغه مجنون څرگند کړي .. خو شوق مجنون نه دی او نه د هغه د جنون محور یواځې هغه خبره ده ؟ چا ته چې هغه د خپلې رسوائۍ اصل بنیاد وائي ؟ هغه په هست او نیست کې ورگېر محبوب ته څېره په تمثیلي انداز ورکول غواړي خو چونکه محبوب یې بې وجوده دی ،، نو ځکه ورته وجود ورکولو کې بلا مشکلات مخې ته راځي او په بېگا او سبا کې ورته ځان د سوال تر حده یواځې ښکاري!!..

په دې نظم کې چې څومره خبرې په ساده طريقه شوي دي .. هومره يې په فکر کې فلسفه رانغاړلې ده؟
 هغه يواځې نه هم دی او يواځې ښکاري هم ؟ دا هغسې معمه ده چې د افضل شوق په شاعرۍ کې اکثره ليدلې شي ؟ نو ځکه خو ځيني نقادان هغه ته د لري سباون شاعر وائي ؟ او خپله هم کله کله دا ليونی شاعر داسې خبرې اوکړي چې د بنده ورباندې د پورا ليوني گمان اوشي ،، خو هغه لهبونی نه بلکه فلسفي شاعر دی .. او په خپلي دُنیا کې اوسېږي ؟ ځانته جهان او په ځان کې جهان لټوي .. او دا نظم د دې خبرې د تصديق دپاره کافي دی ؟
 په تکنیکي توگه دا نظم په اوو داسې مصرعو مشتمل نظم دی چې د اولي اووه سېلابيزي مصرعې په چپه نوري ټولې مصرعې په اتهه اتهه سېلابيزه مصرعو باندي داسې مشتمل نظم دی .. چې د موسيقيت د لحاظه په کې د وړمبی مصرعې يو کم سېلاب هم د هغه نورو پاته مصرعو سره برابر شي .. چې اتهه سېلابيزه دي ؟ او مونږ ورته معری نظم هم وئیلی شو ؟

۱۰ -- دمامې

سترگه سترگه

گنډل شوې په بنو ده

ژبه ژبه

چيچل شوې په غاښو ده

لاس او پښې هم

ماتې ځانگي دي چې ځانگي

لنډه دا چې

ور د کور کور دی ترلی

خو په ښار کې

دمامې د خپل واکۍ دي

(شېلدلی امېل .. مخ _ 87)

دا پورتنی نظم هم په ملک کې د هاغه بدترینه آمرانه دور عکاسي کوي چې د اظهار لارې په کې بندې وې؟ ژبې کلکې تړلې وې... په سترگو د حالاتو داسې پټۍ پرتې وې؟ چې د یوې ړندې کنې نړۍ گمان پرې کېدو؟ په داسې حالاتو کله چې د یو حساس شاعر جذبات راولړزېدل.. نو د هغه د شعور او احساس ډک نظر په دې حالاتو داسې خپل قلم راپورته کړو؟ ځکه چې شاعر په داسې حالاتو غلی نه شي پاتې کېدی؟ او کوم حالات چې په هغه په زوره مسلط شوي وي.. د هغې خلاف ټول عمر په احتجاج لیدلی شي؟ د ښاغلي افضل شوق اکثره نظمونه داسې احتجاجي رنگ په شلېدلي امېل کې لري؟ او دا ځکه چې هغه د رڼاگانو رهبري کوي؟ د تیرو په ملگرتیا هاغه قوتونه شدید غندي کوم چې د رڼاگانو قاتلان دي؟ هغه په خپل وطن، خپله خاوره بې شانه ډېر مټین دی؟ نو د خپلې خاورې دپاره، د یو داسې خپلواکه سباون اړزومند به ولې نه وي.. چې د هغه د اولس تقدیرونه بدل کړي؟ د نظم په آخري مصرعه کې د هاغه دور د حالاتو په وجود یو د طنز تازیانه موجوده ده چې د ښار د خپلواکۍ په دمامو پورې یې خندا کړي ده؟ نو دغه تضاد چې حالات وي یو رنگ او نغاره یې وهلی شي بل رنگ.. یو باشعوره او سترگه ور شاعر چې پرې طنز اونه کړي.. نو آخر څه به کوي؟؟

دا د لس مصرعو آزاد نظم په فني او تکنیکي توگه دراصل په پنځو دولس سېلابیزه برابرې برابرې مصرعو باندي مشتمل یو باقاعده معری نظم دی چې آهنگ، خوند او موسیقیت لري؟

سترگه سترگه گنډل شوې په ښو ده

ژبه ژبه چیچل شوې په غاښو ده

لاس او پښې هم ماتې ځانگي دي چې ځانگي

لنډه دا، چې ور د کور کور دی تړلی

خو په ښار کې دمامې د خپل واکۍ دي

۱۱-- شلې پښې

لاري د احساس دي

که رگونه دي د وینو

چې د زړه له کوره اوځي

دَ رنځونو وَ نړۍ ته

هم په وينه

هم له خوبه

خو چې وخت دَ منزل راشي

نو دا غبرگې پښې شي شلې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 88)

گوره چې افضل شوق انسان څه گڼي ؟ او څومره دَ ښو توقعات ورنه لري ؟ چې ورنه زړه ماتې دی ؟ چرته هغه خو انسان ته په هم هغه نظر نه گوري چې ورته اشرف المخلوقات وئیلی شوی دی ؟ شاید چې هغه انسان دَ عظمت په معراج لیدلو خوب ويني .. نو هم ځکه خو په دې نظم کې افضل شوق هم هغسې دَ نن دَ انسان نه زړه ماتې ښکاري او دَ خپلو لیدلو خوبونو نه برعکس انساني څېرې هغه ته دَ زړه رنځ ورکوي ؟ شوق صاحب په درست نظم کې یو تپوس کوي چې دَ زړه نه دَ احساس لارې ولي دَ رنځونو وَ نړۍ ته درومي ؟ او بیا بیرته تپوس کوي چې دا خواخوږي دَ خبرو نه دَ عمل په لور ولې نه ؟ یعنې هغه دَ نن وَ انساني همدردیانو ته تش دَ خبرو تر حده دَ همدردۍ نوم ورکوي او دا گڼي چې انسان دومره خودغرض دی چې هر ښه یې ځانته پیرزو شي او دَ بل په وار هسې خبرو ته جوگه ښکاري ؟ کوم چې انساني کار نه بلکه ځناوري غرض بللی شي .. او دا غرض یو انسان دَ بل انسان نه یواځې لري ساتي بلکه تر مینځه یې بې اعتمادۍ هم راوړي ؟

په دې پورته نقل شوي آزاد نظم کې دَ شوق لب و لهجه چې څومره ساده او آسانه پېرائیه کې سر ته رسېدلي ده .. هومره په کې دَ خبري نه خبري زېږي او یو لوی موضوع یې دَ نقادانو دَ څېړنې دپاره په کې ځای کړی دی ؟ دَ وخت دَ تقاضو له لاري دَ اختصار نه علاوه افضل شوق په خپله شاعرۍ کې کله کله هرکله تش سوالونه راپورته کوي او ځواب په لوستونکو پرېږدي ؟ دا یو هنر دی چې دَ یو مټسلي په حقله داسې سوالونه راوړاندي کړلی شي چې خلگ ورباندي غور او فکر اوکړي او په اجتماعي هلو ځلو یې حل پیدا کړي ؟ خو دلته په دې نظم کې دَ شوق له خوا راپورته شوی سوال شاید چې ځواب اونه لري .. ولې چې دَ نن انسان خودغرضه دی او دا غرض کېدی شي چې کله هم ختم نه شي ؟

په فني توگه دا نظم په آزاده پېرائیه کې لیکلی شوی دی او مصرعې یې له څلورو نه تر اتهو سېلابونو لري .. خو بیا هم چې دَ دې نظم وَ آهنگ لې او موسیقیت ته پام اوکړو نو داسې محسوسه شي لکه دا نظم چې پابند نظم وي ؟ دَ ډېر سوچ او فکر نه پس زه په دې نتیجه اورسېدم چې دا نظم آزاد بالکل نه .. بلکه پابند نظم دی ؟ یعنې په

دې اتهه مصرعيزه نظم کې د اول شپږ سېلابيزه مصرعې نه علاوه نوري اووه مصرعې که مونږ په شپږو اتهو اتهو سېلابيزو مصرعو داسې را واړو .. نو رواني، ردهم او آهنگ به يې معری نظم ته داسې اوږېښتي ؟

لاري د احساس دي.....

که رگونه دي د وينو
چې د زړه له کوره اوځي
د رنځونو و نړۍ ته
هم په وينه هم له خوبه
خو چې وخت د منزل راشي
نو دا غبرگې پښې شي شلې

۱۲ -- اوږد مزل

زما او ستا تر ماښ
هغه د درو لويښتو وړه فاصله
د کمکۍ مينې ځوانېدو په هيله
ځوني اوږده شوه گوره!!
چې تر يو بله رسېدو له مخه
ما او تا دواړه گراني
د لېونۍ ځوانۍ تر ټاک واويښتو

(شېدلی امېل .. مخ _ 94)

دا پورتنی نظم د خپل بې ساخته رومانیت سره .. د شاعر یو داسې آرزو ښکاري .. لکه چې حالاتو د هغه دغه ارمان ته په مری گوتي ایښي وي .. د هغه او د هغه د محبوب تر میانځ یوه وړه فاصله چې هغه ورته د اختصار یو بې مثاله حد مقرر کړی دی .. يعني دريو لويښتو فاصله...!! خو هر کله چې د روایاتو دنگ دېوالونه .. د حالاتو غرونه غرونه د دواړو په میانځ کې دا ورکوټې فاصله دومره اوږده کړي .. چې یو بل ته رسېدل نا ممکن شي ؟ نو په داسې ستم ظریفی ، د خپل ماشوم ارمان په ورکېدو .. داسې جذبات ښکاره کول د شاعر مجبوري شي ؟

د دې نظم موضوع اگرچې ده خو روائتي رومانوي .. خو چې دا موضوع او خیال په کوم خوندور انداز په دې نظم کې رانغېستی شوی دی نو د خیال فکري قدر و قیمت یې یو په دوه کړی دی ؟ يعني کومه خبره چې لوستونکی په حېرت کې اچوي .. هغه دا ، چې یو طرف ته مینه په اوږدې مودې کې چې څنگه په تکلیف لا خو ځوانی نه رسېدلي نه وي .. چې بل طرف ته د دریو لويښتو هومره وړه فاصله شاعر او د هغه محبوب زاړه هم کړي ؟ دې خبرې نه زما مطلب دا دی چې د یو ښه شاعر باريک بینی ده چې د وړې خبرې نه لویه خبره جوړوي ؟

دې سره سره په دې نظم کې یو ځل بیا شوق صاحب خپل ښائسته علاقائي .. پښتني قندهاري توري داسې په هنر ځای کړي دي .. چې نظم یې د خپل علاقائي رنگ او لهجې یو ښائسته مثال گڼلی شو ؟ خو بل ښائست یې دا هم مخي ته راځي چې د یوسفزی لهجې لوستونکي هم ښه په آسانه پرې پوهېدلی شي ؟

د افضل شوق دا آزاد او مختصر نظم د یوې پابندۍ د مخه په اوو او یولس سپلايزه مصرعو باندي د ردهم برقرار ساتلو غرض داسې لیکلی شوی دی چې که معری نه دی .. خو د ځینو پابندیانو جوگه ضرور دی ؟

۱۳ -- یوه پوښتنه

که هر انسان په ژوندانه کې ځانته

لري په ژوند باندي حق

نو دا پوښتنه کوم

چې څوک دی هغه ماشوم

د سړي زوی دی که یه ؟

چې په ټولنه کې نن

په تشه خپټه او په وچو شونډو

خوار او ناهيله غوندې
 د ساتېري او کورکيانو په ځای
 له بودگانو سره
 د يو بوده په رنگه
 په امبارونو باندې
 گرځي، خواړه لټوي

(شېلدلی امېل .. مخ _ 95)

په ټولنه کې داسې ډېري ناروا پېښې کېږي چې د يو حساس شاعر احساسات او جذبات پرې راولړېږي؟ هم دا پورته نقل شوي نظم کې چې افضل شوق ديو خوار یتیم او غریب بې کوره ماشوم چې څنگه په جذباتي انداز تصویرکشي کړي ده .. هغه لوستونکی په دې خبره ضرور مجبوره کوي چې په دې نظم کې رانغښتي سوال ځواب ورکړي؟ لاکن څنگه ځواب؟؟ داسې ماشومان خو په پښتني ټولنه کې هر چرته لیدلی شي؟ يعني د سکول په عمر کې شمېر واړه ماشومان زمونږ د کوڅو او بازارونو په امبارونو باندې اړومرو داسې د رزق په لټون کې لیدلی شي .. لکه غواگانې او مېښې يا څاروي چې لیدلی شي؟ ماته د شوق صاحب دا نظم هر هغه وخت په زړه شي چې زه کله داسې يو منظر او وینم؟

دا نظم که يو طرف ته د نن حال او صورت حال په اړه انځورگري کوي .. نو بل طرف ته د ماشومانو په حقله د پښتنو من حبث القوم لا ابالي او بې غمه شانتې روڼيو باندې سخت گوزار هم شوی دی؟ او بل واسطه يا بلا واسطه يې د تعليم په ضرورت زور داسې په هنرکړی دی؟ چې که څه هم هيڅ يوه اشاره يې په دې اړه نه ده کړې .. خو د دې مسئلې حل يې يواځې او يواځې تعليم گڼلی دی؟ کوم چې د يو منظم نظام لاندې هغو ماشومانو ته هم ورکولی شي چې مور او پلار نه لري او يا بې کوره شوي دي؟ ولې چې پښتانه ټول مسلمانان دي او په اسلام کې د غريبانو د روزنې د ادارو دپاره د ماجت حجره ، مدرسه او دارالامان هغه ځايونه دي چې په د پورته ذکر شو کفالت هم کېږي؟ نو بيا ولي نه ..؟؟ دا هغه ان ډائريکټ سوال دی چې افضل شوق يې په دين اسلام مشرف پښتنو نه په دې پورته نقل شوي نظم کې په طنز په انداز کي کوي؟

په فني توگه دا نظم د افضل شوق په يو څو هغو آزادو نظمونو كي يو نظم دی چې په آزاده پېرائيه كي ليكلي شوی دی ؟ مصرعې يې وړوكي او لوې دي .. خو په كې د خوند او مزې دا خبره ده .. چې په لوستلو كې پابند نظم ښكاري او په رواني كې بلا موسقيت هم لري ؟

۱۴-- خالي ځانگو

امېلونه دي د كركو
كه هغې هم
يو په يو راته پټيل
په تار د مينې
نوم دي څله د نامه لاکټ
په جار جار
راپه غاړه كړئ په خپل لاس
د زړه سره!!
چې اوس هم گوره لا ځانگي
په سينې زما
د خالي ځانگو په رنگه
د يو كونډي

(شېبېلې امېل .. مخ _ 102)

د خپل عنوان په رنگه په دې پورته نقل شوی نظم كې افضل شوق له خپل محبوب نه يوه گيله ډېره په خوند په شاعرانه انداز كې داسې كړي ده .. چې د هغه د محبوبه د ستمونو او ظلمونو په لور يې د هغې پام د هغې و نفرتونو ته اړولي دی ؟ او وائي .. چې گنې كه دې هسې هم مانه د كركې كولو اراده كړې وه .. نو دې ولې بيا د خپلي

ميني تحفه د لاکټ په صورت کې په جار جار راکوله؟ دلته په دې نظم کې هم شوق د گيلې په شکل کې يوه پوښتنه په داسې هنري انداز کوي چې محبوبة ته د هغې د غلطۍ احساس ورکوي

نظم بېخي ساده او هيڅ قسم ابهام نه لري .. خو د اهميت وړ په دې خبره دی چې په دې نظم کې لفظي تراکيب لکه "امېل د کرکو پټيل"، "تار د مينې"، "د نامه لاکټ"، "په سينې ځنگېدل" او "د کونډې خالي ځانگو" په معنوي اعتبار داسې نيم علامتي اشارې دي چې تهيم د رومانويت په نښاست لا نور خوندور کوي **❖** د اشنا نه د هغه د بې وفائي او ستم قيصې هر شاعر کوي .. خو دلته د افضل شوق گيله يو تمثيلي او علامتي پېرائيه لري چې په کې شاعرانه عشق د ورايه ځلېږي او دا د دې شاعر هغه کمال دی چې هغه په کې ځانته نوی اسلوب او شعري خنداو هنرمنصوص کوي **❖**

که فکر اوکړو .. نو دا خبره به مخې ته راشي چې په فني توگه د دې دولس مصرعو نظم جوړښت که څه هم په ازاده بڼه کې شوې دی .. خو دا دراصل آزاد نظم نه بلکه پابند اومعری نظم دی **❖** يعني په شپږو دولس سېلابيزو مصرعو داسې مشتمل نظم دی **❖**

امېلونه دي د کرکو که هغې هم

يو په يو راته پټيل په تار د مينې

نوم دي څله د نامه لاکټ په جار جار

راپه غاړه کړئ په خپل لاس د زړه سره!!

چې اوس هم گوره لا ځانگي په سينې زما

د خالي ځانگو په رنگه د يو کونډې

۱۵-- وام

راغزېږي زما په لورې

يو تګ سور او ترکېدونکې

د سگروټي په شان بل لاس

هم په وينه

هم د خوبه

خو چې زما تر مری رسي

نو بانه پرې اونښتېږم

په وړو وړو سلگيانو

(شېلدلی امېل .. مخ _ 103)

دا پورتنی نظم د شاعر د یو داسې نفسیاتي او ذهني کشمکش ژوندی مثال دی .. چې د هغه خپل ماحول د حالاتو، د خوفونو ویره، ترهو، او وهمونو نه اغیستی یو داسې نفسیاتي کرب دی چې په اوده او وينه یو شان د هغه په اعصابو خور لیدلی شي ؟ داسې ښکاري لکه د شوق صاحب دا پورته نقل شوی علامتي نظم چې د یو دیومالايي تخليقي اثر لاندې لیکل شوی دی .. خو قیصه یې مکمله د مافوق الفطرت د نړۍ نه بېله ده .. او کردارونه په کې هم د الف لیلاي د دېبانو او عجیبه مخلوقاتو نه راغلي پېریان نه دي ؟ بلکه دلته د افضل شوق په دې نظم کې تش د یوه لاس خبره شوي ده .. د هغه لاس سره تړلی جسم په کې نه دی ذکر شوی ؟ ځکه خو دغه بل لاس د لمبې په شان چې څنگه د شاعر تر مری رسي .. نو هغه پرې خپل بانه له ویرې اوڅڅوي ؟ او مخته څه اوشول .. هغه اور مړ شو او که یې دا شاعر تر مری اونیولو ؟ دا هغه سوال دی .. چې په دې نظمیه قیصې کې یې نه یواځې سسپنس سېوا کړی دی بلکه دا نظم یې په یو وړوکی او عام تهیم داسې آفاقیت ته نیزدې کړی دی .. چې بنده په بیا بیا لوستلو او په سوچ کولو مجبوره کوي ؟

دا نظم یوه داسې معمه ده چې د لوستونکي په ذهن کې بېل بېل حل د ځواب په توگه راپیدا کوي ؟ خبره یې د یو وهم کړي ده .. خو دا وهم .. کوم وهم دی ؟ د دې سوال دلته په دې نظم کې مطلوب دی ؟ او د خوند او د مزې خبره دا هم په کې شوي ده .. چې هغه بل او سور لاس هر ځل د شاعر په لور راغزېږي .. هم په وينه .. هم د خوبه ؟ يعني دا هغه ویره ده چې شاعر یې محسوسوي .. خو بیانولی یې نه شي .. ولې چې هغه د لاس تر شا پټه خبره نه ده لیدلی ؟ نو ځکه ورته نوم هم نه شي ورکولی ؟ په دې نظم کې لفظي تراکیب ډېر نوي او د خوند دي ؟ او بل دا چې یو لفظ هم په دې نظم کې اضافي نه ښکاري او په اختصار کې ډېر معنوي اشکال لري ؟

دا د اتهو مصرعو وړوکی نظم چې ښکاري خو آزاد .. لکن دراصل آزاد نه بلکه بېخي پابند او د اوو مصرعو اتهه سېلابيزه داسې ښکلی معری نظم دی ❖

راغزېږي زما په لورې
يو ټك سور او تر كېدونكې
د سكروټې په شان بل لاس
هم په وينه هم د خوبه
خو چې زما تر مړۍ رسي
نو بانه پرې اونښتېږم
په وړو وړو سلگيانو

۱۶ -- د خپله لاسه

بخت په ما پورې گرم نه دی
نه وختونو یم تر ټلې
ما خو خپله د خپل لاسه
د ماشوم زړگي په خوبه
په صله د خوږې مينې
په اثر د مړامو سترگو
د سکون ډک ډک جامونه
چپه کړي دي د کسته

(شېډلی امېل .. مخ _ 104)

د افضل شوق د حقيقت پسندی نه مونږ په دې پورته رقم شوي نظم کې ډېره ښه اندازه لگولی شو .. يعني هغه خپلي غلطي ته هم غلطي وائي او مني يې ؟ ځنگه چې د هغه په شخصيت کې دا يو پهلو ډېر ستائيلی شي .. نو هم دغه رنگه هغه په دې نظم کې په ښکاره او وازه خله دا خبره کوي چې د ميني سزاوار هغه خپله دی .. ولي چې هم هغه خو د خپل ماشوم زړه په خوښه دې اور ته ور دانگلي وو ؟ که څه هم خبره معمولي او وړوکی ده .. خو افضل شوق د دې وړوکی خبري نه لويه خبره د يو نه ختم کېدونکي دردمني قيصې په رنگه ډېر په رومانوي شعريت کې کوي ؟

يو طرف ته که په دې نظم کې افضل شوق د نورو شاعرانو برعکس داسې تراکيب لکه " د بخت نه گرمېدل " او " وختونو تړل " په دې نظم کې راوړي .. نو بل طرف ته داسې علامتې لفظي اشارې هم د پښتني محاورو سره اوږه په اوږه د شعري ضرورت د مخي په کار راوړي .. لکه " د ماشوم زړگي په خوښه کول " ، " د يو چا په خواخوږۍ کې " ، " په صله د خوږې ميني " ، " په اثر د مرامو سترگو " او " د سکون ډک ډک جامونه چپه کول " .. چې په خپل خپل ځای د دې نظم ضرورت گڼلی شي ؟ دا هغه هنر دی چې افضل شوق يې په آزاده شاعرۍ کې لا هم داسې په کمال استعمالوي .. چې اکثره پښتو شاعران يې په غزلو او پابندو نظمونو کې هم نه شي کولی ؟ او دلته شايد چې زه دا خبره اوکړم .. چې شاعري دومره گران کار دی .. څومره چې يې شوق په خپله شاعرۍ کې ثابتوي ؟

دا نظم چې ښکاري خو آزاد نظم .. لاکن چې ورته په غور اوکتلی شي نو دا نظم په فني جوړښت کې پابنديانې لري او په نهو مصرعو کې نوښته شوی نظم دراصل د څلور لويو شپاړس سېلابيزه برابر و برابر مصرعو معری او پابند نظم دی ؟ تاسو يې خپله هم کتلی شي ؟

بخت په ما پورې گرم نه دی نه وختونو يم تړلی

ما خو خپله د خپل لاسه د ماشوم زړگي په خوښه

په صله د خوږې ميني په اثر د مرامو سترگو

د سکون ډک ډک جامونه چپه کړي دي د کسته

۱۷ -- بېلېدل گران دي

چې د اشنا د هېرولو په نيت

په وښ د صبر ځان تړمه ځوني

او لا يې عكس عكس پرېمنځل غواړمه
 د خپلو سترگو له ايندارو څخه
 دوني مي زړه شكوي تر يانې ورته
 او رانښخېږي له اوله هم زيات
 لكه په ځوزو پېچل شوي ورېښم
 چې خلاسوي يې څنگه څنگه په پام
 هغوني دوى په كې اړكېږي نور نور

(شېلدلى امېل .. مخ _ 105)

څنگه چې مينه په گرانه كېږي .. هم دغه رنگه د ميني پالنه او د ميني نه توبه اوباسل هم گران كار دى ؟ د افضل شوق په دې پورته نقل شوي نظم كې هغه چې په كوم دليل د ميني په دام نور نور ورگېږي .. هغه داسې دى لكه څوك چې په اغزو پېچل شوي ورېښم د رابلولو كوشش كوي ؟ كوم چې اول خو په ممكناو كې نه وي .. او كه وي هم نو خلاس شوي ورېښم د هيڅ كار نه وي ؟ داسې مثال د يو مضبوطې ميني په حق كې ډېر لوى او ښه دليل دى ؟ او دلته شوق صاحب دا هم څرگندول غواړي چې هغه په هوايي خبرو يقين نه كوي او حقائق د حقائقو په رنگ كې ښودل او چېرېل غواړي ؟ نو ځكه خو د شوق د شاعري په حقله وئيلې شي چې هغه په سائنس باندي ثابته شاعري كوي .. او هغه خپله هم په اوتو بوتو يقين كم لري ؟ خبره سوچه او نېغ په نېغه كوي ؟

دا نظم چې څومره په اختصار په مغربي پېرائيه كې ليكلې شوى دى .. هومره زياتې په دې نظم كې پښتني محاورې ځاى كړل شوي دي ؟ كومې چې د نظم ښائسته زياتوي او تهيم ته يې اوږې وركوي ؟ لكه " د صبر په واښ ځان تړل " ، " د سترگو له ايندارو عكس پرېمنځل " ، " د زړه تر يانې شكول " ، " له اوله زيات رانښخېدل " ، " په ځوزانو كې پېچل شوي ورېښم خلاصول " او " په ځوزانو كې ورېښم اړكېدل " هغه لفظي تركيبونه دي چې شوق صاحب په ډېر هنر د پښتو د بېلابېلو محاورو نه رابلل كړي دي ؟ او په دې نظم كې يې ورله داسې ځاى پيدا كړى دى چې هره خبره هم د دې مختصر نظم خبره ښكاري ؟

دا د نهو مصرعو وړوكى نظم چې ښكاري يو آزاد او نثري نظم .. لاكن د شوق د نورو نظمونو په شان دا نظم هم پابند نظم دى او هره مصرعه يې په اتهو داسې سېلابونو باندي مشتمله ده چې تر خپلو يې آهنگ، رواني او موسيقيت داسې په خوند برقرار ساتلى دى چې يوه ساه كې هم لوستلى شي ؟

۱۸ -- ژوندی اديره

دا خوگنه اديره ده

چا وئيل چې ښاريه ده؟

دلته دي ټوله قبرونه

نه بازار شته ، نه کورونه

مړ احساس دی .. مړې مړې سترگې

مړې جذبې ، مړه ضميرونه

هر سړی دی کفن کښونکی

ځکه ژوند په کې ساه اخلي

هم په هر گام دي ولاړې

فرښتې د مرگ خارمې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 117)

په پورتنی نظم کې خو ښکاره په ملک کې د مارشل لا د آمرانه دور واضحه تصویر لیدی شي ؟ خو یو ځل بیا په علامتي انداز کې .. خپل ماحول یوه ژوندی اديره گڼي ؟ باوجود د دې چې د ملک باداران په ډېر فخر سره د وطن نظام .. یو آزاده ښاريه گڼي ؟ خو د شاعر په خیال چې په دې آزاده ښاريه کې انسان څومره د ساتنګۍ ښکار دی نو دغه هرڅه هغه مرگ گڼي ؟ او داسې دا ښاريه د ژوندو خلقواديره هم...!! په دې ښاريه کې ورته هر ضمير مړ ، هر احساس قتل .. او هره سترگه ړنده ښکاري ؟ دې سره .. شوق د ځانه گېرچاپېره د نفسانفسۍ یو داسې دوران هم گوري چې د انسان لاسونه د انسان په وینو سره دي .. هم هر سړی د بل د وینو تړی ...!! دغه خودغرضۍ ته یې " د کفن کښونکی " سره تشبېه ورکړي ؟ او د دې نه د اولس د حالاتو .. د هغوئ د بدترۍ .. خودغرضۍ یو احساس د ورايه لیدی شي ؟ خو د نظم په تسلسل کې یوه خبره په دې اشاره ختموي چې دلته دا حال ځکه دی چې د هر چا لاس خپې تړلي شوي دي .. ژبي او خلې گڼېلي شوي دي ؟ که په دې حالاتو څوک اظهار کوي نو د فوځ سپاهیانو ته د مرگ د فرښتې نوم ورکوي ؟ په مجموعي توگه دا نظم هم لکه د دې قسمه ، د نورو ډېرو

نظمونو خپل یو تاثیر لري ؟ د تشبهاټو یو پرله پسې لړۍ او علامتي محاوراتي اشارو امېل دی چې د هغې نه د افضل شوق د یو رښتوني او لېوني شاعر کېدو او د هغه د لړزېدلو احساس څرگندونه کېږي ؟

دا مزاهمېتي نظم چې داسې خو په لسو وړوکو او لوئيو مصرعو باندې مشتمل آزاد نظم ښکاري .. خو چې ورته غور او کړلی شي نو دا آزاد نظم به تش د پنځو شپاړس سېلابيزه لوئيو مصرعو یو داسې پابند نظم ثابت شي .. چې په کې موسيقيت برقرار ساتلی شوی دی ؟ خپله یې اوگورئ ؟

دا خو ګڼه اديره ده چا وئيل چې ښاريه ده ؟

دلته دي ټوله قبرونه نه بازار شته ، نه کورونه

مړاحساس دی مړې مړې سترګې مړې جذبې، مړه ضميرونه

هر سړی دی کفن کېدونکی ځکه ژوند په کې ساه اخلي

هم په هر ګام دي ولاړې فرښتې د مرګ خارمړي

۱۹ -- دي آرن اېچ

د پرون ټوله خوبونه

ټول سوچونه

ټول خيالونه

نن رښتيا د ژوندانه شول

ارېې له حرکته

د اېټم له برکته

خو مرګی .. هغه مرګی دی

چې د "جين بم" په وسواس يې

د روبيوټ غوندې انسان هم

په خپل غم دی لا نيولی

(شېلدلی امېل .. مخ _ 124)

د شلمې صدۍ په آخري دهائيانو کې چې سائنس په کوم رفتار ترقي کړي ده او انساني ژوند چې يې څومره له آسائشونو سره مخامخ کړی دی .. هومره د افضل شوق په قول په دې پورتنې رقم شوي نظم کې دې سائنسي ترقي د انساني اقدارو او اخلاقياتو ته تاوان رسولي دی او انسان د انسان د وينو تېری شوی دی ؟ ځکه خو يې ويرې سپوا شوي دي ؟ هر انسان خپل ژوند په ويرو کې تېروي ؟ سکون د ژوند نه داسې کوچ کړی دی چې هيچا ته د خپل ځان او ساه ساتلو نه علاوه بل فکر نېشته ؟ مرگونه دومره آسان او عام شوي دي چې هر سړی د مرگ د فرېنتو نه ځان ساتلو هڅې کوي ؟ او بل طرف ته دا دعوي کېږي چې انسان آسمانونو ته اوختلو او هر څه يې په ممکناتو کې راويستلو .. خو دې هر څه نه علاوه يې هم دغه انسان د مرگ د ويرې نه بچ نه کړو او ويره د "جين بم" په سائنسي اصطلاح د انسان د مرگ فرېنته ثابتېږي ورځ په ورځ ؟ په کار خو دا وو .. چې دې سائنسي انسان "روبوت" ته د مرگ ويره نه وی .. خو شوق صاحب د دې سائنسي انسان مرگ "اېتم بم" او د هغه نه هم خطرناک "جين بم" گڼي او دا سوال په ذهنونو کې راپورته کوي چې په دې دومره سائنسي انقلابي ترقي کې په کار خو نه وه دا د مرگ ويره .. خو حقائق د شوق صاحب خبره رښتيا کوي ؟ يعني کله چې انسان آسمانونو ته ختلی دی او هر څه يې ممکن کړي دي .. د هغه وخت نه انساني روڼي ځناوري شوي دي او انسان د انسانيت نه بهزاره شوی دی ؟ دغه نظم د لوستونکي په ذهن کې بلا ډېر سوالونه راپورته کوي او د داسې شاعري ضرورت هم شته ؟

دا نظم چې په خپل اصل حالت کې په لسو وړو او لوئيو مصرعو مشتمل نظم ښکاري .. دراصل په اوو اتهه سېلابيزه پابندو مصرعو باندي اړه لري ؟ چې ورته معری نظم هم وئیلی شو ؟

د پرون ټوله خوبونه

ټول سوچونه ټول خيالونه

نن رښتيا د ژوندانه شول

ارېې له حرکتې د اېتم له برکته

خو مرگی .. هغه مرگی دی

چې د "جين بم" په وسواس يې

د روبوت غوندې انسان هم

۲۰ -- يوه خطا

کشکې زه پړومبې خبر وی

فقط دومره

هوکه دومره

چې یو ورځ به زه او زړه هم

سم سره له آرزوگانو

د دې خپلو سرو سرو اوښکو

په سپلاب کې اوبهپرو

لکه خټې

لکه شگې

او لا خړ کچه کورونه

نو به نه وی ور گډ شوی

کله هم داسې په مینه

زه د مینې و دریاب ته

لا د هغو ښکلو سترگو

د ځمار ډکو چینو ته

چې تر ننه یې نشو کې

لامبوزن لامبوزن ښکارم

(شلېدلی امېل .. مخ _ 128)

د افضل شوق په دې پورتنی نظم کې د هغه د مینې په باب یو شاعرانه ښپېماني ذکر شوي ده .. چې هغه په ډېره
سادګۍ او بې ساختګۍ نظم کړي ده ؟ ځما په خیال په د شوق صاحب په وړمېي " شلېدلی امېل " نومي کتاب
کې دا نظم په هغو یو څو نظمونو کې یو دی چې ښپېماني په کې په داسې شاعرانه رومانوي انداز کې شوي ده چې

د هنري کمال نه يې انکار ادبي نا انصافي ده ❖ څومره په اختصار او رواني چې شاعر خپله ښېپماني په دې نظم کې ځايوي .. هغه د ستاينې وړ ده ❖ داسې ښکاري لکه افضل شوق چې خپله د مينې قيصه يو ډېر نېردي ملگري ته کوي ❖ او دا سې ورته واي .. چې گني هغه نه وو خبر چې يوه ورځ به هغه د خپلو ارمانونو، حسرتونو او خوبونو نه برعکس د محبوب په ستمونو او ظلمونو داسې په ژړا سرکېږي .. چې هر څه به يې د اوبښکو په سپند کې اوبهېږي او هغه به يواځې پاتې شي

د محبوب د ستمگرې مينې نه د افضل شوق په دې نظم کې د قيصې نه علاوه چې کوم څيز لوستونکي متاثره کوي .. هغه دي لفظي تراکيب، علامتي استعارې او اشارې لکه "د ښکلو سترگو د ځمار په ډکو چينو کې لامبوزن کېدل" او "د سرو اوبښکو په سېلاب کې بهېدل" ❖ نه يواځې دا .. بلکه په دې نظم کې تکراري انداز د قيصگې د تهيم اهميت ځکه زياتوي .. چې په کې د احتجاج په ځای د ډېرې عاجزۍ نه کار اخيستل شوی دی ❖ کوم نه چې د شاعر عدم تشددانه روڼه د ورايه نه څرگندېږي ❖ يعني شوق صاحب د زور زياتۍ خلاف او د خبرو د لاري د مسئلو حل کولو په حق کې مشهور انسان او د پستې او خوږې ژبې شاعر دی ❖ هغه خبري سوچه کوي .. خو په مهذبه او ادبي لب و لهجه کې ❖

دا پورتنۍ نظم چې په "شېلدلي امېل" کې په اولس وړو او لوئيو مصرعو کې ترلې چاپ شوی دی .. خو دراصل دا نظم ځما د فکري استعداد د مخې تش په اتھو داسې مصرعو .. چې په کې اووه مصرعې شپاړس سېلابيزه دي .. خو ورستۍ يوه وړوکې مصرعه اتهه سېلابونه لري ❖ تاسو يې هم کتلۍ شئ ❖

کشکې زه پومبۍ خبر وی فقط دومره، هوکه دومره

چې يو ورځ به زه او زړه هم سم سره له آرزوگانو

د دې خپلو سرو سرو اوبښکو په سېلاب کې اوبهېږو

لکه ختې .. لکه شگې او لا څر کچه کورونه

نو به نه وی ور گډ شوی کله هم داسې په مينه

زه د مينې و درياب ته لا د هغو ښکلو سترگو

د ځمار ډکو چينو ته چې تر ننه يې نشو کې

لامبوزن لامبوزن ښکارم.....

۲۱ -- عقیده زما د مینې

چپ له خدائیه که بل چاته

اجازه د سجدې وی

نو به ما وی لگولی

خپل تندى و هغه یار ته

چې هم خپله تل ولاړ وي

و بتانو ته د خاورو

لاس ترلی لاس ترلی

د اغراضو په مندر کې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 129)

په دې پورته نقل شوي نظم کې شاعر ډېر په بیباقي دا خبره کوي .. که د خدائیه بغېر بل چاته سر ټیټول روا وی نو هغه (شاعر) به خپل محبوب سر ته ټیټ کړی وو ❖ خو هغه محبوب چې د مادي ژوند د آسائشونو طلب گار او لالچي ښکاري .. د خودغرضۍ تر حده .. لکه هندو په ښکاره د خاورې جوړو بتونو یعنې آسائشو ته سجده رېز وي ❖

په دې نظم کې "د اغراضو مندر" لفظي ترکیبي اصطلاح په ځان کې بلا معنې لري ، کوم چې د شاعر د ژوند او فکر او نازک خیالی دلیل دی ❖ دا او هم دغسې فکري ژورتیاگانې د افضل شوق په ساده پښتني شاعرانه او نظمیه اظهار کې ځای په ځای لیدلې شي ❖ په دې نظم کې هم شاعر د خپل صداقت ثبوت په ډېره بې ساختگۍ وړاندې کوي .. کوم چې د ده مینه نه یواځې بې غرضه بلکه د عبادت یعنې (پوجا) کولو تر حده مخلصه ښکاري ❖ خو اشنا یې په روڼیو او خوښو هندو دی .. چې په جذبو او رشتو کم او په مادي څیزونو کې لکه سوداگر ورگېر وي ❖

که مونږ د دې نظم فني او تکنیکي اړخ ته په ځیر شو نو دا اتهه مصرعیزه نظم به په اتهو برابرېو برابرېو سېلابونو مشتمل یو معری نظم اوگڼو .. خو زما په اندازه که دغه نظم په څلورو شپاړس سېلابیزو مصرعو باندې داسې وړاندې کړی شي .. نو به نور هم واضحه شي ❖

چپ له خدائيه که بل چاته اجازه د سجدې وی
نو به ما وی لگولی خپل تندی و هغه یار ته
چې هم خپله تل ولاړ وي و بتانو ته د خاورو
لاس تړلی لاس تړلی د اغراضو په مندرکې

۲۲ -- پښتو

هغه څوک ده؟
د چا لور ده؟
د چا وینه، د چا خور ده؟
چې په سرو سرو اوښکو ژاړي
سربېره، درېدره
د ژوندون لارو کوڅو کې
په مخ لُوڅه
په پښو لُوڅه
په زړو څیرو جامو کې
سرگردانه .. پرېشانه
په وجود ستړي ستومانه
له خپل ځانه بې خبره
له جهانې بې خبره
د بې رحمې وخت په لاس کې
لېونی سپېڅلې غوندي

پېغلتوب بائيلي ، زړېږي

په فرياد فرياد ژغېږي

چې اي خلگو

ړندو خلگو!!

ماته اوگورئ ..زه څوك يم؟

د چا لور او د چا خور يم؟

زما په سر پروني نشته

زما لاسونه بې بنگرئيو

زما غوږونه بې والئيو

آخړ ولې .. داسې ولې؟

يه د وخت زامنو ولې؟

زه بې وسه بې آسړې نن

زه بې كوره بې پردې نن

د خپلوانو په لټون تل

د مراد كچكول په لاس كې

د سوالگيرې په شان گرځم

زه سوالگيره

زه سوالگيره؟

سترگې روڼې كړئ اي خلگو

د غفلت د تيارو خلگو!!

ما هم اوپېژنئ خلگو!

زه د دنگو غرونو لور یم

زه پښتو یم .. پښتنه یم

(شېلدلی امېل .. مخ _ 136)

دا پورته نقل شوی نظم د افضل شوق واحد اوږد نظم دی چې د ده په آزاده شاعرۍ کې په ریکارډ باندې راغلی دی ؟ او دا هغه نظم هم دی چې افضل شوق د غزل د شاعر سره سره د نظم شاعر مشهوره شو ؟ دا نظم به د کابل رېډیو نه اکثره نشر کېدو او دې نظم دومره عوامي شهرت پیدا کړی وو ، چې اوس هم په ډېر کېستونو کې موجود دی ؟ خو یو ځل ما چې د افضل شوق د دې نظم د عوامي شهرت په اړه د هغه نه تپوس او کړو .. نو هغه تش اوموسېدو او مخته یې شاید چې په دې هیڅ نه اووئیلو .. چې هغه هرکله خوعوامي تېسټ ته د شاعر او شاعرۍ قتل وئیلو ؟ نو ځکه د هغه خاموشي او بیا په داسې جذباتي انداز نور اوږدو نظمونو نه لاس اخیستل .. د هغه داسې خاموش اعلان دی چې هغه به بیا کله هم ترانې نه لیکي او نه به د خلقو د جذباتو سره داسې په غېر معیاري توګه لوبې کوي ؟

د افضل شوق د معیار جنون په خپل ځای صحیح دی .. خو په دې پورتنی نظم کې هغه یو داسې المیې په لور اشاره کړي ده .. چې ورنه په پښتني معاشره کې انکار نه شي کېدی ؟ هغه دلته " پښتو " تش د ژبې په حواله نه ده زېر بحث راوړي .. بلکه پښتو یې د پښتني په توګه په تشبیهاتي انداز او درست پښتني کلتور یې په کې رانغښتی دی او بلا ډېر سوالونه یې د ځواب په هیله رابرسېره کړي دي ؟ په دې نظم کې شوق صاحب چې څومره په ساده تورو او خبرو کې غږېدلی دی .. هم هغسې یې پښتو ، پښتون ، پښتنه او پښتني کلتور باندې ګوزارزنه په داسې جذباتي انداز کړي دي چې د لوستونکي اودې جذبې را اولړزوي ؟ هغه دلته بېخي زیات ډائریکټ شوی دی او پښتنو ته یې ائینې ښودلې دي ؟ .. په کوم کې چې د هغو څېرې انساني نه .. بلکې د بې حسۍ تر حده خودغرضه او ځناورې څېرې ورته داسې ښودلې شوي دي ؟ چې هغوی محسوسې کړي دي .. هم ځکه خو یې دا نظم په زړونو لیکلی دی ؟ په دې نظم کې هم افضل شوق یو نوی انداز مخي ته راوړی دی .. او پښتو یې .. هم د هغې په خپلې ژبې کې غږولی ده .. او داسې محسوسېږي .. لکه دا چې شوق صاحب نه .. بلکه پښتو په خپله د فریاد خبري کوي ؟ او شوق په دې نظم کې هسې د یو راوي په توګه لیدلی شي ؟ داسې راوي .. چې هغه هر څه په خپلو سترګو ویني هم .. او محسوسوي یې هم ؟ دا د هغه شاعرانه کمال دی ؟ او دا زما یقین دی ، چې که هغه ترانې او مرثیې لیکلې نو ده به هیچا میدان نه وو گټلی ؟ خو هغه ګوره ولې د دې عوامي شهرت نه کناره کشي ته ترجیح ورکوي ؟ شاید چې په دې هغه لوی شاعر جوړېدل غواړي ؟

دا اوږد نظم .. چې په يو کم څلوېښت وړو او لوئيو مصرعو آزاد نظم دراصل په اولس مصرعو .. چې هره مصرعه شپاړس سېلابيزه ده .. باندې مشتمل يو پابند معری نظم دی ؟ چې افضل شوق په ډېر هنر د نظم آهنگ او موسيقيت ساتلو په غرض په وړوکو لوئيو مصرعو دومره اوږد کړی دی .. چې د طويل نظم گمان پرې کېږي .. خو طويل نه دی ؟ تاسو يې خپله هم اوگورئ ؟

هغه څوک ده؟ د چا لور ده؟ د چا وينه ، د چا خور ده؟

چې په سرو سرو اوښکو ژاړي سربېره ، درېدره

د ژوندون لارو کوڅو کې په مخ لُوڅه ، په پښو لُوڅه

په زړو څېرو جامو کې سرگردانه پرېشانه

په وجود ستړي ستومانه له خپل ځانه بې خبره

جهانه بې خبره د بې رحمه وخت په لاس کې

لېونی سپېڅلې غوندي پېغلتوب بائيلي ، زړېږي

په فرياد فرياد ژغېږي چې اې خلگو ږندو خلگو!!

ما ته اوگورئ زه څوک يم؟ د چا لور او د چا خور يم؟

زما په سر پرونی نشته زما لاسونه بې بنگړئو

زما غوږونه بې والتیو ، آخر ولې داسې ولې؟

یہ د وخت زامنو ولې ؟ زه بې وسه بې آسړې نن

زه بې کوره بې پردې نن د خپلوانو په لتون تل

د مراد کچکول په لاس کې د سوالگیرې په شان گرځم

زه سوالگیره زه سوالگیره؟ سترگې روڼې کړئ اې خلگو

د غفلت د تیاریو خلگو!! ما هم اوپېژنئ خلگو!!

زه د دنگو غرونو لور يم ، زه پښتو يم پښتنه يم

۲۳ -- د رڼا ملگري

ته د رڼا سره سم ځغلي

د ماښام په لورې

او زه دې سيورې د وجود يم

تا سره سره ځم

خو د بېل بېل فطرت له جوړه

ما او تا هم مدام

چې ځوني دواړه ليدل کېږو

څنگ په څنگ د ورځې

دغوني وړك شو د يو بله

په كوڅو كې د شپې

(شېلدلي امېل .. مخ _ 140)

پورتنی نظم د افضل شوق د خپل مخصوصې فكري روڼيې يو جذباتي مثال دی .. خو ليکلی شوی په داسې علامتي پېرائيه کې دی .. چې شعریت او معنویت ترې نه د ورايه د شاعر هنري کمال ته اشاره کوي ؟ په دې نظم کې هغه د خپل محبوب تصور خپل سيوری گڼي .. چې د ده سره سره ځي .. خو بيا په ډېره عجيبه انداز کې د خپل وجود سيوری د خپل طبعي او فطرت تر مخه د ځانه بېل گڼي ؟ او دا ځکه چې سيوری خو د رڼا ملگری وي .. او چې کله هم رڼا د خپل اختتام تر سفره اورسي نو د وجود سره دغه سيوری خپله ملگرتيا پرېږدي ؟ دلته شاعر د خپل محبوب وجود يو داسې سيوری گڼي .. چې کُل وقتي نه وي .. وختي وي ؟

د دې نظم سادگي او بې ساختگي ، په ډېر هنر د شاعر دغه گيله او غم ډېر په فكري پېرائيه کې ښکاره کوي ؟ د دې نظم په معنې او مفهوم که مونږ لږ سوچ او کړو .. نو په انساني ژوند، رشتو او جذبو کې چې د خودغرضۍ کوم رنگ ليدلی شي ، نو هغې ته شاعر په ډېر هنر اشاره کوي ؟ چې ملگري د ښو لحظو وي .. خو د غم د لحظو مئينان بېخي په نېشت حساب دي ؟ دغه رنگه دوران او د خلقو دغسې روڼيې هاغه وخت هم وي چې کله شاعر دا نظم ليکلو .. او نن هم دغسې ماحول مونږ وينو گورو ؟ نو د نن دور د کومو حالاتو خبره چې شاعر نن نه اولس اتهلس

کاله آگاهو کړي ده .. په هاغه وخت کې د مستقبل حالاتو ته اشاره وه ؟ او ښه شاعر ادیب په راتلونکو تبدیلیانو هر وخت نظر لري ؟

په تکنیکي او فني لحاظ دغه د لس وړو او لوئو مصرعو آزاد نظم په اصل کې په پنځو داسې مصرعو باندې مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې پنځلس سېلابونه لري او په خپلو کې دا ټولې مصرعې د یو داسې خواږه آهنگ او موسیقیت نه ډکې دي .. چې دا نظم آزاد نه .. بلکه پابند او معری ښکاره کوي ؟ کتلی یې شی ؟

ته د رڼا سره سم خُغلي د ماښام په لورې
 او زه دې سیورې د وجود یم تا سره سره ځم
 خو د بېل بېل فطرت له جوړه ما او تا هم مدام
 چې ځوني دواړه لیدل کېږو څنگ په څنگ د ورځې
 دغوني وړک شو د یو بله په کوڅو کې د شپې

۲۴ -- د طلب تنده

چې د سوچ هر یو نیلی مې
 د اُمید له هر گودره
 د جانان په طلب سترې
 او ناهيله غوندې بیرته
 د ماښام خواته راغبرگ شي
 نو په اوښکو یې د سترگو
 اوبومه تنده داسې
 لکه زه چې یې له ورکو
 ټوله ټوله ورځ غوښتمه

(شېلدلی امېل .. مخ _ 141)

دا پورتنی نظم په داسې افسانوي او رومانوي انداز کې لیکل شوی دی .. چې شاعر په کې یواځې شاعر نه .. بلکې یو افسانه نگار هم ښکاري ؟ او دا رنگ او خوند د شوق په شاعرۍ کې اکثره لیدلی شي ؟ د عنوان په رنگه په دې نظم کې شاعر د خپل آئیدیل محبوب د لټون یو داسې انتهائي شکل وړاندې کړی دی .. چې ناکامي او مایوسي کې هم د مینې طلب .. هم هغسې په زړه کې ژوندی لري ؟ لکه مجنون چې به لایلا پسې گرځېدو .. او چې به یې لایلا نه کړه مونده نو به یې په خپل ځان او هر چرته کې لایلا لیدله ؟ دا جنوني کېفیت دلته شوق په ډېرو ساده تورو کې نظم کړی دی ؟ خو په معنوي اعتبار د دې نظم د تهیم نه انکار ځکه نشي کېدی .. چې په تصوف کې هم دغسې خو کېږي .. یعنې د خدای پاک په مینه کې صوفي چې کله انتها ته اورسېږي نو د منصور غوندي په ځان کې خدای لټوي ؟ لاکن دلته خبره څه بېل شانتې ده .. ولې چې کله شوق صاحب سترې او نا اُمېده د لټون له شوي سفر نه را واپس شي .. نو د خپلو " اُمېدونو اُس " په خپلو اوښکو اوبه کوي .. او داسې تسکین محسوس کړي لکه د دې اُس .. چې شاعر ورته په علاقائي لهجه کې " نیلی " وائي .. تنده هم په ده ماته شوي وي ؟

په دې نظم کې لفظي جوړښت او خبرې دومره نوي او خوږې دي .. چې اجنبیت په کې نه محسوسېږي ؟ ولې چې د شاعر طرزیان خالص پښتني دي ؟ نو ځکه معنوي ابهام مخې ته نه راځي او درست نظم ښه په آسانه د لوستونکي په ذهن کې قیصه سرته اورسوي ؟ بل دا خبره هم اهمه ده .. چې که یو طرف ته " د سوچ نیلی " ، " د اُمید گودر " رنگه اصطلاحات په خپل دې نظم کې شامل کړي دي .. نو بل طرف ته " په طلب سترې " ، " تنده په اوښکو اوبول " او " له ورکو غوښتل " هغه نوي پښتني محاورې دي .. چې نن سبا عامې استعمالېږي ؟ د افضل شوق په رنگه یو ښه شاعر په خپل تخلیقي عمل کې ژبې ته نوي نوي توري او محاورې هم ورکوي .. او داسې ژبه مخي ته وده کوي ؟

دا نظم چې په ظاهره په نهو اتره سېلابیزه مصرعو کې لیکلی شوی یو پابند نظم دی .. خو د خوند او مزې خبره دا ده .. چې د دې نظم ټولي مصرعې که مونږ یو بل سره .. هم په دغه ترتیب او تړو نو دا به یوه مختصره افسانه ښکاره شي ؟ او تاسو د شوق په نظمونو کې داسې اړخ هم لیدلی شئ .. یعنې د هغه په نظمونو نه یواځې د شعر تنده ماتېږي بلکه د افسانې ، ډرامې او نثري ادبي ټوټو خوند هم په کې لیدلی او محسوسېدلی شي ؟ پورتنی نظم د دې خبرې د مثال په اړه په یوه فقره کې دلته وړاندې کوم ؟

" چې د سوچ هر یو نیلی مې د اُمید له هر گودره د جانان په طلب سترې او ناهيله غوندي بیرته د ماښام خواته راغبرگ شي نو په اوښکو یې د سترگو اوبومه تنده داسې لکه زه چې یې له ورکو ټوله ټوله ورځ غوښتمه "

۲۵ -- تلکې

که تښتېده غواړي څوک

له خپله ژونده چېري

نو به په کومه تښتي؟

چېري به مخه کوي؟

ځکه چې ښکاري هر لور

دېوال دېوال رسمونه

غونډۍ غونډۍ خنډونه

درياب درياب غمونه

او لا قدم په قدم

ولاړې دي تلکې

(شېلدلی امېل .. مخ _ 143)

افضل شوق په شېلدلی امېل نومي وړمبۍ شعري مجموعې کې د هغه دور نه ساتنګی ښکاري او حالات د انساني ژوند کولو جوګه نه ګڼي .. هم په دې خو هغه د يو زخم په شان د دردونو سره مخامخ دی .. او ژوند د مسئلو کور ګڼي ؟ په دې پورته نقل شوي نظم کې هم شوق صاحب د آمرانه نظام او ژوند په لور داسي اشاره کوي .. چې د دې ساتنګي ژوند نه به انسان چرته تښتي .. لاري خو نشته د فرار .. ولې چې ناروا رسمونه دېوال په شان ولاړ دي .. د سړي لاره نيسي او خپلي مرضي ته يې نه پرېږدي ؟ نه يواځې دا .. بلکه خنډونه لکه غرونه او غمونه له سپندونه لاري د انسانانو تر مينځه تړي او د بنده خله خدا او خوشحالی ته نه جوړېږي ؟ او دې ټولو نه علاوه انسانانو هم يو بل ته تلکې جوړي کړي دي او په دې کوشش کې ښکاري چې بل انسان په کې گرفتار کړي ؟ په دې نظم کې د هغه دور .. چې ژوند په کې ساه په آسانه نه شو اغيستلی .. خو د شوق صاحب د جرات دا علامتي او هنري مظاهره به هغه ته د مزاهمتي شاعرانو په قطار کې د اورېدلو ځای ضرور ورکوي ؟ او هغه چې د رښتيا ليکلو او وئيلو کومې خبرې په دعوې سره کوي .. هغه يې په " شېلدلی امېل " کې په لفظي عمل په ډېره نره ښکاره کړي هم

دي ❶ يعني هغه د ځينو شاعرانو په رنگه د مصلحت نه کار کله هم نه دی اغیستی او هر څه یې په نېغه تر لوستونکو پوري رسولي دي ❷

"دېوال دېوال رسمونه"، "غونډۍ غونډۍ خنډونه" او "درياب درياب غمونه" هغه علامتي اشارې دي چې نوي اصطلاحات ورته وئيلی شي او دې نه علاوه په دغو تکراري لفظي تراکيبو کې د نوي پښتني محاورو خوند او مزه هم پټه محسوسېدلې شي ❸

دا پورتنی د لسو مصرعو آزاد نظم .. چې هره مصرعه یې اووه سېلابونه لري .. دراصل د پنځو څورلس سېلابيزه مصرعو یو داسې پابنده نظم دی چې صوتي اثرات او شعري آهنگ په کې د پابندي شاعرۍ لیدلې او محسوسېدلې شي ❹ تاسو یې هم لوستلی شئ ❺

که تښتېده غواړي څوک له خپله ژونده چېري

نو به په کومه تښتي؟ چېري به مخه کوي؟

ځکه چې ښکاري هر لور دېوال دېوال رسمونه

غونډۍ غونډۍ خنډونه، درياب درياب غمونه

او لا قدم په قدم ولاړې دي تلکې

"د شېلدلې امېل" د ځينو نظمونو فني او فکري جائزه مې تاسو ته وړاندې کړه .. د دې ټولو نظمونو شکل که څه هم د نثري، آزادې شاعرۍ په حواله مونږ ته دغسې ښکاري .. خو د دې په فني او تکنیکي اړخونو چې نظر اچوو .. نو د ښاغلي افضل شوق نظمونه معری دي .. چې د ردهم، موسیقۍ، روانۍ، آهنگ او صوتي اثر د مخه په وړو او غټو مصرعو کې داسې په خواږه انداز او ښائست گنډلي شوي وي چې د آزاد نظم شکل یې اغیستی دی ❶ که څه هم د سېلابونو او بحرونو د مخه د افضل شوق نظمونه غزلیه خوند او رنگ لري .. خو غزل ورته ځکه نه شو وئیلې چې ردیف او قافیې نه لري ❷ په نظمونو کې د بحرونو، سېلابونو او آهنگ، ردهم او موسیقۍ خیال ساتل نه یواځې افضل شوق په خپل رنگ او أسلوب کې ځانگړی کوي .. خو بل طرف ته د هغه شاعرانه، تمثیلي او افسانوي رومانوي مزاج هم ښکاره کوي ❸ د هغه هر نظم په وړوکی داستان باندې مشتمل دی ❹ لکن دغه داستانونه د هغه د مشاهدې او لیدلو زميني حقائقو عکاسي کوي او د هغه دغه تمثیلي انداز په ساده علاقائي .. او ادبي لهجې کې د ډېر اوچت او ژور فکر ادراک هم لري ❺ په دې خو د هغه په فکر کې ابهام لوستونکی د څه وخت دپاره تېر و بهر

کړي ؟ خو په بل نظر دغه ابهام د لوستونکي په ذهن کې قسم قسم سوالونه راپورته کړي ؟ زما په خیال چې یو ډېر ښه شاعر دپاره هم دغسې انداز خپلول پکار دی ؟ د افضل شوق دا نظمونه چې په " شلېدلی امېل " کې په کال 1997 او 88 ع کې چاپ شوي دي نه هم کېدلی شي چې مخکې لیکلی شوي دي ؟ یعنې د اندازې مطابق دا د ده د کچه ځوانۍ د دور چې قریباً پنځوینست یا دېرش کاله پخوا لیکلی شوي دي ؟ نو په هاغه وخت کې دغه انداز ساتل .. دې څیز د منفرد کړی دی او د یو نوي جدید نظم گو شاعر په توګه یې په دُنیا پېژندلی دی ؟

په آخره کې که دا خبره اونه کړم نو دا به ادبي خیانت وي .. چې د افضل شوق درسته شاعري د خپلي بې ساختګۍ ، روانۍ، سادګۍ د مخه د هغه د ریښتونو جذبو پوره پوره عکاسي کوي ؟ او که چا افضل شوق د خپل ذات او وجود په حواله په خپلو دغسې جذبو پېژندلی وي .. نو د هغه د شاعرۍ نه به انساني افضل شوق خامخا پېژني ؟ یعنې که د سلو شاعرانو په فهرست کې د افضل شوق شاعري بېر د هغه د نوم نه شامله کړی شي .. نو د هغه د شاعري رنګ به بېخي د ټولو نه بدل او منفرد وي .. او دا شاعري به د ورايه د افضل شوق د نوم پېژندګلو کوي ؟

خاورې

حسینه گل

نوشتر پښتونخوا _ 18 فروري 2002ع

اووه گامه مزل

(يادگیرنه :- دا کتاب په کال ۱۹۹۶ کې چاپ نه وتی دی)

یوه سفرنامه .. د سبا دپاره د یو تاریخي دستاوېز حیثیت لري ؟ ځکه نو سفرنامې په دغه حواله د خصوصي اهمیت وړ دي ؟ پښتو ادب کې هم د سفرنامو روایت ډېر د پخوا نه را روان دی ؟ د خوشحال بابا نه را په دې خوا چې چا هم دغه صنف ته توجه کړي ده .. نو دا خو صحیح ده چې د خپلو سفرونو رودادونه او رپورتونه یې لیکلي دي .. خو د یو صنف په توګه په دې مد کې هاغه کار په صحیح معنو کې ډېر کم مونږ ته شوی ښکاري .. چې د پښتو د نثري ادب څه سټرګه پرې اوشي ؟ بیا د ګوتو د شمېر څو پښتو لیکوالو چې د خپل وس او استعداد مطابق دې میدان کې څومره کار اوکړو .. نو هم دغه یو څو سفرنامې دي چې مونږ یې د حوالې په توګه په داسې موقع یادوو ؟ د میان اکبر شاه " د آزادۍ تلاش " .. یوه داسې نه هېرېونکي سفرنامه ده چې .. د سفرنامو په تاریخ کې یې خپل یو نوم او مقام ګټلی دی ؟ دغه رنګ د خدائی بخښلي سیده قانته بېګم " زما سفر " ، د حمزه بابا " د حجاز په لور " داسې سفرنامې دي چې مونږ یې خصوصي ذکر کولی شو ؟ ولې په پښتو نثري ادب کې ښاغلی طاهر آفریدی دی چې د خپلو سفرونو حال یې د مختلفو سفرنامو په شکل کې د پښتو ادب جولی ته پېرزو کړی دی ؟ طاهر آفریدی هم د خپل ساده باده انداز تحریر تر مخه دغه صنف ته د خپل هنر ، سفرې مشاهده او د ملکونو د اولس او ژوند ژواک ، تاریخ، کلتور په حقله د کوټلو معلوماتو وړاندې کولو کې یې د قاري دلچسپي هم په نظر کې ساتلي ده ؟ او د لوستونکو نه یې شاباشی هم اغیستی دی ؟ خو په دې دور کې یوه سفرنامه داسې هم راغله چې د دغه ټولو چاپو سفرنامو نه یې خپل ځان په دې قطار کې په وړمبي نمبر اودرولو .. او هغه سفرنامه وه .. د ښاغلي افضل شوق " اووه گامه مزل " په یوه سفرنامه کې د اوو ملکونو د مختلفو سفرونو حال احوال په وړمبي ځل یو داسې جداګانه انداز کې مخې ته راوړل .. چې د عوامي طبقې او طبیعت نه یو خواته .. د یوې تعلیم یافته ، روشن فکره ، ترقي پسنده او ځواني طبقې ورته ډېر په روڼ تندی هرکلی اووی ؟

په دې سفرنامه کې په وړمبي ځل داسې حقائق او داسې جدید اُسلوب رامخې ته شو چې د سفرنامو هاغه زور او مخلی اُسلوب یې په ورستو پرېښودو .. او داسې ښاغلي افضل شوق د یو منفرد سفرنامه نگار په حیثیت هم خپله یوه پېژندګلو اوکړه ؟ شوق صاحب بنیادي طور یو شاعر دی .. او شاعر چې دغه رنګ جهان گرد شي ، نو د هغه د ګرځېدو .. ورکېدو .. رانښکاره کېدو اداګانې به هم ډېرې شاعرانه وي ؟ دغه وجه ده چې په دې سفرنامه کې لیکوال خپل ځان د دنیا په هېوادونو کله د یو ملنګ شاعر ، کله د یو باچا ښاپېري په شکل کې د خپلو مشاهدو کچکول او خزانې هېواد په هېواد ګرځوي .. او بیا یې د اوو گامه مزل په شکل کې په خپلو پښتنو پېرزو کوي ؟

په يوه سفرنامه کې د اوو ملکونو د اولسونو په حقله معلومات .. او مشاهدې راغونډول يوه د حېرانتيا خبره ده ❖ خو ډېره د حېرانتيا ورته په دې اړه نه شو وئيلی چې نن سبا خو په يو وړوکې ملک د څو څو رپورټاژونو ليکلو رواج هم عام شوی دی .. سره د دې چې د هاغه ملک يا وطن نه څه دومره ښه تاريخ مونږ ته ښکاري ، نو تش د ډوډۍ خوړل يا د چائيو څښکل هم د سفرنامې دپاره ضروري گڼي .. !! يو تاريخي جبر دا هم دی چې پښتانه ليکوال په يو داسې وړوکې ملک کې چې مونږ ورته د پاکستان يو وړکوتی کلی وئيلی شو ، دلته رابللی هم ځکه شي چې د پاکستان د ورځي په مناسبت په کې مشاعره يا کلتوري تقريبات اوشي .. او ورستو د دغه مشاعرو او تقريباتو د سترگو ليدلی حال او د غوږونو اورېدلی حال په کې بيا په کتابي شکل کې خوندي کړلی شي ❖ او بيا دغه داستاني رپورتونه هر څو که څوک د خپلې بې سوادۍ په وجه د سفرنامې په نوم يادوي ، خو دراصل دا د سفرنامو په شمېره کې نه راځي ❖ ولې چې په سفرنامه کې د مشاهدو، معلوماتو سره سره د خپلو اندروني احساساتو، جذباتو او د زميني حقائقو په شکل کې څېړنې هم شاملې وي ❖ کومې چې مونږ ته د افضل شوق په سفرنامو کې په نظر راځي ❖ ځکه خو يو ليکوال او کالم نگار ښاغلي مصور فرېشي د افضل شوق د سفرنامو په حقله په مختصرو ټکو کې ډېره ښه خبره کړي ده چې گڼې " پښتانه سفرنامه نگاران دي .. د افضل شوق نه د سفرنامې ليکلو چل ايزده کړي " او زه هم د يو بل ستر ليکوال او شاعر سعيد گوهر دغه په ريکارډ باندې رقم کړي خبره منم چې گڼې " اووه گامه مزل .. د پښتو وړمبۍ مکمله او داسې بهترينه سفرنامه ده چې د اردو د شاهکارو سفرنامو سره څنگ وهي " ❖ او بلکه زه داسې هم وایم چې د مستنصرحسېن تارږ اردو سفرنامې چې په يو معيار هم د ښاغلي افضل شوق د سفرنامو نه اوچتې په دې نه دي چې د مستنصرحسېن تارږ په سفرنامو کې مصنوعيت د ابلاغ مسئله او لفاظي د نه منلو تر حده شوي ده ❖ هم ځکه خو د هغه د سفرنامو په حقله اردو نقادان وائي .. چې هغه سفرنامې په اثيرپورټ يا د هوټلونو په کمرو او لايوانو کې ليکلې دي ❖ او په دې خبري کې منطقي جواز دا مخې ته راوړل کېږي .. چې مستنصرحسېن تارږ هر ملک ته د پاکستاني راهنماگانو سره د يو سرکاري رپوټر ، يو کالم نگار يا د ملک په بېلابېلو سرکاري وفودو کې شامل د يو غړي په حيثيت د يو څو ورځو دپاره تللی دی ❖ نو لازمي خبره ده .. چې په داسې حال کې به هغه ډېر محدود سېلونه کړي وي ❖ خو بلې خواته د افضل شوق په سفرنامو کې بې ساختگي د ورايه داسې څرگندوي چې هغه په خپلو سفرونو کې وړک شوی دی ❖ دئی چې کوم ځای ته هم رسېدلی دی .. نو هاغه ځای کې يې د خپلې موجودگۍ ثبوت پوره پوره ورکړی دی ❖ او بله خبره دا هم چې د افضل شوق د سفرنامو گواهي د هغه درسته شاعري هم کوي ❖ او دا خبره حقيقت ده چې شعر کله هم د خارج نه د متاثره کېدو نه بغير نشي ليکلۍ خو الميه دا ده چې مستنصرحسېن تارږ ځکه لوی سفرنامه نگار شو .. چې هغه د حکومتي ژبې ليکوال دی او شوق د خوارې پښتو ❖ اوس غواړم چې د افضل شوق د وړمبۍ سفرنامې " اووه گامه مزل " .. د هر گام تنقيدي جاج واخلم ❖

د شوق وړمبی گام

دا وړمبی گام چې افضل شوق په ځوانه ځوانۍ کې په وړمبي ځل د جنوري کال 1992 کې د ملا ثشیا په هېواد کې چې هغه ورته "د سهېلي لمر ختيځې اېشيا زړه" هم وائي کې کېښودو ❶ د يو سرکاري دورې په لړ کې دا وړمبی سفر د افضل شوق د سفرنامو يو آغاز اوگرځېدو .. او د ده ستوری هم په گردش کې راغلو ❷ د دې وړمبي قدم نه واخلي .. د نن تر ورستيو قدمونو پورې افضل شوق په سفرونو سر يادېږي ❸ که دا اووايم چې د سفرنامه نگار په حېث د هغه د پېژندگلو وړمبی حواله د دې سفرنامې يعنې "اووه گامه مزل" دا وړمبی باب چې مونږ ورته د دې مضمون په حواله وړمبی گام وائيو .. نو بې ځايه به نه وي ❹ په دې گام کې د سرکاري مصروفیاتو علاوه د کوالا لمپور د ورځي او شپې ژوند په باب د افضل شوق ډرامائي .. حېرانوونکي او شاعرانه خبرې که قاري په لوستلو مجبوره کوي .. نو بلې خواته په دې باب کې د "مهېش وري" نومې انډين پېغلې سره جذباتي او شاعرانه تړون ډېر په افسانوي او رومانوي پېرائيه کې داسې په خوند او طريقه شوی دی چې د قاري گمان په سفرنامه نگار باندې که څه هم د يو عياش شخص کېږي .. خو.. په دې درست باب کې داسې يوه خبره هم نېشته چې هغه دې په غېراخلاقي يا غېرانساني لب و لهجه کې بيان شوې وي ❺ يا دې ترېنه حېوانيت څرگندېږي ❻ خو د دې باوجود هم پښتنو قدامت پسندو او نا لوستو ځينو نقادانو د لوستلو په ځای د بل نه د اورېدلو خبرو په رڼا کې لکه د ډنډورې ، بلا فتوې هم لگولي دي ❷ دلته زه د يوې ښځې نقادې په حېث دې خبرې ته حېرانه شم چې په دې باب کې دي څه ؟ .. او خلقو ترېنه جوړ کړي څه دي ؟ شايد چې په وړمبي ځل يو داسې ليکنه په ډېره جديده او آفاقي پېرائيه کې د پښتنو لوستونکو مخې ته راغلې وه .. چې هغې ليکنې هضم کېدو کې ډېر وخت اغيستلو سره سره د ځينو روايت پسندو هاضمې خرابي هم کړې ❸ او يا شايد چې د دې باب په ورستۍ پېره کې په ډرامائي انداز "شپ دې ډور پليز" د ځينو لوستونکو په ذهن کې مغالطې پيدا کړي دي ❹

په دې باب کې د افضل شوق د انډين استقبالي پېغلې سره د تعلق جوړولو معصومانه طلب چې هغه څومره کړاونو سره مخامخ کوي .. نو هم دغسې د دې هوټل يوه اړېتېره په خپل خواږه آواز کې هغه ځانته د متوجه کولو کوشش کوي ❶ خو ورسره ليدل کتل نه کوي ❷ او د وخت سره سره چې افضل شوق د هوټل خوږ آوازې اړېتېرې او د دې هوټل د استقبالي پېغلي مهېش وري تر ميانځه څومره په افسانوي انداز کې قيصره مخې ته وړي .. هغه لوستونکې په بيا بيا په لوستلو ځکه مجبوره کوي .. چې په دې حقيقي پېښې کې رومانيت انتېهائي په خوږې پېرائيه کې تر سره شوی دی ❸ او دا هغه وړکوټې افسانه ده چې افضل شوق يې په پښتني دُنيا کې د يو ډېر لوی او حقيقت پسند سفرنامه نگار په حېثيت مشهوره کړو ❹ ولې چې د دې افسانې اصل خوند هاغه ډرامائي نتيجه ده چې دا پورتنۍ دواړه پېغلې چې په ظاهره دوې بېلي بېلي پېغلې ښکاري .. خو دوې نه دي .. بلکه يوه پېغله ده .. چې کله د آواز په ذريعه هغه ځانته متوجه کوي او کله د څهرې په نقش و نگار ❺ او دا انکشاف هغه وخت کېږي .. چې په ورستۍ ورځ افضل شوق له دې هوټل نه کوچ کوي ❻

په دې وړمبي گام کې د ملا ئشیا د دارالحکومت نه علاوه ترینگانو سټېټ، کاؤنتین سټېټ، پیهانگ، بېنټانگ او کرک ریاستونو نه علاوه چې د رېډ سي د سمندر صفا او ښائسته ساحلونو، د آسیان پارک وړمبي سېل، د هندو ټېمپل نه متاثره کېدو سره سره د هغه تاریخي حیثیت په باب دلا ئل ... او د مسلمانانو له خوا د خپلو زړو آثارو د نه ساتلو روئيو او خاصکر د پښتنو په حواله د خپلو تاریخي آثارو کې د دلچسپۍ نه اخیستلو په اړه د مایوسی یو تریخ احساس هغه څیزونه او خبري دي .. چې افضل شوق په ډېر هنر او کمال داسې په خوند او په مزه مزه قلمبند کړي دي .. چې د هغه دغه أسلوب ډېر خوښ کړلی شو ❖ ولې چې د هغه په تحریر کې داسې محسوس کړلی شو لکه هغه چې یواځې په سفر نه وو تللی .. بلکه پښتون قام یې هم ځان سره په دې غرض اوړی وو چې دوی لږ پوه شي .. او په دې اوسني چې د نیا چرته روانه ده، او دوی چرته روان دي ؟؟

په دې باب کې دا ورستی پېره (چې په صفحه نمبر 30 باندې موجوده ده) په دې وړاندې کوم چې زما د پورتنیو خبرو تصدیق اوشي ❖

"چې څنگه مې دروازه خلاسه کړه، نو څه گورم چې د اړېټري په ځای د هوټل د لابي انډین جینۍ مخامخ راته ولاړه ده .. نه هېلو، نه هائی .. یو دم مې د خلې نه ورته اووتو...

-ته ؟؟

دې د ځواب په ځای په کاریدور کې یوې بلې خواته اوکتو او په څرپي خونې ته رادننه شوه .. بیا ساه کېدلي د کرسی په خوا وره غله ❖ بس چې کېنسته، نو یې فقط دومره اووئیل..

- Shut the door please

او په ما خوله ځکه را ایله شوه چې دا هغه غږ وو چې هره شپه ما په ټېلیفون باندې اورېدو "

په دې وړمبي باب کې د سفرنامه نگار د ملا ئشیا د ملک په اړه دا لاندېنۍ خبري که مخې ته کېښېږدو، نو د دې ملک د خلقو اجتماعي روئيو نه به خبر شو هغه روئپې څه دي .. راشئ چې د افضل شوق په دې رقم شوو خبرو کې یې مطالعه کړو.

"د خبرو تر حده اسلام خو په هر اسلامي هېواد کې شته، گوا په مسلمانان او یا د شپې او ورځې د پرله پسې لمونځونو دپاره جوگه په موسلو ولاړ مسلمانان چې په عملي ژوند کې د انسانیت په اړه ټول مانده لري ❖ نو او به وایم چې که د سوچه مسلماني کردار او بې ساري اخلاق خبره منځ ته راځي، نو د ملا ئشیا د سپېڅلو خلقو مثال نه ورکول د حقیقت نه سترگې اړول دي ❖ مگر دا بېله خبره ده چې د دې ځای د خلقو زړې رواجي جامې څوکه څوکه خپل مشرقي طرز بائيلي او مغربي انداز خپلوي .. لگیا دی "

(شوق - اووه گامه منزل " مخ - 9)

د شوق دوم گام

د افضل شوق دا گام د ملائشیا نه د سنگاپور په لور چې هغه ورته "د مونکي گاډ جنت" هم وائي اوچت شوی دی. په دې سفر کې د افضل شوق سره ملگری ډاکټر کنول چې په ډېرو حوالو يې په دې باب کې يو خوش اخلاقه او سپين زړی ځوان ښودلی دی .. د سنگاپور په لور د هغه سره موسکاگانې اوږي دي. دا سفر د سنگاپور په جهاز کې تر سنگاپور ښار .. چې ځانته ملک هم دی ... چې څنگه اورسي نو په سنگاپور ائيرپورټ باندې د هغه د سپين پوست لرلو د سوبه په هغه باندې د پاکستاني د نه کېدو شک په لړ کې مکالمې ډېرې خوندورې او د سسپنس نه ډکې دي. په سنگاپور کې سرنگون روډ چې ورته لټل انډيا هم وئيل کېږي په يو گيسټ هاؤس او خواوشا ته هندي، چائينيز او سنگاپوري کلتور په خپل امتزاج کې د هغه په ذهن کې سوالونه نه يواځې راپورته کوي بلکه ځوابونو ته يې د رسېدو کوشش هم کوي.

د دې ښار سينټوزا نومې غټ پارک او هلته د وړوکې رېل سروس، انډر واټر ورلډ او ځينو نورو ځايونو سېل د هندو يار ډاکټر کنول سره په شريکه په مکالماتي انداز کې ډېر په خوند بيانوي. دلته هم افضل شوق نه يواځې شاعر بلکه افسانه نگار هم ليدلی شي چې يوې وړې واقعې ته په دومره سنجيدگي او ادراکي انداز کتنه کوي. لکه د مثال په توگه د لېږي بوائي په ليدو او د هاغه موقعې په مناسبت د افضل شوق په ذهن کې راپارېدونکې سوالونه او د ډاکټر کنول سره مکالمه چې په "اووه گامه مزل" کې په صفحه نمبر 36 باندې ليکلې ده .. د هېرولو وړ نه ده چې نو ځکه زه غواړم چې هغه مکالمه تاسو ته دلته نقل کړم.

-چرته د دې جينۍ کور ته خو مې نه وړې، چې د سرنگون روډ نه دا د مخه او مونږ ورپسې يو؟

ډاکټر اوخندل او اوس به يې لا څه وئيلو، چې جينۍ بيا شاته اوکتلو او اوموسېده چې د ډاکټر ځواب په خله کې پاتې شو او وائي..

-خان .. خيال رکھنا . يه لړکې مجېې اچېې نهين لگتي

ما وئيل..

-فکر مه کوه، دومره لا هم کمزوره نه يم، چې هر چاته به زړه په لاس کې ږدم

ما چې څنگه دا خبره کوله، نو جينۍ د يو دوکان په تړه پرتې کرسۍ کې ناست ځوان ته لاس پورته کړو، وئيل يې ..

-هائى...

د دې هائي څه وو، چې د پښو دلاندې مې ځمکه اوخته ؟ ما او ډاکټر يو بل ته داسې اوکتو، لکه دواړه چې ښه ډېر مزېداره بې وقوفان جوړ کړل شوي وو ؟ او په دې خبره کې څه شک هم نه وو پاتې شوی .. ولې چې هغه جينۍ، جينۍ نه بلکه Lady Boy وو "

سنگاپور ته افضل شوق په دويم ځل په کال 1994 کې د تهائي لېنډ نه د رېل گاډۍ په اوږد سفر بيا راځي ؟ دې ځل هغه يواځې وي ؟ نو ځکه يې په سېل کې ډېرې تېروتنې په اخلاقي دائره کې دننه دننه په ډېر هنر کړي دي ؟ بلکه د نوي کال د لمانځلو په وخت د شپې دولس بجې خواته د هغه يو کلب ته ورتگ، په هغه کلب کې دئ يوې بدرنگې سنگاپوري پېغلې سره د نه غوښتلو باوجود هم مجبوري شريکول د افضل شوق کردار داغداره کوي نه ؟ ولې چې د هغې جينۍ ناسته د خبرو تر حده په ترقي يافته ټولنه کې د حېرانتيا يا غېر اخلاقي خبره نه ده !! خو د دې باوجود هم په دې باب کې ځينې داسې علامتي اشارې موجودې دي چې هغه د پښتون قاري په ذهن کې که کاره واړه سوچونه نه راولي.. نو هم گوټې پرې اوچتېدې شي ؟ خو دلته به افضل شوق معاف کړو ؟ ځکه چې " د ښائسته جينۍ يو عېب .. نه عېب " گڼلې شي ؟

دا پورتنۍ خبرې چې ما د خپل فکري ادراک مطابق وړاندې کړې دي ؟ په دې باب د يو لوستونکې تنده ماتېږي نه ؟ نو ځکه زه په دې اړه د افضل شوق په قلم دا ليکلي شوي خبرې د مثال په توگه وړاندې کولې شو .. کومې چې يو قاري په سوچ کولو باندې يوې فېصلې ته رسولی شي ؟

"دا منم .. چې د نړۍ د ځينې هېوادونو خلقو له مونږ نه د ژوند لوبه په هره معنا او هر ډگر کې گټلې ده ؟ خو ناشوده دا، چې سمندرونه يې هم زمونږ تر يوازېني سمندر، صفا، شنه او مست دي .. او دبڼوي هم نه ورنه ولاړېږي ؟ چرته زمونږ او د دوى د سمندري مخلوقاتو ترميانځه خو هم ؟.."

(شوق - "اووه گامه مزل" مخ - 159)

د سنگاپور په باب د نورو معلوماتو په حقله مونږ د افضل شوق دغه حتمي سېلاني تاثر لوستلی شو .. چې ده د سنگاپور په سېل کې په خپلې دې سفرنامې کې رقم کړی دی ؟ راشئ چې يې اولولو ؟

"د انسان عظمت د قانون احترام او د ژوند په اړه د پرمختگ څومره اخلاصمنه جذبه چې د سنگاپور په خلقو کې شته داسې مثال ما بل هيچرته نه خو اوليدواو نه مې د چا نه واورېدو ؟ نو ځکه د دې فائن سټي په باره کې په باور سره وایم چې د ځمکې په سر د داسې جنت جوړونه يا خو د مونکي گاډ کرشمه کېدلې شي او يا دلته مېښته د مونکي وزمه انسانانو د پرله پسې زيار نتيجه.. گنې انسانانو خو مونږ هم يو، چې د لاسو خیرې نشو صفا کولی"

(شوق - "اووه گامه مزل" مخ - 31)

د شوق دريم گام

د افضل شوق دا دريم گام د تهائي لېنډ په ښار بنکاک ، چې هغه ورته " د تهائيانو کرانگ تهپ " هم وائي کې کېښودلی شوی دی ؟ دې ښار ته په رسېدو او د ښار په لور په جهاز کې سفري وسوسې ، وهمونه ، فکرونه او اندېښنې چې افضل شوق د پرېشانيانو او ذهني کوفت سره مخامخ کوي .. نو هغه داسې گڼي لکه هغه چې د يو اوري آدم خوره اژدها په خپلې کې ور کوزېږي ؟ خو چې څنگه هغه بنکاک ته رسي ؟ نو د تهائي کلتور ، ژوند او د شپې په رڼاگانو کې د خپل سيوري نه هم داسې محرومه شي چې بيا ځان ورته هم په لاسو نه ورځي ؟ هم په دې خو اکثره نقادانو د افضل شوق د تهائي لېنډ په دې وړمبي سېل ، بلکه بيا بيا ورتگ په سبب گوتي اوچتې کړي دي ؟ او داسې تبصرې يې هم په محفلونو کې شوي دي .. چې د افضل شوق تگ تهائي لېنډ ته د ذاتي اغراضو د تسکين نه سېوا بل هيڅ نه وي ؟ خو چې کله ما د افضل شوق تهائي لېنډ ته درې واړه سېلونه چې هغه " د تهائيانو په کرانگ تهپ کې " نه علاوه " هلته .. چرته چې لمر د شپې راخېږي " او " خوب مې ليدو .. خو ويده نه وم " بابونو کې يې نه يواځې په شاعرانه او افسانوي انداز د سېل حال او واقعات رقم شوي دي .. بلکه په قدم قدم افضل شوق د يوې نوي ډرامې د يو اهم کردار په توگه " رول " داسې په بې ساختگۍ لوبولی دی چې ځای په ځای د خپل ذات ، شخصيت او نوم يې نفي هم کړي ده ؟ يعنې هغه د تهائيانو د کلچر پوره پوره احاطه په دې پورتنو درو واړو بابونو کې داسې آزادانه او منصفانه انداز کې کړي ده چې که څه هم ځان د هرې موقعې گواه يا راوي ثابتوي .. خو د هاغه موقعې برخه هم گرځېدلی دی ؟ نو ځکه د تهائي لېنډ د تفصيلي مشاهدې کولو ورسته ليکي ، چې ..

"منم .. چې چرته ښځې خپل مخته آزادي پرېښول شوي دي ، هلته په نريناو باندې د ژوند بار (په معاشي توگه) کم شوی دی ؟ خو دغې آزادۍ د کور تقدس او د خوشحالي کورنۍ تصور د

ميانځه اوړی دی ؟ گوا نرو نر د دی پاتې شوی او ښځه ، ښځه نه .. ولې چې دواړه په خپلو کې اول خو رشتې ساتلو ته تيار نه دي او که دي هم ، نو تړون يې په داسې نازک سپنسي شوی وي ؟ چې شلېده يې گرسره وخت نه غواړي ؟ او بل دا چې چرته د ښځې د ژوند اختيار د سړيانو په لاس کې دی ؟ هلته نه يوازي ښځې ته په درنه سترگه کتل شوي دي بلکه سړيانو هم قدر موندلی دی "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ ؟ 139)

د پورته ذکر شوو خبرو نه د افضل شوق مطلب دا نه دی چې .. هغه د ښځو د آزادۍ خلاف دی ؟ بلکه هغه ښځه .. ښځه هم ليدل غواړي ؟ داسې نه لکه تهائي ښځه ، چې د هغه په قول هغه .. تش د پيسو مشين هومره حېقيت

لري ؟ دا هغه نقطه ده، چې افضل شوق حقيقت پسند څرگندوي ؟ ولې چې هغه هر ې معاملې ته په دې سفرنامې کې گوتي نيولي دي .

په وړمبي ځل د افضل شوق غلطيانې فطري ځکه دي چې هغه په وړمبي ځل يو داسې ماحول سره اشنا شوی وو ؟ نو هم په دې هغه د خپل پښتني صداقت نه کار اغیستی دی او مصلحت يې شاته غورځولی دی ؟ دغه خو زما په خيال د يو ريښتونی اديب ادبي انصاف کېدلی شي ؟ چې هغه څه ويښي يا څه اوري يا پرې څه تېرېږي .. هغه ټول هم هاغسې په اخلاقي پېرائيه کې اوليکي .. لکه څنگه چې افضل شوق په هنر دا کار سر ته رسولی دی !! هغه د يو چا خبره .. چې " کلب کې د جومات خبرې او په ډسکو کې د ادب خبرې غېر فطري دي " ځکه خو افضل شوق د ستاينې وړ دی ؟ او د هغه هم دغه صداقت او ريښتوني انداز ته داد ورکول په کار دی ؟ دا هم هاغه بابونه دي چې افضل شوق په وړمبي ځل مصلحت ته د منافقت نوم ځکه ورکوي ؟ چې هغه پوهی وو، چې د هغه و دې رښتياؤ ته به نالوستي نقادان ضرور گوتي نيسي ؟ او داسې او هم شو ؟ يعنې څوک چې هم په پښتو کې څومره نالوستی اديب يا نقاد وو .. هغه په هغسې شدت د افضل شوق دې انداز غندنه او کره ؟ خو چونکه دلائل د هيچا سره نه وو .. نو ځکه د دې باوجود هم د افضل شوق دې سفرنامې ميدان اوگټلو ؟ او اوس داسې محسوسېږي .. چې لکه دا سفرنامه ورځ په ورځ نوره نوره مشهوره کېږي ؟ وجه يې تش دا ده ، چې ځمونږ نقادان هم اوس رو رو د آفاقي ادب او د هغې د تقاضو سره بلدېږي ؟ نو ځکه هغوی د افضل شوق دې کاوش ته سلامي کېږي ؟ ولې چې يو خو افضل شوق د علاقيت او مقاميت نه بالاتر ليدی شي او بل هغه د خوشحال بابا په لاره روان يو رښتونی شاعر او ليکوال دی ؟ داسې ځکه وایم .. ولې چې څوک به داسې وي ، چې هغه به خپله کردار کښي کوي .. بغير د افضل شوق ، چې خپلو ادبي فن پارو ته يې حقيقي رنگ ورکولو په نيت خپل ځان او ذات په وار وار لوگی کړی دی ؟ ولي يوازي هغه ؟ د دې ځواب کېدلی شي چې افضل شوق خپله هم ورنه کړي چې هغه ځان ته د قام سترگې ، د قام ضمير ، د قام زړه .. غوږونه، لاسونه او لاسونه وائي .. چې شاعر دی او ورسره ليکوال هم!! ..

د "يوپا" نومې تهائي جينۍ سره د هغه جذباتي تړون چې د افضل شوق په بني کې هغه د خپل مړه مېړه څېره گوري .. يو داسې افسانوي قيصه ميانځ ته راوړي ، چې لوستونکي يې په لوستلو هېران پاتې شي ؟ ولې چې دا قيصه چې څنگه د پښتني او انساني جذبې په ټول تللی شوي ده .. هغه شايد چې د افضل شوق د نوم نه بېله شي ؟ ولې چې افضل شوق د "يوپا" سره مينه فقط د انساني همدردۍ په بنياد کوي .. نه چې د هوس دپاره ؟ په پورتنو درې واړه بابونو کې بلا ډېري خبري شته ؟ خو زه دا يو څو خبرې د تهائي لېند په حواله قارئينو ته د راپيدا شوو سوالونو په ځواب کې اوليکم ؟

"چرته چې لمر د شپې راخېږي .. نو حقه خبر ده چې هلته به خلق د ورځې د رڼاگانو نه نه يوازې بې خبره وي بلکه د کار او زيار نه به هم تنگ وي ؟ هو.. دا د هغې پتيا بيچ خبري دي چې ځانته د شپې د ژوند په اړه په درستي نړۍ کې ساری نه لري ؟ دلته د ښځو راج دی .. نران شته په کې ، مگر د ښځو تر واک دلاندې ؟ دا بېله خبره

ده چې ظلم بيرته هم نران ورباندې کوي او هغه هم د ښځو په خپله خوښه ❖ هم ځکه خو د نړۍ د هر هېواد نه ډک ډک جهازونه، که څه هم خالي کېږي په بنکاک کې .. خو مخه يې د خلقو د پتيا بېچ په لور وي "

(شوق - "اووه گامه منزل" مخ - 125)

اوس که مونږ اوگورو ، نو په پورته ليکلي شوو تجزياتي خبرو کې کومه داسې خبره ميانځ ته راغلې ده .. چې هغه اخلاقي حدونه کراس کوي ❖ زما په خيال چې په دې کې افضل شوق چې څه ليکلي دي .. هم دغه رنگ شهرت تهائې لېنډ لري هم ❖ په دې خو د مشر اديب سعدالدين شپون په حواله يوه خبره مشهوره ده ❖ چې هغه نه يو چا په بلوچستان پشين کې يا پېښور کې د پشين يو اديب پوښتنه کړې وه ، چې شپون صاحب !! دا افضل شوق څه ليکي په سفرنامو کې ؟ نو هغه ورته په ځواب کې وئيلي وو .. چې دغه رنگ به يې ليکلو او بيا يې ورته وئيلو، چې تاسو افضل شوق تهائې لېنډ ، سنگاپور يا يورپ ته لېږئ .. او حال ورته د پشين او لورالائي اخلي ❖ او واقعي هم دغسې روئېې ځمونږ په تنقيد کې هر چرته ليدلې شي ❖ يعنې خبري به د اسمانونو کوي ، خو خبر به د خپل کلي د حال نه هم نه وي ❖ د افضل شوق د دې دريم متنازعه گام د مزيد وضاحت دپاره د هغه د طرف نه ليکلې شوي دا لاندېنۍ پېره وړاندې کوم ❖

"که څوک انسان تر ځناوړه هم په بد او لړلي حال کې ليدل غواړي ، نو هغه دې په خپل ژوند کې يو ځل خامخا تهائې لېنډ ته په چکر شي ❖ خپله به يې په سترگو اوويني ، چې د عظمت په جامه کې پټ انسان چې کله خپلې مخې ته اېله کړلې شي، نو دئې څومره په اخلاقي توگه اولوېږي ❖ خبره دا نه ده، چې گوندي د دې هېواد خلق په ښو او بدو نه پوهېږي.. بلکه زه فکر کوم چې دا هر څه دلته د کسته کېږي ❖ څوک يې کوي ؟ څله يې کوي؟ او د چا په ضد يې کوي؟ د دې خبرو ځوابونه به هغه وخت مخې ته راشي ، چې کله دغه تهائې هېواد د نيمې نړۍ د خلقو دپاره د مرگ د فرښتې پرته د اول يا دويم نمبر بادار حېثيت اومومي "

(شوق - "اووه گامه منزل" مخ _ 49)

د شوق څلورم گام

په دې باب کې سفرنامه نگار خپل څلورم گام په ايران کې ايښودى دى ؟ چې ورته افضل شوق ښکلى هېواد وائي او په دې يقين يې د خپل درست سفر سر ته رسولى دى چې گني " هلته سترگې غړېږي " په ايران کې د افضل شوق د زميني سفر د سترپاو حال او د جمعه خان کاکړ سره د ملگرتيا کولو او هغه سره بېلو شوخو لهجو کې مکالمه نگاري وړاندې کول په ډېر ادبي هنر کې شوي دي ؟ په ايران کې د افضل شوق دلچسپي او د هغه ځاى د خلقو د روڼيو، خوڼونو، عادتونو نه دا اخذ کوي چې که څه هم په ايران کې اسلامي انقلاب دى .. د ښځې په تصوير وړلو او ځان سره ساتلو باندې هم بندېز دى ، خو بيا هم خلق د شاه په حق کې زيات ښکاري ؟ نو ځکه خو شوق اُميد څرگندوي چې کېدلى شي .. ډېر ژر د نوي دور مسته او شوخه هوا راوالوځي او ايران بيرته د شاه په ځولى کې واچوي ؟ کله ؟؟ او څنگه ؟؟ دا سوالونه ځواب طلب ضرور دي ؟ خو که مونږ لږ غور او فکر اوکړو.. نو ځوابونه به د افضل شوق په علامتي خبرو کې هم په دغه باب کې موجود پيدا کړو ؟ خو زه چې د هغه په دې خبري پوهه شوي يم .. هغه دا ، چې هغه د ايران مستقبل هم د افغانستان په رنگ د امريکې په ځولى کې ويني گوري ؟ ولې چې افضل شوق د نورو خلقو د راڼيو اغيستلو علاوه يو ځاى کې د يو داسې ايراني عسکر سره هم خبري کوي.. کوم چې د خپل هېواد او نظام نه تنگ ښکاري ؟ اوس چې د وطن محافظ هم د وطن ښه نه غواړي .. نو انجام د هغه وطن به يقيناً چې د افضل شوق په دې پورتنې سېلاني بصارت کې ليدى شي ؟ ولې چې هم دغه رنگه خبره هغه د افغانستان د مستقبل او خاصکر د اثارو چې په کې د باميان د بُت وړانولو توقع هم شامله وه .. په باب هم څه اووه يا اتهه کاله اگاهو په دې سفرنامې کې کړې وه .. کومه چې ثابته هم شوه ؟ او پښتون وطن د تاريخ هغه يوازينۍ بُت هم د منځه لاړو ؟ دې نه انکار نه شي کېدلى چې .. د يو مطالعاتي تجزيه نگار نه د يوه سېلاني تجزيه ډېره کارآمده ده ؟ ولې چې يو سياح چې کومه خبره کوي .. هغه د حقائقو او مشاهدو په رڼا کې کوي ؟ هم ځکه خو هغه تجزيه د سبا دپاره تاريخي حېثيت لري ؟ لکه نن چې د کوبلا ئي خان يا کولمبس يا ابن بتوطه په لارو باندې د قومونو د تاريخ تصديق رابرسېره کېږي ؟

د ايران په سفر کې که افضل شوق د اوسني ايراني رواجي کلتور په باب څه تنقيد کړى دى او په دې ملک کې " د لنډې مودې د شرعي واده " يې نه يواځې غندنه کړي ده بلکه دا عمل يې د تهائي لېند د " لېډي هوم " سره هم مقائسه کړى دى ؟ کوم چې ايران پرستو نقادانو د خپل عزت مسئله اوگڼله او هغه يې ښه اوغندلو ؟ خو هغه له خپلې خبري نه تر شا نه شو ؟ او وائي ... چې ما څه محسوس کړي دي ،، هغه مي وړاندې کړي دي ؟ اوس که يې ستاينى او که يې غندئ ؟ نه تش دا .. بلکه بل خوا ته د ليدلي خوب عبرتناکه مناظر چې څنگه په علامتي پېرائيه کې قلمبند کوي ؟ هغه دئ يو ښه ليکوال ثابتوي ؟ ولې چې د اسلام موضوع ډېره حساسه ده او تنقيد ورباندې هيڅ يو مسلمان او پښتون نه شي برداشت کولى ؟ او افضل شوق هاغه ليکوال دى چې د خوب په بې تعبيره اشارو کې يې د ايران اوسنى اسلامي انقلاب په ډېر ښائسته انداز غندلى دى ؟ خو بيا هم يو نقاد افضل

شوق ته گوته په دې نشي نيولی .. چې هغه خو يو خوب بيان کړی دی ؟ او په خوب کې خو هر څه ليدلی شي ؟ راشئ چې دا يو څو خبرې د هاغه خوب په تنقيدي نظر اوگورو چې په صفحه نمبر 81 کې رقم شوي دي - "نولاس ترلی يې يو ميدان ته راويستم ؟ په ميدان کې بېخي زيات خلق په تورو جامو کې ناست وو ، او ټولو ماته کتلو ؟ زړه ته يو دم دا خبره راغله ، چې بس اوس مې په پېهانسۍ ته مي خېږوي - خبره چې تر دې ځايه اورسېده ، نو کاکړ لکه ديغ شوی چي وي .. راته وائي ، -او بيا يې پېهانسۍ ته او خېږولې .. هان .. دغسې وو ، که نه ؟؟
ما وئيل..

-نه .. هلته په ميدان باندې نه خو د پېهانسۍ انتظام وو او نه د سر قلم کولو دپاره تخته او ساتول ؟ بلکه په سټېج باندې د درولو سم دستي يې زما لاسونه خلاص کړو ؟ دومره خوشحاله وم ، چې پوښتنه مه کوه ؟ مگر دا خوشحالي مي سر ته نه اورسېده ، ولې چې....
ما به خبره مخته کوله ، چې جمعه خان راباندې غږ اوکړو..
-ښه ښه .. وايه

ما په خوب کې ورته وئيل..

-مخته به څه نا څه خامخا وو.. بس که تا نه وی را غږولی "

اوس دې پورتنۍ مکالمې ته که لږ په ځير شو .. نو دا به منو ، چې افضل شوق په علامتي پېرائيه کې د واقعاتو اظهار ډېر په هنر کولو فن لري ؟ دلته په خوب کې چې هغه کومې خبرې کړي دي .. هغه خبرې که په وينښه اوشي ، نو نقادان به ورپسې داسې اولگېږي ، چې هغه به ورنه ځان خلاص نه کړي ؟ نور په ايران کې څه دي ؟ د افضل شوق په دې لاندېنۍ خبرو کې يې ليدلی شئ ؟

"په ايران کې اسلام هم شته او اسلامي قانون هم ؟ لکن گوره چې خلق ورنه د فرار لاري څله غواړي؟ چرته د تاريخي سپکولر ايران د ميانځه تگ خو بې وخت نه وو شوی ؟ او يا کېدلی شي ، چې خلق يې تر اوسه په ذهني توگه دې نظام منلو او قبلولو ته تيار نه وي ؟ هرڅه هرڅه ، خو د سېلاني دپاره د سترگو وړاندې ښکاره ايران په هره اړه ساری نه لري ؟ په ښکاره د ژوند کولو طرز دلته په هره معنا کې مغربي وزمه دی ، خو رښتيا خبره ده ، چې دی نه ؟ ولې چې مغربي تقاضې لا سمې نه پوره کوي "

(شوق - "اووه گامه منزل " مخ ؟ 69)

د شوق پنځم گام

افضل شوق خپل پنځم گام په کال 1993 کې د "جمال په درشل کې" ایښی دی. او دغه د ښائستونواو د جمال درشل .. هغه و ترکی ته وائي. د ایران نه د ترکی په لور د سېل کولو په وخت هغه یواځې نه دی. بلکه جمعه خان کاکړ او یو بل نوید پنجابی هم د خپلې پېغلې (منگېتره) سره د شوق ملگري یاد شوي دي. کله چې هغوی ټول په بس کې د ایران د بارډر بازرگان نه د ترکی د بارډر ښار ارض روم په لور پېښه اوکړي .. نو په بس کې د ناستو ایرانیانو د طرف نه د خوشحالی د بېخي زیات اظهار نه افضل شوق داسې تاثر واخلي .. لکه هغوی چې واقعي آزاد شوي دي .. لکه د قفس دروازه چې خلاسه شي او ټول مارغان ترېنه والوځي. هم ځکه خو د خوشحالی داسې بې ساخته اظهار شوق صاحب د ایرانیانو په خپل هېواد کې د ساه تنگی سره منسوب کړو او ایران ته یې "د سرو زرو د قفس" نوم ورکړی دی. او دا هیله یې څرگنده کړې ده .. چې یو بل انقلاب په ایران کې راتلونکی دی. ولې چې په دې بس کې یو هم داسې ایرانی دې وخت خاموشه نه ويني .. بلکه د هر یوه په لاس کې بوتل ويني او هر یو گډېدېري. او په گډا کې د خپل هېواد د اخوندانو په باب په خپلې ژبې کې څه نا څه هم داسې د کورس په انداز کې وائي لکه کنځلې چې ورته کوي.

په دې باب کې افضل شوق د ترکی خلقو او ژوند ته آزاد وائي .. په اکره نومې ښار کې یخه شپه ، د ترک عسکرانو او کردانو تر میانځه د جنگ د وجې د لاري بندېدل ، انقره سره تړلي خبري ، باسفورس بریج او ځینې تاریخي حقائقو ، لکه Anatolian Civilization او د Perge City سره منسوب زاړه آثارو په باب ډېري خوندوري خبري موجودي دي. خو د استنبول ښار چې ورته د یورپ دروازه هم وائي .. کې د افضل شوق چکرونه په لالېلي نومې ښائسته بازار کې .. او له دې بازار سره تړلي یوه قیصه په علامتي پېرائیه کې د لو ستونکي په ذهن کې ډېر سوالونه راپورته کولی شي. دلته د شهزادگیانو د جذیرې سېل، سرکې چې، کراکوي، گرېنډ بازار، میوزیم، ترک حمام، شین جمات نه علاوه نیم درځن نور جماتونو سېل سره سره افضل شوق د خپلو ملگرو سره په "پولي ټورز" کې مصروف او خندنی لیدلی شي. یعنې په دې باب کې چې څومره زیات معلومات موجود دي .. هم دومره زیاتې خنداگانې او تېروتنې او قیصې هم په علامتي انداز کې موجودي دي ، چې د لوستونکي د ادبي ذوق او شوق پوره کولو سره سره د هغه تفریحي خوند هم سېوا کولی شي. ماته په دې باب کې د سفرنامه نگار د بیان ژبه ډېره زیاته ادبي ښکاري. یعنې خبري یې ډېري کړي دي .. خو په داسې مبهم اشارتي انداز کې چې یو عام یا نا لوستی قاري پرې نه شي پوهېدلی. دا د افضل شوق ادبي هنر دی .. چې هغه نوي نوي تجربې هم کوي او دا کوشش هم ، چې مونږ دې د هغه انداز خپل هم کړو. داسې اداگانې د شوق په شعر او نثر دواړو کې موجودې دي.

افضل شوق که یو طرف ته ترکیان لالچیان او په پیسو ډېر زیات مئین یادوي .. نو بلې خواته هغوی له پښتنو سره مقائصه کوي هم او وائي .. چې دا خلق د پښتنو په رنگ دنگ دنگ دي او په روئو کې هم پښتني خوږلت او

کړختگي لري ❖ ځکه افضل شوق د دې خلقو په باب خپله مينه په وار وار رقم کړې ده ❖ د ساسيلا سره تړلی خوب او خيال او بيا د جمعه خان مداخلت داسې قيصه ده چې ډرامائی انداز لري او دغه رنگه قيصې په دې سفرنامې کې د کړکېچنو موقعو او واقعاتو د وضاحت کولو په نيت ډېرې زياتې ليدلې شي ❖ او داسې په وړمبي ځل په پښتو نثر کې مخې ته راغلي دي ❖ لکه دا لاندېنۍ مکالمه .. چې په کې د ترکي د بې لگامه آزادۍ يو تاثر ليدی شي ❖

-نوم دي څه دی ؟

-ساسيلا .. دې وئيل

-ښه نوم دی .. مسلماننه يې ؟

دې وئيل..

-هو ماشاالله

-واده دي کړی دی ، که نه ؟

په ډېره عاجزۍ مي ورنه پوښتنه اوکړه ❖ دا يو وار چېپ شوه او بيا وائي..

-يه .. مگر زه فرېنډ لرم

دا خبره يې داسې اوکړه لکه دلته چې په مېړه او بوائی فرېنډ کې جينکيانې توپير نه کوي

(شوق - "اووه گامه منزل " مخ ❖ 95)

هسې خو په دې پورته ليکلی شوي مکالمې کې هيڅ داسې خبره نشته چې ابهام پيدا کوي .. او بلکه ډېره واضحه ده .. خو په کې د ترکي د پېغلو د نننۍ روئپې نه لوستونکي په ډېر هنر خبروي ❖ او داسې ښکاره کوي لکه ترک کلچر چې بېخي زيات مغربي انداز لري ❖ نور په دې باب کې څه دي ❖ مونږ د افضل شوق د دې لاندېنۍ رائي نه اندازه کولی شو ❖

"چې تاريخ او غوره تاريخي اثارو ته اوکتلی شي نو ترک د يو مارشل قوم په حيثيت په نړۍ باندې ځان منلی وو ❖ مگر د دې قام د نن معاشي بدحالي او د پيسو سره بې کچه مينه د دوی تاريخي حيثيت گوره چې ځله شکمن غوندې کړي ؟ ولې چې د ترکيانو دولت پرستي سړی په دې وئيلو مجبوره کوي چې (د دې هېواد خلق د انا ترک سره مينه په دې وجه کوي، چې په کرنسي نوټ " ليرا" باندې يې تصوير دی) د پاکستان او مسلمانانو سره مينه په

خپل ځای لاکن دلته د انا ترک د غوره شوي قانون پابندي کولو سره بل داسې مثالي اسلامي خاصیتونه مې تر سترگو نه شو، چې د نوشته کولو وړ مې گڼلي وی هو، که څه هم د دنیا په سر دلته ماجتان بهخي زیات دي"

(شوق - "اووه گامه منزل" مخ - 85)

د شوق شپږم گام

دا باب په جنت الثاني سري لنکا کې اغستلی شوی هاغه شپږم گام دی چې افضل شوق د "جنت څخه لري جنت" تر عنوان دلاندې رقم کړی سفرې حال دی ؟ د دې باب په شروع کې "د پرونی څهرې په لټون" نظم کې هغه دوباره "په لټون ستا د څهرې" کې چاپ کړی دی لیکل د قاري په ذهن کې بلا سوالونه رابرسېره کوي ؟ بلکه افضل شوق چې واقعي په دې زميني جنت کې هاغه څه لټولو کوشش کوي چې هغه په ټول عمر کې په خوبونو، خیالونو، فکرونو، سوچونو کې د ځان سره لکه د همځولي ساتلی او لوی کړی دی ؟ خو بیا چې څومره افضل شوق په دې باب کې د علاقائي بنائست نه متاثره ښکاري .. نو هومره د دې ځای د خلقو په حواله زړه ماتې دی ؟ یعنې هغه په ذهن کې دا سوالونه پورته کوي چې که دا جنت ثاني دی او حضرت آدم علیه السلام هم په دغه هېواد کې په "آدمز پیک" نامي د غره د څوکې په سر راکوز کړی دی .. نو بیا څو مونږ د دې تورو تورو.. نرو نرو او سخا سري لنکنو نه زېږېدلي مخلوقات یو .. کوم چې هغه لاجوابه کوي ؟ لکن بلې خواته د حضرت آدم علیه السلام د ښې پل په لیدلو هغه په دې یقین باندې ټینګ هم ښکاري چې واقعي دا پل د حضرت آدم علیه السلام کېدلی شي ؟ او ثبوت کې دا وائي چې چونکه په تاریخ کې حضرت آدم علیه السلام شپېته (60) فته اوږد یاد شوی دی ؟ او دا انساني پل چې د غره په سر جوړ دی .. هم پوره پنځه فته ، څلور انچه اوږد او دوه نیم فته پلن دی ؟ او په دې کې منطقي دلیل د افضل شوق صداقت په دې هم رامنځ ته کوي چې هر انسان د خپل پل په حساب لس، یولس یا دولس پلونو قدرې وي ؟ د افضل شوق دا دلیل د هغه دا سفرنامه د سري لنکا په لور صحیح محقق څرگندوي ؟ په سري لنکا کې د خلقو د رنگ، خوند او ژوند نه بېزاره افضل شوق د سري لنکنو د ټولو نه لوی ښار کولمبو په باب داسې هم لیکي ؟

"لکه دا چې د بل ملک نه د پاکستان یو ښار وي ؟ هغه رنگه دوکانونه او مات مات روډونه .. خو توپیر که تر میانځه وو، نو تش دا چې خلق یې ټک تور وو او بل د جامو په اړه یې ښځې او نران واړه انگرېز وزمه هم وو ؟ تر څه وخته پورې یو روډ بل روډ پیاده اوگرځېدو ... دلته بله عجبه که سترگو وړاندې کتو ته نه راغله، خو د حېرت وړ خبره دا وه.. چې د بس اډې خوا و شا د لټرۍ د ټکټانو د خرڅلاو کاروبار دومره تود وو ؟ چې په کتو ور څخه د دې ځای د خلقو د معاشي بدحالی او لالچ اندازه ښه لگېدلی شوه ، چې زما په خیال .. څوک په لټریانو یا جوارۍ خپل قسمت گوري .. نو پوه شه ، چې لا خو یې کار دلایسه نه کېږي او یا بیا صلاحیتونه نه لري"

(شوق "اووه گامه منزل" مخ ؟ 115)

نه یواځې دا .. بلکه د نیگامبو بیچ چرته چې افضل شوق په یو وړکوتي ریست هاؤس کې له خپلو پاکستانی ملگرو جمعه خان کاکړ، نصیب ترین او محمدرضا ترین علاوه انگلش دوست جان هوگر او د هغه ښځو ملگرو سره استوگن

وو .. په اړه هم ډېري دلچسپي قيصې او لطيفې په دې سفرنامې کې د لوستونکي زړه او روح خوشحاله کوي ؟
لاکن دلته زه د افضل شوق د سري لنکا او سري لنکنو په اړه حتمي رائي وړاندي کول ضروري گڼم ؟

"دا خو به او منم ، چې سري لنکا د سيمې د بنائست په توگه په نړۍ کې ساري نه لري ؟ هم ځکه خو خدايي پاک حضرت آدم عليه السلام د جنت نه په دې جنت وزمه ځمکه کښته کړو ؟ د دې ثبوت د ده جوړ پنځه فټه څلور انچه اوږد او دوه نيم فټه پلن پل دی .. چې تر اوسه دلته د آدمزيک نامې غره په څوکې باندې وجود لري ؟
مگر د سري لنکنو و بُت پرستۍ او تر ټاک اويښتې غرضي ژوند ته چې پام اوکړم .. نو دا سوال په مزغو کې راشي ، چې د نړۍ د نورو هېوادونو خلق د دوی په رنگ او خوئيو څله نه دي ؟ که څه هم په دې خاوري باندې زموږ جدابجد او لمړنئيو انسانانو ژوند کړی دی "

(شوق - "اووه گامه منزل" مخ - 109)

د شوق اووم گام

دا باب "له ښکلا څخه تر ښکلا پوري" د انډونيشيا په باب د .. چرته چې افضل شوق خپل اووم گام ايښی دی ؟
اوکوم چې د مسلمانانو وړمې لوئی هېواد دی ؟ د دې هېواد په حقله ليکلي شوو خبرو کې د توري بيچ خبري ځکه ډېري او خوندوري دي ؟ چې دلته هم افضل شوق د ځينو داسې دلچسپو واقعاتو او حالاتو سره تېرېږي چې يو لوستونکی ترېنه خوند اغيستی شي ؟ يعنې افضل شوق د انډونيشيا د توري بيچ په لور سفر له سنگاپور نه په کشتۍ کې کړی دی ؟ د دې بحري سفرچې څومره خوندور دی ؟ هغسې د توري بيچ د علاقه په حقله هم ډېري موثري خبري په دې باب کې لوستلو ته موجودي دي ؟ په دې سفر کې د انگلش لېږي سارا سره د هغه هېلو هائی او لږ ډېر رومانوي او معنوي تعلق نه علاوه څو مکالمې ډېري بامعني او خوندوري دي ؟

سارا چې ځانته د يو چېرېتي هوم انچارج يا نمائنده وائي .. په دې بحري سفر کې د افضل شوق د يواځيني حبثيت نه فائده اغستلو په حقله چې څومره کوششونه کوي .. هغه د افضل شوق په ذهن کې د هغې او د هغې د قام په اړه ځيني منفي سوچونه رابرسېره کوي ؟ او ځواب ته په کوشش کې ښکاري ؟ خو هغه سارا د خپلو مکرجنو او فرېبي اداگانو په دام کې د هغه د راگېرولو پوره پوره کوشش کوي ؟ کوم چې تاسو په توري ساحل سمندر باندې د هغه او سارا تر ميانځه په دې لاندېنۍ مکالمه کې لوستلی او سوچ کولی شئ ؟

"ځکه خو مې جوړه جوړه خلقو ته د حسرت په نظر کتلو او د اېکړې احساس راباندې غمېدلو ډ لکن آ څه وائي ، چې (بنده هېرانه .. خدائي مهربانه) گوا، کله چې د اوبو څخه د يو سایه وان په خوا روان شوم، نو زما د څنگه تېرېدونکې فرنگۍ غږ راباندې اوکړو..

-هېلو مستر

او ما چې ځواب ور بيا کړو، نو دې ځان رانيږدې کړو..

-بخښنه غواړم .. هغسې هم دواړه د يوه سایه وان په لور روان يو.. نو غواړم چې ستا سره څه خبرې اوکړم

-هو .. ولې نه .. ولې نه

او بيا مې سر تر پايه ورته اوکتلو ډ دا سره سپينه ښځه ، چې د سر په ژېړو وېښتو کې يې څه څه سپين وېښته هم شنه شوي وو.. په عمر تر ما غټه ښکاره کېده .. خو بيا هم په ښکاره کړه وړه ډېره زړه خوشحاله ونکې او درنه مونږدله ډ گوره چې څه يې په زړه کې ورغلو.. چې په اوږه راټال د کڅوړي غوندې څرخون پرس څخه يې يو کتاب راويستو او وائي ..

-دا البم اوگوره

په تگ تگ کې چې مې څنگه پرانستلو ، نو بيا وائي..

-په دې کې د هغو ماشومانو تصويرونه دي چې خپل مخ او شاته هيڅوک نه لري

-ښه ښه لکن

ما به اوس خبره مخته کښوله ، چې دې بيا وار لاس ته کړو..

-دا ماشومان ځمونږ په فلاحي څانگه کې روزل کېږي

-چرته او څنگه؟

ما پوښتنه اوکړه ډ

خو، دې په مخ را ايله وېښتان په لاس شاته واپړولو او سترگې يې په سترگو کې داسې راته واچولې .. لکه ما چې په خپل اصل مطلب پوه کوي"

(شوق - "اووه گامه منزل " مخ - 162)

او مخته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې د هغې په " اصل مطلب " پوهی شوی هم وي .. خو د هغه په ذهن کې د انگلېنډ او چېریتي هوم .. دوه متضاد څیزونه د داسې سوالونو په توگه راپورته شو.. چې د ځواب په لټولو کې یې د هغې سارا سره ملگري هم کړي ده ؟ اوس که څه هم افضل شوق د یو ریښتوني محقق په حیثیت د سارا سره ملگری شوی دی .. خو نقادانو په دې ملگریټیا باندې هغه ته گوتي نیولي دي ؟ څه هم که په دې درست تعلق کې ماته هیڅ هم داسې غیر اخلاقي یوه فقره هم مخې ته نه راغله .. خو ځینې علامتي اشارې لوستونکي په سوچ کولو ضرور مجبوره کوي ؟ لکن دا هیڅوک نه شي ثابتولی چې گني شوق صاحب په دې درست سېل کې یوه هم غلطه خبره کړي وي ؟ نو ځکه زما په ذهن کې د خپل نقاد په حقله دا خبره ضرور سر اوچتوي .. چې هغوی د دې سېلاني شاعر په اړه اعتراضات له کومه را غونډ کړي دي .. او که هسې چا څه ورته وئيلي دي .. او هغوی منلي دي ؟

افضل شوق چې د توري بیچ په دې سېل کې کله په " بيمو " یعنې ټانگه کې له ملگرو سره سېل کوي، نو د " گري لائن " تورزم والا گائیډ په قول د انډونیشیا په اړه ډېر زیات معلومات او سنسني خپزي خبري هم ډېر په هنر په دې باب کې ځای کړي دي ؟ لکه د انډونیشیا په دېرشو زرو ټاپوگانو (جزیرو) کې د اسلام خپرېدل او د هندوانو په کلچر کې د بې راروی قیصو نه علاوه د " ابریان جایا " ټاپو په اړه ځناوري انساني روئې چې تر اوسه هم د رسم او رواج مهمې روئې یادېږي ؟ نه یواځې دا بلکه دغه خلق د دښمن سرونه د هغوی له وجودونو نه ځکه بېلوي او ځان سره یې محفوظ ساتي .. چې د هغوی په قول بیا کله د هغه دښمن روح هم نه شي د هغوی دښمن جوړېدلی ؟ او هغه دښمنان به د هغوی تابع وي ټول عمر ؟ دا او دا سې نورې خبري چې بیا چرته او کله هم ما په نورو کتابونو کې اونه لیدلې .. دلته د افضل شوق په سفرنامې کې موجودې دي ؟ هم دغه ادبي هلې ځلې د هغه اهمیت د یو لوی سفرنامه نگار په حیثیت زیاتوي ؟ په دې خو زه ورته په سېل کې غرک ترک سېلاني وایم ؟

د توري بیچ او انډونیشیا په اړه د نورو خبرو نه علاوه افضل شوق چې کله بیرته د توري بیچ نه په کشتۍ کې سنگاپور ته ځي .. نو په ورستيو لحظو کې د انډونیشیا په توگه داسې رایی قلمبند کوي ؟

" اسلام او کفر .. د ښکاره تضاداتو په اړه تر اوسه لا په انډونیشیا کې د یوه بل په ضد .. که ښکاره نه .. پټ په پټه خپل خپل منونکي روزي ؟ گوا د زرگونو ټاپوگانو په دې هېواد کې چې چرته مسلمانان په شمېر زیات مېښته دي .. هلته د ژوند کاروبار نه یوازي سوږ، بلکه پټ هم تر سره کېږي ؟ بیا چې چرته د هندوانو او سیکولر خلکو اکثریت دی .. هلته ژوند نه یواځې د ژوند په رنگه دی بلکه د سېلانیانو د تفریح دپاره زړه خوښونې هم لري ؟ مخته به گورو چې کوم مذهب او نظریه د انډونیشیا ټاپوگان په خپل اثر کې اخلي ؟ هو، که څه هم ښکاري داسې لکه اسلام چې څومره په تېزۍ دا ټاپوگان په خپل اثر کې اغیستي وو ؟ هم هغسې په تېزۍ ورڅخه خدای په امانی وائي .. لگیا دی "

(شوق - " اووه گامه منزل " مخ - 150)

سیده حسینه گل

نویسار _ 25 مارچ کال 2004

په لټون ستا د څېرې

په لټون ستا د څېرې --- یو تنقیدي جائزه

(یادگیرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۳ کې مارکیټ ته راغلی دی او دا شعري مجموعه په کال ۲۰۰۳ع کې د حکومت بلوچستان د طرف نه په صوبائي ادبي ایوارډ ستائیلې شوې ده)

شلمه صدۍ د پښتو ادب په حواله د رڼاگانو صدۍ بللی شي ؟ ځکه چې هم دغه صدۍ د پښتو ادب هاغه روایتی چوکاټ ته یو غېر روایتی شکل ورکړو.. خو د دې بدلون مقصد د پښتو ادب او د شاعرۍ هاغه روایتی اډانې ته څه کلاسیکي یا فني لحاظ سره د تبدیلی، خطرې منځ ته راوړل نه وو .. بلکه پښتو ادب او شاعرۍ د جدیدیت په لور خپل منزل پټیل کړو ؟ او په دغه یون کې پښتو ادب په یو بهی نوي بڼه کې د فن او هنر په اسمان اوځلېدو ؟ دا هاغه دور وو چې پښتنو شاعرانو ادیبانو د دغه جدیدیت د یو نوي او تابناکه سباون آغاز هم اوکړو ؟ دلته اگرچې د خدای بخښلي امېر حمزه سنواري د غزل رنگ د پښتني کلاسیک سره سره د جدیدیت یو رنگ په غورځنگ خو وو .. چې بیا ورو ورو د پښتنو د ټولو سیمو شاعرانو دغه رنگ خپل هم کړو او داسې د حمزه بابا فکر په یو نوي انداز د هر پښتون ادیب په هنري، فکري او تخلیقي وجود سیوری سیوری شو ؟ دې سره پښتو ادب کې د مقصدیت او معنویت یو سماجي تحریک هم راپورته شو چې د پښتو ادب او شاعرۍ شکل یې بهی بدل کړو.. او داسې د انساني سماج ډېرې مسئلې پښتو ژبې او ادب په خپل وجود کې ډېرې په هنر را ونغاړلې !! خو دا هم حقیقت دی چې ځمونږ د سیمو او وطن سیاسي او سماجي حالات هر وخت د غېر یقینۍ ښکار وي او دغه حالات چې د یو پښتون شاعر ادیب او فنکار په فن او هنر چکونه لگول شروع کړي نو دغه ادب او آرټ به یقیناً چې د یو نوي سماجي شعور عکاسي کوي ؟

دلته د دغه غېر یقیني حالاتو د کبله د پښتو ادب او شاعرۍ په جدید قافله چې د "تجربیدیت" کوم یلغار راښکاره شو نو دغه رنگ د یو متنازعه بحث او موضوع دپاره یو نوی میدان تیار کړو ؟ په دې حواله چې کوم نوی او تجربیدي بدلون مونږ وینو .. نو دا صحیح ده چې دلته د ابلاغ بې شمېره مسئلې هم راپورته شوې .. خو لوستونکي چې د کوم خوند او کفیت سره هم مخ شوی دی .. نو دا هر څه خو په خپل ځای ، خو د لوستونکي د سوچ او پرله پسې سوچ کولو صلاحیت د یو نوي تخلیقي، فکري شعور ته دوام هم بخښلی دی ؟ دا هاغه رنگ دی چې د هر "قاري" د خپل فکري صلاحیت یو امتحان دی ؟ شاید چې دغه نوی تجربیدي رنگ اوس د مقبولیت په داسې یو مقام دی چې اوس د پښتو ژبې، ادب او په تېره تېره د شاعرۍ یو مجبوري او ضرورت گرځېدلی دی ؟ او بې شکه چې دغه رنگ د نوو نوو استعارو ، نوو نوو اشارو یو داسې هنري وجود پیدا کړو چې هر څوک به یې خپله مني

..!! دغه رنگ که ځمونږ د پښتو په جديده افسانه ليدلی شي او که په آزاد تجريدي نظم .. خو د دغه رنگ خپل يو کيفيت او خپل خوند دی ؟

د پښتو ادب د دې نوي رنگ نه ځمونږ ځوان کهول نېغ په نېغه متاثره ليدی شي ؟ او هسې هم که اومنلی شي نو اوس لکه چې د ژوند په نورو چارو کې د بدلون ضرورت محسوسولی شي .. نو ادب به څنگه د دې بدلون لار نه څاري ؟ ځکه چې د ادب او د شاعرۍ د کومې روايتي بڼې سره چې مونږ اشنا يو .. نو دغه انداز او روايتي موضوعات اوس د ژوند د دې نوي تهذيبي عمل په څنگ ډېر وراسته او زاړه ليدی شي ؟ ادب اوس د ژوند د نوو غوښتنو سره څنگ په څنگ تخليق کول د معنويت او مقصديت يوه لاره ده ؟ په دغه هڅو او کوششونو کې چې مونږ د نوي ادب او شاعرۍ جاج اخلو .. نو په دې مد کې ځمونږ د ځوان کهول هڅې د قدر وړ دي ؟ د ښاغلي افضل شوق نوم او کار د چا نه پټ نه دی ؟ دې ښاغلي د خپل فني او تخليقي اظهار دپاره د يو داسې اسلوب ملاتړ کړی دی چې چا ورته څه اووې او چا څه .. خو د ده په دغه فکري او هنري رنگونو نه خو څوک سم پوه شوي دي .. او نه يې ترېنه انکار کړی دی ؟ او دا ځکه چې د ده دغه نوی انداز د عام اولس د ذهني سطحې مطابق نه دی .. خو د يوې تعليم يافته او پوهې طبقې د يو داسې معيار او ضمانت يې گڼلی شو، چې د بېن الاقوامي معيار سره اوږه وهي ؟

افضل شوق که خپله شاعرۍ او سفرنامو کې د ذهني، نفسياتي، روحاني او نفسياتي مسئلو ذکر کړی دی نو دا يې هم په خپل تخليقي ايجاداتو کې د يو نوي روايت بنياد ايښی دی ؟ او دا يې ثابت کړي دي چې هغه په مثال د آئينې دی او په آئينې کې هر څه په خپل اصل رنگ او بڼه ښکاري ؟ او دا د يو رښتوني شاعر او اديب اخلاقي فرض هم گرځي چې هغه د وخت صحيح عکاس ثابت شي ؟ ځکه چې په انساني ټوټو کې څه نه کېږي ؟ هر څه خو کېږي ؟ هم دغه فرض په پښتو کې دې ښاغلي شوق سرته رسولی دی ؟ څه چې يې ليدلي کتلي .. هغه يې ليکلي دي .. خو په اخلاقي او افسانوي يا شعري شپږينه لب و لهجه کې په ډېر هنر او فن په علامتي پېرائيه کې ؟ هغه داسې ځکه کوي چې دغه رنگه موضوعات د انسان او انساني ژوند او ټولنې د فطري روڼيو، فطري جبلتونو خاصه گڼلی شي ؟ د ده دغه موضوعات په ادب کې راځاڼيول د خپل لوستونکې ذهني او جنسي عياشۍ ته را نېږدې کول نه دي .. بلکه انساني فطرت په يو ډېر سرورناکه کيفيتونو کې په لوستونکو پېژني ؟

دې سېلاني شاعر چې د دنيا کوم گوټ ته ځان رسولی دی .. د هاغه دنيا د انساني سماج .. او ټولنې په رگ رگ کې ځان ننويستی دی ؟ او بيا چې کله هم خپلې خاورې ته راغلی دی .. نو د هاغه دنيا ښه اثرات يې په ډير مثبت انداز کې د خپل وطن په خاوره او اولس پيرزو کړي دي ؟ د انصاف او ايماندارۍ، د انسانيت او بشر دوستۍ د جذبو په دانه دانه سندرو يې د خپل وطن د بدمنۍ، بد ديانتۍ، بې انصافۍ او کرکې ماحول که يو طرف ته غندلی هم ؟ نو بل طرف ته يې د دې خلقو اندرون په ډېرو معاملو کې په مثبتي انداز ډک هم ښودلی او ستايلی دی ؟ يعنې هغه غېر جانبداره پاتې شوی دی او ښه ته يې ډېر ښه او بدو ته ډېر بد وئيلي دي ؟ د

ښاغلي افضل شوق په دغه کوششونو کې حقيقت دا دی چې په داسې بې حسه انساني ماحول کې د مقصدیت او معنویت تحریک خو نه شي راپورته کېدلی .. خو دغه یو قدم د مقصدیت د یوې نوي دنیایه لور رومبې گام ضرور دی ؟ د دې ایځي یواځې رښتوني شاعر افضل شوق ادبي مرام د پښتنو د اوده فکري شعور نه د روایاتو هاغه خپسه پاڅول دي .. چې د ده تهذيبی پېژندگلو یې د خپلو پنجو دلاندي کړي ده ؟ خو د ده دغه ټولې هڅې او کوششونه نوي انساني ژوند او نوو انساني مسئلو ته په نوي انداز او یو نوي نفسیاتي زاویه کتل دي ؟ او دئی د خپل دغه انداز واحد یو داسې محرک دی چې د خپل اولس په ذهني، فکري او نفسیاتي مدونو خور دی ؟ د ده هر سفر د خپل ذات نه د یو داسې سفر آغاز دی چې د فن او هنر پړاونه لري .. د مینې او محبت ستومانی لري .. د همت او استقامت لارې لري .. د فکر او نظر آسمانونه لري .. د جذبو او احساساتو ښائستونه لري .. د یو نوي سوچ، یو نوي انداز داسې فکري پېرهن دی چې د لفظونو ښائسته تن بدن ته د نوو نوو منظرونو شوځې اشارې کوي .. او انساني نظر او فطرت د نوو نوو کفیتونو سره اشنا کوي .. په داسې ښائسته سفرونو کې چې د ده فکري او جسماني وجود د کومو کومو پړاونو نه تېر شوی دی .. ده په خپلو سفرونو کې د نړۍ اولس سره د خپل ذهني او زميني رشتو یوې یوې تهذيبی رشتې ته دوام ورکول وو ؟ په دغه حواله د ده ذات او شخصیت د مینې او محبت استعاره گڼل پکار دي ؟

ماته خو داسې ښکاري لکه چې د خپل پښتني سماج ډېر تضاداتو دئی په دغه سفرونو کولو مجبور کړی دی .. چې کله ده د خپل وجود او ذات نه د سفر کولو اراده کړي ده .. نو د دغه درد په په شا ځمونه د وطن د سیاسي او فکري نظام وجود هم په نظر راځي ؟ او دغه سیاسي او فکري نظام خلاف د ده ذات او وجود په احتجاج لیدی شي ؟ خو د ده دا احتجاج د خوند او مزې په دې دی چې د دې نه دئی .. یو فکري او سماجي انقلاب ته لار راوباځي .. نه چې ده ته په لاس کې ټوپک ورکوي ..!! ځکه مونږ په ډاډ وئیلی شو .. چې د ښاغلي شوق په احتجاج کې بغاوت خو شته .. خو جبر او زور په کې نه شي لیدلی ؟ دغه رنگه د ښاغلي شوق شاعری هم د هغه د مخصوص تخلیقي مزاج تر مخه خپل رنگ او خوند لري ؟

اې د لالي د مجسم تصور

خیالي پری

بادر جمالي ! وایه

ما به په ځان پسې په غرو رغو کې

لکه سپه الملوک

تر څو غغلوې؟؟

(په لټون ستا د څېرې .. "آخر تر څو؟" مخ 57) ◆

"په لټون ستا د څېرې" د ښاغلي افضل شوق د هاغه فکري پړاونو یو مسلسل سفر دی چې نه یواځې د هغه د وجود یو فکري اظهار دی بلکه د هغه د ژوند د ژوري مطالعې، د محبت د یو ناویاته وجود د لټون یو داسې تخلیقي کوشش دی چې په هر قدم یې د شاعر رومانوي فطرت د مختلفو څېرو سره اشنا کړی دی ◆ دغه ټولې څېرې که هر څو انساني څېرې دي خو د هغه فکري او تخلیقي رنگ ورته د ښاپېرو شکلونه ورکړي دي ◆ او که مونږ په دې حواله د دغه انساني څېرو په شا د ښاغلي افضل شوق علامتي اړوچ ته اوگورو .. نو د انساني څېرو دغه لټون او څېړنه د هغه د دې فکري عمل نه مختلف علامتونه جوړوي ◆ دغه علامتونه او شاعرانه استعارې هر لوستونکي ته د بې شمېره معنو یو جهان پرانستي ◆ هغه په انساني ټولنه کې د مینې وجود او معنې د یو ثابت انساني وجود په شکل کې گوري .. نه چې په یو انساني وجود کې صرف او صرف یوې وختي جذبې په رنگ کې .. او دا ځکه چې هغه "مینه" د امن یوه داسې لار گنې چې د نړۍ اولس یو بل ته رانیږدې کوي ◆ او د دوی تر میانځه مادي، لساني او نفسیاتي کړلېچونه لري کوي ◆ افضل شوق که نورو انساني تهذیبونو ته کتنه کوي .. نوهم یې خپل پښتني تهذیب مخې ته وي ◆ د دُنیا د ترقی یافته هېوادونو اولس او د هغوی د سائنسي، علمي او فکري انقلاباتو په جهان کې ورته د خپل پښتني قوم وجود او فکر د یوې داسې تې وړې نقطې په شکل کې برېښي چې د هغه د شعور او فکر نه ډک نظر یې د خپلو رڼاگانو په زور د فراخه کولو په هڅه کې ښکاري ◆

څوک چې گوري راته

وايم دا به ته يې

څوک چې خاندی راته

وايم دا به ته يې

دا به ته يې

دا به ته يې

دا به ته يې

بس په دغه رنگه

زه په "دا" او "دا" کې

په لټون ستا د څېرې

د سلو یار شوم

(په لټون ستا د څېرې .. " د سلو یار " مخ ؟ 145)

اوس که مونږ د دې نظم په معنو سوچ اوکړو نو دا به ځمونږ د فکر او سوچ امتحان شي که ښاغلی شاعر په دې قدم مونږ ستاښو او که غندو یې ؟ د یو په مینه بل ته نږدې کېدل که هرځایي توب دی .. خو یو شاعر او ادیب د دې تهمت نه مبرا دی .. ځکه چې د هغه بل ته نږدېکت د یوې وقتي جسماني عیاشۍ مقصد نه وي .. بلکه په مینه او محبت یو بل ته نږدېکت د یوې ښې انسان دوستۍ حذب په دوام کې ساتل وي ؟

د ښاغلي افضل شوق په شاعرۍ کې د څېرې یا د څېرو یو مسلسل تکرار په نظر راځي ؟ لکه څنگه چې مخکې هم اووئیل شو چې د هغه دغه هڅه په بېلو بېلو موقعو یا ځایونو د یوې ښځې د وجود راوړنه نه ده .. بلکه د ده دغه لټون هاغه انساني څېره ده چې په هر لحاظ مکمله وي ؟ اوس که هغه د ښځې وجود وي او که د نر .. یا بیا دغه څېرې هغه که د نورو علامتونو .. نورو اشارو په شکل کې مخي ته راوړي .. نو دغه اېروچ ته مونږ یو علامتي کوشش وئیلی شو ؟ چې په دغه څېرو کې یې د مختلفو علامتي استعارو او اشارو نه کار اخیستی دی ؟ ځمونږ دا ډېره بدقسمتي ده چې هر څو که په پښتو ادب کې د تخلیق په حواله زیات کار شوی دی .. (د معیار خبره نه کوم) خو پښتو ادب لا د صحیح تنقید نه خالي دی ؟ که د گوتو په شمېر څو نقادان شته هم خو دومره سطحی دي چې په اشارو، کنائعو .. نه پوهېږي ؟ دلته به زه هاغه لیکوال یا شاعر ادیب ته هم بدقسمته اووایم چې په داسې حالاتو کې دئی په ښکلو ښکلو علامتونو کې د انساني ژوند .. د انسان دوستۍ او بلا ډېرو انساني او سماجي المیو خبره کوي ؟ خو ادراک نه لري او نه پرې ځان پوهه وي ؟ او بیا بل طرف ته ښاغلی افضل شوق هم په دغسې لیکوالو کې مونږ وینو چې د علامت نگارۍ یو نوی انقلابي تحریک یې رامخې ته کړی دی ؟ که چرته دا ښاغلی په بله ژبه کې وی نو ده ته به ذهني عیاش نه شو وئیلی .. بلکه انسان دوست او انساني بشر مټین وئیلی شو ؟

خپله زه د خپل ځان دپاره په دې لیکنو یا د ښاغلي شوق د شاعرۍ او سفرنامو په تنقیدي جائزه اغیستلو هم د هاغه خطرو امکانات د وړاندې نه وینم چې زه ورسره د دې لیکنو نه پس مخ کېدی شم ؟ مقصد مې بیا هاغه ذاتي مخالفتونه دي .. هاغه ذهني روئې دي چې په داسې حالاتو کې د یو نر دپاره هم وي .. نو زه خو لا بیا په تورسرو کې راځم ؟ خو خدای گواه دی چې دا به د هر ادیب او شاعر یوه ادبي او اخلاقي بې انصافي او بد دیانتی وي که هغه د دغسې ښو تخلیقاتو د معیار ستاینه او ډاډگیرنه اونه کړي !! بل ځما په خیال په دغسې کوششونو د پښتو ادب دپاره د هاغه بازاری او قصه خواني رنگ ادب مخه هم نیولی شو ؟ چې د خپلو ذاتي مفاداتو دپاره د پښتو ژبې او ادب شملې ته په سپک نظر گوري ؟ زما په خیال ضرورت د دې خبرې دی چې پښتو ادب په بازاری ادب خپل وجود نه شي شته کولی ؟ که چېرې مونږ د خپلې ژبې او ادب د ژوندی پاتې کېدو دپاره سوچ کوو نو داسې

ادب به وړاندې راولو .. چې وخت او زمانه په خپله د هغې د معيار ټاکنه اوکړي .. او تاريخ ورته په خپلو پاڼو کې
ځای ورکړي ؟ افضل شوق هم د دې سوچ لاندې ادب ته اوږې ورکوي .

افضل شوق، د نن د انساني روڼو نه مطمئن نه ښکاري او انسانان په ځناوري خويونو کې لږلي بولي .. انسانان ، که
هغه د پښتني بڼه لري او که دغه انسانان د مغربي نړۍ نه تعلق لري .. چې ځانونو ته مثالي انسانان وائي ؟ ځکه
په دې کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې د شلمې او يويشتمې صدۍ انسان ته غرضي او غږيز ځناور هم په بلا
ډېرو نظمونو کې وئيلي شوي دي .. خو په ډېر شعري هنر په علامتي اشارو او کنائعو کې .. لکن په دې لاندېني
نظم " د نن انسان او..؟ " هغه ډير زيات ډائرېکټ شوی دی او په صفا تورو کې وای ..

"خومره چې بد غواړي

د بل دپاره

هغومره ښه کوي

د ځان په حق کې "

دغه خاصې لري نن

هغه انسان،

د چا په سر باندي پروڼ

چې ابليس،

له فرښتې څخه شيطان اوختو

(په لټون ستا د څېرې .. مخ _168)

افضل شوق ، چې خپله هم د نن انسان دی .. د انسان په اړه داسې رايې د انسان دښمنۍ د مخي نه کوي .. بلکه
ځان هم د دې انساني جهان وگړی گڼي او په داسې غېر انساني حرکتونو او روڼو شرمندگي کوي ؟ هغه ، انسان
د انسان په بڼه کې ليدلو خوب دومره سترې کړی او چيچلی دی .. چې په خبرو کې يې تراخه د رښتيا وئيلو تر
حده ځای شوي دي ؟ خو بد بيا هم په هيچا ځکه نه لگي چې هغه صحيح واي .. او د زړه خبري راوباسي .. ځکه
خو په زړونو ښې او خوږې لگي ؟ داسې محسوسېږي چې هغه د يو ښه رښتوني شاعر سره سره يو غېر جانبداره

مورخ په حیثیت په ډېر هنر او په ډېر اختصار واقعات او مشاهدات نظم کړي دي ❖ کوم چې د سبا تاریخي حوالې جوړېدلی شي ❖

په " لټون ستا د خېرې " کې د زمانې او انساني ښو او بدو روڼو د خپرلو علاوه شاعر د لفظونو ښکلي شیش محل کې هم هر وخت د د هغه نالیدلي محبوب سره د مینې او محبت په خوږو، پستو خبرو د خپل خیالي او فکري لېونتوب اظهار کوي ❖ او دا ځکه چې د څه وخت دپاره هر شاعر ادیب د فن د بناوټي ژوند نه د خلاصون لاره گوري ، نو په داسې حالت کې د خپل فکر او تصور په ښکلي نشه کې د څه وخت دپاره لاهو شي ❖ خو د یو محبوب لټون د لېونتوب د یو پرله پسې حالت او کیفیت په کړاونو کې شوق صاحب د شروع نه تر آخره گېر ښکاري ❖ او هغه هم یو داسې محبوب .. چې خیالي محبوب محبوب دی او په حقیقي ژوند کې یې هیڅ تصور موجود نه وي ❖ دغه خیالي پېکر دغه شاعر او فنکار د خپل فن او هنر په گوتو جوړ کړی وي ❖ .. هغه یو داسې مثالي جانان وي چې د ده د خوښي او مرضۍ وي ❖ او بیا دغه کیفیت دغه شاعر ادیب په حقیقي ژوند کې هم په دغه رنگ خپره پسې سرگردانه گرځي ❖ په دې تکل کله چرته ځي .. او کله چرته ❖ ځکه چاته گوري او کله چاته ❖ د خیال او فکر او بیا په صحیح معنو کې د ژوند دپاره د یو داسې " نالیدلي اشنا " لټون د ښاغلي افضل شوق جذبه هم ده .. لکه خپله چې په دې نظم "اشنا زما څه نا اشنا غوندې دی" کې له ځان نه د دې لټون په اړه داسې د لېونو په شان تپوس کوي .. چې د لوستونکي په ذهن کې بلا سوالونه پورته کوي .. خو دغه سوالونه په ځواب کې نورو سوالونو ته لارې پرانستي ❖

تر څو به لار

څارم د هغه اشنا

چې زه یې

خپله لا هم نه پېژنم

ځکه چې ما کله

لیدلې نه ده

د سر په سترگو

خو ساتم یې زړه کې

په مینه مینه همېشه

لکه خدای

(لټون ستا د څېرې.. مخ_46)

د عالمي ادبي معيار په رڼا کې

----افضل شوق

د کور نه چې یو بنده د خپل محلت کوڅې ته اوځي .. نو هم د هغه په ذهن کې د ګاونډیانو سره د وخت تېرولو دپاره هغه بنده په دې مجبوره کې چې د هغوی طریقې خپلې کړي ؟ نو چرته افضل شوق ، چې د پېرې په رنگه یې نیمه نړۍ کې خپل وزرونه تپولي دي ؟ لازمي ده چې هغه به هم ډېر څه د نړیوالو نه زده کړي وي .. هم ځکه خو د هغه اکثره افکار او موضوعات مونږ په ډېر سوچ او فکر کې اچوي ؟ او مونږ ته یې هر څه عجیبه هم ښکاري .. خو چې لږ ورته په ځیر شو .. نو دا هر څه یې عجیب نه .. بلکه هغسې زاړه دي .. هغسې توري دي ، چې هر شاعر یې استعمال کې راولي .. خو د افضل شوق د وړاندې کولو طریقه نوي او نابنده په دې وجه ده ؟ چې هغه جهان گشته او وړک سېلاني دی ؟ څومره چې هغه په روایت پسندو شاعرانو، لیکوالانو او فنکارانو کې د اجنبیت ښکار دی .. هغسې دئی د پښتو د شمله اوچته ساتلو په غرض د اغیارو سره په مقابلې کې لیدلی شي ؟ یعنې هغه د نورو ژبو سره اوږه په اوږه دا خواره او شاړه پښتو لیدل غواړي ؟

غرض دا چې ښاغلي افضل شوق دغه فکري او تخلیقي شواخون ځمونږ د نن انساني چاپېریال انساني روڼو ، انساني المیو په لور داسې د شعور نه ډکه کتنه ده .. چې د نن د انسان ژوند د غمونو ، فکرونو، وسوسو او سوداګانو تسلسل د وختونو او زمانو سره تړلی ساتي ؟

د افضل شوق په شاعرۍ کې د جمالیاتي شعور داسې نخښې نخښانې او نقوش لېدلی شي چې په کې د علاقیت نه عالمگیریت زیات دی ؟ هغه که پښتون نه هم وی .. نو هم د هرې ژبې شاعر به ښکاره کېدو ؟ هغه د قبائلیت ، مقامیت او د جهنډو په سیورې کې د غرضي سیاست نه بالا تر سوچ مالک دی .. هغه مینه خپل مسلک او امن خپل مشن گڼي .. هغه انسان د انسانیت په تله تلل غواړي .. نه چې د نفرتونو د لاري لاروی جوړېږي ؟ دا چې په پښتو کې لیکې .. هم پښتون دی ؟ هغه پښتون په خلاګانو کې لیدل غواړي .. هغه پښتون د مخته وتو قامونو سره قدمونو سمولو په حیثیت کې گوري ؟

د هغه گیله هم د ناز گیله ده .. د هغه خفګان هم د ناز خفګان دی ؟ یعنې کله کله په مینه کې تراخه او کله بېلتون کې خواږه لټوي ؟ هغه په غیر شعوري توګه د کائنات سره نږدېکت غواړي ؟ نو هم ځکه خو هغه په سفرونو کې وړک سېلاني دی او شاعرۍ ته یې د خپلو مشاهدو رنگ په ډېر هنر او خوند ورکړی دی ؟ ولې چې هغه په دې خبره یقین لري چې د خواري پښتو د ادبي څېرې نه د مودو مودو هغه پرتې خاوري لري کول په کار دي ؟ چې دا څېره د دنیا د سترگو وړاندې سپېره سپېره ښايي ؟ نو ځکه هغه هڅې کوي چې د نوي نظام او

نوي زمانې سره د پښتو د ادبي روڼيو مطابقت پيدا کړي ؟ او افضل شوق په زړه کې دا ويره هم لري چې .. چرته د پښتو دا نننۍ تته خبره د رواياتو په گړدونو کې ورکه نه شي

دا هرڅه چې ما پورته رقم کړو .. هغه ټول څه د جهان گشته انسان خاصه کېدلی شي .. نه چې د هغو خلقو، چې د شوق صاحب په قول " د ځان او د مکان قیدیان دي" ؟ نو ځکه دا د درست جهان په لا محدود سرحدونو کې بې وزرو مارغه افضل شوق هر شاعرانه انداز دومره د نورو پښتو شاعرانو نه بدل او منفرد دی .. چې ښکاري لکه هغه چې په پښتو ژبه کې جرمني ، انگرېزي ، عربي يا فرانسيسي ليکي ؟ خو د خوند او د مزې خبره دا ده .. چې د هغه په لیکنو کې داسې پښتني محاورې ، استعارې او کلتوري متلونه په نوو نوو پېرائيو کې نغښتې رانغښتې لیدی شي چې .. لکه هغه چې یو ساده او کلیوال پښتون دی ؟ او زما یقین دی .. چې هم د هغه د شاعرۍ دغه روح به د راتلونکې هر دور او هرې زمانې نه شاباشی اخلي !!! ولې چې د هغه .. هم دغه جدیدیت او انفرادیت به د پښتو سباون روښانه ساتلو جوگه کېږي ؟

دا خو شوې د ښاغلي افضل شوق د شاعرۍ په حواله یو سرسري نظر چې د دې مونږ د هغه د لوړ انساني فکر او شعور احاطه نه شو کولی .. بلکه د هغه د یو څو منتخب غزلیه اشعارو او څو نظمونو په ثبوت به د هغه د فن یوه تفصیلي جائزه وړاندې کړو ؟ چې داسې د فکر او نظر مټینان د هغه د فن دپاره د یو ښه ادبي او آفاقي معیار ټاکنه اوکړي ؟

لکه څنگه چې د دې لیک په تمهیدي بیان کې هم د ښاغلي افضل شوق د شاعرۍ ځینو آفاقي موضوعاتو ته اشاره شوي ده ؟ او د هغه د شاعرۍ دغه موضوع .. یعنې آفاقیت، هغه د خپل دور د ډېرو ښو ښو شاعرانو نه افضل کوي ؟ هغه په دې چې د ده د شاعرۍ بنیادي موضوع ی " انسان" او " مینه" ده ... هغه انسان چې د انساني مینې ، محبت ، رواداری ، شرافت ، عزت او خلوص د لاري اشرف المخلوقات بلل کېږي ؟ او دغه انساني قدرونو انسان د ځناورو نه بېل کړی دی ؟ کوم انسان ؟ .. د کومې سیمې انسان ؟ .. او په رنگ تور، سپین او که سور انسان ؟ مونږ په ډاډه وئیل شو، چې یو ادب او شاعري چې کله هم د رنگ ، نسل ، مذهب ، علافې او نظریې کې ورگېر شي نو آفاقیت ورته وتښتي ؟ ولې چې ادب د " انساني ژوند عکاس" بللی شي .. داسې انساني ژوند ، چې په کې انسان په هر لحاظ انسان ښکاري ؟

داسې خو افضل شوق .. چې خپله هم یو ښه پښتون دی .. په پښتو کې لیکل کوي او د پښتنو په نوم مینه لیکي ؟ خو د هغه په شاعرۍ کې د لامحدود مکانیت او مقامیت فکري رجحان علاوه د انسان د افضلیت تنده هم محسوسېږي ؟ هغه ځکه .. چې پښتون که هر څو پښتون شي .. نو انسان خو به وي کنه ؟ او هم دغه خو د سېلاني افضل شوق اصل خوب او مرام دی ؟ چې هغه پښتون هم د داسې انسانانو په قطار کې ولاړ اوگوري .. چې د انسانیت په معراج باندې لیدی شي ؟ او د افضل شوق دا لا ندې لیکلې شوی د اوو وړکوټو مصرعو مختصر نظم

"سجده" د هغه د انسان سره مينه په آفاقي علامتي پېرائيه کې خومره په خوند او اختصار څرگندوي؟ راشئ چې لږ ورته په ځير شو؟

خپل مې گنې

که نه گنې

خو ياره!!

ما دې د خيال

په هر مندر کې بُت ته

لکه هندو

تل سجده کړي ده

(په لټون ستا د څېرې .. مخ _191)

په لټون ستا د څېرې

--- د منتخب غزلیه اشعارو کره کتنه

د افضل شوق په دې شعري مجموعه کې هسې خو څه پاوکم دوه سوه وړوکي آزاد نظمونو دي .. خو شپاړس غزلې چې هره غزل یې په څلورو اشعارو مشتمل ده .. هم موجودې دي ؟ نو راشئ چې وړمبې د څو غزلیه شعرونو تنقیدي جائزه واخلو ؟ او اوگورو چې دې شاعر د " شلېډلي امېل " تر دې بلې شعري مجموعې " په لټون ستا د څېرې " څومره غزل مخته بوتلی ده ؟ او دا هم اوگورو چې د هغه په شعریت او فکري روڼیو کې څومره بدلون راغلی دي ؟

گمان مې نه کېږي چې موږ به مې کړي

ته په فطرت ژونده ...!! سارا یادېږي

پېلامه چې د امن د سیوري نه وي

نو دي هغه سپین مارغه په اور پسې شي

دلته اروا په ما کې ستا چې ما په ژوند پاروي

هلته له ځانه اووځم ... چې راورېږي په زړه

گوره چې څه به کوې ته ، چې زه په نره لا هم

غم په سگرېټ غلطوم ، چې راورېږي په زړه

ستا د بدو په ځواب کې درته جار جار وایم ځکه

د دروغو تر لباسه ، د جفا مینه لا ډېره

ټول وجودونه محسوسېږي کاني
که وخت آخر شو چې غږېږي کاني

څوک په غوښين وجود بې حسه دېوال
د چا په آه باندې ويلېږي کاني

که په ما دي نيمگړتياوي پوره کېږي ؟
زما وجود دې ستا و سترگو ته رانجه شي

شوق به تنده په خپل ژوند درماتولی
جوړ د خاورو کنډولی وی خو چې ستا وی

تا له به تاج محل له کومه راوړم ؟
زه چې د تن جامې په پور جوړوم

لکه ماشوم ، زه هم د رېگ کورکيان
مازيگر وران کړم ، سهار نور جوړوم

دلته ځانونه له تيرو هم پېچو
هلته ملگري د رڼا هم نه یو

سوال که زما او ستا تر میانه راغلی د یوه خوائش
دا امکان لري ، چې زه د ځان په ځای تا اوغواړم

گوره.. چې په خله کې یې دا ژبه څله ګونګه شي؟
ستا د کور درک چې زه په ښار کې له چا وغواړم

موسکا په مینه سنجول، خطا ایستل دي د زړه
حقیقت دا ... ، چې د سرونو فېصله ده ګرانه

ځان کې په سوب د مسلسل سفر
تلی نشم په بله ، دومره ستړی یم

زه هم د پښتون په حېث پښتو لره
خپل ضمیر ته شوقه پورې یم

ټوله شپه وه راته ناسته نصیبه د کټ و سر ته
خو چې څنګه بیا سهار شو زه راوینم شوم دا اوده شوه

هر سړی وچ شو په ذات کې ، د ساړه خلوص له جوړه
د ژوندیو انسانانو د نیا نه شوه ، بُت خانه شوه

کېدی شي شوق هم خوشحال خان شي درته
مغل خویونه که دې نه پرېښول

خبره دا نه ده ، چې کډې به وړو چرته د ژوند
خبره دا ده ، چې د پلار اديره چا ته پرېږدو؟

مونږ د خپل اور برخې لا هم شوقه په زد د رڼا
د مشالونو په سرو باندې هوا ته پرېږدو

بيا به ځان غواړې ، ځان به نه کړې پيدا
بس که يو ځل د چا په خوا اوختې

مونږ که د افضل شوق د دې پورته رقم شو غزليه شعرونو ته په ښه غور او فکر اوگورو .. نو دا به اومنو چې د " شلېدلی امېل " د غزلو په مقابله کې که يو طرف ته يې فلسفيانه ادراک سپړا شوی دی .. خو بل طرف ته د هغه په غزل کې هم د رومانيت سوالیه او علامتي اشارې د شکوې او گيلې تر حده رانغښتل شوي دي ؟ په دې نه شوم پوهه چې شوق صاحب غزل ته ولې شا کړه او په دې شعري مجموعه کې يې د غزلو برخه ډېره کمه ده .. که څه هم هغه غزل هم د نظم په شان ښائسته ليکي ؟ او په کې تخليقي افکار د ژورتيا تر آخري حدونو د يو ليوني فلسفي په رنگه رسوي ؟

لکه ما چې مخکې داسې وئيلي وو .. چې افضل شوق چې .. نړيوال فکر لري او ځان د نړۍ باشنده گڼي .. خو دا د نړۍ جهان گشته شاعر چې ليک کوي نو هغه دومره په پښتني انداز کې لکه هغه چې هم ځمونږ په رنگه په يو واړه کلي کې استوگنه کوي او چرته تلې نه دی ؟ يعنې په پورتنیو اشعارو کې دا محاورې چې خاصې پښتني دي .. داسې استعمالوي .. لکه " په ژوند پارول " ، " په زړه راورېدل " ، " جار جار وئيل " ، " د دروغو لباس کول " ، " نیمگړتياوي پوره کول " ، " د سترگو رانجه کېدل " ، " تنده د ژوند ماتول " ، " په خله کې ژبه گونگی کېدل " ، " خطا ایستل د زړه " ، " د سرونو فېصله کول " او داسې نورې نورې محاورې چې ځمونږ په کلي وال پښتني ژوند کې عامې

استعمالېږي .. افضل شوق ډېر په خوند او هنر په خپلو شعرونو کې ځايوي ؟ کوم چې د هغه پښتونيت او پښتون دوستي ښکاره کوي ؟

نه يواځې دا .. بلکه د شاعر په خپلو شعرونو او شاعرۍ کې نوي محاورې هم د پښتو په ادب داسې پيرزو کوي .. لکه " د ژوند فطرت سارا گڼل " ، " د امن د سيوري پېلامه کېدل " ، " سپين مارغه په اور پسې کول " ، " کاني غږېدل " ، " بې حسه دېوال کېدل " ، " کاني ويلېدل " ، " د خاورې کنډولۍ کېدل " ، " جامې په پور جوړول " ، " د رېگ کورکيان جوړول " ، " ځان له تيارو پېچل " ، " د ځان په ځای بل غوښتل " ، " په ځان کې سفر کول " ، " ضمير ته پورې کېدل " ، " په ذات کې د سړي اوچېدل " ، " کټ سرته کېنستل " ، " خوشحال خان کېدل " ، " مغل خويونه نه پرېښول " ، " د پلار اديره پرېښول " او " د بل په خوا وتل " ، " د اور برخې د مشالونو په سرونو هوا ته پرېښودل " .. هغه نوي محاورې دي چې په علامتي پېرائيه کې افضل شوق د خپلو غزليه شعرونو زينت گرځولي دي ؟

د دې مطلب دا شو .. چې افضل شوق نه خو زړه پښتو خواره پرېږدي او نه پښتو د نوو محاورو، استعارو او د نړئيز سماجي او معاشرتي بدلون د رنگونو او نقشونو نه محرومه ساتي ؟ داسې شايد چې هغه ځکه کوي چې .. هغه پښتون د سيالو قومونو سيال گڼي .. د هيچا نه يې کم نه گڼي ؟ هم ځکه خو هغه په پښتو کې و پښتنو ته داسې ليکنې کوي .. چې په کې پښتون هم انسان گڼي او چې کله هم چرته يا په يو مقام يې پښتون په تله پوره نه دی محسوس کړی .. نو يې د يو خبرخوا په رنگه په خوږې ژبې باندي گيله او شکوه راغلي ده ؟ او دا شعري ادا د افضل شوق په شاعرۍ کې زياته ليدلۍ شي ؟ کومه چې هغه په خپلوانو .. يعنې پښتنو نور نور قدرمن کوي ؟ ولې چې پښتانه خپله چې څومره حقيقت پسنده او رښتيا خوښوي .. هغسې رښتوني خلق او خبري هم په زړه اخلي ؟

د شوق په غزل کې نور څه دي ..؟ دا هغه سوال دی چې شايد يو کتاب خبري يې هم ځواب نه شي ؟ ځکه زه دومره وئيل غواړم .. چې افضل شوق دي غزل ليکي او ډېره ډېره دي ليکي ؟

په لټون ستا د څېرې

----- د ځينو نظمونو تنقيدي جائزه

لکه څنگه چې مونږ د " شلېدلي امېل " او " په لټون ستا د څېرې " د غزلونو تر ميانځه يو تقابلي او تنقيدي جائزه وړاندې کړی وه .. هم دغه رنگه زه غواړم چې د خپل استعداد د مخې د دې دواړو شعري مجموعو د نظمونو تر ميانځه نه يواځې واضحه فرق رامنځ ته کړم بلکه يوه کوچنۍ شانتې تنقيدي تجزيه يې هم تاسو ته وړاندې کړم ❖

۱ -- اتم رنگ

ما گڼل

چې وينم خوب

جوړه ويده يم

دا چې زه

چرته په يو منظر کې نه يم

بيا چې ښه مې ورته پام شو

نو څه گورم؟

چې ښکلاوي وې

اووه رنگيځه ټولي

خو، دا زما

د وجود رنگ په کې اتم وو

(په لټون ستا د څېرې.. مخ - 44)

د دې نظم تهيم چې ښاغلي شوق د جرمني په درو کې د سوئزرلېنډ په لور سفر کولو په وخت ذهن کې پوخ کړی دی .. او بيا يې ډاډرۍ ته د نظم په شکل کې سپارلی دی ❖ دواړه ذکر شوي ځايونه د خپل فطري او قدرتي ښائست په وجه په ټوله نړۍ کې شهرت لري ❖ .. او شايد هم دغه وجه وي چې د دې ځايونو په غرقو غرقو جولو جولو

ښائستونو کې چې کله د یو شاعر فکر وړک شي ، د یو شاعر نظر په دغه ښکلا گانو کې اونښلي نو د هغه تخلیق به هم د دغه ښائست تر جمان اړومرو لیدلی شي ؟ او بیا ښاغلی افضل شوق چې د خپل رومانوي او شاعرانه طبعې او فطرت تر مخه دغه نندارو ته په کوم رنگ او نظر گوري نو د اتم رنگ تخلیق ، نه یواځې د دغه ځایونو ښائستونو ته کتل دي .. بلکه د دغه خواره واره رنگونه په داسې شاعرانه هنر په خپل فن کې ځایول د یو نوي فکري او تخليقي صلاحیت د ټولونه لوی ثبوت دی ؟

په دغه نظم کې چې ښاغلي شاعر د ماحول د منظرونو کومه نقشه په دغه ماحول کې د خپل ذات ، وجود او فکر په ورکېدو راښکلي ده .. نو دغه هنر ته یې شاباشی ورکول دي او بیا کومې سائنسي تجزیې چې رڼا د کومو رنگونو مجموعه ثابته کړي ده .. نو د هاغه تجزیه د یو حقیقت په شکل کې ځایول .. یو داسې هېرانوکی کېفیت پیدا کوي .. چې د نظم ټول تاثر په دغه یوه مصرعه کې دوام لري !! په مجموعي توگه دغه نظم د پښتو په جدید شاعرۍ کې یو داسې نوی کوشش دی .. چې موضوع یې سائنس ته هم نږدې ده او هم یې سائنس د ذات د موجودگۍ په فکري دلیل نه یواځې رد کړی هم دی .. بلکه د دې نظم شاعر افضل شوق د خپل وجود یو ناښکاره حقیقت هم په گوته کوي ؟

لنډه دا ده چې په پښتو جدید شاعرۍ کې د دغسې موضوعاتو راوړل .. د لوئیو ژبو په رنگ د خپلې ژبې ادب ته یو نوی لاره ورکول دي او که دغسې نظمونه په انگرېزي یا نورو لوئیو ژبو کې ترجمه شي نو داسې به دغه موضوعات په دغه لوئیو ژبو کې خپل یو مقام پیدا کړي ؟ دې سره سره زما دا هم خیال دی چې چونکه دغه رنگ موضوعات لا په پښتو ادب کې پېژندلي شوي نه دي ؟ نو که د افضل شوق دغه موضوعات یا د دې موضوعاتو ترجمان دغه ټول نظمونه به په انگرېزي او فرانسېسي کې داسې ښکاري لکه د هغوئ خپل موضوعات ؟ ځکه چې کوم دغه رنگ نظمونه ښاغلي شوق د خپلو سفرونو په مختلفو پړاونو کې لیکي دي .. نو هغه پښتانه نه شي کېدی !! بلکه دا د ده عالمگیریت دی چې د دغسې موضوعاتو لیکل کوي .. او پښتو ژبه او ادب د نوو نوو موضوعاتو سره اشنا کوي ؟ اوس د دې نظم فنې اړخونو ته راځم ؟ که څه هم دا نظم په وړو او لوئیو یولسو مصرعو کې لیک دی .. خو دغه نظم دراصل په پنځو دولس سېلابیزه برابر مصرعو باندې داسې مشتمل دی .. لکه

ما گڼل چې وینم خوب .. جوړه ویده یم

دا چې زه چرته په یو منظر کې نه یم

بیا چې ښه مې ورته پام شو، نو څه گورم؟

چې ښکلاوي وې اووه رنگيڅه ټولي

خو ، دا زما د وجود رنگ په کې اتم وو

د ښاغلي افضل شوق دې نظم ته مونږ نثري يا آزاد نظم نه شو وئيلي ؟ بلکه دغه نظم د خپلو عروضو، بحرونو او ردهم د يو روان تسلسل آهنگ په حواله مونږ ورته آزاد غزل وئيلي شو ؟ په بنيادي توگه دا د جديدي شاعرۍ د معرې نظم صنف دی .. او د شوق ټولو نظمونو ته که په دې نظر اوگورو، نو د فن په دغه پېرائيه کې ښکاري ؟

۲ -- دغه زما .. هغه د دوی مجبوري

په هلو ځلو

د لمړي نمبر مې

په درځنو ياران په دې اوبائيلل

چې نه خو

دوی رابېلېدل له ډلو

او نه زه

خپله درېدلی شومه

د اشنايانو په قطار کې ورته

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 153)

د انسان يو فطري کمزوري دا هم ده چې .. "په اول نمبر دي زه يم"!!.. او د دې " اول نمبر " د حاصلولو دپاره انسان عجيبه عجيبه هلې ځلې کوي ؟ ښاغلی افضل شوق چې د پښتو ادب او شاعرۍ په حواله خپله يوه درنه پېژندگلو لري .. خو په قطار کې شايد په دې وجه هم نه درېږي چې ځان يې اول نمبر يا بې نمبره خوښ دی ؟ دا خبره هغه د مينې په معامله کې کوي .. او يار ته يې د اشنايانو قطار نه .. بلکه يواځې ځان خوښ دی ؟ او که دا خبره د نن د ادبي روڼو او د پرمخې نمبر کېدو په هلو ځلو کې اوگورو .. نو به دا د هغه دا خبره درست ثابتې کړي .. چې انسان که اديب يا شاعر هم شي .. خو دا فطري کمزوري به يې تله سپکه ساتي او هغه اديب يا شاعر به وړوکی څرگندوي ؟ هم ځکه خو ښاغلی شوق داسي فهرستونو او قطارونو نه ځان يو سائيډ ته کول غواړي ؟ ځکه چې هغه ته هم داسې د ځان حېثيت معلوم دی لکه هرچاته چې خپله صحيح اندازه شته چې څوک چرته دی ؟ او يا دا چې دغه څوک چرته پکار دی ؟ نو بيا په داسې حال کې د جنگ جهگړې څه ضرورت ؟

دلته د دې نظم په تهيم کې هغه د "مقدار" نه .. بلکه د "نبه" معيار" په حق کې واضحه خبره کوي او په دې پښتني اوسني ادب علامتي گوزار هم کوي.. چرته چې ليکنې د وئيلو نه .. بلکه د تللو دي ؟ او معيار نه لوېدلي .. بس هر څوک دا غواړي چې د کتابونو شمېره زياته کړي ؟ ولې چې په هم دغسې مقدار خو د دې ژبې نقادان اديب او شاعر ته ښې نامې يا انعامونه ورکوي ؟ او ښاغلی شوق داسې سطحي ادبي روئيو ته د تاريخي جبر نوم ورکوي او په داسې بازاری ادب سخت تنقيد کوي ؟

که څه هم قطارونه جوړول او په قطارونو کې اودرېدل د يو ډسپلن عکاسي کوي .. خو افضل شوق بيا هم د داسې قطارونو نه ځان ځکه ژغوري چې هغه په انساني مثالي انسانيت او صلاحيتونو، فکري او تخليقي استعداد ځان د يوې باشعوره او لوستلي طبقې زړونو ته رسوي .. د فن په لاره او د فکر په بنياد ؟ او دا هغه لاري دي چې شوق صاحب به د خپل دغه فکري جدوجهد د کبله د يو اعلیٰ قسم معيار په فهرست کې په رومي نمبر اودروي ؟ دا به د وخت فېصله وي .. دا به د راتلونکي زمانې پرېکړه وي .. او دا به د معيار فتح وي ؟

اوس پاتې شوه .. د دې نظم فني، ترکيبي جوړښت .. که څه هم دلته شوق صاحب په خپل هاغه انداز کې ښکاري .. کوم چې د ده فن او شخصيت ته يې يوځ پېژندگلو ورکړي ؟ خو په فکري ډول په دې نظم کې شوق ، ډېره لوئيه الميه کومه چې د وخت او د نن د انسان الميه ده په اتهه لنډو مصرعو کې وړاندې کوي .. چې د دريو درځنو نه زيات توري په کې نشته ، خو په دې اختصار کې دومره لويه خبره په ساده ژبه او وړکوتي مضمون کې بيانول، يو فني کمال دی ؟ د دې نظم دغه اتهه مصرعې هم د يو معری نظم پنځه برابرې مصرعې دي ، چې د نظم د آهنگ برقرار ساتلو دپاره شاعر په نوي ساخت کې ماتې کړي دي ؟ خو بيا هم د فکر او خيال تسلسل يې برقرار ساتلی دی ؟ دا پورتنی اتهه مصرعيزه نظم په لاندېنو پنځو لکن يولس سېلابيزه پابندو مصرعو مشتمل دی .. لکه

په هلو ځلو د لمړي نمبر مې

په درځنو ياران په دې اوبائيلل

چې نه خو دوئ رابېلېدل له ډلو

او نه زه خپله درېدلی شومه

د اشنايانو په قطار کې ورته

۳ -- اشنا به اوس له ورکو چرته غواړم؟

دا چې يې

پلونه د پښو گار شولو

په نیمه لار کې

گمان مې دا دی

چې لالی مې اوس کوي

لگیا دی

د سمندر سره سره

په پستو شگو مزل

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 45)

په کارډیف وېلز برطانیه کې په کال 1996 کې لیکلی شوي په دې نظم کې هم ښاغلی افضل شوق د خپل لټون .. او د سفرونو په یو داسې نه سترې کېدونکې کیفیت کې ښکاري چې د ده د شخصیت، نوم او وجود یوه حواله ګرځېدلي ده ❖ یو تلاش .. یو لټون .. او بیا د خپل دغه مسلسل لټون یو ستومان ، خو رومانوي احساس .. کوم چې د جمالیاتي احساساتو ترجمان لیدی شي .. د یو سېلاني شاعر د مشاهدو دنیا ..!! د هغه د سفرونو، مزلونو جهان .. کوم چې هغه ته د یو تلاش تجسس ورکړی دی .. او دغه شاعر چې د څه په لټون کې ښکاري نو کله کله خو دغه د ورکې د بیا بیا موندلو احساس د هغه په سفرې شاعرۍ یا بیا شاعرانه سفرونو کې یو نوی خوند او د نوي لذت اضافه کوي ❖ په دې نظم کې ده د خپلي علاقې لېسې او ځینو علاقې توري لکه "گار شو"، "گمان"، "پلونه" دا څه هم که د ده د مقامیت او علاقې نمائندګي کوي .. خو د دې نظم فکر علاقې نه دی ، بلکه د یو عالمي حقیقت په دې ورته وئیلی شو چې رېګ هم یواځې هغه څیز دی چې نخښې د خپو په کې جوړېږي .. او بیا د هوا یا د اوبو په خپو بیرته دغه جوړې نخښې ګډې وډي شي ❖ نو دلته د افضل شوق د محبوب ورکېده او بیا د خپل وړک محبوب لټون دا نظم بېخي بې ساخته کوي ❖ خیال ډېر نوی دی ❖ یعنې د ډېر لټون او ستریا پس د شاعر په ذهن کې دا خبره راتلل چې .. د هغه وړک شوی محبوب خو چرته د سمندر د ساحل په شگو کې مزل ته نه دی جوګه شوی .. ؟ چې پلونه یې د خپو نه ښکاري ❖

د شوق په قلم په الجزائر سیدي فرج نومي ځای کې یا ساحل باندې لیکل شوی دا نظم دومره ساده او واضحه معنې لري چې هیڅ قسم ابهام په کې نشته ❖ د دې نظم د لوستلو نه پس قاري داسې محسوسوي لکه چې په شاعر دغه نظم او د دې نظم فکر لکه د "وحي" راورېدلی وي ❖ نو ځکه مونږ دا وئیلی شو چې په دې نظم کې د شاعر د

مینې او جنون کېفیت د انتها تر حده رسېدلی ښکاري او داسې ښکاري لکه چې دئی په ډېر صداقت خپل احساس او جذبې په نظم کې ځایوي ❖ او که اووایو چې افضل شوق چې کومه دعوېکوي چې هغه په فن کې د صداقت خومره قائل دی .. نو دغه جذبه د هغه د دې نظم او د ټولې شاعرۍ نه مونږ ته ظاهره لیدی شي ❖ لکه څنگه چې پورته اووئیلی شو چې دا نظم بې پناه بې ساختګي لري .. نو په دې بنیاد دا خبره دلته ځکه تکراروم چې په دې نظم کې هم ښاغلي افضل شوق په ډېره سادګۍ د خپلو احساساتو څرګندونه کړي ده ❖ لفظي تراکیب یې علاقائي دی .. خو استعاري او اشارې یې آفاقي معیار لري ❖ دلته هم د لوستونکو توجه د دې نظم فني جوړښت ته راګرځوم ❖ یعنې دا اتهه مصرعیز نظم چې په کې یو دېرش توري دي .. هم دراصل په دریو پنځلس سېلابیزه پابندو او برابرې مصرعو باندې داسې مشتمل دی .. لکه

دا چې یې پلونه د پښو ګار شولو په نیمه لار کې
ګمان مې دا دی چې لالی مې اوس کوي لګیا دی
د سمندر سره سره په پستو شګو مزل

۴. -- انصاف او عصري تقاضې

د چا چې
خپلې لړلې دي په وینو
هغوئ
سړنا د سوکالۍ ژغوي
خو څوک چې
شو لوګی لوګی په امن
باداران واي
ترهه ګر هغوئ ته

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 49)

شاعر ادیب د ژوند او د دُنیا په حالا تو هر وخت نظر ساتي .. او انسان چې د کومو حالاتو نه په خپل ژوند او ټولنه کې تېرېږي نو په دغه حالا تو سترگې نه شي پټولی ؟ د پورتنی نظم نه دا اندازه هر چاته په آسانه لگېدی شي چې د روانې صدۍ آغاز چې په دُنیا کې په کوم رنگ شوی دی .. په هغه کې اشرف المخلوقات دغه انسان .. د انسانیت په نوم چې څنگه ځناوري روڼو سره ژوند میدان ته رادانگلي دي .. هغه انساني تاریخ شرموي ؟ یعنې انسان چې کومو نوو نوو چېلنجونو ته مخامخ شوی دی .. نو په دې کې د دغه حالاتو او د نن د دور یو روښانه تصویر مونږ ته په نظر راځي ؟ په افغانستان کې چې څه اوشو او څه په کې روان دي .. په عراق کې چې څه اوشو او نن سبا د کومو حالا تو نه تېرېږي او حاکمو قوتونو کوم استحصال په کوم رنگ کې روان دی .. نو په دغه حالا تو یو حساس لیکوال به ژاړي نه .. نو نور به څه کوي ؟ کوم خلق چې د خپلې ژبې ، د خپل ثقافت ، د خپل تاریخ او د خپل مذهب ساتنه کوي .. نو په دُنیا کې اوتي قوتونه دغه امن پسنده خلقو ته ترهه گر واي ؟ او څوک چې لاسونه د انسانانو په وینو کې ککړ لري .. هغوی امن پسند او د امن تېهپکه داران جوړ شوي دي ؟ او که د دغه حالاتو په تناظر کې نن اوگورو .. نو په ټوله نړۍ کې د امن وجود مشکوک شوی دی او انسانان .. انسانان نه دي پاتې شوي ؟ هم ځکه خو نن دلته هر ماحول او ټولنه د جنگ د خطرو نه ډکه ده ؟ ښاغلی افضل شوق هم په دې نظم کې په ډېر اختصار دا پورتنۍ موضوع په ډېره ساده او واضحه انداز کوي ؟ خو په یو څو لفظي تراکیبو کې یې یو شدت د مظلوم د ورستۍ چينې په رنگه محسوسېږي ؟ کوم نه چې د شاعر د زړه د درد احساس کېدی شي ؟ دلته یې روڼه احتجاجي هم ده .. خو بیا هم دا شدت او جنون بد په دې نه ښکاري چې دا د یو شاعر د جذبو ژړا ده ؟ او کله هم یو شاعر یا ادیب په داسې حال چپ نه شي پاتې کېدی ؟ ځکه چې هغه د وخت او حالاتو ترجمان یا انځورگر بللی شي ؟ د شوق د دغه صداقت درد او څړیکې څړیکې احساسات هغه په دغسې احتجاج مجبوره کوي ؟

په فني توگه د افضل شوق دا نظم چې په اتهو وړو مصرعو او شپږویشته توري لري .. باندې مشتمل دی ؟ د دې نظم مختصر وجود ته چې گورو ، نو یوه لویه خبره په کې شوي ده ؟ نو دغه لنډې وړې مصرعې خپلو کې داسې ربط او تړون لري چې د نظم فني اډانه نه خرابوي ؟ او که په دې حواله د دې نظم نوره فني تجزیه کوو .. نو داسې ښکاري لکه چې دغه نظم یواځې په یوه اوږده فقره یا خبره خور دی .. خو نه !! دا نظم زما د تجزیې مطابق په څلورو یولس سېلابیزو مصرعو باندې مشتمل دی ؟ د ردهم او آهنگ له سوبه په کې موسیقیت موجود دی ؟ مطلب دا دی چې د افضل شوق دا نظم آزاد نه بلکه معری نظم دی .. لکه

د چا چې خپلې لړلي دي په وینو

هغوی سُرنا د سوکالۍ ژغوي

خو څوک چې شو لوگی لوگی په امن

باداران واي ترهه گر هغوئ ته

۵ -- ائيدیل

ما چې کله هم د ژوند په گودر باندې

کومه پېغله

ژغولې ستا په باب ده

هغې ماته سر تر پایه دي کتلي

بيا يې دومره دي فقط راته وئيلي

چې د خيال په نیلي سپور

اې لېونیه!!

دا جنۍ زمونږ په کلي کې نه اوسو

ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 60)

په کوټې کې لیکل شوي دې نظم کې هم د ښاغلي افضل شوق هاغه د لټون احساس مونږ ته په ډېر شدت سره په نظر راځي ؟ خو دا لټون او تالاش په علامتي شکل کې دلته ښکاري ؟ ځکه چې که دغه د یوې څېرې یا د یو مخ لټون وی .. نو شاید چې .. دا لټون د انسانانو په دې جهان کې ختم شوی وی ؟ خو د ښاغلي شوق لټون د یوې ښاپېرۍ او جینۍ په شکل کې مونږ د یو علامت په توگه گڼلی شو ؟ ولې .. هغه چې کومه څېره لټوي او یا د خلقو نه د هغه څېرې تپوس کوي نو هغه څېره کم از کم ښکاره څېره نه ده ؟ بلکه د شاعر مطلب دلته د دې څېرې نه د مختلفو انساني اوصافو ، روئيو، خوینو، تقاضو او انساني قدرونو سره تړلي داسې یو مثالي څېره ده ؟ چې هغه د انسانیت څېره کېدلې شي او یا د داسې یو مثالي انسان څېره .. چې د وخت د قید نه ازاده څگېره وي ؟ ولې چې د انساني څېرې نقشونه پائیدار نه وي او نه ښاغلی افضل شوق د دغسې څېرې خبره کوي ؟

شاعر په دې نظم کې چې کومه څېره کور په کور، کلي په کلي، گودر په گودر لټوي .. نو هغه د پورتنو غوښتنو په معیار موجوده نه ده ❖ نو ځکه هغه ته خلگ لېونی واي ❖ خو دغه لېونی د خپل نظم د فکر و خیال په ژورو کې مجنون د هاغه لیلا لیدلی شي چې تېرو کې ورکه ده .. اودنۍ یې په لټون دی ❖

د دې نظم په فني او تکنیکي اړخونو په باب به اوواییو چې په نهو وړو او لوئیو مصرعو باندې لیکلی شوی دغه نظم که څه هم د یوې قيصې داستاني شکل لري .. خو په دې داستان کې شاعرانه افسانوي انداز د ورايه ښکاري ❖ په دې نظم کې که له پېغلو نه د خپلې مطلوبې جینۍ تپوس ډېر په خوند او نوی والی پیدا کوي ❖ په دې چې داسې کله هم نه شي کېدلی چې څوک دې یوې ښکلي جینۍ نه د بلي جینۍ تپوس اوکړي !! خو دا د افضل شوق کمال دی چې په اکثر و نهمونو کې دې ډېر په مکالماتي انداز کې د نه منونکو خبرو سره کوي ❖ دا آزاد نظم دراصل په اوو داسې برابر و مصرعو مشتمل یو پابند نظم دی چې هره یوه مصرعه یې دولس سېلابونه لري .. لکه

ما چې کله هم د ژوند په گودر باندې

کومه پېغله ژغولې ستا په باب ده

هغې ماته سر تر پایه دي کتلي

بیا یې دومره دي فقط راته وئيلي

چې د خیال په نیلي سپور اې لېونیه!

دا جنۍ زمونږ په کلي کې نه اوسو

ښاپېرۍ زمونږ په کلي کې نه اوسي

٦ -- بایلیلی واک

تا د ډوډۍ د رانیولو په نیت

د پلار نیکه

په میراث پاته توره

چې د خپلواکه ژوند

ورستۍ نخښه وه

فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟

چې لوهارانو

د بادار په حکم

و تاته بیرته ترې بیړۍ جوړې کړې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 61)

دا نظم ښاغلي افضل شوق د لندن نه د دوبي په لور په سفر کې په کال 1996 کې لیکلی دی ؟ په دې نظم کې چې افضل شوق د پښتون قوم کومې تاریخي بدنصیبۍ ته اشاره کوي .. نو په ظاهري شکل خو هغه ډېره واضحه ده ؟ یعنې هاغه آثار چې پښتون پرې یو مارشل یادېدو لکه د مثال په توګه " ټوره " او د ټورې سره تړلي نورې وسلې ؟ خو د بده مرغه په هم هاغه خپلو وختونو او اوسنو زمانو کې ترېګنو، دښمنو دغه آثار د منځه یووړو ؟ او چې څه پاتې شوي وو .. نو هغه مو هم بل ته په " تحفو " کې ورکړل ؟ زما اشاره افغانستان ته ده ؟ کوم چې د وخت او زمانې د دغه انقلاب نه راتېر شوی دی ؟ او په دغه انقلاب کې که یو خواته د لکهونوپښتو وینې بهېدلي ده ؟ نو بل خوا ژوندو پاتو پښتنو خپل دغه پاتې تاریخي او لرغوني آثار په څو پیسو داو کړل ؟ او داسې چې د افغان او پښتون تاریخي حیثیت د خپله لاسه (د افضل شوق د یو بل نظم " مارشل پښتون " چې " په لټون ستا د څېرې " نامي کتاب کې په صفحه نمبر 22 باندې چاپ دا) اوبائیلو ؟

که مونږ دا پورته لیکلی شوی نظم په علامتي شکل کې ګورو .. نو تشریح یې ډېره واضحه علامتي اشارې ؟ لکه پرونی پښتني غېرت، چې نن په نیش حساب دی .. یا پښتني ننگ، د کوم نه چې نننۍ پښتون خالي لیدلې شي .. دغه رنگ پت او مړانه هم د نن په پښتون کې تر لرې لرې په دوربین کې هم نه ښکاري ؟ یعنې نه یواځې دا بلکه پښتني وجود، پښتو، پښتني کلتور او ژبه ، تهذیب او تمدن .. هر څه یې د لاسه ورکړي دي !! کوم چې نن د هغو اقوامو په قبضه کې ښکاري چې پرون پرې پښتنو باداري کوله، خو نن یې پښتون مرئی دی ؟

د افضل شوق دا نظم په فني اعتبار د لوستلو په وخت که څه آزاد نظم ښکاري خو په دې نظم کې موجود تسلسل، رواني او ردهم لوستونکي په دې مجبور کوي چې ورته پابند یا معری نظم اووئیلی شي ؟ او حقیقت هم دا دی چې دا په نهو مصرعو باندې اړه لرونکی نظم دراصل په اوو مصرعو مشتمل نظم دی چې هره مصرعه یې یولس سېلابیزه ده .. لکه

تا د ډوډۍ د رانیولو په نیت

دَ پلار نیکه په میراث پاته توره
چې د خپلواکه ژوند ورستی نڅښه وه
فقط په څو نوټونو څه خرڅه کړه؟
چې لوهارانو د بادار په حکم
و تاته بیرته ترې بیړۍ جوړې کړې

۷ -- پټي څېرې

دا چې
کومه څېره زه تل لتومه
هغه سپینه تر شودو ده
او په سپین کې
د نقشونو د فطري ښکلاو پرته
د ژوندون
هغه یو څو پټي څېرې دي
چې د روح او د زړه تنده
پرې ماتېږي
خو، د سر سترگې یې بیا هم
لیدی نه شي

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 73)

دا نظم کوم چې افضل شوق په فرانس کې په کال 1996ع کې لیکلی دی چې خپل مافي الضمير په ښکاره او واضحه تورو کې په ورمبې ځل ډېر په هنر بيانوي .. او د شوق د لوستونکو په ذهنونو کې د هغه د لیون د څېرې په حقله راپورته شوي ټولو سوالونو ته ځوابونه وړاندي کوي ؟ يعنې خبره ښکاره شوه چې افضل شوق کومه څېره لټوي هغه انساني څېره هرگز نه ده .. هغه څېره هاغه څېره ده چې د ده په قول د شودو(پيو) نه سپينه ده ؟ او ټول نقشونه يې ځان ځانته د ژوند ښکلاگانې لري او دا ښکلاگانې هاغه پټې څېرې دي چې په کې انساني اقدار، انسان د انسان په بڼه .. لکن په يوه پُراننه ماحول کې ليدلی شي ؟

څنگه چې د افضل شوق په حقله وئیلی شي چې امن د ده منشور او مينه د ده مسلک دی هم په دې نظم کې په صفا ټکو کې خپل اندرون لوستونکو ته په شعري انداز کې وړاندي کوي ؟ زما د تجزيې مطابق دا نظم د هغه په يو څو ساده او واضحه نظمونو کې يو ډېر ښه نظم دی ، چې ډېر ډائرېکټ او په داسې ساده فکري او معنوي ژورتيا لري ؟ چې د ابهام په اړه معنوي تجريدي اشکال په کې نشته ؟

د افضل شوق مطلوبې څېرې .. بلکه يواځينې څېره چې د هغه په شاعرۍ او په خاص توگه په نظمونو کې د يو تسلسل تکرار په شکل کې يې مونږ وينو .. په دې نظم کې ليدلی شي ؟ ولې چې .. ده چې څنگه د هغې ورکې څېرې نقشونه ، رنگ او د خپل خواهش مطابق بڼې په درځنو نظمونو کې د خپل تهيم تر ژورتيا رسولي دي .. په دې نظم کې ښکاري .. خو تته تته او لا يې پېژندلی نه شو ؟ دا د افضل شوق د شاعرۍ هغه سسپنس دی چې لوستونکي په ځان پسې پسې گرځوي او دا د هغه شعري او هنري فن دی .. چې کله هم په داسې انداز په پښتو شاعرۍ کې د مثال په توگه د ده نه علاوه چرته هم نشي ليدلی ؟ دا د ده شعري ځانگړتيا ده ؟ بل طرف ته چې گورو .. نو د افضل شوق د لیون څېره په ننني انسان کې د هغه د خواهش مطابق نشي ليدلی ؟ او دا ځکه چې د نن انسان خپل زړه او ځيگر د مينې او محبت د جذبو نه خالي کړی دی .. او د خودغرضۍ او نفسانفسۍ په يو داسې ماحول کې رابند دی چې هغه ته د انساني اقدارو مطابق انسان جوړېدلو موقعه هم نشته ؟ هم دا سوب دی چې افضل شوق لا خو په لیون کې ښکاري او ماتی نه مني ؟ شايد چې د ده توقع لا اوس هم د مينې او محبت د وجود حصول وي ؟ دا ډېره ښه خبره ده .. چې د يو اُميد شمع يې روښانه کړي ده او د مايوسۍ نه خپل وجود لري ساتي ؟ اوس به د دې نظم فني تجزيه اوکړو ؟ دا نظم چې په يولس وړو او لوييو مصرعو باندې مشتمل ښکاري دراصل په شپږو ، دولس سېلابيزه برابر و برابر مصرعو باندې اړه لري لکه

دا چې کومه څېره زه تل لټومه

هغه سپينه تر شودو ده او په سپين کې

د نقشونو د فطري ښکلاو پرته

د ژوندون هغه يو څو پټې څېرې دي

چې د روح او د زړه تنده پرې ماتېږي
خو، د سر سترگې يې بيا هم ليدی نشي

۸ -- ته يې منې که نه منې.. خو ياره!

ستا د گمان بنده پيشو
کېدی شي
چې په تيرو کې د زندان
يوه ورځ
له ساه تنگۍ په تا غوټه شي داسې
لکه زمري
چې په خپل ښکار وړ دانگي

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 92)

"تنگ آمد به جنگ آمد" دا نظم د افضل شوق د دې فارسي محاورې ډېره ښه پښتني انداز کې تشرېح کوي او هغه هم په ډېر اختصار ؟ يعنې دا حقيقت دی چې پيشو که څه هم .. بې ضرره ځناور دی خو که په يو کوټه کې بنده اوساتلی شي او ډانگ ورپسې راواخستلی شي نو هغه به هم د خپل ژوند د تحفظ دپاره مزاهمتي روڼه خپله کړي ؟ او په سړي به لکه د يو زمري په شان وړ ودانگي...!! دا نظم چونکه افضل شوق په کال 2002ع کې ليکلی دی .. نو زما د تجزيې مطابق دا هاغه دور وو چې امريکې او نورو باداري قوتونو د مظلومو انساني قوتونو او خاصکر اسلامي او پښتني هېوادونو چې افغانستان د ټولو نه ښکاره وو باندې غېر انساني ظلمونه روا کولو ، مياندي يې بوري کولې ، پېغلي يې سرتورې کولې او د آسمانه يې اورونه پرې ورولو ..!! نه يواځې دا بلکه دغه مظلوم انسان يې په خپلو غېرو انساني ظلمونو د تشدد ښکاري کولو ؟ هغه هم په داسې ځناوري انداز.. چې شايد په تاريخ کې داسې ظلمونه نه وي شوي ؟ افضل شوق دغه الميه د بل سبا راتلونکي مزاهمت په لور اشاره په داسې علامتي پېرائيه کې کړي ده چې د امکان نه زيات حقيقت ښکاري ؟ ولې چې هغه په دې يقين لري چې په زور او زياتۍ

باندې زړونه ، ذهنونه او روحونه د انسانانو تر تسلط لاندې نه شي راتلی او دا امریکه چې څه کوي هغه .. د خپل سباون سره بد کوي او د روس تاریخي جبر او د هغه انجام ته اوږې ورکوي ❖

په فني او تکنیکي توګه دا نظم بېخي مختصر دی خو د دې اختصار باوجود هم افضل شوق په کې د داسې شعوري ادراک نه کار اغیستی دی چې د یو وسیع علاقې پس منظر او د تور تاریخ نه هېرېدونکې جبر یې مونږ ته په نظر راځي ❖ لفظي تراکیب جوړولو کې یې د پښتني محاورې انداز په جدید توګه خپل کړی دی اوساده لفظونه په کې د مقامیت سره سره د ټولې پښتونخوا نمائندګي هم کوي ❖ او دا د شاعر فني کمال او شعري جمال بللی شي ❖

دا د اوو مصرعو وړوکی نظم دراصل د څلوروو.. د داسې یولس سېلابیزه مصرعو پابند نظم دی .. چې مصرعې یې تر خپلو یو اهنګ او ربط لري ❖ خو د نظمیه شعري ضرورت په توګه په وړو مصرعو کې وېشل شوی دی .. هغه څلور پابنده مصرعې مونږ دلته داسې وړاندې کولی شو ❖

ستا د گمان بنده پيشو کېدی شي

چې په تیرو کې د زندان یوه ورځ

له ساه تنګۍ په تا غوټه شي داسې

لکه زمري چې په خپل ښکار ور دانګي

۹-- جنگ

زه چې یو تر مری نیسم

د بل سر وي راشین شوی

چې دا بل له سره نیسم

گورم بل وي زېږېدلی..

زما د ژوند په کرونده کې

غمو کر دی دومره کړی

چې نه زه شوم ترې بې غمه

او نه بُوت د دوى وتلى

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 94)

خلق واړه د اندوه په درياب ډوب دي

کله کله له درياڼه سر بلند کله

د افضل شوق نظم هم د خوشحال بابا د پورتنی شعر په رڼا کې د نن د انساني ژوند او انساني حالاتو ترجمان لیدی شي ډ خو په دې نظم کې ذکر شوي خبرې ، د فرد واحد د ژوند داستان هم بیانوي ډ یعنې په دې ژوند کې راگېر یو انسان کله هم نه شي کولی چې هغه دې په یو حال وي یا دي هر وخت خوشحال وي ډ ولې چې په هر قدم دغه په ځان کې یواځنی انسان د مختلفو المیو ، حادثو ، ناکړدو ، پېښو ، غمونو ، وسوسو . وهمونو ، ویرو ، خوفونو او ډډونو سره مخ وي ډ افضل شوق هم دغه خبرې په دې نظم کې په ډېر هنر کوي ډ انداز یې بېخي زیات علامتي دی .. او په فني جوړښت کې یې هره مصرعه د بلې مصرعې سره په وزن او بحرینو کې برابره ده ډ یعنې دا نظم په ځان کې که یوې خواته اتهه مصرعې د اتهو اتهو سپلایونه لري .. ، بل خواته دغه اتهه مصرعې د شعري آهنگ ، ردهم او تکنیکي ساخت د لارې په څلورو داسې شپاړس سپلاییزه مصرعو باندې مشتمل یو هم ردیف نظم دی چې د دې نظم په هرې دویمې مصرعې کې ردیف یو رنگ راغلی دی .. لکه " شوی " ، " زېږېدلی " ، " کړ " او " وتلی ډ

په دې پورتنی نظم کې ځینې لفظي تراکیب لکه " غمونه تر مری نیول " ، " سر را شین کېدل " ، " له سره نیول " ، " د ژوند په کرونده کې د غمونو کر کول " ، " ترېنه بې غمه کېدل " او " بُوت وتل " هاغه علامتي اشارې دي .. چې دي خو نوي جوړي شوي خو په کې پښتني کلتوري ذائقه او خوند د ورايه لیدی شي ډ

د افضل شوق هرکله دا کوشش وي ، چې هغه په هر نظم ، غزل یا نثري لیکنې کې داسې نوي خبري یو بل سره او تړي .. چې معنوي ابهام نه وي په کې .. خو هغه خبري دي د دې ژبې لمن له نوو محاورو نه ډکه هم کړي ډ نو ځکه د هغه دې شعوري زیار او هلو ځلو ته شاباشی وئیلی شم .. چې د فکر خورولو سره سره د ژبې په لمن کې د لغاتو سوغات هم ور اچوي ډ

په فني توگه دا یو ساده او روان نثري نظم ښکاري خو نثري نه دی ډ ولې نه دی او پابند ولې دی ؟ نو راشی چې اوگورو .. چې زما د تنقیدي نظر او تجزیې مطابق دا پورته لیکلی شوی آزاد نظم څنگه په داسې څلورو برابر و هم قافیه مصرعو کې تقسیمېدلی شي ؟ چې ورته بنده آزاد نظم نه .. بلکه باقاعده یو پابند نظم اووئیلی شي ډ

زه چې يو تر مری نیسم د بل سر وي راشین شوی
 چې دا بل له سره نیسم ، گورم بل وي زېږېدلی
 زما د ژوند په کرونده کې غمو کر دی دومره کړی
 چې نه زه شوم ترې بې غمه او نه بُوټ د دوی وتلی

۱۰ -- څوک په حق او څوک ناحقه؟

چا چې
 په حقه پورته کړی وو غږ
 او په مرمۍ مرمۍ یې لیک وو الله
 هغه عسکر
 نن د غزا په جنون
 ځیگر د چا .. چا چې پږي
 لگیا دی
 هغه هم پور
 په نوم د خدای پرېکوي

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 113)

دا نظم ښاغلي افضل شوق د افغانستان د نام نهاد جهادي انقلاب په پس منظر کې ليکلې دی ؟ که څه هم دا نظم بېخي مختصر دی خو په دې نظم کې استعمال شوي علامتي اشاره د افغانستان د تېرو څلورويشت .. پنځه ويشت کلن جنگ چې د ورور او ورور تر ميانځه د اسلامي جهاد په نوم کېدو .. پوره پوره داستان د لوستونکي په ذهن کې تازه کوي !! او حقيقت هم دا دی چې په دغه وطن کې د اسلام ، خدای ، رسول ، کتاب او انصاف په نامه کومې کومې ځناوري او غېر انساني لوبې د پښتنو تر ميانځه او نه شوې ..؟

شوق هم دغه واي .. چې کومه گولۍ د الله په نامه د ټوپک نه د يو پښتون مسلمان د لاسه راوتلي ده .. هغه گولۍ د هاغه بل پښتون مسلمان په سپنه کې ورننوتې ده ، چې هم خدای ، رسول ، کتاب او پښتو منونکی دی ؟ يعنې دا نام نهاد جهاد د افضل شوق د دې نظم په پس منظر کې جهاد نه .. د دوو ناپوهه وروڼو او تربورانو تر ميانخه د اختيار ، واک او د اقتدار د حصول جنگ وو .. يا د يو بل باداري قوت په اشارو د پيسو په اجرت يې دغه جنگ د خدای په پاک نوم روا کولو کوشش کړی دی ؟ خو په نتيجه کې يې نه يواځې مخ توري شوي دي په کې .. بلکه د بل په لاسونو کې يې د شادوگانو په رنگه ښې ډېرې بازی هم کړي دي ؟ يعنې که يوې خواته پښتون د طالب په ښه غازي يادېدو .. نو بلې خواته مړ ملا شهيد بللی شوی دی ؟ که څه هم حقيقت دا دی چې دواړه په غلطه لار وو او دواړو ايمان او پښتو بائيلله ؟

افضل شوق په دې نظم کې د دې تور تاريخ .. په نهو وړوکو مصرعو کې داسې په هنر خوندي ساتلی دی چې سبا که لوستونکي د افغانستان د تفصيلي تاريخ په ځای دغه نظم .. او په دې نظم کې جوړ شوي لفظي تراکيب او علامتي اشارې مخي ته کېدي نو د هاغه خونړي دور نه به خبر شي او د پښتنو تر ميانخ جنوني ، نام نهاد او غېر انساني جهاد ته به حېران پاتې شي ؟

د افضل شوق دا نهه مصرعيزه وړوکي نظم چې ښکاري آزاد .. خو د لوستلو ورسټو لوستونکي ته دا خبره په گوته کوي چې او واي .. دا نظم د نهو مصرعو آزاد نظم نه .. بلکه د پنځو ، يولس سېلابيزه مصرعو داسې پابندي نظم دی .. لکه

چا چې په حقه پورته کړی وو غږ
 او په مرمۍ مرمۍ يې ليک وو الله
 هغه عسکر نن د غزا په جنون
 ځيگر د چا .. چا چې پږي لگيا دی
 هغه هم پور په نوم د خدای پرېکوي

۱۱ -- جهاد في سبيل الله

په وينو زما

که تنده ته د جهاد
 و سړولو ته چمتو ښکاري ، نو
 د خپل ساتول را اخیستلو پرمه
 بس فقط دغه
 یو ورستی خواهش مې
 ته راپوره کړه .. مجاهده وروه!!
 چې کله ما
 په سره کفن کې گور ته
 د میراث خور په حیثیت ورسپاري
 نو گوره گوره
 چې په لمسه د بل
 د خپلې گوندې او تورسې روښندار
 لاسونه بیا سره په نکریزو نه کړي
 گنې ،
 دا زما او ستا شریکه وینه
 شریک مذهب
 او هم شریکه پښتو
 به تا غازي او ما شهید نه مني

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 97)

یو ځل بیا افضل شوق د افغاني جهاد په لور د لوستونکو توجه په یو بل تهیم او نظر وړاندې کوي او د خپل ضمیر په
 وړاندې د دې غېر انساني دور او پښتني ځناوري روڼو ته گوته داسې په شاعرانه او افسانوي توگه نیسي .. چې

لوستونکي سترگي په ژړا باندې مجبوره کوي ❖ کله چې هم زه دا نظم لولم .. نو زما حالت غېر شي او د شوق صاحب د دې مختصر الميائي نظم هره مصرعه په زړه نشتر ځکه محسوس کړم .. چې په دې نظم کې يوې داسې ځناوري رښتيا ته اشاره شوي ده .. چې انساني تاريخ به يې کله هم هېره نه کړي ❖ هغه رښتيا ، د پښتنو تر ميانځ د ويني د هغې لوبې سره اړه لري چې په کې هغوی په قسم قسم نومونو خپلي تندي ماتي کړي دي ❖ نو ځکه خو شوق د حساس شاعر په رنگه په دې دور کې ليکلي شوو بېخي زياتو نظمونو کې پښتون غندلی دی ❖

دې پورته ليکلی شوی نظم ته مونږ په ډرامائي انداز کې په يو داسې افسانې باندي مشتمل ادبي شاهکار وئيلي شو .. چې د افضل شوق نه د شاعر نه علاوه ډرامه نگار او افسانه نگار هم جوړوي ❖ ولې چې .. د غازيتوب او شهادت و افغاني مروج جهادي اصطلاحاتو ته چې هغه په ډرامائي انداز کوم رنگ ورکوي .. هغه ادبي رنگ .. په ځان کې الميائي افسانه او تمثيلي شعريت لري ❖ قيصه د دوه نيمو عشرو .. په يو څو وړو مصرعو کې سرته داسې په هنر او خوند رسول شايد چې د افضل شوق داسې کمال دی چې ورته انکار ادبي منافقت گڼلی شي ❖ افضل شوق څنگه خپل وصيحت د ساه ورکولو په وخت خپل ورو ته کوي ..؟ دغه سوال شايد چې ځواب اونه لري .. خو دا خبره په يقين سره وئيلي شم چې يو داسې انسان، چې د غوښې نه نه .. بلکه د کانو نه جوړ وي .. هم موم کېدی شي که لږ دې خبرې ته ځير شي ❖

دا نظم چې هيڅ قسم معنوي ابهام نه لري .. ساده دی ، خو د خپل تکراري او جذباتي لب و لهجې د وجې د شاعر د انساني احساس او پښتونيت حدونه دومره پراخوي چې په هغه باندي د کېدلی شي چې يو مخصوص فکر لرونکي نقادان د هغه دغه شعري زيار ته داسې درانه ټکي ورکولو کې ناکام شي .. چې دا نظم يې په صحيح معنو کې حقدار دی ❖ خو زه ورته دومره لوی او بامعني نظم وایم .. چې شايد په داسې ټکو کې هيچا هم تر اوسه د افغانستان د نام نهاد جهادي دور عکاسي داسې نه وي کړي .. لکه په دې پورتنی نظم کې چې افضل شوق ډېره په اختصار او مدلل انداز کې کړي ده ❖

دا نظم چې .. په خپل اصل حالت کې په نولس وړو او لوئيو مصرعو کې .. په ازاده پېرائيه کې ليکلی ښکاري .. ته لږ په غور که اوگورو ، نو دا نظم به مونږ د نولس نه .. بلکه د ديارلس داسې برابر و برابر مصرعو پابند نظم اوگڼو چې هره مصرعه يې يولس سېلابيزه ده .. راشئ چې يې اولولو ❖

په وينو زما که تنده ته د جهاد

و سړولو ته چمتو ښکاري ، نو

د خپل ساټول را اخيستلو ږومبی

بس فقط دغه يو ورستی خواهش مې
ته راپوره کړه ... مجاهده وروه!!
چې کله ما په سره کفن کې گور ته
د میراث خور په حیثیت ورسپارې
نو گوره گوره چې په لمسه د بل
د خپلې گوندې او تورسې ورېندار
لاسونه بیا سره په نکریزو نه کړې
گنې ، دا زما او ستا شریکه وینه
شریک مذهب او هم شریکه پښتو
به تا غازي او ما شهید نه مني

۱۲ -- د امن د ناوې په واده کې

دغه خوب وو
که په سمه د ارمان زما
تصور وو
زما په ذهن راغونډ شوی ؟
چې سندرې ناشناس په انگرېزي کې
که وئیلې د موزارت په موسیقۍ کې
نو ، گوگوش په پښتو ژبه
او هلتن هم
له کلثوم سره په گډه په روسۍ کې

و سندر و ته وو داسې جوړېدلي ،
چې عربي پېغلو کولو اتڼونه
تُرکو والز
او جاپانيو بوليرو رقص
که چينۍ جوني په تال د هند وې مستي
پښتنې هم گډېدلې په بېلي ډانس
هن ، تر دې چې
د نړۍ درست شاعرانو
هم د خپل خپل خوب او خيال په سمه غېږې
ډکولې په رانيانو په تېنگو څه ؟
چا په فاکس
چا ، چا پولکا او فلېمنکو کې ،
حقه دا ، د عالم په دې محفل کې
جارېدلو انسانان له يوه بله
هيڅ توپير نه وو تر منځه
ټول خپلوان وو
که څه هم حقيقت دا ،
چې دښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو د سوکالۍ نن
په دې زړه کې په شدت احساسوله
ځکه ما د امن ناوې ودوله

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 123)

دا د افضل شوق په ځينو هغو شاهکارو نظمونو کې يو نظم دی چې ډېر زيات شهرت يې حاصل کړی دی او د هغه کتاب "په لټون ستا د څېرې" د چاپېدو پس د شاعر او کتاب په باب چې چا هم څه ليکلي دي .. هغه د دې نظم حواله ضرور ورکړي ده ؟ يعنې د دې نظم د لوستلو وړستو افضل شوق د يو امن پرسته شاعر په توگه يو نوم او حواله گرځېدلی دی ؟ ځکه چې هغه چې کومې څېرې يا کوم خوبونه او يا څومره ارمانونه د انساني امن ، سوکالۍ او خوشحالي ، يا مينه محبت او شفقت د حصول په حقله ليدلي دي .. هغه ټول څه د شلمې صدۍ په آخري عشره او د يويشتمې صدۍ د آغاز په کلونو کې د دغه انسانانو د لاسه داسې درې وړې شولو .. چې دغه امن پرست او مينه ناک شاعر يې په ژړا او فرياد سر کړو ؟ د ده شاعري لا څه .. چې دا نظم يې د نړۍ پر اس او د خوبونو د تعبير جوړولو د خواهش په حواله مخې ته راغلو -

په دې نظم کې افضل شوق يو محفل د خياله راغونډ کړی دی او په دې محفل کې يې د دې نړۍ ټول مشهوره شاعران، مشهوره موسيقاران، نامتو سندرغاړي داسې راغونډ کړي او تر خپلو يې په بېلو بېلو ځينو عالمي مشهوره رقصونو کې په گډاگانو کې داسې مست د خپل تصور د مخې ښکاره کوي ؟ چې هغه د يو خوب نه علاوه حقيقت نشي کېدلی ؟ ولې چې شوق په دې نظم کې د فکري الوت د وجې په ناشناس باندې د انگرېزي سندرې واي .. چې ممکن نه ده او هغه هم د موزارت په موسيقۍ کې ، چې د يورپ يو کلاسيکي موسيقار دی ؟ هم دغه رنگه شوق د خپل خوائش د لاري په ايراني فارسي باني سندرغاړي مادام گوگوش باندې د پښتو سندرې ، په امريکايي انگلسي سندرغاړي هېلټن او عربي اُم کلثوم باندې په گډه د روسۍ سندرې وئيل يوه خارج الامکان خبره ده ؟ خو دا ليدلی خوب چې شاعر يې نظم کوي .. انسانانو نه په صحيح توگه او صحيح بڼه کې هغه انسانان جوړول مطلوب دي چې اشرف المخلوقات ياد شوي دي ؟

په دې نظم کې د خوند او مزې خبره خو لا دا هم ده .. چې د افضل شوق په دې نظم کې که عربي پېغلې پښتنې اتڼونه کوي يا چينۍ جينکۍ د هند په تال رقصېري .. نو بل طرف ته پښتنې په بېلي ډانس کولو کې .. چې دراصل عربي کلتوري رقص دی .. يادوي ؟ او د خپل پراخ نظر او انساني سوچ ښودنه کوي ؟ نه تش دا .. بلکه په دې نظم کې شوق صاحب د بېلو بېلو ژبو شاعران هم د هغوی د خوښو محبوباگانو سره په بېلو نړۍزو رقصونو کې رقصولي دي ؟ چې يو پښتون او مشرقي انسان که يې په خوب کې لا هم تصور گناه گني .. نو مغرب يې خپل توعين گني او کله هم نه غواړي چې هغوی دي د مشرق سره په گډه داسې خوشحالياني اوکړي ؟

زما د پورتنو خبرو نه مطلب دا ده چې گنې افضل شوق غېر فطري يا غېر حقيقي خبرې کړي دي .. بلکه دا د ده فني هنر او شعوري کمال دی چې دومره اوچت آفاقي سوچ يې په پښتو کې نظم کړو ؟ يعنې شوق په انسانانو

کې توپیر نه مني او هغه دا یقین لري چې انسانان که اوغواړي نو تر خپلو انساني رشتو په سوب خپلوان کېدی شي
 ◆ خو د شوق د قوله انسانان د یو بل دښمنان دي ◆ او دا کله هم ممکن نه دي ◆ خو طمه یې بیا بیا کوي ◆
 دا نظم که په پښتو کې نه .. په انگلش یا بلې مغربي ژبې کې وړاندې شوی وی .. نو نن به یې د شاعر نوم د آسمان
 په ستورو کې لیک وی ◆ خو داسې ناممکن ځکه ده .. چې د دې نظم شاعر پښتون دی او پښتانه کله هم فکري
 هنر ته په درانه نظر نه گوري ◆

د فني جوړښت په حواله دا نظم تمثیلي انداز لري چې قیصه ورسره په افسانوي انداز کې قلمبنده شوي ده ◆ په
 دې نظم کې د ژور فکر سره سره د بېلو بېلو ژبو ، ثقافتی اړخونه رابرسېره شوي دي ◆ دا نظم په علامتي شکل کې
 مونږ یو مختصر منظوم داستان گڼلی شو ◆ دا نظم چې په دېرشو مصرعو مشتمل آزاد نظم لیکلی ښکاري .. په
 اصل کې د دوویشتم (22) مصرعو دولس سېلابیزه پابند .. لاکن آزاد قافیه او بې ردیفه معری نظم دی ◆ مونږ یې
 په پابند شکل کې داسې لوستلی شو

دغه خوب وو ، که په سمه د ارمان زما

تصور وو زما په ذهن راغونډ شوی ؟

چې سندرې ناشناس په انگرېزي کې

که وئیلې د موزارت په موسیقۍ کې

نو ، گوگوش په پښتو ژبه او هلتن هم

له کلثوم سره په گډه په روسۍ کې

و سندرې ته وو داسې جوړېدلې ،

چې عربي پېغلو کولو اتڼونه

ترکو والز او جاپانيو بولیرو رقص

که چينۍ جوني په تال د هند وې مستي

پښتنې هم گډېدلې په بېلي ډانس

هن ، تر دې چې د نړۍ درست شاعرانو

هم دَخپل خپل خوب اوخيال په سمه غېږې
ډكولې په راڼيانو په ټپنگو څه ؟
چا په فاكس، چا چا پولكا او فلېمنكو كې،
حقه دا ، چې دَ عالم په دې محفل كې
جارېدلو انسانان له يوه بله
هيڅ توپير نه وو تر منځه، ټول خپلوان وو
كه څه هم حقيقت دا ، چې دُښمنان وو
خو ، بس هسې مې آرزو دَ سوكالۍ نن
په دې زړه كې په شدت احساسوله
ځكه ما دَ امن ناوې ودوله

۱۳ - د انساني فطرت په سمه

چې له دې ځمكې څخه
پاس تر شنه آسمانه پورې
بيا له سپوږمۍ څخه هم
رك تر هرهر ستوري بېلي
دَ سرې او شنې په شان
كه پرانستل شوې لارې لاهم،
خو دا نړۍ
او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
دَ رنگ او نسل

يا مذهب او د وطن په نامه
 دغسې ښکاري
 وېنېل شوي غرضي کرکو کې ،
 هم به يې وې ولاړ
 تر ميانځه دېوالونه .. ځکه
 چې چرته اونه داړي دغه ځناور
 خپلو کې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 126)

په دې نظم کې داسې ښکاري لکه شاعر افضل شوق د خپلو معروضي حالاتو، واقعاتو او پېښو نه نه يواځې خبر دی .. بلکه دغه انسان چې په انسانانو کې افضل دی هم د دغو ترقياتو په مېچن کې دلولى شوی وي ؟ شاعر دا يقين لري چې که انسان د نن د ترقۍ نه هم زياته ترقي اوکړي او د ستوري نه بل ستوري ته لاري د بودۍ تال کړي .. خو بيا به هم د دې ځمکې د خاورين ضمير نه نه اوځي ؟ يعنې د خپل غرض د لاسه به انساني اقدارو ته تاوان رسوي ؟ او تر خپلو به يې د زړونو تر ميانځه فاصلې جوړي وي ؟ او څنگه چې په مخ د ځمکې نن سبا د انسانانو تر ميانځه د رنگ، نسل ، ژبې ، مذهب کرښې موجودي دي .. او ورسره ورسره د نفرت او کرکې ځناوري روئېي او خويونه د مينې او محبت وجود او جذبو ته تاوان رسوي ؟ نو د دې نه بدتر حال به يې په نوره ترقۍ کې هم وي ؟

افضل شوق په خپل دې پورتنې نظم کې د ترقۍ مخالفت نه کوي .. بلکه هغه دا خبره کوي چې سائنسي ترقي چې انسان څومره د آسائشونو سره مخامخ کړی دی .. دومره انسان د انسانيت په ضد کارونو ته ملا تړلي ده ؟ ولې چې دا ترقي انسان هضم کړي نه ده او نه يې شکر ورباندي اوباسلې دی ؟ نو ځکه شاعر دغه ترقۍ د انساني اقدارو قتل گڼي او په فکري اشاره کې د پرون پسماندگي د نن د ترقۍ په مقابله کې غوره گڼي ؟ يعنې انسان په انساني او فطري خول کې انسان او په نورو جامو کې ځناور برېښي ؟ داسې ځکه چې انسان په فطرت خودغرضه دی او آسائش موندلو ورسته خپل اصليت هېروي ؟

که څه هم په دې نظم کې شاعر د خپل عالمگير کېدل دعوه په ښکاره نه ده کړي خو داسې څرگندېږي لکه هغه چې انسان په کرښو کې وېنېلی شوی ځناور گڼي او واي چې ، انسان که واقعي انسان وی نو هغه به د يوبل سره د

یوبل د غم او خوشحالی ملگری وو؟ خو افسوس دا چې داسې هیچرته په دې انساني معاشره کې نه شي لیدلې ؟ او که مونږ اوگورو ، نو واقعي هم دغسې قیصه ده او د دُنیا حالات ورځ په ورځ خرابېږي او انسان د انسان نه بېزاره کېږي ؟ دا انساني نه .. بلکه ځناوري خصوصیت دی ؟ چې ځان ځانته ژوند کوي ؟

د فکر د لحاظه دا نظم هم په خپله معنا کې علاقائي ، قبائلي ، او مذهبي او نسلي رنگ نه لري .. بلکه یو آفاقي انساني مثبت سوچ او تعميري تصور مخې ته کوي ، کوم چې خپل صداقت په یو وخت کې هم نشي پاتېدلی ؟ او لازمي خبره ده چې دغې بدو انساني روڼیو نه ته په داسې صداقت گوته نیول او په هغې تنقید کول او د هغې غندنه کول .. دا په اصل کې د شاعر او ادیب یوه سماجي ذمه واري هم وي او مونږ وئیلی شو چې افضل شوق خپلې دغه ذمه وارياني نه یواځې پېژني .. بلکه د هغو د ادا کولو وس او چاره هم کوي ؟

په فني توگه په اسلام آباد کې په کال 2002 کې لیکلی شوی دا نظم هم .. چې په کې شپاړس لنډې او اوږدې مصرعې تړلي شوي دي .. خو په اصل کې دا اتهه مصرعیز نظم دی چې په شپاړس سېلابیزه مصرعو باندې مشتمل آزاد نه .. بلکه داسې پابند او معری نظم دی .. لکه

چې له دې ځمکې څخه پاس تر شنه آسمانه پورې
 بیا له سپوږمۍ څخه هم رک تر هرهر ستوري بېلي
 د سړې او شنې په شان که پرانستل شوې لارې لاهم
 خو دا نړۍ او په نړۍ باندې مېښنه خلق به
 د رنگ او نسل یا مذهب او د وطن په نامه
 دغسې ښکاري وېښل شوي غرضي کرکو کې
 هم به یې وې ولاړ تر میانځه دېوالونه .. ځکه
 چې چرته او نه داړي دغه ځناور خپلو کې

۱۴-- د پروني څېرې په لتون

هغه هنداره

زما د سوچ هنداره

هغه هنداره

زما د خوب هنداره

چې يو څېره يې په ما تل ليدله

داسې څېره

داسې ژوند وزمه څېره

چې هم مې خپله وه

هم خپله نه وه

ځكه خو ما به په هنداره باندې

د تجسس او د حسرت منگولې

په مينه مينه لگولې مدام

په دغه نيت

چې زه يې اوپېژنم

لا يې د ځان په باب څه اوغږوم،

خو، د نصيب لکه چې نه وه خوښه

چې يوه ورځ

هغه وړه هنداره

زما له لاسو ناڅاپه اولوبدل

او د طلب هغه ماشومه څېره

په سل توکرو ځله اووېښل شوه،

بس له هغې ورځې تر ننه پورې

زه په لتون د هغه ښکلي څېرې

هرې جينۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
 او لا ، د سترگو په کچکول کې ځينې
 په ماته خله خبرات د مينې غواړم
 ځکه چې څوک په رنگ مونږي ورته
 د چا په سترگو کې هغه سترگې دي
 څوک په تندي
 او څوک په زنه هغه
 څوک په شونډانو
 څوک په پوزه هغه

(په لټون ستا د څېرې .. مخ ❷ 129)

دا نظم ښاغلي افضل شوق چې په کال 1988 کې ليکلی دی او دا هاغه دور وو زما د مطالعې تر مخه .. کوم کې چې تر دې نظم لږه موده مخ کې د شوق صاحب ږومۍ شعري مجموعه "شېدلې امېل" منظرعام ته راغلي وه ❶ خو که دغه ذکر شوي شعري مجموعه مونږ په غور اوگورو، نو په دې کې د "سل څېرې" نومي نظم چې په کال 1979ع کې په ريکارډ راغلی دی .. کې د سل څېرو د زېږېدلو د امکان نه علاوه داسې يو بل نظم مخې ته نه راځي .. چې د "څېرو لټون" رنگه څېرې دي په کې شوي وي ❷ لکن د دې نظم "د پرونۍ څېرې په لټون" د ليکلو پس د څېرو يو مسلسل تکرار او هغه هم د سلو څېرو .. په وار وار په ډېرو نظمونو کې مونږ ته په نظر راځي ❸ لکه "په لټون ستا د څېرې" (په ټاټېل چاپ) د سلو يار نظم نومې نظم کې هم د سلو څېرو ذکر شته خو شته .. بلکه په ټاټېل باندې د دې نظم ورکول هم دا څرگندوي چې هغه د سلو څېرو په لټون دی او يا دا سل څېرې هغه ليدلي او بيا يې شاته پرېښي دي ❹ يا بيا شوق صاحب د دغو سلو څېر يار دی لکه په دې کتاب کې چاپ يو پېش لفظ کې ورته ښاغلي اکرام الله گران ده ته "د سلو يار" وئيلي دی ❺ خو خبره دا نه ده .. که مونږ د پورته ذکر شوي نظم په غور مطالعه کړو نو د افضل شوق د ژوند او د څېرو د لټون داستان به د يوې څېرې سره تعلق اولري ❻ ولې چې دئ په دې داستاني نظم کې کوم ته چې زه د افضل شوق د ژوند اصل او حقيقي داستان وایم .. کې دئ په ښکاره ټکو کې ليکي چې د ده د طلب ماشومه څېره چې ده به په هنداره (آئينه) کې هر وخت ليدله ❷ خو هغې څېرې به خبرې نه کولې او افضل شوق غوښتل چې دغه څېره خبرې اوکړي .. او يا دئ ورسره خبرې

او کړي؟ ولې چې دئی او هغه څېره یو بل ته اجنبیان وو او ده دغه اجنبیت ختمول غوښتل؟ هم په دغه تجسس او کشمکش کې هاغه آئینه چې دغه څېره .. ګونګۍ څېره په نقش وه په ځمکه باندې را اولوبده او درې ورې او زرې زرې شوه .. او هري زرې کې د هغې څېرې یو نیم نقش ښکاره پاتې شو .. او شوق هغه زرې راټولي کړې او بېرته یې هغه څېره ترېنه جوړول شروع کړو. خو څېره داسې ګډه وډه شوه چې بیاد شاعر په قول له هغې ورځې تر ننه پورې د هغې ماتې ګونګۍ څېرې په لټون دئی هري پېغلي ته ځکه ګوري چې د ده د فکري څېرې د یو نا یو نقش سره سمون هم لري او دئی یې دغه رنگه د ورکې څېرې یو یو نقش راغونډوي او د طلب هغه ورکه څېره ترېنه جوړوي .. چې په سلو نورو اجنبي څېرو وېشل شوي ده.

دا نظم د افضل شوق په ژوند کې ستریاګاني او مزلونو هم لیکي. که مونږ او ګورو ، نو د دې نظم د چاپېدو پس شوق سېلاني شاعر هم مشهوره شوی دی. په دې درست کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې تر ټولو چې کوم څیز زیات زېربحث راغلی دی .. هغه څېره یا څېرې دي او د دغو څېرو لټون په کې په نوو حوالو بېخي زیات لیدلی شي. خو دا د شاعر شعري کمال دی چې په هر ځل یې دې څېرې او لټون ته نوی داستان او فکري تکل غوره کړی .. او د نوي موضوعاتو سره یې خپل دغه جنوني لټون مخي ته بوتلی دی ؟ خو بیا چې مونږ د شاعر و همت ته په ځیر شو .. نو په هغه کې پښتنه وینه او مینه دئی شکست ته نه پرېږدي او آخر هم په کال 2002 ع کې په دې کتاب کې په صفحه نمبر 142 او 143 باندې چاپ شوي نظم " د ژوندون څېره " کې افضل شوق دا اقرار کوي چې هغه د لیدلو سلو څېرو په رهنمائي کې د یوې څېرې په تکمیلولو کې بری اوموندو ؟ لکن دلته دا خبره بیرته وضاحت طلب ده .. چې کومه څېره؟ آیا دا هغه څېره وه .. چې ده په کال 1997ع کې د ډاکټر وهیبه سکاني په نوم په مصر کې خپله کړه او که دا څېره بله څېره وه ؟ لا خو هیڅوک په دې اړه هیڅ ځکه نشي وئیلی چې د دې شاعر په نظمونو کې د څېرو د لټون ذکر د دې ذکر شوي نظم " د ژوندون څېره " نه پس هم په ځینو نورو نظمونو کې راغلی دی ؟ او خپله شوق صاحب هم د دې خبرې په وضاحت کې اکثره په اشارو کې خبري کوي او خبري په خندا کې یوې بلې خواته بوځي ؟ خو اوس خبره شوي هم یم چې د افضل شوق په ژوند لیکلی ناول هم چاپ ته تیار دی .. ماته یقین دی چې دا رښتونی شاعر به په دې خپله قیصه کې دا معمه سرته اورسوي او ټکې په ټکې به هرڅه او وائي ؟ زه به کوشش کوم چې دا ناول مسوده تر لاسه کړم او دا سوال هم ځواب ته اورسوم ؟

بلې خواته په دې دوو نظمونو یعنې " پرونی څېرې په لټون " او په " د ژوندون څېره " کې چې څومره خبري په سادګۍ شوي دي .. هغسې په کې د فکر ژورتیا موجوده ده او د افضل شوق دا څېرې .. انساني څېرې که څه هم نه دي .. خو په انساني شکلونو کې او هغه هم د ښځو په حیثیتونو کې دراصله یواځې انساني څېرې نه .. بلکه هغه علامتي ، تشبھاتي ، اشارتي څېرې دي چې یواځینې انسان په سلو حوالو انسان او فقط انسان جوړوي ؟ د افضل شوق سل څېرې هم په فکري حوالو یو داسې تصور رامخې ته کوي چې افضل شوق د هر چا دوست دی .. د هر چا سره مینه کوي (د هرجائي توب ترحده) .. ولې چې هغه ځان انسان ګڼي او دا د انسانیت تقاضه هم ده ؟ یعنې

مینه یو ښه انسان له یوه انسان سره نه .. د انسانیت سره کوي ؟ خو د افضل شوق دغه یاران فقط ښځي ولې دي ؟ د دې سوال ځواب زما د فکر مطابق دا کېدل شي چې چونکه شوق شاعر دی او شاعري د ښځو سره د خبرو نوم دی ؟

په فني توګه " د پروڼۍ څپرې په لټون " نومې نظم په دوه دېرشو (32) وړو او لوئيو مصرعو باندې مشتمل ښکاري .. خو چې ښه ورباندې غور او کړلی شي .. نو دا د 32 مصرعو دا آزاد نظم د دوه ویشټ 22 مصرعو معری نظم داسې مخې ته راشي .. لکه

هغه هنداره ... زما د سوچ هنداره

هغه هنداره ... زما د خوب هنداره

چې یو څېره یې په ما تل لیدله

داسې څېره .. داسې ژوند وزمه څېره

چې هم مې خپله وه هم خپله نه وه

ځکه خو ما به په هنداره باندې

د تجسس او د حسرت منګولې

په مینه مینه لګولې مدام

په دغه نیت ، چې زه یې اوپېژنم

لا یې د ځان په باب څه اوږوم ،

خو ، د نصیب لکه چې نه وه خوښه

چې یوه ورځ هغه وړه هنداره

زما له لاسو ناڅاپه او لوېدله

او د طلب هغه ماشومه څېره

په سل توکرو ځله اووېنېل شوه،
بس له هغې ورځې تر ننه پورې
زه په لټون د هغه ښکلي څېرې
هرې جینۍ ته زړه په لاس کې ږدمه
او لا ، د سترگو په کچکول کې ځینې
په ماته ځله خبرات د مینې غواړم
ځکه چې څوک په رنگ مونږې ورتنه
د چا په سترگو کې هغه سترگې دي
څوک په تندي او څوک په زنه هغه
څوک په شونډانو.. څوک په پوزه هغه

۱۵-- د زوی په سر باندي سودا ته جوړېدلیه پلاره!

ښه خو به دا وي
چې د لاسه یې مری خپه کړې
په وخت د زوکړي
د هغه زوی
چې سبا یې تربور
هغسې هم
په غال کې ستا
او ستا د ورور د شملې

ککړ په وینو

ځواني مرگه مړی بیرته تاته

که په زړو اوږو در ږدي

نو په تا غر نړوي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 138)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق د معاصرو حالاتو خاصکر د پښتنو د هاغه دونیم لسیزو کلونو جهادچې هغوی په افغانستان کې د اسلام په نامه د سرونو په سودا کاروباري کړی وو ❶ او د بې شمېره پښتنو وینې په کې بې گنا توی شوې او عجیبه دا ده چې تر اوسه پوري انجام ته نه دی رسېدلی .. په دې چې دواړه د یو پښتني هد او وجود اندامونه دي ❷ پښتون که وژلی شي نو هم د پښتون رور دلاسه ، او که یې وژني نو هم یې رور وژني ❸ او ضد ددواړو په خپل خپل ځای سرته نه رسي ❹ شاعر افضل شوق دلته یو پښتون پلار ته چې کوم نصیحت کوي ❺ څه هم که غیر فطري رنگ لري .. خو بیا هم په کې د شاعر دغه خبري رد کېدلی نه شي چې هغه واي .. د اولي ورځې د نوي پیدا شوي بچي د مرگ غم تر هاغه غمه کم وي چې ځواني مرگ شي ❻ او هغه هم د ترېور دلاسه ❷ دغه نظم کې هم په ډېر ښکلي تمثیلي انداز کې په یوه ډېره علامتي پېرائیه کې د پښتون د ماحول دغه جهادي غافلانه روئيو ته کتلي شوي دي ❸ یو پښتون پلار ته د خپل زوی پیدا شوي ماشوم د وژلو .. نه مړاد مونږ په ابتدا کې د ماشوم په لاس کې د ټوپک ، طمانچې ، بم او بارود د ورکولو په ځای د قلم او کتاب د ورکونې شعور ورپه گوته کولی شو ❹ بلې خواته ، د دې علامتي اشارې نه یوه نوي معنا داسې هم اغیستلی شو چې د بدو جرړه د اولې ورځې نه ایستل پکار دي ❹ نه چې دغه بد بیا د خوږېدو .. لوئېدو د عمل نه تېرېږي .. نو نور بد او بدی پیدا کوي ❹ لکه څنگه چې په افغانستان کې تاریخ د دې خبري گواه دی

دغه نظم په فني توگه چې څومره په ساده رنگ کې بیان شوی دی .. دغسې دغه نظم د نن د حالا تو یعنې په عالمي کچ چې دهشت گردی ، یا ترهه گری کومه نعره مونږ اورو .. هغه هم دغه رنگه ورو ورو د څو صدو نه د دې حالا تو پخوا یو سفر وو ، چې نن یې ټوله دُنیا د خوف او ویرې سره مخ کړي دي ❹ نه یواځې دا بلکه په دې حالاتو کې انتهاپسندی مونږ ته په عروج لیدی شي ❹

د افضل شوق دا نظم چې " په لټون ستا د څېرې " کې په 138 باندې چاپ دی په راولپنډۍ کې په کال 2001ع کې لیکلی شوی .. په دولسو وړو لوئیو مصرعو کې لیکلی دا نظم دراصل د شپاړس سېلابیزه پنځو غټو برابر و برابر مصرعو باندې مشتمل دی .. لکه چې ..

ښه خو به دا وي چې د لاسه يې مړۍ خپه کړې
 په وخت د زوکړې د هغه زوی چې سبا يې ترېبور
 هغسې هم په غال کې ستا او ستا د ورور د شملې
 ککړ په وينو ځواني مرگه مړۍ بېرته تا ته
 که په زړو اوږو در ږدي نو په تا غر نړوي

۱۶ -- د ژوند سوال .. ځواب هم سوال

هرڅه هرڅه دی
 خو بیا هم
 دغه ژوندون خارمړی
 دی هاغه سوال
 چې په ځواب کې لا
 بلا سوالونه
 زېږوي څه چې
 مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 141)

په دې نظم کې ښاغلي افضل شوق د ژوند فلسفې او معنې ته په خپل منفرد انداز کې کتلي دي ډ ژوند چې تر
 اوسه پورې يې لا صحيح معنا چا هم نه ده وړاندې کړي .. يا داسې هم وئيلی شي چې د ژوند په فلسفه لا هم
 هيڅوک هم نه دي رسېدلي ډ ژوند يوه داسې هوائی مرغۍ ده چې لاندې د ځمکې نه ورته گورې نو چاته څنگه

ښکاري او چاته څنگه ؟ لکه افضل شوق چې دغه نظم کې د ژوند فلسفې ته کومه اشاره کوي .. نو هغه یو داسې سوال رابرسېره کېده دي چې ځواب یې هم په سوال پورته کوي او دا خبره هم دغسې ده ؟ ولې چې تجسس ، ځېراني ، د خواهشاتو تکمیل .. منډې ترې او هوس او لا لچ په اصل کې د ژوند بېلې بېلې غرضي لاري دي .. چې تکمیل ته رسېده غواړي ؟ خو د بده مرغه انسان په خپل ژوند کې په یوه لاره هم په خپله خوښه د ژوند دغه لارې سر ته نه دي رسولې ؟ او هر یو په نیمه لار کې د بېلو بېلو امتحانونو او ازموینو سره مخامخ شي ؟ یعنې انسان په ژوند کې د ژوند سره اوږه په اوږه تګ د خپلو خواهشاتو تکمیل خو گني خو دغه خواهشاتو ته رسېده یې ممکن کړي نه دي ؟

سوال څنگه په ځواب کې سوال زېږوي ؟ دا هغه فلسفه ده چې په شاعرانه ټکو کې د افضل شوق په دې نظم کې ورته ژوند وئیلی شوی دی ؟ څومره چې دا خبره لوستونکي په سوچ کې مبتلا کوي .. هم دغه رنگه په دې نظم کې دغه یوه محاوره یعنې " په امتحان کې اچول " په دې نظم کې موجود ابهام ته آسانې معنې ورکوي ؟

په فني جوړښت او رغونه دا نظم یوه ساده او وړه خبره ښکاري چې د لوستلو سره د انسان په ذهن کې واضحه شي .. خو فکري ژورتیا یې دومره زیاته ده چې انسان د ژوند په فلسفه او معنې ورگېر کړي ؟ زما مراد دا دی چې دا نظم یواځې د پښتو نظم نه دی ؟ که ترجمه کړی شي نو د معیاري ادب یوه معتبره حواله به اوگرځي ؟ په دې کوشش او داسې نورو نوو موضوعاتو په ښه توګه څېړلو او چېرلو افضل شوق ته یواځې د پښتو شاعر نه وایم ولې چې دغه قسم نوي او معیاري موضوعات زمونږ دې شاعر د علاقائي او قبیلوي اثر نه لري ساتلي دي .. او دا د ده فني کمال او فکر لوئیوالی دی .

په تپازه نومي ساحلي ښار الجزائر کې لیکلی شوی دا نظم په اتهو وړو غټو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې تش په دریو ، پنځلس سېلابیزه برابر و برابر مصرعو کې راغونډ شوی دی .. لکه

هرڅه هرڅه دی ، خو بیا هم دغه ژوندون خارمړی

دی هاغه سوال ، چې په ځواب کې لا بلا سوالونه

زېږوي څه چې .. مونږ هم تل په امتحان کې ساتي

۱۷ -- د شملي صدۍ په نوم چې نن مونږ....

په وړو وړو خبرو

که سروڼه په لاسو ږدو

نو، کاسو کې د سرونو
 خو.. سرې وینې هم ځینېو مونږ
 غرض دا، چې که مونږ څه هم
 انسانانو ته مونږو
 خو، په پته په فطرت کې
 له هر څه پرته
 والله چې
 سړي خوره حیوانات یو

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 146)

دلته په دې نظم کې افضل شوق و یو داسې ځناوگي روئېې ته گوته نيسي چې نن سبا يې انسانان او خاصکر پښتانه په ډېر وياړ او فخر خپلوي ؟ يعني په معمولي خبرو چې څومره د پښتنو شمله کوزېږي .. هغه رنگه بل طرف ته په ډېرو لوئيو معاملو هغوی چپ هم شايد چې په دې خبره پاتې دي ؟ چې په کې هغسې توان توفيق باقي نه دی پاته شوی ؟ د نورو قومونو سره د سيلانۍ او مقابلې کولو په وخت نن هغه مېړنی پښتون .. چې پرون يې ترانې نورو وئيلې .. هم عاجزه پاتې شوی دی ؟ خو دغه بل ته عاجزه پښتون تر خپلو يو بل ته تر پرونه هم نور غښتلی برېښي ؟ او په خپل علاقائي سوچ ژوند کولو ته داسې جوگه شوی دی چې افضل شوق يې ژړا په خپل دې نظم کې په ډېره پښتني جذبه او پښتني احساس ژړوي ؟ هغه پښتون په ناحقو لارو روان گوري او غواړي چې پښتون دي هم د هغو اقوامو سره اوږه په اوږه مخي ته روان شي چې نن يې د هغوی د آقا حېثيت تر لاسه کړی دی ؟

دا نظم معنوي ابهام نه لري او نه په کې داسې کرکېچنې خبرې شوي دي چې د لوستونکي په ذهن کې مغالطې پيدا کړي ؟ دلته موضوع علاقائي او خالصه پښتني ده خو شاعر په انساني حوالو دا کوشش کړی دی چې پښتون ته ائینه ور ښکاره کړي ؟ په دې نيت نه .. چې گنې پښتون انسان نه دی .. بلکه په دې نيتۍ چې پښتون د هېچا نه کم نه دی ؟ نو بيا څه وجه ده چې دا قوم تر خپلو د خپلوۍ احساس نه لري او نور عالم ته خپله بڼه ځناوري ښودي ؟ دا هغه تپوس دی چې افضل شوق يې په دې نظم کې د ځواب په طمه رامخې ته کوي ؟

په دې نظم کې لفظي تراکيب لکه "سرونه په لاسو کې ږدل"، "د سر په کاسو کې وينې ځينېل"، "انسانانو ته مونږدل"، "سړي خوره انسانان کېدل" محاورتي انداز لري او په دې نظم کې د شاعر جذباتيت د يو پښتون په شان ښکاري خو په دې جذباتيت کې يې غېر ضروري احتجاج نه کار نه دی اغیستی ؟ ځکه خو د نظم شعريت د موضوع په لحاظ د منلو دی ؟ هم دغه خو د دې شاعر افضل شوق تر ټولو لويه خوبي ده چې هغه آفاقي موضوعاتو ته هم علاقائي او پښتني قومي ژبه ورکوي ؟ کومه چې پښتنو ته اپېل کوي ؟ مونږ دا وئيلي شو چې شوق صاحب په فطرت او اصليت پښتون دی .. خو په مزاج امن پرست انسان او مينه کونکی مجنون دی ؟ خبره يې صفا .. خو په کې احتجاج نه ښکاري ؟ هغه سوالونه رابرسېره کوي ، لکه دلته په دې نظم کې چې په علامتي اشارو کې زمونږ راهنمائي کوي ؟

دا د لسو وړو لوئيو مصرعو نظم چې په آزاده بڼه کې ليکلی ښکاري .. له اصله په اتهه سېلابيزه نهو مصرعو باندې مشتمل نظم دی .. خو مونږ يې په څلورنيمو داسې مصرعو کې هم تقسيمولی شو.. چې په کوم کې څلور مصرعي شپاړس سېلابيزه مصرعې دي او يو آخري مصرعه يې اتهه سېلابيزه ده .. لکه

په وړو وړو خبرو که سرونه په لاسو ږدو
 نو، کاسو کې د سرونو خو سرې وينې هم ځينېو مونږ
 غرض دا ، چې که مونږ څه هم انسانانو ته مونږو
 خو، په پټه په فطرت کې له هر څه پرته والله چې
 سړي خوره ځوانان يو.....

۱۸ -- د فرعون سره د شوي قول په سمه

دا کېدی شي

چې په ورځ د حساب دغه
 د رښتيا په تول پوره وتلي خلق
 د انصاف په جوارۍ کې دوزخونه
 اوگتي په دې خبره ، چې بې صبرو

دَ خالق دَ یو جنت په سر
 ځان ځانله
 دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل
 چې اوس ځورې په کې
 بار دَ جنتي ژوند
 ماتولو ته جوگه ښکاري هر لوري

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 154)

دا پورتنی نظم افضل شوق په کال 1996ع کې د یو وړوکی یورپي ملک مناکو په مونتي کارلو نومې ښار کې لیکلی دی چې ذکر یې په سفرنامه کې هم راغلی دی ؟ په دې نظم کې شاعر افضل شوق د یورپي ماحول په تناظر کې خپل شاعرانه کفیت ډېر په ښکلي انداز کې ښکاره کړی دی او وائي چې .. دا د مغرب خلق چې د نن په آسائشونو او عیاشیانو باندې نازېږي د خپل ځان دپاره د خدای د جنت په رنگه نوي نوي جنتونه داسې جوړ کړي دي چې په کې یورپي پېغلې د جنت د ځورو په رنگ کې زړونو ته سرور بخښي .. او هم په دغه نظم کې شاعر دا هم وائي چې کېدلی شي چې د یورپینو یا د ترقي یافته خلقو د عیاشۍ او په آسائشونو باندې ایمان د هغو دپاره د دوزخ ذریعه په دې اوگرځي چې هغو د خدای د جوړ کړي شوي جنت په مقابله کې دا هر څه کوي ؟

د افضل شوق دغه نظم داسې څرگندوي چې هغه یورپ .. خاصکر د مونتي کارلو د شپې ژوند د یو منظوم روداد په شکل کې مخې ته ږدي ؟ خو خبره دا نه ده ؟ خبره ساده ده .. لکن په دې کې فکري ژورتیا انسان په دې باندې سوچ کولو ته پاروي چې دا ژوند یواځې د عیاشۍ اډه، یا آسائشونو دپاره نه دی .. بلکه د هغو وظیفه په ځمکه باندې د خدای د نائب په توگه انساني روڼي او ښه خوښونه خپرول ده ؟ د ایکې یو خدای پېژندل دي ؟ د انساني ژوند د اخلاقي اقدارو ساتنه ده .. چې هغه کله هم په کلبونو، جواخانو، شراب خانو نشي ممکن کېدلی ؟ د افضل شوق دا مثبت او تعميري فکر که څه هم د اروپا یا بېخي ترقي یافته څو بې لارو اقوامو یواځې غندل نه دی .. خو په کې انسان ته د انسان په رنگه پاتې کېدل هم د هغه مرام یا مقصد دی ؟

په دې نظم کې شاعر د فرعون د جنت سره د یورپ د شپې ژوند او د عیاشۍ د تشبیه هاغسې فکري حواله رقم کوي چې د اسلامي تاریخ په پاڼو کې د فرعون په اړه خوندي ده ؟ یعنې خدای پاک هغه فرعون چا چې په ځمکه د جنت جوړولو .. هغه د جنت خاوند نه کړو .. بلکه هغه ته یې دوزخ په نوم داسې اولیکلو چې مسلمانان ترېنه

عبرت او سبق اخلي ..!! دَ افضل شوق دغه خبره په يو بل سوچ دَ انسان په انساني زوال باندي گوزار هم گنډلی شو .. کوم چې دَ دې انسانانو دَ دې فرعوني روڼيو په وجه مخې ته راغلی دی؟

په يولس وړو او لوڼيو مصرعو ليکلی شوی دا نظم که په غور اولوستلی شي نو هر لوستونکی به زما دَ تجزيې سره اتفاق اوکړي .. يعنې دا نظم په اوږدو اتهو داسې مصرعو باندي مشتمل دی چې هره مصرعه يې په دولس برابر وېسې برابر وېسې لري .. لکه

دا کېدی شي چې په ورځ دَ حساب دغه

دَ رښتيا په تول پوره وتلي خلق

دَ انصاف په جوارۍ کې دوزخونه

اوگتي په دې خبره ، چې بي صبرو

دَ خالق دَ يو جنت په سر ځان ځانله

دَ دروغو جنتونه دومره جوړ کړل

چې اوس څورې په کې بار دَ جنتي ژوند

ماتولو ته جوگه ښکاري هر لوري

۱۹ -- دَ فرعون لور

"دَ جلال او دَ جمال توان به مې شوقه!

وايه .. څنگه ته راوړې په خوار غوښين زړه؟

زه يم لور دَ فرعونانو

او په ما کې

دَ هغو دَ ويني جوش او ولولې لا

په غورځنگ لکه څپې دَ رود نيل دي"

تنا وزمه دا خبري يې لا څه چې

په موسکا يې برېښناگانې پر کولې
په خندا يې تندرونه غورځولو
هم کړو کتو يې لا د نظر غشي
د ډليانو په حساب را تاوولو،
حقه دا، چې د ځوانۍ زور او له کبره
د لمبې په شان د اور به وشېدله
ځنگېدله .. غوړېدله
هن تر دې چې
غوړېده به لکه مار، خو
ماره نه وه
هو، د مار تر سيورې لاندې دغه پېغله
بله څوک هم نه
هغه قلوپطره وه،
چې په روح راوړېدله له پېريانو
او په ما يې د عمرونو واټنونه
د وصال و دې ساعت ته وو سر کړي،
ځکه ما کې هم سيزر کړو سر راپورته
په ليدو د هغې ورکې ملائیکې
او د ميني عسکري جذبې مي واړه
د هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
او بې غاله چې راماته شوه په عجز

زه يې هم په حاکم خان،

خانته مرثیې کړم

او د عشق د تقاضو په سمه دواړو

يو ځل بیرته

فرعوني تاريخ ژوندی کړو

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 155)

دا تفصيلي نظم چې افضل شوق په قاهره (مصر) کې په کال 1997ع ليکلی دی .. داسې ښکاره کوي ، لکه هغه چې د خپل هاغه واده قيصره کوي چې ما يې مخ کې هم ذکر کړی دی ؟ يعنې د هاغه " څېرې" چې " سلو څېرو" يې راښمائي کړي ده ؟ بلکه په دې نظم کې خپله هم شاعر افضل شوق داسې خبره کوي چې هغه د جوليس سيزر .. چې د روم بادشاه وو په مصر باندې قبضه کړي وه ؟ او قلوپطره يې رانۍ کړي وه ؟ نو شوق هم دلته د هاغه تاريخي حوالې په رڼا کې خپلې دې تکميل شوي څېرې ته قلوپطره او خان ته جوليس سيزر وائي ؟

دا نظم يوه منظومه قيصره ده چې راوي يې خپله افضل شوق دی ؟ په دې قيصرې کې د جلال او جمال په حواله چې کوم تراکيب مخي ته راوړي .. هغه د لوستونکي په ذهن کې بې شمېره سوالونه پيدا کوي .. لکه د تنا گانو په شان خبري کول .. په خدا تندرונה غورځول .. کتلو ته د نظر غشي غورځول وئيل .. غشي د رليانو په حساب غورځول .. د لمبې په شان وشېدل .. د مار غوندې ځنگېدل او غزېدل او د مار تر سيورې لاندې اوسېدل داسې استعارې او اشارې دي چې .. نه يواځې د فرعوني تاريخ عکاسي کوي .. بلکه د لوستونکي ذهن يو دم د هغې فرعوني مصرۍ قلوپطره په لور وړي .. چې په خپل جمال کې چې څومره مشهوره وه .. هم هغسې يې د جلال قيصرې هم د مصر تاريخ گواه کوي ؟ بل طرف ته د روم د هغې زړې زمانې بادشاه جوليس سيزر په تاريخي حوالو د دې اوسنۍ قلوپطره په وړاندې د افضل شوق مخامخ کېدل .. او د هغه د سيزر په ښه کې راپورته کېدل .. د هغه د مينې عسکري جذبې راپارېدل او د قلوپطره په فولادي زړه حمله اور کېدل .. هم بيا دغه پښتون جوليس سيزر په مينې کې د هغې مرثیې کېدل واقعي هم و فرعوني تاريخ ته ژوند ورکولو قيصره ژوندۍ کوي ؟ ولې چې د جوليس سيزر او د قلوپطره مينه يو تاريخي حقيقت دی ؟ کوم چې افضل شوق سر دوباره را ژوندی کړی دی ؟

په فرعوني داستان کې خپلې مينې ته چې شوق صاحب د رومانوي حقيقت څنگه رنگ ورکوي .. هغه که يو طرف ته منفي اثر پرېږدي .. نو بل طرف ته افضل شوق د تاريخ حواله د خان سره په دې منسوب کوي چې د هغه دغه مينه هم د فرعونانو په ځمکه کې پيدا شوي او هغه ته سپارل شوي ده ؟ نو ځکه هغه خپل خان او خپله مينه د

فرعوني تاريخ يو تسلسل گني؟ په دې کې شک هم نېشته چې مينه که پرون وه .. که نن ده او يا سبا وي .. هم دغسې رنگ به لري؟

دا نظم په فني جوړښت يوه تمثيلي قيصه ده .. خو دې سره سره په فکري لحاظ لوستونکي فرعوني تاريخ لوستلو ته مجبوره کوي؟ دا نظم په درې دېرش مصرعو کې ليکلې اوږد نظم دی .. خو په اصل کې اوويشت داسې برابر و مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه يې دولس سېلابيزه ده .. لکه

"د جلال او د جمال توان به مې شوقه!

وايه .. څنگه ته راوړې په خوار غوښين زړه؟

زه يم لور د فرعونانو ، او په ما کې

د هغو د ويني جوش او ولولې لا

په غورځنگ لکه څپي گ د رود نيل دي"

تنا وزمه دا خبري يې لا څه چې

په موسکا يې برېښناگانې پرکولې

په خندا يې تندرونه غورځولو

هم کړو کتو يې لا د نظر غشي

د رليانو په حساب را تاوولو،

حقه دا ، چې د ځوانۍ زور او له کبره

د لمبې په شان د اور به وشېدله

ځنگېدله غوړېدله ، هن تر دې چې

غوړېده به لکه مار ، خو ماره نه وه

هو، دَ مار تر سيورې لاندې دغه پېغله
 بله څوك هم نه ، هغه قلوپطره وه،
 چې په روح راوړېدله له پېريانو
 او په ما يې دَ عمرونو واټنونه
 دَ وصال و دَ ساعت ته وو سر كړي،
 ځكه ما كې هم سيزر كړو سر راپورته
 په ليدو دَ هغې وركې ملائيكې
 او دَ مينې عسكري جذبې مي واړه
 دَ هغې په فولادي زړه شوې ورماتې
 او بې غاله چې راماته شوه په عجز
 زه يې هم په حاكم ځان ، ځانته مرئى كړم
 او دَ عشق دَ تقاضو په سمه دواړو
 يو ځل بيرته فرعوني تاريخ ژوندى كړو

۲۰-- دَ لمر ، سپوږمى، ځمكې مجرم گلبليو

كليسا دَ جهالت دَ زمانې چې
 تور په تا څنگه تېلو
 هم هغسې
 دَ دې وخت عادلان هم په پټو سترگو
 ما مجرم ځكه گڼي
 چې رڼا خورمه ،

رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې

لکه ورځ

چې وي روښانه په لمر باندې..

او يا هغه شپه

چې رونه په څراغ وي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 160)

د افضل شوق دا نظم چې تهيم يې په اټلي کې د سېل کولو په وخت په فلورينس نومي ښار کې هغه وخت غوره کړی دی .. چې هغه د سېنټ کروس په چرچ کې د سر گلېلئيو تابوت وزمه قبر مخي ته ولاړ دی ❶ د گلېلئيو په حقله داسې وئيلي کېږي چې هغه په خپل وخت کې چې په ورمبي ځل دا خبره " چې لمر د ځمکې خواوشا نه .. بلکه ځمکه د لمر خواوشا گرځي " .. نو د هغه دور د کليسا پادريانو هغه د خدای او د هغه د قدرت يا فطرت خلاف اوگڼلو او هغه يې د حقيقت په ضد مجرم په دې ثابت کړو .. چې هغوی په دې خبري يقين وو ، چې لمر د ځمکې خواوشا گرځي ❷ يعنې سهار راشکاره شي او بيا ماښام ډوب شي ❸ څه هم که دا خبره بيا ماهرين فلکياتو او سائنسدانانو غلطه ثابته کړه او سر گلېلئيو يې په خپلي دعوې کې رښتونی اوگرځولو .. خو گلېلئيو اوستائيلي ځکه نه شو چې هغه د ژوند نه لاسونه اغيستي وو ❹

د سرگلېلئيو د داسې رښتيا په تناظر کې افضل شوق هم دا وئيل غواړي چې هغه چې کومې خبري کوي يا کوم افکار وړاندي کول غواړي .. هغه د نني دور د منلو ځکه نه دي چې د نن انسان .. خاصکر پښتون له دغه حقيقتونو سره بلد نه دی او نه يې کله پېژندلي دي ❶ هم په دې خو د ده خبري د گناه او ثواب په تله کې په پټو سترگو تلل کېږي ❷ او هغه ته د پښتو او پښتنو دښمن کېدلی شي چې په دې خبره وئيل کېږي چې هغه صفا او نېغ په نېغه خبري کوي .. او پښتون په ننني دور کې د هر قام نه نه يواځې پاتې گڼي .. بلکه پښتون په ځناوري خوښوونو او روڼيو کې هم لېدلی گوري ❸ کله کله خو دغه افضل شوق چې امن يې خوب او مينه يې ژوند دی .. خپله هم د پښتنو د بدې او کمې ورځې په کتلو ډېر زيات جذباتي شي او په خبرو کې يې شدت رامنځ ته شوی وي ❹ خو بيا هم دې شدت ته په اخلاقي پېراثيه کي لفظي جامې اغوستلی شوي دي .

په دې نظم کې د افضل شوق دغه دعوه چې گڼې هغه حق ته گوته نيسي .. هم ځکه خو مجرم گڼلی شي .. که مونږ د هغه د شاعرۍ په رڼا کې اوگورو، نو دا خبره به منو .. چې هغه کومې خبري په نوي استعارو ، تشبېهاتو، محاورو ، اشارو ، کنائعو او موضوعاتو لاندې کوي .. هغه خبري دومره نوي او نابنده وي .. چي ما اکثره د ملگرو

نه د دې شاعر په باب اورېدلي دي .. چې دا افضل شوق د کومي دُنیا خبرې کوي ؟ او یا .. هغه ولې د پښتو او پښتني کلتوري روڼو او اوصافو برعکس دي ؟ .. نه یواځې دا .. بلکه افضل شوق ته په داسې نوو خبرو کولو مغرب پرسته هم وئیلی کېږي ؟ څه هم که داسې هیڅ خبره د دې شاعر په شاعرانه روڼه یا لیکنو کې په نظر نه شي راتلې ؟ البته د هغه نوي موضوعاتي ادب څه مشکلات پیدا کړي ضرور دي .. خو دا د شوق قصور نه .. بلکه د دې علاقائي ، قبائلي ، بازاری او ساده نقادانو قصور دی .. چې هغوی ښه او بد ته په خپلو سترگو گوري ؟ کله هم خواوښا کې نه گوري .. چې دُنیا په کومه روانه ده او هغوی پښتون چرته بوځي ؟ هم ځکه خو دا او داسې نور معروضي حالات د افضل شوق او پښتنو تر مینځه لاري تړي ؟

په دې پورتنی نظم کې د شپې او ورځې په مناسبت د خپرو تړون چې څومره د شوق دعوه صحیح ثابتوي ، هغسې داسې ځینې لفظي او جدید محاوراتي تراکیب لکه " تور تپل " ، " رڼا خوړل " ، " رڼا اغوستل " ، " په رڼا کې اوسېدل " د افضل شوق ادب او شعري زیار ته آفاقي رنگ ورکوي .. کوم چې د دې دور د پښتو لیکونکو نه بېخي بېل او بدل ښکاري ؟ هم دغه هغه خبره ده چې افضل شوق پرې ځانته داسې مجرم وائي لکه سر گلېلیو .. چې یو وخت به د ده دغه تجریدیت او د جدت په حوالو روا شوی جرم د پښتو او پښتنو قانون جوړېږي ؟

دا نظم چې د یولس وړو او لوئیو مصرعو آزاد نظم ښکاري .. دراصل په اوو داسې مصرعو باندې مشتمل دی .. چې هره مصرعه یې دولس سېلابیزه ده او نظم باقاعده یو مصری نظم دی .. لکه

کلیسا د جهالت د زمانې چې

تور په تا څنگه تپلو هم هغسې

د دې وخت عادلان هم په پټو سترگو

ما مجرم ځکه گڼي چې رڼا خورمه،

رڼا اغوندم او اوسم په رڼا کې

لکه ورځ چې وي روښانه په لمر باندې

او یا هغه شپه چې روڼه په څراغ وي

۲۱ -- د نن انسان او.....

"خومره چې بد غواړي

د بل دپاره

هغومره ښه کوي

د ځان په حق کي"

دغه خاصې لري نن

هغه انسان،

د چا په سر باندې پروږن..

چې ابلیس

له فرښتې څخه شيطان اوختو

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 168)

په راولپنډۍ کې لیکل شوی د افضل شوق دا نظم د نن د انساني روڼیو، انساني اقدارو، اخلاقیاتو یو داسې منظر وړاندې کوي .. چې انسان یې په ولقه کې ښکاري ؟ که اوکتلی شي نو نن د هر چا دا کوشش وي چې د خپلي لږې غوندې گټې دپاره د بل انسان بلا ډېر نقصان اوکړي ؟ او دا هاغه روڼي دي چې په انساني ماحول کې د غرض او لالچونو بوزغلي لا نور کړي — د دې بوزغلو نه چې کوم بوټي په وده وده کې زرغونېږي نو هغه په دغه ماحول کې لا د نفرت او غرض د داسې تنورو اونو په شکل کې خورېږي چې په سیوري کې یې دغه جذبې نوري ځوانېږي ؟ نو په دې نظم کې د نن د دې روا شوي انساني ماحول که یو روڼ تصویر موجود دی ؟ نو بل خوا د انسان په انساني مرتبه او درجه یو داسې تازیانه هم ده ؟ کوم چې انسان د خپله لاسه خپلې مرتبې او درجې ته یو نه سرکېدونکی تاوان په شکل کې ورکړی دی ؟ یعنې په دې نظم کې یو فکر دی .. یو سوال دی ... ابلیس چې یوه لوئیه فرښته وه ، خو شيطان په دې شو چې انسان ته یې سجده اونه کړه .. او انسان، انسان په دې شو چې اشرف المخلوقات او د خدای د دښمن "شيطان" دښمن اوگرځېدو ؟ لاکن د افضل شوق دا سوال چې انسان دا اشریت څه شو؟

دا نظم په فکري لحاظ خومره د اعلی معیار دی .. هم دغسې د دې نظم فني هئیت په ساده او روانو وړو او غټو مصرعو باندې داسې په خوند او هنر رامخې ته کړی دی چې د موسیقیت ، غنائیت، او آهنگ له رویه هم خپل

خوږلت لري ؟ دا نظم هيڅ ابهام او مشكل نه لري .. او په خپلو معنو کې دومره روان ، ساده او واضحه دی چې لوستونکی پرې ډېر په آسانه پوهېږي ؟ خو په دې نظم کې تر لوئيه خبره د افضل شوق هاغه " پټ سوال " دی چې انسان ، انسان نه دی پاتې شوی ؟ دغه رنگ دا نظم هم د افضل شوق د نورو نظمونو په رنگ که يوې خواته په نهو وړو او اوږدو مصرعو مشتمل دی .. خو په اصل کې دا په پنځو داسې غټو مصرعو پوري اړه لري .. چې هره مصرعه د بلي مصرعې سره برابره ده او يولس سېلابونه لري .. لکه

"خومره چې بد غواړي د بل دپاره

هغومره ښه کوي د ځان په حق کي"

دغه خاصې لري نن هغه انسان ،

د چا په سر باندې پرون .. چې ابليس

له فرښتې څخه شيطان اوختو

۲۲-- د هر گور و سرته شنه شول نور سرونه

د چا په لمسه

چې په بېلو بېلو ښو

تر پرونه پورې تا رېبل سرونه

او پټيل دي ترې و چاته امېلونه

هم هغو سوداگرانو براهه شپه

ستا د سر سودا هم اوکړه .. مخته تېر شول

خو، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه

چې شپه تېره شوه،

سهار شو ستا له بخته

او د غرو له ځوکو لمر څه راښکاره شو

چې د گڼو اديرو په دې هېواد کې
يو ځل بيا د ژوندانه په تاندو هيلو
د هر گور و سرته شنه شول نور سرونه

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 173)

په کال 2002 کې په اسلام آباد کې ليکلی شوي دا نظم کې افضل شوق د افغانستان د حالاتو او خونړي تاريخ او د جنگي دور په تناظر کې ليکلی دی ځکه کوم چې د دغه حالاتو يو واضح تصوير هر قاري ته محي ته کوي ځکه په افغانستان کې چې د خپلو د لاسه د چا چا په لمسه په کوم کوم دور کې څه څه شوي دي .. نو دغه واقعاتو او تاريخي الميو ته چې په دې نظم کې په کوم نظر کتلي شوي دي .. نو هغه پښتون افغان په درد او وژنه د يو پښتون ليکوال يوه داسې ویرژنه ساندې ده چې د خپل وجود په مړينه وئيلي شي ځکه نو د دغه دوه نيم لسيز کلن ناروا خونړي انقلاب نه پس چې په افغانستان کې کوم دور اوس شروع شوی دی .. د دې دور نه زمونږ دې شاعر ډېر توقعات ترلي دي ځکه او خدای دي اوکړي چې په اصلي معنو کې دا دور د افغان اولس ، افغان ملت او خاورې دپاره د رڼا او د شعور يو تابناکه دور ثابت شي ځکه او يقيناً چې دغه هيله او دغه اُميد د هر پښتون وگړي د زړه هيله ده ځکه دا نظم که لږ شانتې ابهام لري او تر څه حده په مشکل پېرائيه کې ليکلی شوی دی .. خو د دې د بيان انداز ډېر افسانويت لري .. او چې لږ هم ورته قاري په غور سره د دې علامتونو تڼې بودی ته پام اوکړي .. نو خپلې معنې او مقصد خپله واضحه کوي ځکه

افغانستان ته د اديرو هېواد وئيل .. که څه هم د افغانستان په لور يوه واضحه اشاره ده .. خو په دې نظم کې د ټولو نه د خوند خبره د دې نظم آفاقي فکري تسلسل دی .. کوم چې ښاغلي افضل شوق په ډېر هنر برقرار ساتلی دی ځکه داسې خو د افغانستان په حقله ځمونږ گڼو شاعرانو وخت په وخت بې شمېره نظموه ليکلي دي .. کومو ته چې د افغانستان ترانې هم وئيلي شو ځکه خو هغه تاثر يا تاريخي جبر ته اشاره داسې په افساندي انداز کې نه ده شوي لکه په دې نظم کې چې هيڅ قسم د ترانې کبفیت نه لرلو پرته هم په زړه کې د هغه دور او د دې نوي دور تقابلي اشارتي مقابله په داسې هنري انداز او دليل وړاندي کوي ځکه چې نقاد ترېنه سترگي نه شي اړولی ځکه ولې چې په دې نظم کې يو فکري او قومي حقيقت ته په کې په ډېر معياري انداز کې کتنه شوي ده ځکه

"د چا په لمسه"، "سرونه رېبل"، "د سرونو امېلونه پئيل"، "د سر سودا کول"، "سر له خطرو نه په امان کېدل"، "د گڼو اديرو هېواد"، "د ژوند تاندې هيلې" او "د گور و سر ته سرونه راشنه کېدل" هغه محاوراتي لفظي تراکيب دي چې په علامتي اشارو کې دې وړوکې نظم ته د يو تاريخي حقيقت شکل ورکوي ځکه او د مزې خبره دا هم ده

چې په دې پورته محاورو کې پښتني خوند او تاثر د ورايه ښکاري ❖ يعني افضل شوق چې که يو طرف ته آفاقيت په نظمونو کې رانغاړي .. خو بل طرف ته د هغه ژبه پښتني رنگ او خوند لري ❖ په دې نظم کې د فن په حواله شاعر په مختلفو علامتونو، اشارو ، کنائعو او شعري تلمیحاتو کې خپل مقصد په ډېر هنر وړاندې کړی دی ❖

دا نظم چې په ظاهره په ديارلسو وړو او اوږدو مصرعو باندې مشتمل ښکاري خو په اصل کې په يولس داسې مصرعو مشتمل نظم دی .. چې د دويمې مصرعې نه تر آخري مصرعې په برابرې دولس سېلابيزه مصرعو اړه لرونکې معرې نظم دی .. جبکه پومبۍ مصرعه يې ديارلس سېلابيزه ده چې د نظم هئيت ته هيڅ نقصان نه رسوي .. لکه تاسو يې خپله هم لوستلی شئ ❖

د چا په لمسه چې په بېلو بېلو بڼو

تر پرونه پورې تا رېبل سرونه

او پټيل دي ترې و چاته امېلونه

هم هغو سوداگرانو براهه شپه

ستا د سرسودا هم اوکړه .. مخته تېر شول

خو، ستا سر شو له خطرو په امان ځکه

چې شپه تېره شوه، سهار شو ستا له بخته

او د غرو له څوکو لمر څه رانېکاره شو

چې د گڼو اديرو په دې هېواد کې

يو ځل بيا د ژوندانه په تاندو هيلو

د هر گور و سر ته شنه شول نور سرونه

۲۳ -- زړه چاودې سانحه

(د ډاکټر نجيب په ناروا وژلو)

مړ به شم زه

خو زما به هېره نشي
 دا واقعه
 او سانحه زړه چاودې
 چې گاوندېانو مو آخر هم لوبه
 د خپل وحشت چې رسوله سرته
 نو په بنادۍ کې يې
 په ځای د پسونو
 د پښتني دود او دستور په چپه
 کړو راځوړند هاغه سپين گيرى مشر
 څوک چې د امن پيامبر يادېدو
 چا چې د دوى تر ميانځه صلح غوښته

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 174)

په کوټې کې ليکلی دا نظم هم افضل شوق د يو داسې تاريخي الميې تر مخه ليکلی دی چې مثال يې نه خو په انساني تاريخ کې چرته ليدلی شي او نه پښتني تاريخ داسې واقعه په خپلې صفا لمن کې لري ؟ خو دا حقيقت دی چې .. پښتنو د خپلو بادارانو په حکم او د ډالرونو په ل لچ کې د يو داسې انسان نه يواځې خپل يو محسن سپين گيرى مشر تر مړۍ نيولی دی .. بلکه د هغه د لاش سره يې يو داسې غېر انساني سلوک هم کړی دی .. چې کله به هم انسانيت او اسلام د هغوى دغه ناروا ظلم نه کړي معاف ؟ د افغانستان د مشر ډاکټر نجيب الله او د هغه د لاش سره په ناروا سلوک د گوت گوت نه شاعرانو خپل ليکل اوکړل او دغه عمل يې د انسانيت او پښتو په تندي باندي تور داغ اوگڼلو ؟ لاکن په دې ناروا پېښه باندي د افضل شوق دې پورتنې نظم خصوصيت په دې وجه پيدا کړو چې هغه دا نظم په يو داسې پښتني فکر او آفاقي او انساني سوچ مخې ته کړی دی .. چې انسان او خاصکر پښتانه په سوچ باندي مجبور کړي ؟ او د هغو په ذهن کې دا سوال را اوچت کړي .. چې

"داسې هم چرته ممکن کېدلی شي چې یو قوت چې په بل قوت یا قوم غالب راشي .. نو هغه دي د مقبوضه قوم یا پارتۍ مشر په چوک داسې په ورځو ورځو را اوځنول شي او د هغه لاش دي بې عزته کړلی شي .. لکه په افغانستان کې چې د خدای په لار یاد شوي د حق او انصاف عسکرانو د یو مسلمان پښتون ډاکټر نجیب الله خلاف اوکړو؟

دا سوال ځکه د هر مسلمان په ذهن کې راپورته کېږي .. چې پښتانه هم مسلمانان دي ❖ او د مسلمانانو د " فتح مکة " تاریخ مخې ته دې .. چې په کې د حضرت محمد صلعم د طرف نه تاریخي معافي د انسانیت په درست تاریخ کې یو لوی مثال یادېږي ❖ کومه چې د خدای د دښمنانو دپاره وه .. او بل طرف ته په افغانستان کې چې غالب مسلمانانو په مغلوبو مسلمانانو کوم غیر انساني ظلم روا کړو .. نو د مقدس دین اسلام په نامه دې ځناوري عمل کونکو د وجې نن پښتنو ته په انساني نظر نه شي کتلی ❖ یعنې دې ناروا حرکت چې پښتو او پښتنو و تشخص او پښتني ملي روایاتو ته څومره تاوان رسولی دی .. د هغه مثال بیا کله تاریخ نه دی وړاندې کړی ❖

افضل شوق هم په دې نظم کې د ډاکټر نجیب د لاش توهین په علامتي پېرائیه کې په ډېر آفاقي انداز کې ځکه کوي چې هغه نه پکې افغانستان یاد کړی دی .. او نه یې د ډاکټر نجیب نوم ❖ خو اشارې او کنائې یې د هغه زړه چاودې سانحې په لور اشاره کوي ❖ په دې نظم کې یوه لوئیه تاریخي واقعه په لنډو ټکو کې داسې وړاندې کوي چې د شاعر فني گمان ، فهم او هنر یې گڼلی شي ❖ هم دغه خوږي د دې شاعر په زیاتو نظمونو کې په نظر راځي ❖ مطلب دا چې په دې نظم کې شاعر په ډېر غیر جانبدار انداز کې یوه تاریخي المیه د شکوې او گیلې په توگه وړاندې کوي ❖ دا دولس مصرعیز نظم دراصل په زهږو .. یولس سېلابیزه برابر و مصرعو اړه لري .. لکه

مړ به شم زه ، خو زما به هېره نشي

دا واقعه او سانحه زړه چاودې

چې گاونډیانو مو آخر هم لوبه

د خپل وحشت چې رسوله سرته

نو په ښادی کې یې په ځای د پسونو

د پښتني دود او دستور په چپه

کړو راځوړند هاغه سپین گیري مشر

څوک چې د امن پیامبر یادېدو

چا چې د دوی تر میانځه صلح غوښته

۲۴ -- ژوند او زه

يو تجسس دی

پاروي ما

په پلټنو باندې

بل اضطراب دی څاره چاودى

د پرهار په رنگه

چې ما په څړکو کې د درد

که بې قراره ساتي

خو لا هم زه يم

چې ټالۍ وهمه ژوند ته مدام

او ځمه ځمه

خپل هیلو سره وړاندې ځمه

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 183)

"په لټون ستا د څېرې" کې د افضل شوق دا پورتنۍ مختصر نظم ما ځکه د تنقید دپاره منتخب کړی دی ؟ چې په دې کې هغه په یو بیل انداز او فکري ادراک کې لیدلی شي ؟ شاعر دا نظم هغه وخت لیکلی دی .. چې کله هغه په کشتۍ کې د لندن د ډور نومي سي پورټ نه د ډنکارټ سي پورټ فرانس په لور په کال 1996 کې سمندري سفر کولو .. د کوم ذکر چې هغه په خپلې سفرنامې "مزل په واورو باندې" کې هم کړی دی ؟ مطلب دا .. چې په دې نظم کې هغه خپل یو کېفیاتي تاثر وړاندې کوي .. یا خپله فطري او شخصي څېړنه کوي ؟ او خپلو سپلاني روڼیو ته گوته نیسي ؟ کوم چې هغه ته د "تجسس" د وجې نه ورپېښېږي ؟ او دا تجسس هغه .. لکه یو ماشوم په دې خبره یا قصد باندې پاروي .. چې هغه نور نور لټون یا پلټون او کړي ؟ کوم چې د افضل شوق د شخصیت یوه اهمه برخه گڼل شو ؟ خو دلته د شوق په پلټنو کې د هغه جذبې ماشومي نه .. بلکه ډېرې ژورې لیدي شي

❖ او بل طرف ته هغه دا هم وائي .. چې هغه مضطرب هم وي .. او دغه " اضطراب " هغه د يو پرهار په رنگه له درونو سره مخامخ کوي هم ... او دا دردونه .. هغه داسې بې قراره ساتي .. چې هغه د ژوند کولو نه زړه ماتې کوي .. خو يوه " هيله " داسې خيز دی چې هغه ته د ژوند چلونه ښائي ؟

مونږ که د دې نظم ښه ژوره مطالعه اوکړو ، نو دا منطق به اومنو چې يو تجسس .. د انسان سره هر وخت ملگری وي او دغه تجسس انسان ته شعور ورکوي .. پوهه ورکوي ❖ کوم چې اکثره وخت انسان د خپلو مشاهدو او غلطيانو نه اخذ کوي ❖ يعنې دا غلطيانې او مشاهدې رو رو .. انسان په ځان او جهان پوهی کوي ❖ دې نه علاوه د شوق صاحب دا خبره چې اضطراب يا غمونه .. چې انسان مرگ حاله کوي .. هم يې د ژوند نه په فرار کولو مجبوره کوي ❖ خو .. د افضل شوق دريمه خبره چې هغه په دې نظم کې د سوال په رنگه کې راپورته کړي ده .. هغې کې هم شک نيشته ❖ په دې چې دغه احساس .. يعنې " هيله " يا " هېلي " .. چې د انسان نه د ژوند کولو لالچې جوړوي ❖

د خپل ذات په حواله د افضل شوق په دې نظم کې د هغه نظر د يو داسې منفردې نظريې په لور اشاره ده ❖ چې شاعر يې فکري ادراک په ډېر شاعرانه هنر او مفکرانه طرز داسې کړی دی ❖ چې په کې د انسان او ژوند تر ميانخه رشته په يو دليل واضحه کړي ده ❖ داسې خو " تجسس، اضطراب او هيله " واضحه معنې لري .. خو دا درې واړه خيزونه دلته په داسې منطقي ترتيب لکه په دې نظم کې چې ځای کړل شوي دي .. شايد چې افضل شوق په رومبي ځل د خپلو مشاهدو په رڼا کې په دغه رنگه ترتيب وړاندې کړي دي ❖ په دې خبرې کې شک هم نيشته ❖ چې ژوند سره رشته ساتل د يوې مجبورۍ د لاري نه کېږي او دا مجبوري د انسان د وس نه وتې مجبوري وي ❖ خو بيا ولې انسان په ژوند کولو مجبوره کېږي ❖ هغه کوم عوامل دي چې انسان ژوندی ساتي ؟ د افضل شوق په دې نظم کې د دې " پټ سوال " دپاره په علامتي دليل چې کومه اشاره هغه په روستئيو څو مصرعو کې کوي .. هغه د لوستونکي په ذهن کې نور سوالونه هم راپاسوي ❖

دا پورتنی نظم .. چې د يولس وړو او اوږدو مصرعو يو آزاد نظم ښکاري .. خو چې ورته په غور اوکتلی شي ، نو دغه نظم به په پنځو داسې اوږدو برابر و برابر مصرعو مشتمل نظم دی .. چې هره مصرعه يې پنځلس سپلاييزه ده .. تاسو يې هم لوستلی شئ ؟

يو تجسس دی پاروي ما په پلټنو باندې

بل اضطراب دی څاره چاودی د پرهار په رنگه

چې ما په څړکو کې د درد که بې قراره ساتي

خو لا هم زه یم چې ټالی و همه ژوند ته مدام
او ځمه ځمه خپل هیلو سره وړاندې ځمه

۲۵ -- سپین بېرغ

دا چې ځان
زه په هر رنگ کې رنگومه
که څه هم حسن پرسته یم
خو غواړم
اووه واړه رنگونه
سره یو کړم
او په زد
د خوني کنبو تورتمونو
سپین بېرغ
د سوکالۍ ورڅخه جوړ کړم

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 187)

په دې نظم کې یو ځل بیا د شاعر "اپروچ" سائنسي هم دی او په دې کې د هغه حسن پرستي هم مخې ته راځي. **❖** یعنې افضل شوق چې په کوم انداز د "اوو رنگونو" خبره د ځان سره تړي .. هغه خبره د دې نظم تهیم هغه وخت جوړېږي چې دئی په یورپ کې د سېل کولو په وخت د بلجیم نه د هالېنډ په لور سفر کوي **❖** که مونږ د افضل شوق دا نظم د هغه د سفرنامو په تناظر یا سفری حال کې اوگورو.. نو خبره به د هغه د حسن پرستۍ په لور لاړه شي **❖** خو داسې کول د یو نقاد نا اهلي او ادبي منافقت گڼلی شي .. او زه دا نظم د دې نظم په خبرو او مصرعو یا علامتي اشارو په رڼا کې خپل غواړم **❖** او د لوستونکو توجه په دې لور را اړوم چې په دې نظم کې د شاعر لخوا واضحه اشاره ده .. چې هغه په هر رنگ کې دلچسپي لري .. بلکه هر رنگ لیدل هم غواړي .. او هر رنگ

کې رنگېدل هم غواړي ؟ لکه څنگه چې هغه په عام ژوند کې هم ښکاري او دا مسلسل لټون هم د دې شاعر د هر رنگیزه شخصیت عکاسي کوي ؟ خو، هغه دا دعوه هم لري .. چې هغه دا ټول رنگونه په یو بل کې گډول غواړي او د دې ټولو رنگونو نه یو رنگ .. چې سپین رنگ دی .. جوړول غواړي ؟ او د خپل مشن پوره کول غواړي چې هغه " مینه او امن " بللی شي ؟ په کوم باندې چې افضل شوق پېژندلی شي .. هم ځکه خو سېلنې یادېږي او د خپل مشن سرته رسولو دپاره متحرک ښکاري ؟

دلته دا هم وایم .. چې په هر رنگ کې د رنگېدلو مطلب رنگ رلیاني هم نه دی . بلکه د یو حقیقت پسند او رښتوني شاعر د خپلې نه داسې راوتل .. د هغه شاعر مطلب د ښائسته کائنات سره رښته ساتلو نه دی ، کوم چې رو رو د دې رنگونو د خالق په لوریو تخلیق کار بوځي ؟ او افضل شوق هم دلته په دې خپل نظم کې هم دغه مطلب لري ؟ یعنې د ده مقصد د امن بهرغ جوړول دی ؟ او دا بهرغ سپین رنگ لري .. او په دې هر څوک خبر دی ، چې سپین رنگ د اوو رنگونو نه جوړېږي ؟ دا د افضل شوق اصل کمال دی چې د ټولو اعتراض کونکو ځواب په څومره ښائسته او مدلل انداز ورکوي ؟

دا نظم ډېر ساده ، روان ، عام فهمه او په ظاهره که څه هم د نثري نظم یوه ټوټه ښکاري .. خو دا نظم په فني لحاظ د نظم ټولې تقاضې پوره کوي ؟ او یوه فکري ژورتیا ځان کې داسې رانغاړلی لري ؟ چې لوستونکی په سوچ کې اچوي ؟ د دې نظم شعریت ، موسیقیت او آهنگ په خپل ځای مهم ښکاري ؟ ولې چې دا لس مصرعیز نظم په اصل کې په پنځه داسې مصرعو اړه لري .. چې هره مصرعه یې د بلې مصرعې سره برابره ده او دولس دولس سېلابونه لري .. لکه

دا چې ځان زه په هر رنگ کې رنگومه

که څه هم حسن پرسته یم خو غواړم

چې اووه واړه رنگونه سره یو کړم

او په زد د خوني کښو تورتمونو

سپین بهرغ د سوکالۍ ورڅخه جوړ کړم

۲۶ -- شك د ایمان زیان دی

نه زه هندو

او نه ته بُت د کاني ،

نه مي وصال دَ تقاضو په چپه
 کله دی کړی
 پوجا پات او اشنان
 خو.. ستا د مینې تهمتو داسې
 زه په جهان
 لکه کافر مشهور کړم
 چې اوس که هر څو ښولومه تندی
 خلق کوي
 زما په ایمان باندې شک

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 199)

افضل شوق په دې نظم کې په ښکاره جملو کې لیکي چې نه هغه هندو دی او نه د هغه محبوب د کانې بُت ؟ خو د دې باوجود هم د افضل شوق مینې ته خلق د شک په نظر گوري او دئې کافر گڼي ؟ دا ساده مصرعې هیڅ ابهام نه لري .. خو دومره آسانه هم نه دی چې هر څوک دي پرې پوهی شي ؟ ولې چې په دې کې د افضل شوق محبوب انسان دی .. د رنگ ، نسل ، مذهب ، ژبي ، علاقائي او هېوادې سرحدونو نه وتی په خپل ذات کې لا محدود انسان ؟ یعنې یو داسې انسان چې ورته خدای پاک افضلیت په ټولو مخلوقاتو ورکړی دی ؟ خو له داسې انسان سره افضل شوق چې مینه کوي .. نو د ذات پات او یا په وړو وړو دائرو کې ورگېر نور انسانان ده ته بې لاري انسان وائي ؟ څه هم که ده یو داسې کار نه دی کړی چې هغه دي پرې انسانیت دښمن یا د شېطان په لارو یاد شي ؟ هغه خپل محبوب د هر قسمه دائرو نه آزاد او تش په انساني شکل یا فطري روئيو کې لیدلی غواړي ؟ هم ځکه خو هغه په دې قصور نیولی شوی دی ؟

په دې نظم کې افضل شوق په اشارتي انداز د نن د انساني جانبردارانه روئېې ښودنه داسې کوي .. چې د نن انسان په پټو سترگو او بې تحقیقه خبرو باندې یقین کوي ؟ دا نه گوري چې کومه خبره هغه کوي .. هغه خبره هم هغسې ده که نه ؟ دا عجیبه خبره افضل شوق په دې دلیل وړاندې کوي ؟ چې هغه هیچا د خپل اشنا سره په

پوچا پات او اشنان کولو باندي نه دی لیدلی .. نو بیا دئی کافر څنگه شو او د ده اشنا د کاني بُت ؟ دا هاغه سوال دی چې افضل شوق د دې نظم موضوع گرځولی دی ؟ یعنې د دې نظم نه دا مطلب اغیستی شو چې انسان په هر حال کې د قدر وړ او عزتمن او محترم وي ؟ خو د دې مطلب دا هیڅ کله نه .. چې هغه دې د آسرو په بنیاد ژوند تېروي ؟

د دې نظم فني جوړښت د خپلو استعارو، لفظي تراکیبو او جدیدو محاورو لکه " په جهان کافر مشهوره کېدل " او ځینو علامتي اشارو لکه " نه زه هندو او نه ته بُت د کاني " او " پوچاپات او اشنان کول " .. چې نظم ته د قیصې رنگ او تمثيلي اشکال ورکوي ؟ او لوستونکي په دې سوچ کولو مجبوره کوي .. چې هغه د افضل شوق په دې دلیل د فکر ژوري اولتوي ؟

دا د یولس لوئو او وړو مصرعو آزاد نظم .. دراصل د اوو داسې برابر و برابر مصرعو یو پابند نظم دی ، چې هره مصرعه یې ځان کې دننه یولس یولس سېلابونه لري .. تاسو یې خپله هم لوستلی شئ ؟

نه زه هندو او نه ته بُت د کاني،

نه مي وصال د تقاضو په چپه

کله دی کړی پوچا پات او اشنان

خو .. ستا د مینې تهمتو داسې

زه په جهان لکه کافر مشهور کړم

چې اوس که هر څو سولومه تندی

خلق کوي زما په ایمان باندي شک

۲۷ -- قتل

ما وئیل

چې کنبېنه هله

وار پرمبى كه له قاتله
 داسې نه چې تر تا راشي
 او تا مړ كړي بې اجله
 ځكه زما د سترگو وړاندې
 ورځ په شپې كې شوه بدله
 او راپورته شوم له وامه
 نه يوه شوه او نه بله
 وارخطا د مرگ له سامه
 ما چاره راواخيستله
 اوس به ما لا نوره نوره
 د هغه سينه خيړله
 چې گرنجى مي تر غوږو شو
 شيشه غوټه ماته شوله

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 209)

افضل شوق هغه شاعر او مفكر دى چې هر څه په نېغه وائي ؟ او دا د هغه په حقله مشهوره خبره ده ؟ په دې
 نظم كې هغه د خپل ذات او اندرون نفي داسې په هنر او كمال كوي ؟ چې د ذات په حواله انساني ټولني او انسان
 باندې گوتي پورته كوي ؟ او دا وئيل غواړي چې د نن انسان هسې د څېرې نه انسان ښكاري ؟ گنې انسان په
 اندرون كې څه بل څه دى ؟ په دې نظم كې هغه يو قيصه كوي چې يوه ورځ په خلاسو سترگويو سيورې يا څېره
 گوري او دا گني چې دا څېره يا سيورى .. بل هيڅ نه .. بلكه د هغه اصل قاتل دى ؟ څوك چې د ده د قتل په
 غرض تر هغه پورې ځان رسوي ؟ نو ځكه هغه راپورته شي او چاره را اوباسي .. او په هغه سړي باندې د چرې
 وارونه او كړي ؟ او غواړي چې د هغه قاتل ځيگر نور نور او خيري .. خو آخر دا پته دا اولگي چې هغه په قاتل

گوزارونه نه کول بلکه ده په هغې اټينې باندې چارې ورسې کړي وې .. چې په کوم کې د دې شاعر خپله خېره ليدى شوه؟

د دې نظم تهيم دومره نوی او په عجيبه فکر باندې مشتمل دی چې يو ناپوهه نقاد د افضل شوق دې ذاتي تخيلا تي قيصې ته د حقيقت رنگ ورکولی شي او د دې قيصې د وجې هغه نقاد يا د نن ړوند منصف و افضل شوق ته بدسیرته هم وئیلی شي ؟ ولې چې هغوی په دليل کې دا وئیلی شي .. چې شوق صاحب په خپلې دې قيصې کې د خپل ذات په حواله ځانته ځناور وائي .. نو ځکه دئى ځناور دى ؟ خو دغه فکر .. چې بيا يو ادب شناس يا د نوي دور په ځناوري روئيو او حرکتونو خبر زمانه شناس عادل ته د افضل شوق دغه جرم چې هغه يې په خپلې خلې باندې تصديق کوي وړاندي کړلی شي .. نو زما يقين دی چې دې لهوني شاعر ته به باضميره او حق پرست انسان اووايي ؟

په دې نظم کې افضل شوق د انسانيت گرېوان د انسانانو په لاس کې تيگی تيگی گوري او د ځناوري انسان د " رول ماډل " په توگه خپل دغه مثالي کردار هغه ته د رېستوني انسان داسې خېره ورکوي چې د هغه په خبرو اعتبار کېدلی شي

دا د څورلسو مصرعو آزاد نظم .. د تنقيدي جائزې اغيستلو ورسته به لوستونکې دا اومني .. چې د آزادو نه .. بلکه دا نظم دراصل د تش اوو پابندو .. بلکه باقاعده قافيه بندو مصرعو داسې نظم دی چې هره مصرعه په کې شپاړس سېلابونه ځان کې رانغاړلي لري .. لکه

ما وئيل چې کښېنه هله ، وار ږومبى که له قاتله

داسې نه چې تر تا راشي او تا مړ کړي بې اجله

ځکه زما د سترگو وړاندې ورځ په شپې کې شوه بدله

او راپورته شوم له وامه نه يوه شوه او نه بله

وار خطا د مرگ له سامه ما چاره راواخيستله

اوس به ما لا نوره نوره د هغه سينه څيرله

چې گړنجى مي تر غوړو شو شيشه غوټه ماته شوله

۲۸ -- لکه لهوان چې په رڼه ورگډ شي

عجبه دا نه،

چې انسان ستورو سپوږمۍ ته خېژي

عجبه دا ده..

چې د پټ، ښېگړي، توري ، وفا

خېښتنو هم

گورئ .. په زد د رڼا

و يويشتمې انساني پېړۍ ته

په سرو لاسونو

او په سرو سرو داپو

داسې په نره

او وياړمنو سترگو

په جهادي نارو وړ ودانگلو

لکه لهوان

چې په رڼه ورگډ شي

(په لټون ستا د خپرې .. مخ 218)

دا خبره به د دې عصر لو ستونکي هم اومني .. چې د شلمې صدۍ سائنسدانانو چې څنگه په وياړ يويشتمې صدۍ ته د سائنسي انقلاباتو لار په خوشحالي اوږدوله .. او دا نوي صدۍ يې د انسان د ناممکنو آسائشونو د پوره کولو صدۍ هم گڼله .. خو د دې برعکس د نړۍ زياترو شاعرانو او مفکرانو دې نوي صدۍ ته د انسان او انسانيت په تابوت کې د آخري مېخ ټومبلو نوم ورکولو ؟ او هم دغه رنګه اوشولو .. يعنې د شلمې صدۍ جديد ترين او ښائسته انسان يويشتمې صدۍ ته داسې په ځناوري روڼيو او خويونو او حرکتونو وړ اودانگلو لکه .. دغه هېوانيت چې هم د انسان اصل شېبه او کار دی ؟ په دې وجه خو ځناورانو ځنگلونه انسانانو ته پرېښودل او د ښارونو کنټرول يې لاس

ته کول شروع کړو ❖ ځکه خو پښتانه هم په دې ځناوري کار او روزگار کې د هېچا نه شاته پاتې نه شو .. بلکه په وینو ځکلو راځکلو کې ښه مېرني دېوان یاد شول ❖

په کال 2001 کې لیکلی شوی دا نظم افضل شوق لخوا د یویشتمې صدۍ په راتلو کې په ریکارډ راغلی هغه رومبۍ نظم وو .. چې نن د یو حقیقت په رنگ ځمونږ مخې ته پروت دی ❖ او بل دا خبره غور طلبه هم ده .. چې په کوم انداز شوق صاحب یویشتمه صدۍ غندلې ده .. هم هغسې د ده په شعري یا نثري ریکارډ کې د شلمې صدۍ په اړه هم یو داسې نظم په ریکارډ نه دی راغلی چې د دې ترې مطمئن ښکاره شوی وي ❖ یعنې دا شاعر د سائنسي ترقۍ تر شا یو داسې خوني جنگ ویني .. چې په هغه کې به انسانان د یو بل سره د وینو لوبه کوي ❖ نو ځکه په کوټې کې په کال 1991 یا 92 کې .. چې ما په رومبۍ ځل د افضل شوق سره په ملاقات کې د هغه د امن د پرله پسې خبرو اورېدلو پس چې کله د هغه نه دا تپوس اوکړو، یعنې

"-شوقه !! دا انسانان ولې بیرته د ځنگل په لور روان دي؟"

نو هغه یو دم په ځواب کې له مانه سوال اوکړو او وئیل یې..

"-حسینه !! ته اول دا راته اووږه .. چې انسان د ځنگل نه راوتی کله وو .. چې ته یې ځنگل ته بوځې؟"

دا خبره څه هم که هغه وخت ما هسې یو فلمي ډائیلګ اوگنلو .. خو دغه ډائیلګ .. تش ډائیلګ نه .. بلکه د افضل شوق هغه تهیم وو .. چې لس کاله پس د یوویشتمې پېړۍ په آغاز کې د پښتنو په حواله داسې نظم شو ❖ چې نن ورته مونږ تاریخي حقیقت هم وئیلی شو ❖ ځکه چې پښتنو واقعي هم دې نوي صدۍ ته د لېوانو په بڼو کې د رڼا په ضد دانگلي دي .. لکه شوق صاحب چې یې د دې نظم په ورستئو مصرعو کې وضاحت کوي ❖

دا پورتنۍ نظم چې دی خو آزاد .. لکن دا څورلس وړې او اوږدې مصرعې مونږ په اتھو داسې مصرعو کې تقسیم کولی شو .. چې په هغو کې آهنگ ، لی او موسیقیت موجود لیدی شي ❖ یعنې رومبۍ دوی مصرعې د پنځلس سېلابونو او نورې شپږ مصرعې یولس سېلابیزه ترتیب کړلی شي نو د دې پورتنۍ نظم شکل به داسې پابندي اوموندي .. لکه

عجبه دا نه، چې انسان ستورو سپوږمۍ ته خېژي

عجبه دا ده چې د پت ، ښېگړي ، توري ، وفا

خېښتنو هم گورئ په زد د رڼا.....

و یویشتمې انساني پېړۍ ته.....
په سرو لاسونو او په سرو سرو داپو.....
داسې په نره او ویاړمنو سترگو.....
په جهادي نارو ور ودانگلو.....
لکه لېوان چې په رمه ورگډ شي.....
۲۹ -- مجرم

زه چې گورمه
هر لوري
راچاپېر دي دېوالونه
دریابونه
هسك هسك غرونه
او یا غم او وسوسې دي
چې زما په خوا و شا کې
اتڼونه کوي .. غورځي
دائرو غوندې راترځي ،
خو، سربېره لا د دې هم
په قصور د خپلواکۍ زه
نیول شوی یم
مجرم یم

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 220)

دا نظم هم ښاغلي افضل شوق ، د نن د حالاتو ، د انسان د بې وسۍ .. بې کسی اوتنهائي په تناظر کې لیکلی دی ؟ او دا حقیقت هم دی چې د نن انسان په مختلفو هومونو ، فکرونو ، طبقاتي کشمکش ، نفسیاتي رنځونو ، اقتصادي ناهمواریانو په ولقه کې راگېر دی ؟ او هغه هم د یو داسې روائتي او شخصي نظام دلا ندې چې انسان په کې هډو انسان نه ښکاري ؟ نو بیا د انسان د آزادۍ او خودمختارۍ قیصه د کوم ځای نه شروع کېږي؟

د افضل شوق دا نظم که په سیاسي او سماجي حواله اوگورو .. نو د دې دور او د دې هېواد چې افضل شوق یې یو غړی دی .. باندې یو تنقید هم دی ؟ داسې تنقید .. چې په نوو نوو لفظي تراکیبو او استعارو او اشارو خپلې معنې نوري نوري پراخوي ؟ ولې چې په دې نظم کې هم دغه لفظي جوړښت خو دی .. چې نظم ته د شعریت نه علاوه د یوې سیاسي المیې رنګ هم سپاري ؟ دغه تړون د لفظونو تر میانځه داسې جدیدې محاورې هم مخي ته راوړي ؟ لکه .. " دېوالونه راچاپړېدل " ، " دریا بونه چاپېرېدل " ، " غرونه چاپېرېدل " ، " د غم او وسوسو اتڼونه " ، " دایرو غوندي ترڅېدل " او " په قصور د خپلواکۍ مجرم کېدل " .. چې په معنوي اعتبار فکر ته وسعت ورسپاري ؟

دا نظم په فکري لحاظ چې څومره ژورتیا لري .. هم هغسې ذومعنې اشارې د دې نظم آفاقیت په علامتي اشارو کې برقرار ساتي ؟ څه هم که لږ ابهام لري .. خو یو لوستلی قاري ترېنه د خپل مطلب معنې اغیستلی شي ؟ په فني توګه دا څورلس مصرعیز نظم چې ښکاري خو آزاد .. لاکن آزاد نه دی ؟ بلکه دا نظم په پنځو داسې مصرعو باندې هم په شپاړس شپاړس برابر و سېلابونو کې تقسیمېدلی شي چې ورته بنده پابند یا معری نظم وئیلی شي ؟ تاسو یې خپله هم اولولئ ؟

زه چې گورمه هر لوري ، راچاپېر دي دېوالونه

دریا بونه هسک هسک غرونه اویا غم او وسوسې دي

چې زما په خوا و شا کې اتڼونه کوي غورځي

دایرو غوندي راترځي ، خو سربېره لا د دې هم

په قصور د خپلواکۍ زه نیول شوی یم .. مجرم یم

۳۰ -- مونا لیزا

ستا موسکا گوره چې څله؟
 پاروي په دې گمان ما
 چې هم ته هغه جينۍ يې
 چې مې تل د خوب او خيال په
 ټاپوگانو لټوله
 او يا لئيو نارډو يم خپله
 چې د څو پېريانو ورسته
 قسمت بيا راويستم تاته ،
 خوبس .. دغه الميه ده
 چې دعوه کولی نه شم
 زه په تا باندې اوس ځکه
 چې دا زما څویم جنم دی
 او ته يې په خپله بڼه
 موسکنۍ غوندې هغسې

(په لټون ستا د څېرې .. مخ 227)

هسې خو افضل شوق خپل ځان د هر قسم انساني فرقو او تفريقاتو نا بالاتر يو انسان گڼلي ؟ هم ځکه خو هغه د انسان په رنگه د انسان خبره کوي ؟ خو دلته په دې پورته نظم کې .. چې افضل شوق په پېرس (فرانس) کې ليکلی دی .. کې داسې څرگندېږي چې هغه نه يواځې هر اړخيزه انسان دی بلکه کله کله خو د وخت او زمانې د قيد نه هم ځان آزاد گڼي ؟ هغه يقين لري چې وختونه انسان نه .. بلکه انسان وختونه خپل شاته پرېږدي ؟ څه

هم که داسې په ظاهره ممکن خو نه دي ... خو د ده په خبري کې يو دليل هغه وخت حقيقي بڼه اوزېروي .. چې کله دئی د مونا ليزا د هغه اوريجنل تصوير په وړاندي ولاړ دی .. چې درې نيم يا څلور سوه کاله آگاهو په فرانس کې لئيو نارډو نومي يو آرټسټ جوړ کړی وو؟

افضل شوق په خپل دې نظم کې مونا ليزا نه پوښتنه کوي او وائي .. چرته دغه خو هم هغه جينۍ نه ده .. چې ده ته په خوبونو او خيالونو کې هر وخت راځي ؟ خو بيا چې هغه په فرېم کې بنده مونا ليزا هيڅ ځواب نه ورکوي او چپه د خپل خاموش فطرت د وجې پاتې شي .. نو شوق صاحب ورته ښه په نېغه کتلو پس دا خيال زړه کې راوړي چې خاموشي نيم اقرار دی .. او يا کېدی شي .. هم دئی خپله د دې شاهکار تصوير مصور لئيوناردو وي .. چې قسمت يو ځل بيا د هغې سره ملاو کړی وي ؟ خو بيا چې د مونا ليزا و غاوري موسکا ته ځير شي .. نو په مات زړه د هغې سره خپل ملاقات يوه الميه اوگني او داسې محسوس کړي لکه دئی چې څو څو ځله دې دنيا ته راغلی وي .. خو مونا ليزا دئی په دې نه پېژني چې د هغې رنگ ، شکل او موسکا هم هغسې زړه او د وختونو په قيد کې بنديوانه پاتې شوي وي ؟ هم ځکه دئی خپلې مونا ليزا ته د يو عام سېلاني په رنگه د محرومۍ د يو ستري احساس سره ولاړ او يوه داسې قلبي او روحاني رشته جوړولو کې جوگه ښکاري چې هغه اجنبي مونا ليزا په ډېرو حوالو خپلول غواړي ؟

په دې نظم کې د افضل شوق د مودو مودو تلاش هغه پېکر د مونا ليزا په شکل کې څرگندېدل د هغه د آئيدل يو داسې فکري دليل دی .. چې نقادان د شوق شخصيت په دې هنري کمال کې لټولی شي ؟ چونکه مونا ليزا يو آرټسټ په خپل لاس جوړه کړي ليلا ده .. نو ځکه د افضل شوق لخوا په حېثيت د يو لفظي تخليق کار په هغې تصويري جينۍ باندې دعوه .. د آرټ ستاينه او په آرټ کې جماليات لټول دي ؟ خبره يې ساده په دې نظم کې کړي ده خو د وخت د قېد نه آزادي د دې شاعر هغه هنري او فکري کمال دی .. چې هغه پرې پېژندلی شي ؟

دا آزاد نظم چې په کتاب کې په څورلس وړو او اوږدو مصرعو کې تړلی ښکاري .. خو له اصله دغه نظم په اوو داسې اوږدو مصرعو مشتمل دی چې هره مصرعه يې شپاړس سېلابونه لري او دې ته يو پابند يا ښه معری نظم هم ورته وئیلی شو ؟ راځئ ، چي اوگورو .. داسې هم دی که نه ؟

ستا موسکا گوره چې څله؟ پاروي په دې گمان ما

چې هم ته هغه جنۍ يې چې مې تل د خوب او خيال په

ټاپوگانو لټوله ... او يا لئيو نارډو يم خپله

چې د څو پېريانو ورسته قسمت بيا راويستم تاته،

خوبس دغه الميه ده ، چې دعوه کولی نه شم
زه په تا باندې اوس ځکه چې دازما ځویم جنم دی
او ته یې په خپله بڼه موسکنی غوندې هغسې

۳۱ -- واوره .. تاته وایم!

دا چې زه درته ژغېږم
ته د لاس ورغوي څله؟
گیروې په نری گوتو
او په نېغه ورته گورې
لکه جوړه، چې لیکې څه
او یا کرښي وړانوي ته
هرڅه هرڅه
خو بیا هم زه
نه رسېږم تر مطلبه
ستا د زړه تر پټ طلبه
که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمرونه تېر شول
خو، یو ته یې .. چې لا چپ یې
او بل زه یم ، چې غږېږم
لا غږېږم

لا غږېرم

(په لتون ستا د څېرې .. مخ 233)

په دې نظم کې افضل شوق د یو داسې مینې عکاسې او انځورګرې کړې ده .. چې هغه پښتنه مینه ده ډولې چې پښتنې پېغلې حیانا کې مشهورې دي ډولې هغوی .. څه هم که یو چا سره مینه کوي خو د مینې اظهار یې خلې نه اورېدی نه شي ډولې هم افضل شوق د هغې پښتنې پېغلې د ستر او حیا قیصه په دې نظم کې په هنري او شعري پېرائیه کې کړې دی .. او په دغه نظم کې هغه لفظي تصویر کشي داسې کړې ده لکه بنده چې یو فلمي سین ګوري ډولې هم دغه وجه ده .. چې یو ښه شاعر د لفظونو انځورګر بللی شي ډولې په دې اړه افضل شوق د هیچا نه کم مصور نه دی ډولې د هغه تصویرونه خبره کوي .. هغه کاینو ته ژبې او لفظونو ته څېرې ورکولو کې مهارت لري ډولې

په دې نظم کې هم مونږ دا یو څو لفظي تراکیب لکه " د لاس ورغوي ګیرول " ، " د لاس د ورغوي کرښو ته په نېغه کتل " ، " د لاس کرښې وړانول " ، " تر مطلبه رسېدل " او " د زړه پټ طلب ته رسېدل " داسې محاورې ګڼلې شو .. چې د پښتو لمن پرې پراخېدلې شي ډولې د شاعر دغه شعري ادا زما خوښه ده .. چې هغه په خپل هر تخلیق کې ځینې داسې نوي توري، محاورې او لفظي تراکیب تړي .. چې هغه د تجریدیت باوجود هم پښتني مزاج سره آمېزش کوي ډولې او بل دا .. چې د افضل شوق په شاعرۍ کې سادګي د هغه فکري ابهام ګڼلې شي ډولې خو دغه ابهام محاوراتي ابهام دی .. چې لوستونکي ته د سوچ لاري پرانستي ډولې

دا نظم چې هسې خو په شپاړس مصرعو باندي مشتمل دی ډولې لاکن ورته آزاد نظم ځکه نشو وټیلي .. چې په دې کې آهنگ او موسیقیت باقاعده تر نظر لاندې ساتلی شوی دی ډولې او دا نظم مونږ په اوو .. شپاړس سېلابیزه برابرې برابرې مصرعو داسې اړولی شو .. لکه

دا چې زه درته غږېرم ته د لاس ورغوي څله؟

ګیروې په نړۍ ګوتو او په نېغه ورته ګورې

لکه جوړه چې لیکې څه او یا کرښې وړانوي ته

هرڅه هرڅه خو بیا هم زه ، نه رسېرم تر مطلبه

ستا دَ زړه تر پټ طلبه که څه هم کلونه تېر شول
که څه هم عمرونه تېر شول خو، یو ته یې چې لا چپ یې
او بل زه یم، چې غږېږم لا غږېږم ... لا غږېږم

۳۲ -- وسوسه

ما یې زړه ته لاره اوکړه
هم یې سترگو کې مېښته شوم
خو، چې څنگ ته یې ورتلمه
لا به نور نور ورڅکېدمه
چې ناڅاپه مې وړپام شو،
نو خولې شولې راماتې
پښې مې ځای په ځای شوې شلې
په وجود کې مات رامات شوم
او له ډاره دَ مرګي زه
په هیڅ هم نه پوهېدمه
چې، په کومه اوتښتمه
شاته بند دَ خوني ور وو
دواړه اړخ مې دېوالونه
او همت مې کوې نه شو
دَ "یوپا" په لوري ځکه
چې یې خلې کې کوکېدلې
دَ غاښو په ځای سکروټي

او له پوزي يې اورونه

غورځول اژدها غوندي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ - 234)

دلته په دې نظم کې افضل شوق د شاعر سېلاني په توګه نه يواځې خپل ځان څرګندوي .. بلکه د تهائي لېنډ د پتيا بېچ نومې ځای په اړه يوه خپله داسې قيصه لوستونکو مخې ته ږدي چې .. هغوی ترېنه د تهائي کلتوري کمزورۍ يا د تهائيانو د وجودونو په سودا ماده پرستۍ تر حده غېر فطري روئيو ته ګوتې نيولې شي ؟ په تهائي کلچر کې د اژدها تصور يو مقدسه زېږی ګڼلې شي ؟ خو دغه اژدها ځمونږ په ذهنونو کې د يو داسې تباهي نڅېنه راپيدا کوي .. چې مونږ ورنه نفرت يا کرکه کوو ؟ او افضل شوق هم د دې پښتني يا مشرقي سوچ د مخې د "يوپا" سره په يوه بنده کوټه کې ځان تصوير کوي ؟ خو څومره چې د هغې تهائي پېغلې د طرف نه خواهشات رابرسېره کېږي .. هغسې شاعر ورنه وېرېږي او تښتي ؟ ولې چې د هغه په ذهن کې يو خطر ده .. او هغه خطر .. د دې هېواد سره تړلي لعنتي او وبايي امراض دي .. چې شوق صاحب د هغې پېغلې نه تښتېدل غواړي .

دا نظم يو تمثيلي شکل لري .. او هيڅ قسم پېچدګي نه لري او نه په کې د خبرو جوړښت تجريدیت لري ؟ لکن په دې ساده نظم کې افضل شوق د تهائي لېنډ بې لګامه آزادي ، د ښځو بې راه روي او د هغه هېواد د خلقو غلامانه ذهنيت او غېر فطري خواهشات ډېر په شعريت کې غندلي دي ؟ کوم چې لوستونکي ته د شعري خوند او ښايست علاوه هغه ته يو سبق هم ورکوي ؟ د شاعر په سېلاني مشاهدو کې دغه مشاهده .. څه هم که مقصديت لري خو کېدلی شي چې د نقادانو د قلمونو څوکې پرې اوغږېږي .. يا اوپسڅېږي ؟ ولې چې د نن په تنقيدي عدل کې د ګناه يا خطا تورى هم د خلې نه ايستل يا ليکل ګناه او خطا ګڼلې شي ؟ نو ځکه دا شاعر چې .. هيڅ يوه اخلاقي خطا يې په دې نظم کې نه ده کړي .. خو دا د ښځې نه تښتېدل هم شايد چې د ننگ او غېرت په حواله نننۍ پښتني جرم اوګڼلې شي ؟

په فني او تکنیکي لحاظ دغه ساده نظم ځان کې بلا ډېرې جديدي محاورې د لفظي تراکيبو او علامتي اشارو په معنوي غرض رانغاړلي شوي دي ؟ کومې چې د پښتو په فائدي تمامېږي ؟ لکه .. "زړه ته لاره کول" ، "سترگو کې مېښته کېدل" ، "ورځکېدل" ، "خولې راماتېدل" ، "پښې ځای په ځای اوچېدل" ، "په وجود کې ماتېدل راماتېدل" ، "شاته د خوني ور بندېدل" ، "دواړه اړخه دېوالونه درېدل" ، "په خلې کې د غاښونو په ځای سکروټې کوکېدل" او "له پوزي اورونه غورځول" -

په تهائي لېنډ کې ليکلی شوی دا پورتنی نظم چې په نولس مصرعو باندې مشتمل دی .. خو آزاد نظم نه دی ؟ ولې چې د دې نظم هره مصرعه په اتهه سېلابونو باندې اده لري او دا معری نظم دی ؟

۳۳ -- ونې نشته

زما هم زړه غواړي

چې لږ دمه شم

د یوې گڼې ونې یخ سیوري ته

خو ظلم دا.. چې

د دې ژوند په دښت کې

تر لرې لرې پورې

ونې نشته

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 237)

په لورالاي کې دا پورته ليکلی شوی نظم د افضل شوق په ځينو هغو نظمونو کې يو نظم دی چې په کې خبره په نثري انداز کې داسې شوي ده .. چې ښکاري خو معمولي خبره .. خو چې لږ لوستونکي ورته ځير شي نو دغه ساده نثري نظم .. د يو داسې مکمل نظم په توگه مخې ته راشي ... چې د شعري پابنديانو سره په کې فکري ژورتيا د يو نه منونکې کمال تر حده هنري ښائست راوپاندې کړي ؟ دلته د دې نظم د عنوان په شان شاعر د خپلي ستړيا يو داسې حال وئيلو ته په اشارو کې جوگه ښکاري .. چې هغه دئ دوي لمحې آرام ته هم نه پرېږدي ؟ او داسې محسوسېږي لکه هغه چې د تودو لمرونو لاندې د گرځېدلو او په ټکنو غرمو کې د اوسېدو توان توفيق نه لري ؟ او غواړي چې لږ دمه شي او بيا د نوي سره د لتون د مسلسل کړاونو سره مخامخ شي .

په دې نظم کې افضل شوق که يو طرف ته ځان د جنون تر حده په خپلي ميني کې مجنون څرگندوي .. او د پېري په شان ستړيا ته .. ستړيا نه وائي او هر وخت د خپل اشنا په لتون کې گرځي .. نو بل طرفته دغه پېري او مجنون خپل ځان انسان هم گڼي او غواړي چې .. د نوي سفر د جاري ساتلو د مخه لږه ستړيا په یخ سیوري کې د يو داسې گڼې اونې دلاندې وسا کړي. خو درخته هیجرت ته نه وي. د دې علامتي اشارې مطلب دا دی .. چې افضل شوق ژوند يو داسې سپېره صحرا گڼي .. او و خواهشاتو ته د داسې سراونو نوم ورکوي چې هغه انسان دهوکه کوي .. خو بيا

هم دغه انسان د دغو سراجنو خواهشاتو پسې پسې منډې ترنډې کوي او دا هيله هغه ته .. د ژوند کولو چل سره سره په کړکېچنو لارو باندې تلل هم ښايي .

نه يواځې دا پورتنۍ خبرې .. بلکه په داسې رنگه نظمونو کې هر لوستونکي ځان ځانته معنې او مطلبونه را کاري **❖** او دا د دې نظم عالمگيريت بللی شي **❖** کوم چې د افضل شوق په شاعرۍ کې ټولو نه لوئيه خوبي او خاصه ده **❖** چې هغه په ډېرو ساده خبرو کې فکري ژورتياگانې داسې په هنري شعري پېرائيو کې رانغاړي .. چې د مشر سليم راز دا رائي د ده په باب بالکل صحيح ثابته شي **❖** چې هغه په خپل مضمون کې .. په هم دغه کتاب " په لټون ستا د څېرې " کې په صفحه نمبر 17 باندې ليکي..

"زمونږ دې شاعر (افضل شوق) حقائق ليدلي او تسليم کړي هم دي خو لهجه او رويه يې بې حده شاعرانه ده **❖** احساس او شعور يې د فلسفي دی خو نظر او ژبه يې د شاعر ده "

د سليم راز صاحب دا رائي د افضل شوق په دې نظم " ونې نيشته " باندې پوره پوره ځکه اوځي ... چې دلته هم خبري په ساده لهجې کې شوي دي .. خو مفهوم يې فلسفې زېږوي **❖** او بل دا دليل .. چې افضل شوق په نثري رنگه نظمونو کې هم شعريت په ذهن کې لري **❖** د مثال په توګه .. اوس که مونږ د دې نظم په فني جوړښت نظر واچوو .. نو دا خبره به هم واضحه شي چې دا نظم .. نه خو آزاد دی او نه نثري .. بلکه يو پابند او معری نظم دی **❖** خو، چې که مونږ يې داسې په څلورو، يولس سېلابيزه مصرعو کې اوليکو .. لکه

زما هم زړه غواړي چې لږ دمه شم

د يوې گڼې ونې يخ سيوري ته

خو ظلم دا.. چې د دې ژوند په دښت کې

تر لرې لرې پورې ونې نشته

۳۴ -- هسپانۍ سترګې

سترګې يې څه وې؟

وې د زهرو پيالې

بانه لړم لړم ،
 ککو کې ماران..
 هم ځکه ما به زړه له سوخته کله
 چې د بنو غشي ور اوتاوول
 نو هرې پېغلې هسپانۍ به راته
 په موسکنۍ اشارو اووئيلو
 "مه گوره مونږ ته
 گنې ته به هم بيا
 د ښکلاگانو د ځمار په اثر
 د پکاسو په پلونو اوکړې مزل"

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 245)

دا پورته رقم شوی نظم چې افضل شوق په کال 1996 کې د سپېن په ښار بارسلونا کې ليکلی دی .. هم علامتي نظم دی ؟ او تر هغو پورې څوک نشي پرې پوهېدلی .. چې د سپېن خلکو د خدوخال ، رنگ او روئيو يا د دې هېواد د ښار ياد شوي بارسلونا په باب ښه پته نه وي ورته ؟ او پکاسو چې د يو بېخي ستر او مصوری د عالمي تاريخ يو مشهوره فنکار په توگه پېژندلی شي .. د بېک گراوند په اړه هم لوستونکي ته لږ ډېر معلومات لرل په کار دي ؟ ولې چې په دې نظم کې هم خبري خو ډېري ساده دي ؟ لکن معامله هغسې د علامتي اشارو او فلسفيانه تهيم ده .. چې يو لوستلی قاري ترېنه ډېر خوند اغيستلی شي .

په دې نظم کې افضل شوق يو ځل بيا د آرټ رشتې له جمالياتو سره تړلو ته جوگه ښکاري ؟ هغه دا يقين لري چې شاعر هم د يو مصور په رنگه څيزونو ته رنگونه او بڼې ورکولی شي ؟ لکه پکاسو چې د سپېن په تاريخ کې ځانته يو نوم د دې مصوری په اړه پيدا کړو .. نو وجه يې د دې ځای د ښکلو خلقو او قدرتي حسن د اظهار وه ؟ چې افضل شوق يې په دې نظم کې نه يواځې ستايننه کوي بلکه ځان د پکاسو په لاره روان شوی لاروی هم په ناوئيلو اشارو کې گڼي ؟ او په دې خبرې کې هم شک نېشته .. چې د افضل شوق په شاعرۍ کې د هغه دغه سفرونه او مزلونه لوی

رول ادا کوي او هغه د پښتو شاعرانو او قلمکارانو نه په اُسلوب کې بېلوي هم ؟ هم ځکه خو مونږ دې لېوني شاعر او سفرنامه نگار ته يو داسې مصور هم وئيلي شو .. چې هغه تش عکسونه کاري راکاري نه بلکه هغه تصويرونو ته ژبي هم ورکوي ؟ او غروي يې هم ؟ خو الميه دا ده چې د لفظونو د دې پښتون مصور په شاهکارونو او د هغو ښاهکارونو په خبرو.. لا خو زياتره پښتانه نه پوهېږي ؟ هم ځکه خو د دې شاهکارونو شاته ولاړ مصور او تخليق کار هم لا خو سوالیه نشان پاتې دی ؟

دا نظم چې په دولس وړو او اوږدو مصرعو کې تړلی شوی آزاد نظم ښکاري .. دراصل آزاد نه بلکه د نهو داسې برابرې مصرعو نظم دی چې هره مصرعه يې یولس سېلابونه لري ؟ راشئ چې او يې لولو ؟

سترگې يې څه وې؟ وې د زهروپيالې

بانه لړم لړم ، ککو کې ماران.....

هم ځکه ما به زړه له سوخته کله

چې د ښو غشي ور اوتاوول

نو هرې پېغلې هسپانۍ به راته

په موسکنۍ اشارو اووئيلو

"مه گوره مونږ ته گنې ته به هم بيا

د ښکلاگانو د ځمار په اثر

د پکاسو په پلونو اوکړې مزل"

۳۵ -- يو مي يار .. خو سل يې ښې

څوک چې

هرڅه هرڅه ليدل غواړي

په سترگو باندې،

هغوئ به څه پېژني؟

زما هغه جانان

چې زه يې ،

له زهه نيوي بېلو نومونو پرته هم

لا زړه کې ،

ساتمه هيله د وصال

خو، د سلمې بڼې

(په لتون ستا د څېرې .. مخ - 254)

افضل شوق د خپلې مستې، شوخې شاعرۍ په حواله د سلو يار مشهور دی .. او زيات تر نقادان ورته هرجائي ، حسن پرست او گوره چې لا نور څه څه القابات ورکوي خو د هغه په شاعرۍ کې دا ورستی نظم د هغه ټولو راپورته شوو سوالونو داسې په هنر او دليل جواب ورکوي چې مخکې د هيچا په ذهن کې د هغه په حقله هيڅ قسم شک او غلط فهمي نه شي پاتې کېدی ؟ هغه وائي .. چې د الله تعالی زهه نيوي (99) شکلونه په کائنات کې ليدل دي بلکه حمد و ثناء هم وائي ؟ خو سلمه بڼه د هغه وصال شايد چې دئ د سلو حقيقي يار څرگند کړي ؟ هو خدائي دي اوکړي چې هم دغسې اوشي ؟ ولې چې ما د هغه د ټولي شاعرۍ د مطالعې وروستو خپل هر سوال د افضل شوق په دې نظم کې تر جوابه داسې اورسولو چې زه اوس په ډاډ وئيلاً شم چې هغه اصلاً يو صوفي .. خو په جديد انداز يو ملنگ ، خوش لباس شخص او شاعر دی ؟ يعنې هغه هم يو حسن خوشبونکا شاعر دی .. خو دا شاعر د باطن په سترگو حسن ته گوري ؟ لاکن چونکه مونږ په هر ښکاره کېدونکي څيز باندي يقين لرو ؟ نو ځکه د هغه لفظي تراکيبو، علامتي مروجو اشارو او مستعمل تلميحانو او تلازمو ته هم هاغسې معنې ورکوو چې کومې رواج لري ؟ خو دغه شاعر افضل شوق د رواياتو ياغي شاعر دی ؟ نو په کار دي چې مونږ د ده شاعرۍ ته په نوو نوو زاويو اوگورو .. هاغه زاويې څه کېدلی شي؟ دا به د هر وخت نقادان د ده په شاعرۍ کې لټوي .

په کائنات کې د الله تعالی د زهه نيوي څېرو ليدلو ورسته د سلمې څېرې د ليدلو خبره که څه هم لږ ابهام پيدا کوي خو زه د يو نقد په حېث دا خبره قياس کولی شم چې افضل شوق .. چې تر اوسه لا ده (شاعر) هغه آئيډيله څېره نه ده لټولي چې په لتون کې يې د پېري غوندې گرځي .. شايد چې د الله پاک هغه نابېکاره بڼه وي چې ديدار

به يې په آخرت کې په جنت کې جنتيان کوي ؟ يعنې د خداى اصل څېره ، چې له نهه نيوي څېرو نه به د هغه څېرې سلو ته رسوي ؟ په دې نظم کې د افضل شوق داسې صوفيانه فلسفه لوستونکي ته په ذهن کې بلا سوالونه زېږولى شي .. خو زما يقين دى چې هر سوال به يې هم د لوى خداى پاک په عظمت تمامېږي ؟

دا نظم چې په لسو وړو او لويو مصرعو کې تقسيم ښکاري خو له اصله په څلورو ، پنځلس سېلابيزو اوږدو او برابر داسې مصرعو باندې مشتمل دى .. لکه

څوک چې هرڅه هرڅه ليدل غواړي په سترگو باندې،

هغوئ به څه پېژني؟ زما هغه جانان چې زه يې ،

له نه نيوي بېلو نومونو پرته هم لا زړه کې ،

ساتمه هيله د وصال خو ، د سلمې بڼې

نور به د دې کتاب د څېښتن په حقله څه وايم .. هغه خو اوس هم د خپل دې نظم "خيالي بڼه" په شان مسلسل سفرونو کې داسې وړک يادېږي .. لکه هغه (شوق) چې ځان تکميلول غواړي .. او دا تکميل کېدى شي چې هغه کله هم په خپل ژوند کې او نه کړى شي ؟ ولې چې ژوند خو هم د افضل شوق په قول يوه داسې صحرا ده .. چې دئ په کې د يو بل طرف نه چورلکونه خوري ؟ هم ځکه خو دا د نا ليدلي ليلا پښتون مجنون وائي .. چې

ستا د لټون

په مست جنون کې اشنا!

د مسلسل سفر له جوړه زه هم

لکه پېرى

اوس په نامه يادېږم

او بڼه زما هم

څه خيالي غوندې شوه

(په لټون ستا د څېرې ... "خيالي بڼه" .. مخ ؟ 110)

حسینه گل

نومبر .. اکتوبر کال 2003

مزل په واوړو باندې

شوق --- د سفرونو په آئینه کې

(مزل په واوړو باندې _ د لمر د کلي په لور)

دا دواړه کتابونه ... چې په دولسو دولسو بابونو مشتمل دي ؟ او د څوارلسو یورپي ملکونو بشمول د دوی .. د سېل ذکر په کې په یو نوي انداز کې په یو ډېر خوندور ماحول کې شوی دی ؟ او ما چې کله دغه دواړو کتابونه او لوستل نو د هغه د دې دواړو کتابونو د هر یو باب تفصیلي تنقیدي جائزه نه لیکل به یقیناً چې زما یوه خپله ادبي بد دیانتی وه .. او بل به د افضل شوق د دې کوشش او زیار نه هم سترگې اړول وو ؟ کومه چې یوه بله ادبي بې انصافي گڼم ؟ او زما دا یقین دی چې دغه دواړه کتابونه چې څوک په دغه رنگ تنقیدي نظر ولولي .. نو هغوی به څه نا څه لیک ته خامخا پاروي ؟ د افضل شوق هاغه خپل کړی روایت په دې کتابونو کې هم په نظر راځي ؟ د هغه دا کوشش وي چې هر ځل خپل ځان د فن مینه والو ته په یوه نوي بڼه کې ښکاره کړي ؟ په دې دواړو کتابونو کې د هغه د لیک انداز ماته دا احساس راکړو .. لکه زه چې په پښتو کې انگرېزي لولم ؟ او یقیناً چې دا هغه یو بل نوی روایت خپل کړی دی .. یو مغربي روایت په پښتني رنگ او شکل کې !! ..

د ښاغلي افضل شوق نه دغسې توقعات لرل خو زموږ کار دی ؟ خو دلته د بده مرغه ځیني خطرې او خدشات هم ماته اشاره کوي او هغه دا چې یو وار بیا هاغه قدامت پسنده طبقې چې خپل ځان او وجود په قومونو ، ژبو ، قبیلو، علاکو، توپکو، تمانچو کې گېر گڼي .. هغوی به د افضل شوق دغه نوي اېروچ ته یو ځل بیا په کوم نظر گوري .. او یا آیا هاغه نظر به د دې کتابونو نه د څه اغیستو هنر لري هم او که نه ؟؟

دلته زه دا وضاحت كوم .. چې دا دواړه كتابونه "مزل په واورو باندې" او "د لمر د كلي په لور" په يوه اوږد سفر باندې مشتمل دي ؟ نو راشئ چې ورمبې د سفرنامې "مزل په واور باندې" هر يوه باب جائزه واخلو ؟ په دې دواړو كتابونو كې افضل شوق د سفرې حالونو او نورو معلوماتو وړاندې كولو سره سره دوې عمراني مطالعې هم د انگلش د ژبې او يورپي ژوند په اړه تفصيلاً وړاندې كړي دي ؟ او دې نه علاوه يې د هر ځاى په حواله په كې تصويرونه هم د عكسي يون تر عنوان لاندې چاپ كړي دي .. چې لوستونكي د هر هېواد او د هغه ځاى د څيزونو او خلگو په اړه ترېنه په ذهن كې يو عكسي نقشه هم جوړولى شي .

وړمبۍ برخه ----

مزل په واوړو باندې

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۴ کې چاپ شوی دی)

د يورپ د سفرونو دپاره داسې عنوان کتاب ته ټاکل .. که يو طرف ته يقيناً دا څرگندوي چې هلته ډېره زياته يخني ده ، خو بلخوا د لوستونکي په ذهن کې هم دا خبره د سوال په شکل کې راپورته کېږي ؟ چې چرته دې پورتنی عنوان نه افضل شوق دا معنې خو نه اخلي .. چې په دې براعظم کې د ژوند کولو طرز .. انساني روڼيې او خوښونه هم څه دغه شانته دي ؟؟ د دې سوال د ځواب لټولو په نيت راشئ چې د پښتون سېلاني سره د هغه د سفرې پړاوو په لور په گډه سفر اوکړو او د دې کتاب دغه دولس واړه بابونه په تنقيدي نظر اولولو ؟

۱- د بادار د کور په لوري

په دې باب کې افضل شوق چې د خپل ليک آغاز " چرته غلط جهاز ته خو نه راوختم؟ په ځواب کې د دوزخي حورو طوفاني دورې په رڼا کې دا خبرې په ډېر خوند قلم بند کوي..

"مذهبونه ، رواجونه او انساني قدرونه که څه هم د يو ځناور وزمه انسان څخه ټولنيز انسان جوړوي .. خو له اصله دا انسان تر اوسه پورې لا تش په شعوري توگه له ځناورانو څخه بېل شوی دی — گوا د حاجتونو په وار که ځناور نه هم دی .. خو ځناور وزمه حتمای دی"

(مزل په واوړو باندې .. مخ ۱۶)

دلته که ښاغلی شوق د عربو د جهاز د دننه ماحول يوه نظاره په ډېر خوندور او شاعرانه انداز کې غندي ، نو بلخوا يو بل سوال هم د خپل ذات او هېواد په باب راپورته کوي .. لکه

- "ته څوک يې ؟ او له کومه راغلی يې؟

- شوق زما نوم دی او زه پاکستانی يم

دَ تور سري انگرېزي د پوښتنې په ځواب کې چې ما څنگه دومره اووئيلو، نو هغه اودرېده او سرتري پاڼه راکتلو ورستو يې اووئيلو..

-ته پاکستانی يې ... ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ 33) ❖

په دې مکالمې کې شوق که څه هم خبره واضحه کړې نه ده .. خو د قاري په ذهن کې دا خامخا راځي چې .. زمونږ قومي شناخت او وجود دواړه د بهر د نړيا د پاره د خوف ، وېرې .. يو علامه گرځېدلي ده ❖ يعنې په " سواليه پاکستان " باندې شوق صاحب هم چې څنگه بيا د هغې بوډهي فېرنگۍ مخې ته کچه کېږي .. دې نه هغه د خپل هېواد په حواله ځان که ورکوتی محسوس کړی نه هم دی .. خو هغه چېرې شوی او ځان کې ننه ننه مات شوی رامات شوی ضرور دی ❖

پورتنیو دواړو پوښتنو په ځواب کې که افضل شوق يوې خواته د يورپ په حقله ادراکي نظر خپل کړو .. نو بلخوا يې په " هائيډ پارک " لندن کې هم څه چې وئيلي دي ❖ که څه هم هغه يې ښکاره کړي نه دي .. خو داسې ښکاري لکه هغه چې خپل زړه ښه سپک کړی دی .. ځکه خو په اشاره کې خپله وائي..

"حقه خبره ده چې د دې موقعې څخه فائده اخيستلو کې ما هم خپل ځان د غازيانو په قطار کې درولو په نيت د اخلاقياتو په دائره کې د انسانانو تر مينځه د وحشي روڼيو په ضد څه خو اووئيل ❖ لکن هيچا هم واورېدلو ځکه نه ... چې زه له ځان ځان سره بونېدم"

(مزل په واورو باندې .. مخ 36) ❖

بد رد وئيل هم د اخلاقياتو په دائره کې د يو اعلى ظرف نشاندهي کوي .. او په دې خبره کې شک نېشته چې دلته ده خپل ځان اعلى ظرفه څرگند کړی دی ❖

په دې باب کې له کراچۍ نه تر دوبي او بيا لندن پورې د سفر حالونو سره سره د لندن په اړه ډېر معلومات ، انکشافات ، او سفري مشاهدې لوستونکي د ځان سره ملگري مخ مخ ته په وړلو مجبوره کوي ❖ کومه خبره چې په

دې باب کې غورطلبه ده .. هغه د افضل شوق هغه رائيې ده ، چې ده د فېرنګيانو په اړه رقم کړي ده .. تاسو يې هم لوستلی شئ؟

"که څه هم تر اوسه مونږ دا خلق خپل باداران گڼو او ډېر په درنه سترگه ورته گورو ؟ خو حقه خبره دا چې دوی له مونږ څخه کرکه کوي او داکرکه د هغوی په خمير کې ده ؟ او د دې خلقو په حقله هوشياران هم وائي .. چې روايت پسندي او کينه د انگلسيانو خاصه بلل کېږي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 34)

۲- چرته چې د لمر لا يخ کېږي

په دې باب کې هم .. لکه څنگه د عنوان نه څرگنده ده ... افضل شوق د بيلجيم هېواد او د دې هېواد ستر ښار برسlez په حقله دغه رنگ رائيې لري ؟ او په خپلې سفرنامې کې ليکي چې...

"هو.. منم چې د شرافت په مقابل کې بدمعاشي په کې د نه برابر ده خو بدمستياني په کې ليدل کېدلی شي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 56)

دلته هم ښاغلی شوق په ډېرو اشارو کې د دې ښار د استوګنو او د ښاريې د ژوند او روڼيو په حقله خپل نظر په ډېر ښکلي انداز کې څرګندوي ؟ خو بلې خواته د بل په ژوبه (گائيد) داسې هم د دې هېواد په اړه ليکي ..

"وئيل کېږي چې يو ځل د اولمپک د لوبو څخه راغلی سوئمنګ ټيم و لوبوغاړو ته باچا انعام په دې خبره ورکړو چې هغوی په اوبو کې ډوب نه شول"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 59)

دلته د بلجميانو د ناراستۍ ، سستۍ او ناخوښۍ خواته هم افضل شوق په ډېر مزاحيه انداز اشاره کوي ؟ د دې باوجود په دې مزاح کې هم د هغه يو مقصد دی چې هغه د بلجيم خلق د نړيا ته څرګند کړي ؟ او هم دغه رنگ د يو ځای د خلقو ښه او بد خويونه او روڼيې په خپل انداز کې په معلوماتي رنگ کې بل ته رسول د سفرنامې د ليک مقصد هم دی ؟

په دې باب کې د معلوماتو سره سره ځيني داسې اشارې هم مخې ته راځي ، چې د قاري په ذهن کې د بلجيم په حقله راپورته شوي سوالونه ځواب ته رسولی شي ؟ لکه په دې لاندېنۍ مکالمې کې چې هغه په اشارتي انداز واضحه کړي دي ؟

"او بيا د څه خاموشۍ ورسته واي..

-تاسو خبر ياست ، چې په اروپا کې د برطانيې په چپه چې ترېفک يې په کين لاس چلېږي .. نور هېوادونه خپل ښی لاس په کاروي او ولې؟

هغې به لا نور څه هم وئيلو، چې يو غږ راغلو..

-هو هو.. په دې چې د انگليسانو زور په نورو پاته نه شو

ځواب څه وو، چې په بس کې د خندا او غږېژني سره سم هر يوه شاته کتلو ؟ ولې چې دا بل هيڅوک نه .. هغه فلپاڼي ځوان رونالډ وو ؟

-هو، کېدلی شي، لکن د دې هېواد خلگ خو يې لا اوس هم مني لکن"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 59)

دلته خبره په " لکن" باندې سر ته رسول داسې څرگندوي لکه بلجيم چې د گاونډي فرانس په مقابل کې انگلېنډ ته زيات اهميت ورکوي ؟ وجه يې څه ده ؟ د دې په اړه په دې باب کې بلا خبري موجودي دي .. چې د لوستلو ورستو مخې ته راتلی شي ؟

۳- تودو ماښامونو سوږ ښار

په دې باب کې سېلاني افضل شوق د هالېنډ د سېل سره سره د دې ملک د غټ ښار ايمسټرډم ښار خاصکر دښې او د ورځې ژوند ته د سړو او تودو رواجي خصلتونو په لور اشارې کړي دي ؟ نو بل خواته يې د هغوئ د خوښونو، عادتونو او قانوني " ناروا" رواجونو ته گوته هم په ښه انداز نيولي ده ؟ په دې باب کې شوق چې هر څو د پرون د ولنډېزيانو په حقله يو احترام لري ... خو د نن د ولنډېزيانو په حواله هم داسې په بې سانتگۍ ليکي..

"لنډه دا چې کله هغې داخبري کولې نو په دې ښار باندې مي د اروپا د تهائي لېنډ پيدا شوی شک وار په وار ځکه يقيني کېدلو.. چې امريکې غوندې يو انتهائي مادرني ټولنې کس چې يې لا هم په آزادۍ باندې د حېرانۍ اظهار کوي .. نو هغه به څومره آزادي وي؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 80)

منم چې افضل شوق په دې باب کې ډېرې آزادې خبرې کړي دي .. خو په دې پورتنۍ پېرائيه کې د تهائي لېنډ سره مثال ورکول د هالېنډ غندنه ده ؟ نه يواځې دا خبرې .. بلکه په هم دغه ښار کې چې د يو هوټل په کمره کې درسته شپه خوب نه کولو په کيفيت چې په خپل بيان کې کوم ډرامائي انداز ده خپل کړی دی ؟ هغه د ستائينې وړ دی ؟ او په کار هم ده چې دغسې کيفيتونه په دغسې خوندور انداز کې قاري ته رسول .. دا د سفرنامې د لوست خوند پيدا کوي ؟ افضل شوق د هالېنډ د خلقو د روڼيو په باب يو بل ځای ليکي چې ..

- "وئيل کېږي ، چې د هالېنډ خلق (ولندېزيان) نه يواځې په خپل ژوند او حېثيت غره دي ؟ بلکه هغوی دا هم وائي ، چې گوندې ..

"خداى مونږ ته ځمکه راکړه او مونږ ورباندې هالېنډ جوړ کړو او بل د دې خلقو په مخونو هر کله د غصې آثار برېښي ؟ ولې چې دا خلق په " زه " او " زه " کولو کې لوئى نوم لري "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 70)

دې نه علاوه افضل شوق په دې سفر کې د ولندېزيانو خبرې او په خبرو باندې د راغونډې شوي گونځي که له پښتنو سره تړي ، خو پښتانه نه ورته وائي ؟ نو بلخوا ته د هغوی د ژبې صوتي اثر هم پښتو ته نږدې نږدې گڼي .. خو پښتو ځکه نه ورته وائي .. چې هغه د ولندېزيانو ځيني رواجي عادتونه غېر انساني گڼي ؟ لکه په دې هېواد کې د ځناوري تندي ماتولو ته په قانوني توگه د سوشل ورک نوم يا حېثيت ورکول او نشې په قانوني توگه جائز گڼل .. د دې خلقو هغه ځانگړى غرور دی چې ورته په اخلاقياتو کې بې حيائي وئيلی شي ؟ او داسې هر څه .. که هغه ښه دي ، نو په ښو ټکو په دې سفرنامې کې رقم شوي دي او که بد دي .. نو بدو ته بد هم په ډېره اخلاقي پېرائيه کې وئيلی شوي دي ؟ او دا د افضل شوق په ادبي ليکنو کې حقيقت پسندانه دليل گڼلی شي ؟

۴ - د هټلر د پلونو خاورې مې رانجه کړو

په دې باب کې د عنوان نه برېښي چې افضل شوق د هټلر شخصيت ، د هغه بهادري ته څومره د احترام په نظر گوري .. او جرمني ته تگ د ځان د پاره يو اعزاز گڼي ؟ او دلته دا گوري چې د هټلر آثار ، آيا د هغه په اولاد کې چرته په نظر راځي او که نه ؟ په دې حقله دئى په دې باب کې په واضحه ټکو کي ليکي ؟

"په تاريخ کې په درنو ټکو لمانځل شوي جرمنيانو ته که څه هم په نړۍ کې اوس هم په ډېره درنه سترگه کتل کېږي
 ❖ خو ما يې په نرانو او ښځو کې داسې هيڅ يوه خبره نه اوليده چې له خپل تاريخي عظمت سره يې سمون خورلو
 ❖ ولې چې دا خلق هم لکه پښتانه اوس پيسه هر څه گڼي او ورته گډېږي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 109)

په دې باب کې افضل شوق په خپل نظر پښتون او جرمن مارشل قومونه گڼي .. خو له دواړو مايوسه هم دی ❖ چې
 دواړه د خپل قوم لوی عظمت دومره مقدم نه گڼي څومره چې پيسه گڼي ❖

دلته د جرمني په سېل کې د افضل شوق رومانوي طبيعت ښودنه څه زياته شوي ده ❖ خو بيا يې هم خپل شوخ
 انداز او د لټون هڅه دلاسه نه ده ورکړي ❖ لکه په دې لاندېنۍ مکالمه کې چې هغه ليکي..

- "دا شوق چې هر شي ته ډېر په غور گوري نو

- هو.. داسې محسوسېږي لکه هغه شی چې په زړه کې نقش کول غواړي

داني چې څنگه د کائيکو خبره پوره کړه نو ونېسا هم په پسخوندي موسکا کې وائي

- هغه ځکه چې رائيتر دی او شاعر هم...

په "شاعر" باندې زور ورکولو ورسته ما وار داسې لاس ته کړو..

- هر هغه شئی چې ماته اپيل کوي ، زه يې انجوائی کولو سره سره ستايل هم غواړم"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 112)

يقيني خبره ده چې دلته هم افضل شوق د خپلې شاعرانه فطري مجبورۍ د وجې خپل شاعرانه ذوق څرگند کړی
 دی .. بلکه د خپل لټون انتها ښکاره کولو علاوه هم مونږ ته دا راڅرگندوي چې هغه هر څيز ته په څومره غور او
 فکر گوري ❖ او د شوق ، په جرمني کې دغه رنگه رومانويت کېدلی شي چې د هغه قصور نه .. بلکه د جرمني د
 شاعرانه ماحول اثر وي ❖ لکه په دې سېل کې چې ورته گائيد ميرنا داسې وائي..

"جرمنيان هم د کتاب د مطالعې دغوني شوق لري لکه انگلسيان ❖ لکن شوقه ! ته خبر يې چې جرمني ته د
 شاعرانو او ليکوالانو هېواد هم وئيل کېږي ❖ او دلته دې خلقو ته ډېر په درنه سترگه کتل کېږي ❖ چې د
 جرمنيانو له قوله .. شاعران او ليکوالان ذهنونو ته تر ټولو ښه تفريح ورسپاري او له دې خلقو څخه تحريکونه زېږونه
 کوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 106)

۵ - د خوب په رښتونو ناؤ کې

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق د سوئټزرلېنډ سېل په خپل خوندور انداز کې لیکلی دی ؟ زیات معلومات یې د " گائیډ " په خله وړاندې کړي دي ؟ خو خپل نظر او فکر یې هم لوستونکو ته د یو زیرک لیکوال .. او تکره سېلاني په رنگ کې ښکاره کړی دی ؟ په دې باب کې هغه خپل فکري کوشش ته د سوئټزرلېنډ په اړه داسې ضروري ټکي راغونډوي لکه ..

" که څه هم زمونږ د هېواد په برخه د خلاسو شیطانونو په شمېر دلته کم شیطانونه خوشي کړل شوي دي .. خو شيطان هر ځای شيطان وي ؟ هو .. د هرڅه پرته هم د کرکې وړ گڼل کېږي ؟ او بل دا چې د خدای په دې دنیا کې که څه هم هغه د ځمکې په سره جوړ سوئټزرلېنډ دی .. ښه او بد خلق لري "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 123)

په دې باب کې ښاغلی افضل شوق د سوئټزرلېنډ د خورو ورو ښائستونو نه متاثره خو ښکاري .. خو د خلقو د روڼو ، خوښو او ښو او بدو نه خوابدې هم لیدې شي . په دې باب کې د یوې امریکنې پېغلې ونیسا سره د هغه رومانوي تعلق داسې په هنر ، ډرامايي او افسانوي انداز کې ذکر شوی دی .. چې ښکاره خبره په کې یوه هم په نظر نه راځي . او دغه د هېرانتیا او سسپنس نه ډک تعلق ، د یو ښکلي هېرانتیا هاغه لیوني کېفیات ټول د لوستونکو ملگري کوي چې ښاغلي شوق یې منظرکشي کړي ده . په دې لنډ غونډې سېل کې د لیکوال فکري مشاهده او جذباتي زیرکتیا ډېره د قدر وړ ده . د جرمني ، آسټریا ، اټلي او فرانس تر مینځه موجود هېواد سوئټزرلېنډ د اولس په حقله یو ځای لیکي ..

" جرمن سوئس په طبیعت کې اضطراب لري .. آسټرین سوئس ټوکیال طبیعت ته او موسیقي خوښوي ؟ دغه رنگه فرنچ سوئس نخرې بازه او فېشنیان دي ؟ لاکن اطالوي سوئس څه غوندې زیات مذهب پرسته او قدامت پسنده یادېږي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 140)

دلته د لیکوال مقصد دا دی ، چې سوئتزرلېنډ په دې پورته ذکر شوو څلورو واړو ملکونو په میانځ کې د یو " سېنډویچ" حېثیت لري ؟ او د دغه څلورو واړو ملکونو نه متاثره دی ؟ خپل سوئس کلاسیکي بڼې نه لري ؟ او زما په خیال دغه تجزیه افضل شوق د یو کامیاب سفرنامه نگار په صف کې دروي ؟ چې د دې خلقو په حقله دومره ډېر معلومات به هم لري ، او د معلوماتو د بیانولو .. یو خپل هېرانوونکی انداز هم ؟

٦ - د ژوند په خوندونو کې تمام هېواد

په دې باب کې د آسټریا د غریزي سیمې ، د درو ، واورینو غرونو او د نورو ځنگلي او قدرتي ښکلا گانوچې کوم ذکر شوی دی .. نو هغه په خپل ځای یو خاص اهمیت لري ؟ چونکه ښاغلی لیکوال هم د یوې ښائسته غگریزې علاقې سره تعلق لري ؟ نو په دغه باب کې د قدرتي مناظرو نه هاغه خوند اغیستل او قاري ته هو بهو هاغه تصویر مخې ته کول .. د افضل شوق د هنر یوه لاره ده !! دې مکالمې نه تاسو د سېلاني لیکوال په حقله قاري د هغه د خوشحالی او مستی نه اندازه کولی شي .

- "دا شوق او روني چې سره یو ځای شي نو هلته غم نه .. خنداگانې وي

- او مستیانې هم...

د میرنا خبره پرېکولو ورسته زړې لوري په خپل تېره غږ کې چې داسې اووئیلو ، نو میرنا وائي..

- هو، دا شوق خو چې د ورځې وخت د خبرو نه لري .. د شپې اودېرې لا نه ...

- څنگه به اودېرې ؟؟ خوب ته چې یې خلق نه پرېردي

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 160)

په دې باب کې د لیکوال د سفر د کار .. د هغې د لوازماتو، د خپلو مشاهداتي او مطالعاتي مصروفیاتو د لاسه دومره ناوزگار لیدې شي ... که ټوله ورځ په دغه هر څه تېروي ؟ نو د شپې د خوب دپاره هم وخت نه لري ؟ دې مطلب دا مخې ته راځي .. چې افضل شوق د اروپا په سېل کې د ستړیا نه خوند اغیستلو سره سره وخت ضائع کړی نه دی ؟ او دلته که مونږ بیا بیا د افضل شوق د سفرې شواخون ، محنت او پرله پسې د زیار خبره کوو .. نو پورتنۍ پېره یا مکالمه هم مونږ د هغه دغه مصروفیات په گوته کوي ؟ افضل شوق هر څو که د دنیا په هر گوټ کې د هاغه ځایونو په ښکلاگانو کې ورک شي ؟ خو د خپل هېواد او سیمې نه پرېکړی کله هم نه دی ؟ هغه هر

ځای یا موقعې ته خپل قوم ځان سره گنډلی وړي او ورته هغه موقعه احساسولو کوشش هم کوي ؟ کوم چې هغه د خپل قوم یا هېواد سفیر څرگندوي ؟ لکه په دې لاندېنۍ پېره کې چې لیکي ؟

"داسې واوره که ځمونږ په هېواد کې وربډلی نو دا تگ راتگ به نه وی .. بلکه په درست ژمې کې به خلق دننه په کورونو کې ناست وی"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 165)

نه یوازې دا .. بلکه افضل شوق د آسټریا په واورینو درو او غرونو کې په مختلفو موقعو د خوند اغیستلو خبرې ډېرې په خوند کوي او دا هغه وړمبې ملک دی چې هره نظاره یې د افضل شوق زړه او روح تخنولی دی ؟ دې نه ښکاري چې هغه واوره زیاته خوشبوي ؟ هم ځکه خو د واورین موسم د شاعرانه اثر د مخې هغه لږ شانتې د امریکني پېغلې ونیسا په حواله د تخیلاتي رومانویت داسې په مزه مزه ښکار شوی هم دی لکه..

"او وه هم دغسې خبره .. گوا هغې زما په لور کتلو او سترگې چې مې څنگه ورسره څلور شوې ؟ نو داسې یې په برگو سترگې په ما کې رابڅخې کړې .. لکه هغه چې راته وائي..

-شوقه! ته واقعي چې په خپل ضد کې پښتون اووتې ؟ گنې د لوی بادار د لور په حبث خو ما غوښتلو چې ځان ته دي مرئیی کړم

او بیا یې په نړۍ موسکا کې له سترگو وپښته داسې شاته اوځنډلو .. لکه هغې چې زما د سترگو په وړاندې نه .. بلکه د دې شاعرانه موسم له سوبه ماته خوړلي وي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 165)

۷- د موزارټ په موسیقي کې مسروره گلدرې

په دې باب کې د وخت د یو عظیم موسیقار په باب نه یواځې ښې درنې خبرې شته بلکه دا سیمه یې د هغه د موسیقي په سرونو کې مسروره ښکاره کړي ده. دې سره سره افضل شوق د "موزارټ په موسیقي کې" د عنوان لاندې نظم کې ځکه لیکلو چې خپل ځان موزارټ اوگني اود آسټریا د درو، ویانا ښار.. او خاصکر د سېلز برگ خواو شا ته ښکلې نظارې او خواړه واره ښائستونه د هغه په رنگه محسوس کړي او خوندونه ترېنه واخلي. هم په دې باب کې افضل شوق داسې څرگند کړي دي لکه چې آسټرین په گلونو، رنگونو او په موسیقي ټوک مټین خلق دي. یو بل ځای شوق د آسټرینو په باب لیکي .

"که څه هم دلته د ښځو جامې څه گڼي دي .. خو شوخياني هم څه کمي نه لري .. چې موقعه په لاس ورشي ، نو دلاسه يې نه ورکوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ 191)

په آستريا کې چې چرته هم افضل شوق تللی دی .. د هاغه ځای او خلقو يې يو رځي مطالعه نه ده کړې .. بلکه غېر جانبدار انداز کې يې په دواړو اړخونو ليکل کړي دي ؟ او د دې نه مونږ افضل شوق يو آفاقي او تعميري سوچ لرونکی داسې ليکوال گڼلی شو چې د سوچ دائرې يې محدوديت نه لري ؟ او نه د يوې خاصې نظريې پابند ليدی شي ؟ هغه په خپل تحرير کې آفاقي فکر ته زيات پاملرنه کوي ؟ دلته په يورپ کې د انگلسي ژبي په حقله د مايوسۍ نه علاوه افضل شوق د ملگرو تر ميانځ د ژبې د اهميت او ضرورت مکالمه (صفحه نمبر 193) چې ډېره خوندوره ښکاري .. سرته رسولو ورستوخپله خواره ژبه پښتو داسې احساسوي او ليکي چې ..

..."لاکن خپله ژبه خپله وي .. که هر څو هغه وړه وي يا غېر علمي او سائنسي"

"منم .. چې خبره يې صحيح کوله ، خو ما د خپلي پښتو سره د جنون تر حده مينې له سوبه په خپلې پورتنۍ خبرې باندې جذباتي ټينگار څه اوکړو .. چې ملگرو د وړو ژبو په باب زما دا رايې په خپل خپل نقطه نظر ډېره او غندله ؟ او بيا مخته که ما هر څو دلائل ورته قطارولو ، خو د مشر بادار لورکۍ د تېل شوي رايې په حق کې ملگرو ماته گرسره غوړ نه نيولو"

(مزل په واورو باندې .. مخ 194)

په دې باب کې د ليکوال د خپلې مورنۍ ژبې سره د مينې او محبت کوم جذباتي تړون .. چې د هغه يوه فطري خاصه ده .. هغه هم د سفرنامې په دې پړاو کې د قاري نه پټ نه دی ؟ افضل شوق د ويانا د سېل کولو په وخت د آستريينو په باب داسې خبرې هم رقم کوي ..

"که څه هم د جنت هيلي لري ، خو دغه آستريين دا ژوند هم ښه په خوند تېروي ؟ گوا ميوزيک يې کمزوري او ډانس د خوښي شيان دي ؟ او بل دا خلق د هوټلانو شوق هم لري ؟ دلته دې وخت 15500 سټېنډرډ کېفې په دې ښار کې موجودي دي "

(مزل په واورو باندې .. مخ 190)

۸- شپه --- چې سهار کېدله نه

په ويانا ښار کې د ملګرو سره د شپې د ژوند په رڼاګانو کې وړک سېلاني افضل شوق چې څه هم رقم کړي دي ❖ هغه په ادبي پېرائيه کې سرته رسولي شوي دي ❖ د مثال په توګه دې لاندېنۍ پېره کې ليکي ❖

"دا خلګ خو هم د خپلو ضرورياتو د لارې هاغسې خواست گر دي لکه ځمونږ د هېواد سوالګر ... بس توپير يې تر ميانځه دا دی چې زما په هېواد کې سوالګر د دوو وختونو د ډوډۍ په غم کې بل ته لاس نيسي .. او دلته دا په ظاهره خوشحاله خلق نور نور ځان وسا کولو په غم ډنگرېږي او په داسې سړو شپو کې هم سهار کولو ته غږي نه اچوي"

(مزل په واورو باندې .. مخ ❖ 207)

دلته هم ښاغلي افضل شوق دهغه ځای او د خپل هېواد يوه کوتلي تقابلي جائزه په ډېر تنقيدي نظر وړاندې کړي ده .. چې د هغه د تنقيد او غندنې خپل هنر لوستونکو ته وړاندې کوي ❖ په پورتنیو خبرو کې سوالګر او خواست گر .. چې افضل شوق په کومو معنو کې اخلي .. هغه د مغرب د لا لچونو او د مشرق د بنيادي ضرورياتو تر ميانځه ښه معياري تنقيدي جائزه ګڼلې شو ❖ او په کار هم داسې دی چې تنقيد ته هم دغه رنگه ښائسته ژبه ورکړل شي لکه افضل شوق چې يې په کار راولي .

په دې باب کې د ايلېس د غرونو په درو کې چې آستريا او اټلي تر ميانځه دي .. په واوروکې د ټرېفک جام پېښې وروستو ذکر شوي د تکاليفو قيصره چې څنگه افضل شوق په ډرامائي انداز کې بيان کړي ده... هغه قاري ته د خوف او ويرې يو بُورنونکی احساس خامخا ورکوي ❖ ولې چې په دې کې ښاغلی شوق د يوې داسې تجزيې نه تېر شوی دی چې هغه خوف نه د راوتو دپاره يې ډېره مهم جوړي کړي ده ❖ او داسې ښکاري لکه چې د دې ترخې تجزيې خوف چې د هغه په اعصابو د يو ويرېدونکو خوف منظر جوړوي ❖ دا لاندي واقعاتي رقم شوي مکالمه په دې اړه تاسو لوستلی شئ ❖

- "او بل په دې کارون کې يو هم داسې نه وو، چې په هر دويم گام نه پرځېدلو..

- لاره هغه ده، روډ هغه دی .. نو هغه ټاؤن ولې دومره لري شو؟ خبره نه يم

يو وخت چې په ساهکېدلي انداز کې ميرنا هم داسې څه اووئيلو، نو ملګرو د مايوسۍ گپه پټيل کړه ❖ وېلينا، چې د اېډرين لاس يې نيولی وو.. وئيلو..

-زه داسې فکر کوم چې مونږ لاره غلطه کړه

داني وئيلو..

-مونږ ته نه وو په کار چې له هغه ځايه را روان شوي وي

-هو، هلته که نور نه .. خلق او گادياني خو وې

زړه ويلئيم چې داسې وئيلو، نو پېغلي لوري ويوار چې د مور په اوږه يې لاس نيولی وو.. خو په ژړا شوه..

-ماما داسې نه.. چې په دې ځنگل کې مي ځناور اوخوري

څومره چې خلې وې .. هغومره خبري وې ، چې د سړي زړه يې نور نور وړوکی کولو ؟ لکن کائيکو، چې اوس باقاعده لکه وړه جينۍ په ژړا سرشوه او په سلگيانوکې يې وئيلو..

-زما خو زړه ډوبېږي ، زه به مړه شم .. زه به مړه شم

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 219)

که مونږ اوگورو ، نو د افضل شوق په سفرنامو کې مکالمې ډېرې زياتي وي .. کوم ته چې هغه ډېر په خوند ډرامائي انداز ورکوي ؟ خاصکرکومه اوږده خبره يا غټه واقعه چې هغه په اختصار يا علامتي پېرائيه کې سرته رسول غواړي .. د هغې وضاحت افضل شوق په مکالماتي پېرائيه کې په ډېر ښائسته هنرکې کوي ؟

۹ - هر قدم په نوي ټاپو باندې

په دې باب کې د هاغه ښار په حقله خبرې شوي دي چې په اوبو کې جوړ دی .. او په درسته نړۍ کې د روماني ښار په نوم شهرت لري ؟ او د دې ښار په حقله ډېرو خلقو ليکل کړي دي لکن د افضل شوق په خبرو کې يو ځانگړتيا ليدلی شي ؟ ولې چې هغه دلته هم خپل معلومات د قيصې په انداز کې وړاندې کړي دي ؟ دا ښار چونکه په اتلي کې دی او شوق له اتلي نه متاثره په دې نه دی چې د هاغه ځای په خلقو کې ډېره شوکماري ده ؟ د وينس ښار د ښکلاگانو د بيانولو سره سره د دې خپل نظر د اطالويانو په باب داسې څرگندوي ؟

"چرته چې هم کوم مذهب د جنون تر هانده زيات منونکي لري .. هلته گوره چې څله دهوکه، فرېب ، شوکماري ، ترهه گري او نور نور غېر انساني کارونه کېږي؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 237)

او مخته که څه هم افضل شوق په خپل وضاحت کې ليکي چې په تهائي لېنډ، هندوستان، اټلي، اسرائيل او حتی چې بشمول د ده خپل هېواد .. دا هغه ملکونه دي چې د نړيا ورنه سر ټکوي ؟ يعنې دئى دا سوال پورته کوي چې چرته هم خپل خپل ځانته مذهب د انتها تر حده ليدلى شي .. هلته شېطاني کارونه ولې زيات دي ؟ شوق د خپل قاري نه د ټپوس په شکل کې کوي ؟ گنې ده په خپل دې باب کې د دې سوال و ځواب ته ډېر ښه او انساني او مذهبي دليل وړاندې کړى دى ؟ لکه څومره چې انسان رحمان ته نېرېدې کېږي هومره يې شېطان دښمن کېږي ؟ خود ده په لهجه کې دا پورتنۍ خبرې څه داسې په ښکلي ادبي پېرائيه او اشارو کې شوي دي .. چې يو قاري يا نقاد ترېنه ډېرې معنې اغيستلى شي ؟

"چې شېطان خو هم هلته ، چرته چې د رحمان او انسان تر ميانځه لارې لنډېږي خپل زور او زيار زيات په کاروي ؟ او چرته چې کارونه د شېطان په رضا کېږي .. هلته نو شېطان غواړي څه ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ 238)

په دې باب کې د افضل شوق د ملگرو نه بېلتون او له يوې جزيرې تر بلې جزيرې او نورو جزيرو پورې د نابلدى د سوبه ورکېدل هم يو افسانوي پړاو دى ؟ په دې وړک سفر کې افضل شوق دومره په خواږه انداز د خپلي مايوسي قيصه کړي ده چې قاري ځان سره ملگرى وړي ؟ لکه يو ځاى چې ليکي ..

"خو بيا مې هم د خدائى په نوم توکل اوکړو او په هغه لانچ کې کېنستم ، په کوم کې چې ټولو ښځو او نارانو ماته او زما روسي خولۍ ته او اوږده زېړ رېن کوټ ته داسې کتلو لکه زه چې د دې نړۍ انسان نه او لا بيا خپله زه مريخ ته راغلى يم ؟ زه هم د ځينو نورو سوارليانو په شان ولاړ وم او اوبه راڅخه څڅېدلې لگيا وې ؟"

-سپټ سپټ

يو وخت چې لانچ په مست سمندر کې مخته روان وو ، نو يو زاړه سړي زه له کوټه کش کړم او له ځان سره يې کښېنولم او وائي ..

-انگلش انگلش .. جرمن جرمن ؟

ما هم په پښتو خبرې ورته پئيل کړې او ورته وئيل مې ..

-پلاره زه پښتون يم پښتون

-پاتون اوپوشون

اوبيا يې داسې تون پتون پون شون بون غوندې توري تکرارول پئیل کړو، لکه هغه چې زما او زما په غښتلې قام پوري پسخوند وهي ؟ بيا چې به يو نیم سوارلی هم ورته کتلو ورسته یو غور شو .. نو په ما کې به پروت پښتانه نوري نوري اوږې له غصې ورته د پښتو د فلمي هیرو بدرمنیر په رنگه اوځنډلې ؟ "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 248)

لکه ما چې مخ کې هم دا خبره کړې ده .. چې افضل شوق په دې سېل کې نه یواځې پښتون د ځان سره اوږې وو .. بلکه خپله هم پښتو ته جوړېدلې پښتون لیدلې شي ؟ نو ځکه خو دې پورتنۍ واقعې نه یواځې ده ته ډېر تکلیف رسولی دی ... بلکه د اټلې د قامي پرستۍ رجحان او ترقۍ زموږ لیکوال ښه خپل قام او مشرانو ته غصه کړی هم دی ؟ په دې خو دئی .. هم په دغه باب کې یو بل ځای خپل د زړه بهراس د پښتنو په مفادپرسته قامي مشرانو داسې اوباسي ؟

"پښتو یې راته بې پښتو کړې ده او د خدائی رسول او اسلام په نوم یې تش تر چوکۍ پورې د رسېدلو اوزار جوړ کړی دی ، لاکن دا بېله خبره ده چې د هغوئ د خېټو په پړسولو کې د دې ساده او بوده وزمه اولس هم ښه لوی لاس دی .. چې بیا بیا یې په سر کښېښوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 242)

۱۰- خوب وو.... خو د خوب په رنگه نه

په دې باب کې افضل شوق د وینس ښار د اوبو نه ډکو کوڅو په باب خپل لیدلې خوب بیان کړی دی ؟ يعني داسې خوب چې په کې د قیامت یو منظر وي ... کشتۍ په اوبو کې ډوبېږي .. مکانونه رانړېږي .. خلق یو خوا بل خوا منډې وهي ؟ خودلته دا انساني څېرې د انساني څېرو په رنگ کې نه ښکاري .. بلکه دغه انساني مخونه د وحشي ځناورو په ښه کې لیدل کېږي. هر یو ځانته کوشش کوي چې خپل ځان د اوبو د مستو څپو نه بچ او رابهر کړي ؟ هیڅوک د چا پکار نه راځي. هر څه په اوبو کې یوې بلې خواته بهېږي او ډوبېږي .

په دې خوب کې افضل شوق د یورپ د نفسانفسي په حقله چې کومې کومې علامتي اشارې ذکر کړې دي .. هغو نه د یورپ د انسانانو ژوند او د هغو د روڼیو عکاسي په داسې هنري انداز شوي ده چې قاري ترېنه د خوند اغیستلو

سره سره معلومات هم تر لاسه کولی شي ؟ دا د یو هنرمند لیکوال تر ټولو لوئیه خاصه ده چې هغه خپل اظهار ته څنگه ژبه ورکوي .. د افضل شوق دې لاندېنئو خبرو کې پټو اشارو نه مونږ اندازه کولی شو ؟

"هو .. ما وئیل لکه هاغه سپیان چې به مونږ له دې طوفاني اوبو ژغوري ؟ ولې هغوی خو نه ډوبېږي ؟ لاکن بیا چې مې هلته لرې و داسې سپي ته پام شو چې دغه وو.... یوې پېغلې له اوبو ایستلو .. نو مې زړه کې دا خبره راغله .. چې هو، رینیتیا سپیانو ته خو په روپا کې کله کله تر انسانانو هم په درنه سترگه کتل کېږي ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 262)

که څه هم دا پېراگراف د خوب د یو منظر نه رانقل شوی دی خو د اروپا په طرز زندگی باندې یو داسې تنقیدي گزار دی چې د شوق د سفر ځانگړتیا مونږ ته نوره واضحه کوي ؟ د وینس نه علاوه افضل شوق بل وړکوتي هېواد سان مرینو ته په خپلې سفرنامې کې یو کلي وال هېواد وئیل هم تنقیدي نیوکې په ځان کې لري ؟ لکه..

"مونږ اوس سان مرینو، چې ځانته یو خپلواکه هېواد دی .. په خوا روان یو ؟ چې که یو وړوکی ماډرن کلی ورته وئیلی شي نو به ښه ځکه وي چې آبادي یې تر شلو زرو کسانو زیاته نه ده ؟"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 268)

نه تش دا ، بلکه په دې باب کې د اسیسي سېل هم شامل دی .. چرته چې د سان فرانسيس مزار دی چې ورته په زرگونو خلق هر موسم کې زیارت کولو ته راځي ؟ په دې ښار کې د افضل شوق او میرنا تر میانځه دا لاندې رقم شوي مکالمه ډېر بامطلبه ده ..

"دا ستا د سټېډي انداز مې ډېر خوښ دی .. یادوم به دي ؟ او بل ته د مسلمان کېدو پرته هم چرچونو ته احترام لرې ؟ ما داسې سنجولي دي

ما هم مخ ور اړولو سره سم ورته په ډېره عاجزۍ اووئیلو..

"هو، میرنا .. زه اول انسان یم بیا مسلمان ؟ خو هر انسان ته د قدر په سترگه کتل او د بل د مذهب احترام کول نه تش زما بلکه د اسلام تعلیمات دي

-هر لیکوال او شاعر داسې نظر لري؟

هغې له ما پوښتنه اوکړه..

-هو، که واقعي شاعر او ليکوال وي هله ؟ ولې چې مثالي انسانيت خو د ادب يوازينی مرام دی ؟ او دا بېل بېل مذهbone يې ورته د رسېدلو لاري خو دي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 272)

په دې مکالمه کې د افضل شوق اوچت انساني فکر او آفاقي مرام هغه يو لوی انسان څرگندوي ؟

۱۱ - د گندکپانو مقدسه ښار

څنگه چې د دې باب په عنوان کې د متضادو تورو يو ترکيب په نظر راځي ، نو هم دغسې د روم ښار په حقله افضل شوق په واز کومې په وار وار دا خبره کوي چې دلته پکار دی چې دومره شوکماري نه وی ؟ ولې چې د عيسائيت مرکز دی او بل وېتيکن ستي هم ورسره جوخته ده ؟ نو په دې وجه د سېلاني شوق په ذهن کې د دې ښار متعلق مختلف سوالونه راپورته کېږي ؟

شوق په دې ښار کې د ملگري روني او داني سره په امريکن بار کې شوکولی شي ؟ او سېل يې متاثره کېږي ؟ په دې باب کې يو ځای د گائيد د خلې نه داسې خبري داسې په سوالیه انداز کې رقم کوي ؟

"-شپه مو څنگه تېره کړه؟ چیت خو نه شولاست؟ څوک چې نه هم وي چیت شوي .. نو هغه دې خپل جېبونه او پرسونه اوگوري .. کېدلی شي چې په خوب کې لوټ شوي وي

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 292)

دلته داسې څرگندېږي چې په روم کې د چا نه دهوکه کېدل يوه معجزه ده ؟ او قاري دا اخذ کولی شي چې هلته دهوکه بازي يوه لوبه او هنر گنېلی شي ؟ خو افضل شوق هم په خپل هنري تحرير کې د چانه کم نه دی ؟ خپل تنقيد د اشارو د لارې داسې ورباندې کوي ؟ لکه په دې لاندې پېره کې ؟

"دلته هر هاغه سړی بلل کېږي چې سينه هواره لري ؟ او هم دغه رنگه هر هاغه کس ښځه يادېږي چې په سينې باندي دوې غوټې نښتي لري ؟ او بس دا هاغه توپير دی چې ما رابرسېره کړو"

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 300)

دا پورته ورکړی شوی پېراگراف د معنوي تنقيد په توگه وړاندي کېدلی شي ؟ ولې چې په دې کې نه يواځې اخلاقي تور دی ؟ بلکه دغه رنگه اشارې يې په ناقدانه توگه علامتي تنقيدي رائيې هم بللی شي ؟

په دې باب کې د رومنو په حقله د افضل شوق دا رائېې ډېر لوئی اهمیت په دې لري .. چې داسې خبره په وړمبي
خل د يو ليکوال د قلم نه رقم کېږي .. لکه

"رومن چې څومره غاوره دي ،هغومره د پيسو دپاره بيزو بازی هم کوي ؟" گوا چې چرته گورې ، نو د نرانو سره
سره يې ښځو هم د سېلانيانو دپاره په هر گام تلکې لگولي وي ؟ لکه د خواست د نابلدو چلونو پرته دا يو مشهوره
عادت هم .. چې پېغلې دلته له سېلانيانو څخه اکثره د سگرېټ يا لائتر غوښتلو په بهانه د هغوی تر جېبونو ځانونه
رسوي "

(مزل په واورو باندې .. مخ ؟ 299)

۱۲ - پيسا ټاور هم زياته په نړېدو دی

د دُنیا په اوو عجوبو کې شامل دا يوه عجوبه چې د پيسا ټاور په نامه پېژندلی شي .. کوروالي ته افضل شوق هيله
نه کوي چې ډېر عمر به ولاړ پاتې شي ؟ د پيسا ټاور د سيوري دلاندې او آخوا دېخوا د سېلاني سفر هاغسې
خوندور دی او اطالويانو نه زړه ماتې هم ؟ خو په تعريف کې يې داسې هم د گائيد په خله غږېږي ؟

"د اتلي زياتره خلق د آرټيستیک ذوق په سمه دا هڅه کوي .. چې کورونه په داسې ځايونو کې جوړ کړي ؟ چرته
چې پراخه فضا وي او يا يې کتونکې ستاينه اوکړي ؟" نو ځکه خو تاسو گورئ چې په دې هېواد کې زياتره ټاونونه
د غرونو په سرونو رک د پانونو په ځنيو باندې جوړ ښکاري "

(مزل په واورو باندې .. مخ -311)

دا خبرې افضل شوق هغه وخت ریکارډ کوي چې د مائیکل اپنجلو د بُت په وړاندې احترام او د هغه د قبر زیارت
کولو کې وياړ محسوسوي ؟

دلته هم شوق د سېنټ کروس، جنېوا او ځينو نورو ځايونو نه متاثره کېدلو علاوه هم د دې ځای د خلقو د مستی
وړاندې ځان ناشوقه گڼي ؟ او د مشرقیت په اشارتي ژبه کې خبري کوي .. لکه

"څومره مستي ده په دې خلکو کې ؟ د دې سوال هر ځواب که يوې خواته د حېرت گوته په خله کولم .. خو بلې
خواته خپله هم د تصوراتو په سمه په ويښو سترگو ویده شوی وم ؟" او اوس دا يم چې راوینښ شوم ؟ ولې چې د
ایسټر لومړۍ دقیقه ده او په حال کې که يو ناشوقه دی نو هغه زه يم ، چې د تماشي برخه نه ، بلکه تماشه بين
ښکارم "

(مزل په واورو باندې .. مخ 317) ❖

د تېرو بابونو په شان په دې باب کې هم شوق د لوستونکو د خوښې د خيال ساتلو په خيال يوه وړه قيصه د ايستر د تحفو د تبادلې په حقله ډېره په خوند نه يواځې وړاندې کړي ده .. بلکه يو ډرامائي او افسانوي رنگ يې هم ورکړی دی ❖

اوس په آخر کې زه غواړم چې د ليکوال د سفرنامې د بيانیه انداز دا يو پېرا گراف تاسو ته په دې وړاندې کړم چې د افضل شوق د بيان اسلوب څنگه دی ؟

"د ليگورين د سمندر له څنډې سره سره مونږ مخته روان وو ❖ لکن کله کله به سمندر له مونږه او يا به مونږه له سمندر څخه پټ شولو ❖ او دغه رنگه په دې پټ پټاښ کې يو وخت چې د گهرۍ ستنې يوې بجې ته اورسېدلې ، نو د لوي لارې په يو رېسټورېنټ کې د غرمې ډوډۍ خوړلو په نيت کښته شولو ❖

-دا څه عجب وروړ او خور دي .. تا کله خيال ورته کړی دی ؟

ما هغو چينايي Malay ملگرو ته کتلو ورسته له روني څخه د هغه د سوال په ځواب کې پوښتنه اوکړه ❖

-څه مطلب ؟ پوه نه شوم

-هغه گوره ډېني څنگه په خپلې خور لاسونه وهي لگيا دی ❖ "

او رښتيا خبره هم وه ، ولې چې دې وخت هلته له مونږ څخه په څه فاصله ناست چائيز ملې ملگري ډېني هاو د خپلې پېغلې خور په اډوم باندې لاس داسې په خوند خوند وهلو، لکه هغه چې يې خور نه بلکه " ...

(مزل په واورو باندې .. مخ 324) ❖

حسینه گل

نوبار کاکا صاحب _ نومبر کال 2004

د لمر د کلي په لور

شوق ... د سفرونو په آئینه کې

خومره واقعات او اتفاقي ښکلي حادثات ، چې په ډرامايي او افسانوي انداز کې مونږ د سېلاني افضل شوق د يورپ د سېل په وړمبۍ برخه کې د " مزل په واورو باندې " نومې کتاب کې ولوستلو ... هم په دغسې بڼه دغه سېلاني شاعر په ډېر مهم جوړيانه او شاعرانه انداز کې په دې دومه برخه يعنې سفرنامه " د لمر د کلي په لور " کې هم ليدلی شي ؟ نو ځکه زه غواړم چې د دې برخې په حقله هم خپل تنقيدي نظر د خپل تنقيدي صلاحيت د لارې وړاندې کړم ؟

دومه برخه

د لمر د کلي په لور

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۵ کې چاپ شوی دی)

په تېر مضمون کې چې ما د افضل شوق د نوې سفرنامې " مزل په واورو باندې " کوم تنقيدي نظر ليکلی وو .. په هغې کې ما دا ذکر کړی دی چې دا سفرنامه په دوو برخو مشتمله ده ؟ ځکه اوس په دې مضمون کې د دغه سفرونو د سلسلې په دويمه برخه هم خپله تنقيدي رايې لوستونکو ته وړاندې کوم ؟ دلته دا خبره دوباره کول هم زه ضروري گڼم چې دا سفرنامه " د لمر د کلي په لور " هم په دولسو بابونو باندې مشتمل ځانته چاپ يو بيل کتاب دی چې آخري مسوده يې زما مخې ته پرته ده .. او زه غواړم ، د خپل استعداد تر مخه ورسره انصاف اوکړم ؟ دلته دا هم ضروري گڼم چې د دې مسودې د بېل بېل باب تنقيدي جائزه تاسو ته وړاندې کړم ؟ خو څه ليکلو نه مخ کې دا خبره کول ضروري گڼم چې په دې برخه کې هم د افضل شوق دواړې عمرانې مطالعې چې هغه د يورپينو د ژوند او ژبو په اړه کړي وې .. هغسې د هر باب سره سره خپلې دلچسپياني برقراره ساتي او لوستونکو ته ډېر نابنده معلومات ورسپاري ؟ نه يواځې دا .. بلکه په وړمبۍ ځل افضل شوق د سفرونو د حال سره سره د هر هېواد او ځايونو تصويرونه د عکسي يون په توگه په دې کتاب کې ځای کړي دي ؟ د کومو نه چې لوستونکي يو مجموعي تاثر هم اغيستی شي ؟

۱- د ښکلا گانو په گودر چې تندر پرېوت

په دې باب کې مونږي کارلو د جواخانې نه سېلاني (افضل شوق) مزل پټيل کړی دی چې د جواخانې اندروني او بهروني ماحول په کې ډېر په مکالماتي انداز کې زېربحث شوی دی ❖ او د گائيد په خله د دې جواخانې په حقله داسې ليکي ..

"دا هغه کاسينو ده چې خپل تاريخي حېثيت لري او د دُنيا ماره ماره خلق لکه فلمي ستوري، کارخانه داران او عربي شېخان په خپل ژوند کې يو ځل دلته د جوارۍ کولو هڅه ځکه کوي چې ځان د تاريخ برخه جوړوي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 13)

بيا که وړاندې څه هم سېلاني شاعر د نورو ملگرو سره ملگری د دې جواخانې تاريخي برخه (په پنځو ډالرانو بائيللو) جوړېږي .. نو د دې ځای د ماحول په باب ليکي چې..

"هلته که څه هم زاړه خلق زيات ښکاره کېدلو.. خو د پېغلو او ځوانانو هم څه کمی نه وو، چې خپل خپل قسمتونه يې په بېلابېلو مېزونو تللو لگيا وو ❖ او هر يو ښه ډېر غوښی شوی هم وو"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ❖ 13)

په دواړو پورتنو پېراگرافونو کې سېلانی د دغه جوانانې په حقله معلومات ورکوي ، خو په علامتي شکل او پېرائيه کې ❖ لکه " غوښی کېدل " رنگه نوي محاوره يا لفظي ترکيب راوړلو کې ډېر څه وئيل غواړي ❖ کوم چې د افضل شوق د انداز يو بشپړه پېژندگلو ده ❖ د دې نه علاوه په دغه ذکر شوي باب کې د نيس ښار سره تړلي د ټينا، جېن او کرسټي هاغه قيصه هم ډېره په افسانوي او رومانوي انداز کې بيانوي ❖ کومه چې سېلاني په خپل يو مشهوره نظم " زه ، نيس او شپه د يادونو " (چاپ " په لټون ستا د څېرې ") کې ذکر کړي ده ❖ يعنې مطلب دا دی چې " په لټون ستا د څېرې " کې چې څومره نظمونه هم سېلاني افضل شوق په يورپ کې ليکلي چاپ کړي دي .. هغه يې وخت په وخت په دغه سفرنامو کې په مختلفو موضوعاتو کې ذکر کړي دي ❖ کوم چې د هغه دا خبره رښتوني څرگندوي .. چې د هغه ټوله شاعري .. د هغه د رښتونو مشاهدو يا واقعاتي پېښو سره اړه لري نو ځکه دا هر څه هر څه چې ده نظم کړي دي .. مونږ دا د هغه د منظومې بائيوگرافي برخه گڼلی شو .

په دې سفرونو کې سېلاني تش څيزونو ته کتلي راکتلي نه دي .. بلکه د هر نوي څيز او انساني روڼي ادراک کولو کوشش يې هم کړی دی ؟ کوم چې مونږ ځای په ځای ليدلی شو ؟ او دا د کاميابه سياح هنر بلل کېږي .. کوم چې ځمونږ په دې پښتون سېلاني کې شته ؟ لکه په دې باب کې افضل شوق په فرانس کې که يو طرف ته د کانز نامې ښار نه متاثره کېږي هم .. نو بلخوا د فرانسويانو د روڼو او احساساتو په حقله هم يو ځای ليکي ..

"که څه هم دا خلق ډېر آزاد خياله او د شرم تر حده يې ښځې په ساحلونو باندې بدنونه ښکاره کوي ؟ خو بلې خواته دا غاوريه خلق له هغو مسافرانو سره ډېر په مينه خبري کوي چې د هغوی د ژبې او ژوند کولو طور طريقو ته په ښه سترگه گوري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 30)

۲- د خوبولوسترگو وينښ ښار

په دې باب کې د سپېن ښکلي ښکلي يادونه ذکر شوي دي ؟ په دې کې سېلاني (افضل شوق) يو خوا که د عربيانو په دې هېواد باندې تر اوو سوو نه زيات کلونو حکومت او بې اثره حکمراني غندي .. نو بل خوا د عالم اسلام د ننني مسلمانانو د حېثيت د مخه د دښمنانو په مقابلې کې د هغوی تاريخي خوبولي غفلت ته هم داسې گوته نيسي ؟

"مسلمانان ملامت هم نه دي .. هغوی پرون و دښمن ته د دښمن په نظر نه وو کتلي او بل دښمنانو د سائنسي تقاضو په سمه ژوند کولو سره سره د مسلمانانو د زور ماتولو دپاره جنگي سازوسامان جوړول ؟ خو په بدل کې يې هغوی شپه او ورځ مسواک لگولو ؟ اوس لازمي خبره ده چې بمونه خو په مسواکو نه راگرځي ؟ ځکه يې ماته مقدر شوله ؟ مطلب دا چې په خپل ځای خو دښمن ته له تياري سره ملا تړل هم کفر نه .. بلکه د ثواب کار دی او له دې ثوابه څخه مراد پرمختگ هم دی "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 44)

په سپېن د عرب مسلمانانو د اووه سوه کلن حکومت پرته هم د سپېن په کلچر ، ژوند از مذهب دومره اثر نه دی غورځولی .. څومره چې مغربيانو په ډير لږ لږ وختونو په اختيار کې د مسلمانانو ژوند، مذهب او کلچر په هره سيمه کې متاثره کړی دی ؟ او دې طرف ته سېلاني دغه اپروچ يقيناً يوه تاريخي الميه گڼه او يادونه ده ؟ او تر دې حده لويه الميه چې افضل شوق يو بل ځای په دې باب کې ليکي چې ..

"په سپېن کې عربیانو ته ماته ورکولو دپاره عیسایانو تر طاقت زیات هاغه هسپانی پېغلې په کار راویستی وې چې زړونه تخنوي او روحونه موسولو سره سره بدنونه ټکورولو کې یې ساری نه درلودلو؟ ولې چې دا هاغه وسله ده، چې دښمنان تر اوسه لا پرې مسلمانانو ته په نړۍ کې ماته هر چرته ورکوي لگیا دي؟ او مسلمانان هم دومره ساده دي چې ځانونه تر غازیتوبه، په شهادت خوښ شي او شهیدېږي .. کارېږي لکه پښتانه"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 45)

د دغه تاریخي حقائقو د خپرلو سره سره سېلاني د کرسټوفر کولمبس هاغه کشتۍ ته ورغلی دی چې هغه په کې د نیا کتلي وه؟ او په دې حقله یې د خپل یو نظم چې په "په لټون ستا د خبرې" کې چاپ دې حواله هم ورکړې ده؟ د دغه باب په لوستلو، لوستونکي دې حقیقت ته رسي چې سېلاني لیکوال د سپېن د ښکلاگانو نه څه ډېر زیات متاثره شاید په دې لیدي شي .. چې هغه په دې هېواد کې د عربیانو د تاریخي شکست په لور علامتي اشارې کول غواړي؟ او د افضل شوق دې ادبي هنر ته که مونږ په ځیر شو .. نو دا خبره به مخې ته راشي چې هغه د نقادانو د گوزارونو نه ځان بچ ساتلو په غرض هر چرته چې هم یوه داسې پټه او په وزن کې سپکه لکن په معنوي اعتبار غېر موجه خبره کوي .. نو هغه د بل په خله؟ لکه په بارسلونا کې د خپل گائید په خله په پټو اشارو کې لیکي؟

"تاسو به دا خبره نوټ کړي وي چې هسپانیان څومره آزاد خیاله او دنیايي خلق دي؟ وایم چې مادي آسائشونه پوره کولو دپاره هر څه کولو ته تیار وي؟ لکن دا خلق امن خوښونکي هم مشهوره دي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 63)

۳ - هلته کافر حسن ته مسلمان زړه پخوا لا ماته خوړلي وه

څنگه چې د عنوان نه ظاهره ده چې په دې باب کې هم سېلاني (شوق) د خپلې ژورې مشاهدې په زور د خپل سېل روداد د تاریخي حوالو په مدد وړاندې کوي؟ یعنې د سپېن په اړه داسې نوې او نابله خبرې میانخ ته راوړي چې د لوستونکي ادبي تنده ماتېدلو سره سره د هغه په معلوماتو کې اضافه هم کوي؟ دا د دې سېلاني ادبي او فکري انداز او ټولو نورو پښتنو لیکوالانو نه بېل او ځانگړی هنر دی؟ چې هغه ځانته د اظهار کولو دپاره ټکلی دی؟ لکه په مکالمې کې افسانوي او رومانوي علامتي طرز بیان چې قیصې ته خوند وربخښي؟ لکه ..

"په سپېن کې خلق چې څه گټي هغه خوري او یا یې په ځان لگوي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 74) ◆

دا که په ظاهره يوه ساده خبره ده .. خو په دې ساده غوندې خبره کې سېلاني د سپېن د خلقو د ذوق، شوق، خوراک ، ښه لباس، ښې استوگنې په داسې انداز کې ذکر کړی دی چې د ذوق لرونکو دپاره ډېر معلومات او دلچسپياني لري؟ ◆

دا باب د مېرېډ ښار په حواله په خپل وجود کې ډېرې دلچسپياني د مکالمو په صورت کې په علامتي او افسانوي پېرائيه کې داسې لري؟ ◆

-ډېر اړام يې شوقه!!

او تېليفون يې بند کړو ◆ ما چې رسيور ږدلو نو روني رامخته شو..

-وايه !! په آخر کې يې څه درته وئيلو؟ او تا کومه جرمانه غوښتي وه؟

ما چې څوکه غوندې هغه ته د جرمانې په باب ورته حال څنگه تېر کړو نو هغه داني په ډېره حېرانتيا تپوس اوکړو ؟ ◆

-نو بيا هغې څه وئيلو؟

-هغې فون بند کړو او بس

-يه يه حال راکړه چې په دې باب يې څه وئيلو؟

روني چې ضد شروع کړو نو مې په ټوقوکې ورته وئيلوچې

-هغې وئيلو .. ډئير شوق ! د سر په سترگو

(د لمر د کلي په لور .. مخ 80) ◆

اوس که مونږ دې پورته ذکر شوي مکالمې ته په ځير شو ، نو دې نه به ډېرې معنې مخې ته راشي ◆ خو اصل قيصه څه ده .. هغه به لوستونکي مخ مخته د سفر د سېل حال په لوستلو مجبوره کوي ◆ يعنې د افضل شوق په خبرو کې د بيان داسې باريکياني ، علامات او اشارې په يو داسې شوخ انداز کې په نظر راځي چې هر څو که ابهام پيدا کوي خو لوستونکي ته د سوچ نوي نوي دنياگانې په گوته کوي ◆

لکه څنگه ما یو بل مضمون کې دا خبره کړي وه چې افضل شوق په دې سفر کې ځان سره پښتون هم وړی وو.. نو دلته په دې باب کې هم هغه یو ځای د افغانستان پښتنو ته داسې ائینه ښکاره کوي؟

"نو گائید وئیلو.."

-دا ټاؤن په دویم نړییز جنگ کې دوه ځله مکمل وران شوی وو ؟ هن چې تر 1966ع پوري په خانه جنگی کې لا هم ...

زړه مې وئیلو چې دا خو وران نه ښکاري ؟ گوا داسې روغ جوړ کلی برېښېدلې وه.. دا هغه ځای وو چې د افغانستان د بیا جوړېدلو په باب مې هیله لږ ډېرې په ملا ټینګې شوې ؟ خو بیرته مایوسه ځکه شوم چې د پښتنو جنگي خوځیونو ماته هر هر یو پښتون په سرو سرو دارو لکه لېوه او برېښولو ؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ 75)

دلته سوال دا پیدا کېږي چې آیا پښتون سېلاني په خپلې دې خبرې کې صحیح دی ؟ زما یقین دی چې هر پښتون لوستونکی به ځواب په اثبات کې ورکړي ؟ هم دا هاغه ادبي ادراک دی چې افضل شوق یې په خپلو سفرونو کې په کار راوړي او د موقعو په مناسبت خپلې خبرې منطقي انجام ته رسوي ؟ او دا د یو کامیابه ادیب نخښه بللی شي ؟

۴ - هغه ښار وو... که مات بنگرې ؟

دلته هم د خپل عنوان په ښائسته لفظي ترکیب کې افضل شوق د سان سباښئین د ساحلي ښار د سمندر غاړې ته که د مات بنگرې نوم ورکوي نو د دې ځای د خلقو د زړو رواجونو سره مینه او قومي آثارو ته احترام په نظر کې ساتلو ورستو خپل قام ته هم دغه احساس ورکوي ؟ چې..

"د ژوندي قام لوئیه نخښه هم دغه وي چې غړي یې له پرون سره اړیکې ساتي ؟ نه چې د پښتون په رنگه ، کوم چې په زړو باندې خاورې اچوي او نوي په کاروي نه .. ځکه خو له قامه.. قومیت او له قومیته د قبیلو په لور روان دی"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 98)

په دې باب کې سېلانی د یو خوږمن پښتون په څیر خپل قام په دې المیه ژړا کوي .. چې که دغه د مغرب خلق د خپلې ماضي سره تړون په ډېره مینه ساتي نو د خپل مستقبل رڼاگانې هم غواړي ؟ خو د دې په مقابله کې یو پښتون قوم دی .. چې نه خو د خپلې ماضي سره مینه کوي او نه په خپل مستقبل کې دلچسپي لري ؟ یعنې دغه بې سواده .. خو ډېر غاړه پښتون د مودو مودو نه په خپل یو ځای ولاړ پاتې دی ؟ لکه چې .. نه د مخکې تګ دپاره جذبې او حوصلې لري او نه د بره الوت د پار وزرې !!...

په سپېن کې چې څومره هم افضل شوق سېلونه کړي دي .. هغه په هر ځای کې خپله مشرقي بڼه کمزوره ذهن ته شاید په دې وجه راوړي ده چې دلته د هسپانیانو په ژوند او عاداتو کې د عربو هغه په پېریانو پېریانو راج کولو هیڅ یو نخښه هم نه اولیده ؟ هم په دې یې دا یوه تاریخي المیه او یوه غټه عجوبه اوگڼله .. نو ځکه یې په هر دویم قدم په عربو زړه داسې سوړ کړی دی

"څومره چې عربیانو دا د سپېن خلق د څېرو په نقشونو کې ځانونو ته مونولي دي ؟ بس که یې دغه هومره لاس وهنې د هغوی د ژوند په کړو وړو کې وهلې وی نو نن به هسپانیانو په باب دا خبرې نه کېدلې .. چې گنې هغوی بدنونه خپل نه .. بلکه د بل امانت گني "

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 111)

حد خو دا دی چې د عربو لوئې ماتې ته په سپېن کې چې افضل شوق کوم سبب په علامتي پېرائیه کې بیان کړی دی ؟ هغه یو تاریخي حقیقت دی ؟ خو تر اوسه پوري مخې ته ځکه کېدی شي نه وي راویسل شوی چې په دې کې د مسلمانانو په تاریخ تور لگي ؟ خو افضل شوق چې کوم منطقي دلیل په دې اړه د خپلو مشاهدو په رڼا کې وړاندې کوي .. هم هغسې خو نن هم د عربو په ژوند کې لیدلی یا اورېدلی شي ؟ نو دلته به زه دا اووایم چې افضل شوق نه یواځې د دغه تاریخي حقائقو نه آگاه دی بلکه په یو خپل مخصوص انداز کې رښتیا وئیلو هنر او همت هم لري ؟

په دې باب کې دا لاندېنۍ مکالمه غور طلب ده .. چې په کې سېلاني ډېر لوئې بحث د انساني تاریخ په معمولي حواله په ډېر ښائسته او خواږه ډرامائي انداز کې داسې په خوند او هنر خپرلی دی ؟ چې د بنده ذهن ته د انساني روئيو په باب بلا سوالونه راتلی شي ؟

- "مینه او انسان .. هیڅ نه ؟ بس ځانونه خطاباسل دي

په زړه کې مې وئیلو چې دا مورکۍ هم لکه چې ډېره انساني روئيو کړولي او چیچلي ده ، نو ځکه مې ورڅخه پوښتنه اوکړه.

-ولې انسان او مینه دوه بېل شیان دي؟

-چا وئیلو داسې؟

د هغې په یو دم پوښتنې ما غاړه تازه کولو ورسته ورته اووئیلو؟

-لاکن زما نیزدې خو انساني روئېې وار په وار ځناوري کېږي لگیا دي

زما په دې خبرې هغې یو وار ماته ښه راوکتلو او بیا موسېدلو ورسته وائي؟

-ته با لکل صحیح وائي ځوانه

او بیا د نړۍ ټوخي ورسته په رېږدلي کېږدلي ، لاکن ډېر په شوخ انداز دې خوپاکې بُډهۍ مخته وئیلو

-زه دا یم زړه شوم .. لاکن ما په انساني رشتو کې هغه خوږلت نه کړو محسوس ، کوم چې په کار وو

(د لمر د کلي په لور .. مخ 109 او 110)

دلته په دې پورته رقم شوي مکالمه کې افضل شوق د یو مغربي ټولنې انسان د خلې نه چې د ننني ځناوري انسانیت په باب څومره سخته ځاپېره د انسان په مخ وهلې ده .. هغه د دې دور هغه رینېتیا بللی شي ، چې ورته په مغربي اصطلاح کې ماډرنزم وئیلی شي؟

۵ - د مونا لیزا په موسکا مور هېواد

په دې باب کې سېلاني شوق درست فرانس ته د مونا لیزا د موسکا سره تشبیهه ورکړې ده ؟ او د فرانسیانو غاوره روئيو او عادتونو ته یې داسې ځای په ځای گوته نیولي ده ؟

"د فرانسیسي انقلابي ډغرو، د فرانسوي آرټ ، تعمیراتو او ویارمنې روئېې څخه پرته په فرانسوي ادب کې رزمیه سندرې چې ورته (شان سون دي ژست) وئیل کېږي ، اوس تاسو په دې سندره کې اورېدلی شئ .. چې د (شان سون دي رولان) په نامه مشهوره ده .. او په دې کې د عربیانو سره د جنگ قیصه بیان شوي ده"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 123)

سېلاني شوق دا خبره د گائيد ميرنا په خپې کوي ، خو مقصد يې دلته د بيانولو دا دی چې فرانسيان کلتوري او کلاسيکل آرټ او ادب سره نه يواځې مينه کوي .. بلکه دغه هر څه ژوندي هم ساتي ؟ دغه رنگه د عطرو په نوم مشهوره هېواد فرانس کې د عطرو د جوړولو دپاره د بېلو بېلو گلونو، فصلونو.. پتي او رنگارنگ سيمو په دې باب کې په خپل نثري ليک کې داسې بيانوي لکه هغه چې يو خوږ نظم اوروي ؟ د مثال په توگه دا يو څو فقري د هغه د بيانیه او روان سېلابي نثر دلته وړاندې کوم.

"بس چې څو څو مخ ته لاره لندوله .. هغه هومره زما په مزغو کې د دې ناوې د بهخي زياتو کلاگانو په ليدلو د اروپا په اړه دې سوال سر پورته کولو چې " اروپا له مونږه څومره مخته ده..؟ " د ځواب په تمه يې زه له خياله په پښتني سيمو کې گرځولم او ما دا هڅه کوله چې که نور نه .. نو يوه داسې تاريخي نخښه خو به چرته وي چې ورته ځواب يې کړم ؟ خو هرڅو هرڅو چې مې د سوچ نيلىان تېز اوځغلولو ، خوماته په پښتني سيمو کې داسې يوه نخښه هم مخه نه راغله چې مې ورته د تاريخي اثاثې نوم ورکړی وی ؟ نو ځکه مې سر اوښورولو او له کائيکو سره په گپه شوم فقط په دې ، چې سوچ په بله واړوم "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 140)

دلته هم افضل شوق چې چرته چرته متاثره شوی دی .. نو يې په خپل قوم باندې هغه پيرزو شوي دي او هغه ته دا احساس ورکولو کوشش يې کړی دی .. چې هغه هم راپاسي او مخته تگ اوکړي ؟ په دې باب کې دا يوه مکالمه چې ډېري معنې لري په دې وجه وړاندې کوم چې د سېلاني د بيان افسانوي انداز د شاعرانه ډراماتي انداز بڼه هم داسې خپله کړي ده لکه ..

"جاپان دی خو په اېشيا کې ، خو مغرب وزمه هېواد دی-

ونېسا چې دې وخت له څنگه راته ناسته وه ، څوکه غوندې وئيلو..

-کائيکو بڼه او مخلصه جينۍ ده

-هو ، ده خو .. او ته هم..

-اوس نه يم....

-ولې؟

-ځکه چې هغه اېشين ده او بل....

لا به يې نور څه وئيلو، چې ميرنا يې پام خپلې خواته اړولو ورسته وئيلو

-امريکن سيستم زما خوښ دی

-هو، هغه ډېر ښه دی، هيڅوک په چا نه بار کېږي او هر کس خپل پل پخپله ورکوي-

روني چې يې خبره داسې سرته رسوله، نو ونېسا راته بيا څوکه وائي..

-برايه ښه شپه وه

-ښه خو وه لاکن.....

-ولې لا دي په زړه کې جاپاني. ته څه پاته دي که..؟

د بس په لور تللو په وخت چې زما او د ونېسا تر منځه دا مکالمه کېدله نو کائيکو هم اورېدله.. خو هغه په ځاني د خفگان، خوشحاله کېدله او هوسېدله لېونۍ"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 141 او 142)

که مونږ لږ غور په دې پورته رقم شوي مکالمې باندې اوکړو.. نو داسې هيڅ بده يا ډېره د خوشحالي خبره به مخې ته نه شي را.. خو په دې مکالمې کې چې افضل شوق په څنگه هنري انداز د جاپاني کائيکو او امريکنې ونېسا تر ميانځه د هغوی د قومي سوچ، روڼيو او خوڼونو تقابلي جائزه وړاندې کړي ده.. هغه د لوستونکي په ذهن کې دا خبره واضحه کوي چې امريکن څومره چالاک او چال بازه دي.. خو هومره جاپانيان په زړه صفا او د ساده باده روڼيو خلق دي

٦ - د ائيفل ټاور تر سيوري دلاندې

ايفل ټاور هم د دنيا په اوو عجوبو کې يوه عجوبه ده او شوق د دې عجوبې په حواله په دې باب کې نه يواځې فرانس، فرانسيان او د پېرس د شپې او ورځې ژوند په شاعرانه.. لکن په ډېر ماهرانه انداز بيان کړی دی ؟ کوم چې قاري په لوستلو متاثره کولی شي ؟ په دې باب کې د سېلاني شوق طبيعت څه زيات شاعرانه ښکاري ؟ ولې چې هغه دلته په خپل بيان کې نثري شاعري هم په داسې ساده خبرو کې کوي لکه..

"د ائيفل ټاور له دريم تمخي څخه پېرس داسې ښکاري لکه سړی چې له جهازه ورته گوري _ داسې محسوسېدلو لکه اوس چې به دا ټاور اونږېږي ؟ ولې چې ټاور کړېدلو لگيا و .. خو په رښتياؤ نه ؟ بلکه دې وخت په آسمان کې د ورېځو غټې غټې خړوسکې د هوا په رځ روانې وې .. او داسې برېښېدلو لکه مونږ چې سره له ټاوره د ځمکې و خواته روان وو

(د لمر د کلي په لور .. مخ 160)

په دې پېراگراف کې که سېلانی د ائيفل ټاور د عظمت او لوړتيا خبره کوي .. نو بلخواته په علامتي انداز کې د هغه د عظمت په وړاندې خپل او د خپل قوم وړوکوالی هم څرگندوي ؟ ولې چې د افضل شوق په ادب کې له قوم نه گيله ليدلې په دې شي .. چې هغه خپل قوم هم د نورو قومونو سره په څنگ کې ليدل غواړي ؟ نو ځکه د هغه اکثره علامتي اشارې د شکوې او گيلې رنگ لري ؟ لکه په دې لاندېنيو خبرو کې هم هغه د يو انساني احساس د مخي يو حقيقت څېړل غواړي ؟

"انسان نخښې پرېږدي شاته او ځي په مخه .. هم ځکه خو تر شا راتلونکي ورپسې که څه هم ځي ؟ لکن تر مخته تللي سړيانو پوره گوره، چې ځله نه شي رسېدلی ؟ هو.. لکه د نن پښتون ، چې د پرون د پښتنو پېښې هم نه شي کولی ؟ که څه هم ځي هر پښتون په خپلو ښځو او هغه هم په دوو ښځو"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 161)

په دې خبره کې شک نېشته چې افضل شوق په دې پېراگراف کې يو ځل بيا د پښتنو په بدحالی او په بې پښتو سيالۍ خپلې اوښکې توي کړي دي ؟ کوم چې د خپلو مشرانو او مشاهيرو نه خو منونکی دی او نه ورپسې تلونکی ؟ او دا خبرې سېلانی په دې حواله کوي چې هغه په فرانس کې چې کومه ترقي او ښه انساني ژوند ويني گوري او يا يې محسوسوي .. نو خپل بې سواده قوم او د هغوئ لوړې ورته په زړه راورېږي ؟ هغه پښتون ته همت ورکول غواړي .. هغه ته ائينه ښودل غواړي ؟ چې اې پښتونه!! اوگوره ،، دا ته ولې دومره شاته پاتې شوی يې ؟

شوق صاحب د خپل دې باب موضوع په حق کې دا خبره کوي چې دا هېواد په ښائست په حواله که مونا ليزا غوندې ښکلې او پُر تاثيره ښکاري .. نو په دې کې ژرېد د هغې د موسکا له برکته داسې عملي کېږي ؟ لکه هغه چې يو بل ځای د ائيفل ټاور سره تړلي د مونا ليزا په باب ليکي ، چې..

"د سياحت له لارې ، چې څومره پيسې هر کال فرانس تر لاسه کوي .. په هغو کې تر ټولو لوئيه برخه د مونا ليزا د موسکا او هغه دنگ ائيفل ټاور ده، چې د دنيا په اوو غټو عجائباتو کې شمېرل کېږي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 158) ◆

۷ - د برمنگهم پېلس په لورې ازغنې لارې درومي

له پېرس نه د ډنکارټ بندرگاه پورې په لاره په انگلش چېنل نامي سمندر کې د انگلېنډ په لور په دې باب کې که ډېرې دلچسپي لري .. خو د فرانس په دې بندرگاه ډنکارټ کې د افضل شوق بې عزتي د يو پاکستاني په جېټ يوه داسې قيصه ده .. چې د سېلاني شوق زړه يې مات کړی دی ◆ نو ځکه په داسې حال کې هغه ځان ته د نورو سېلانيانو په مقابله کې وړوکی وائي او په معصوميت د خپلې گيلې اظهار داسې رقم کوي ◆

"غل نه وم .. خو د غله غوندې مې ځان د ملگرو د سترگو نه پټولو ◆ او ځکه خو د سېل څخه راپېل شوي مارغه غوندې تېرېدمه لگيا وم او بيا بيا مې گهرۍ ته په دې کتلو چې ما ژر تر ژره غوښتلو چې دغه سيلې لائن نامي فېري ډوور پورټ انگلېنډ ته او رسېږي ◆ که څه هم په لانچ کې دننه هر لور زړخوښياني وي او دباندې د انگلش چېنل د سمندر مستي خپې .. خو زړه مې هيڅ شي ته نه کېدو "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 173) ◆

د سېلاني د زړه ماتې د شدت اندازه په دې پورتنۍ کرښو کې تاسو په اسانه لگولی شئ ◆ خوبيا هم سېلاني د خپل ښه فطرت په سمون بيرته په هم دغه باب کې داسې کوشش کړی دی چې ځان خوشحاليانو ته نيزدې کړي ◆ او ډېر ژر بيا په خپل شاعرانه ليکنې کې په عاشقانه سوچ کې په افسانوي انداز له يو ساوته امريکنې پېغلې چوي سره څنگ په څنگ ښکاري ◆ هغه هم په لندن کې .. چې هغه ورته د بادار ښار هم وائي ◆ له چوي سره په دې لاندېنۍ مکالمه کې افضل شوق په خپل مخصوص طرز تحرير کې ليدی شي ◆

- "شم به مسلمانان او حتماً ، خو دا يې وخت نه دی .. ولې چې زه اول اسلام او مسلمانان ستېدي کول غواړم ، بيا به

هغې چې به په وار وار داسې وئيلو ، نو ما به په زړه کې وئيلو، چې

-بيا خو نه شوې مسلمانان ◆ ولې چې اسلام به دې خوښ شي که دې اولوستلو ◆ لکن د نن مسلمانان او مسلماني روئېې به دي زړه مات کړي ◆ ولې .. هو، هغوئ خپله خو هم د مغرب په غېږه کې په خواږه خوب اوده شوي دي او د نياوي خوبونه وينې لگيا دي -

ما به لا نور سوچ کولو، چې هغې راته په لاس چُونډۍ راکولو ورسته اووئيلو..

څه سوچ کوې .. ولې ته غواړې چې اوس اوس مسلماننه شم؟"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 197)

په دې پورته سوالیه خبرې د افضل شوق خاموشي که څه هم د هغې پېغلې په مسلمانېدو کې خلل نه اچوي .. خو د هغه په خپلې مهر لگېدل دا ویره رامخې ته کوي .. چې که هغه مسلماننه شي هم .. نو مسلماننه به پاتې نه شي ؟ ولې چې افضل شوق چې کوم حقیقت په دې مکالمې کې د خپل سوچ په حواله وړاندې کړی دی ؟ د هغه نه انکار خو هم نشي کېدی ؟ او دغه رنگه منصفانه ادبي روڼې یو ښه انسان هم څرگندوي ؟ ولې چې هغه د منافقت نه کار نه اخلي ؟ هغه د یو اټینې په رنگه هر څیز ته خپله اصلي بڼه ورکولو په حق کې دی ؟ نو ځکه خو د دغه رښتونی سېلاني لیکنو ته حقیقي لیکنې وئیلې کېدی شي ؟ چې ادبیت په کې شته خو داسې منافقت نه .. چې د اکثر و لیکوالانو په تحریرونو کې لیدی شي ؟ دا باب د شوق صاحب په دې رقم شوي خبرې سرته رسوم .. چې هغه د پېغلي چوي په قول داسې د سوالیه اشارې په توگه لیکلي ده.

"نن چوي که څه هم ډېره خوشحاله وه، خو دا یوه خبره یې بیا بیا گوره چې څله کوله .. گوا

-قسمت د انسان په لاس کې دی .. نه چې انسان د قسمت په رحم و کرم

(د لمر د کلي په لور .. مخ 198)

۸ - انگلېنډ .. که د شېکسپيئر د ډرامو کردارونه ؟

دلته سېلاني د انگلېنډ په باب سفري حال په خپل رنگ کې بیانوي .. او په انگلېنډ کې د شېکسپيئر سره د خلقو مینه او د هغه د پیدائشي ښار سټراټ فورډ په چوکونو او پارکونو کې د شېکسپيئر خپلو مجسمو نه علاوه د هغه د هري ډرامې د هر کردار مجسمې هم لگولې شوي دي ؟ افضل شوق دا هر څه په زړه باندې اخلي او دا یو خواښ یې په زړه کې سر راپورته کوي .. چې کاش مونږ پښتنو هم خپل هیروگان .. هم دغه رنگه یادولی ؟ یو ځای سېلاني شوق د شېکسپيئر د مجسمې په وړاندې د خپل مشهوره چاپ شوي نظم " د شېکسپيئر د مجسمې په وړاندې " لیکلو پرته هم د خپل خوشحال خان خټک د پاتې نوم او مانده ورځې داسې ژړا ژړوي ؟

"د خوشحال په نامه په پاکستان کې څه .. چې په پښتني افغانستان کې لا داسې نامي یادگار نیشته چې د پښتنو پلار ورباندې یاد شي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 213) ◆

او بلې خواته په هم دغه مخ افضل شوق ليکي، چې...

"شېکسپيئر په انگلېنډ کې د يو ليکوال په حېث څه .. بلکه د دې هېواد يو سنهري تاريخي باب هم گڼل کېږي ◆
او د شهرت يې دا حال دی چې انگلېنډ ته "د شېکسپيئر انگلېنډ" وئيل کېږي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 213) ◆

دلته په دې خبرو کې افضل شوق خپل اوده پښتانه راوپشول غواړي او هغوی ته دا ثبوت هم ورکول غواړي .. چې قومونه په پيسو او جهگړو نه ، بلکه د مشرانو په عزت او د هغوی په ښودل شوو لارو باندې په تللو جوړېږي ◆ خو هغه په دې نه دی خبر چې پښتون داسې خبري او تې بوتې گڼي او هغوی په دې لا هم نه وي خبر .. چې د نړيا په کومه او هغوی په کومه روان دي ◆ لکن د دې باوجود هم پښتون سېلاني خپله وظيفه ادا کوي او خپلې آئينې کور په کور او کلي په کلي خپلو کې تقسيموي ◆ لکه په دې لاندېنيو خبرو کې هم هغه ليکي ، چې

"مشرقي ټولنې ته د لمر رڼاگانې چې څومره محرومياني ورپه گوته کوي نو هم دغه هومره د اروپا خلق د شپو په تيرو کې خوشحاله کېږي او هر يو وس کوي چې دا تيرې په بېلا بېلو زړخوښيانو باندې سهار کړي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 222) ◆

که دې کرښو ته مونږ پام اوکړو نو د افضل شوق فلسفيانه انداز په ډېر شاعرانه نثر کې په نظر راځي ◆ او لوستونکي د سوچ د مخه په مختلفو لارو تقسيموي ◆ يعنې له شپې سره د رڼا توري تړل او د ورځې د رڼا سره تيرې تړل .. په معنوي توگه د جهالت او علميت استعارې او علامتي اشارې دي ، چې تر ميانځه د مشرقي او مغربي ژوند توپير پيدا کوي ◆ او په دې خبرو کې مونږ ته د مغرب د ترقي په حواله يو طنز هم مخې ته راځي ◆ ولې چې افضل شوق له مشرق نه چې د بې سوادۍ په اړه څومره زړه ماتې د .. دومره له مغربي روڼيو نه بېزاره هم .. لکه په دې لاندې نثري ټوټې کې چې ليکي.

"د اغراض د تکميل په نيت انگرېزان کله کله د خپل عزت جنازه په خپلو لاسو باندې ايستلو ته که څه هم د دوستۍ نوم ورکوي .. خو په زړه کې غاښونه هر وخت تېره لري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 226)

۹- د دوزخي خوړو په جنت کې

د سکات لېنډ په حقله په دې باب کې خبرې د دې عنوان تر اثر لاندې ډېرې په هنر او فن لیکلي شوي دي !!
یعني دلته هم افضل شوق د خوشحالی او فکري غم په میانځ کې لیدی شي ❷ هر څه ته یې په ډېر ژور نظر کتلي
او هر څه یې په ذهن کې نقش کړي دي ❸ د دې مملکت د یو ښکلي ښار اېډنبرا د خلقو په باب هغه لیکي ، چې
..

"د دې ښار د خلگو بڼې او روڼې څه څه قندهارۍ یا لکهڼو وزمه او برېښېدلې ❹ ولې چې په هر څه کې د دې
ځای د ژوند او ژواک کلاسیکي بڼې موندلې شي ❺ او ولې نه .. دې ښار ته خو د علم او عالمانو ښار خو هم وئیل
کېږي"

(د لمر د کلي په لور .. مخ 242)

د دې مطلب دا شو، چې افضل شوق په خپلو سفرونو کې نه یواځې د ښکاره څیزونو کتنه او سېل مقصد جوړ کړی
دی بلکه د هر ځای د خلقو روڼې او فطرت پېژندلو هڅه یې هم کړې ده ❶ هم دغه خو هغه ښار دی چې افضل
شوق یې د "نتاشا په نوم یو مشهوره نظم لیکلو باندې مجبور کړی وو ❷ کوم چې "په لتون ستا د څېرې" کې چاپ
دی ❸ یعنې هغې (نتاشا) ورسره کوم ظلم د مینې په نوم نه وو روا کړی او ده کوم ظلم د مظلوم عاشق په شکل
نه وو برداشت کړی ❹ د اېډنبرا د ښار د رومانوي بڼې نه علاوه د شوق او نتاشا تر میانځه راغلي پېښه ډېره
سسپنس او خوند لري ❺ دلته د هغې نتاشا او شوق تر میانځه د دې مکالمې وړاندې کول ضروري ګڼم .. چې په
کې افضل شوق لکه نر پښتون د هغې په فطري انګرېزیت داسې وارونه کوي .. چې د فېرنګې په تاریخي جالونو او
چلونو خبر یو پښتو لوستونکی ښې ډېرې معناوې اخذ کولی شي.

- "تاسو هم غلا کوئ؟ چې ځانته د نوي نړۍ باداران وایاست .. هله شاباش ، زما شیان را واړوه

- دا څه وائي .. کوم شیان زما دوسته !! ؟

هغه چې په ډېر اعتماد څنګه انکاری شوه ، نو زه له غصې ورته سور او شین شوم

- لعنت دې ستاسو په دې نامه شي .. زه نور نه یم خبر ❶ بس زما ګهړۍ او پاسپورټ را واړوه

خو دا وه چې راته موسېدله او وائي ..

-دا دواړه شيان خو ستا په واش روم کې اوس اوس ما اوليدلو، چې پراته وو

-په واش روم کې؟؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ 248)

دلته د سېلاني هېرانتيا ځکه په حق وه .. چې د دې مکالمې نه مخ کې ليکي .. چې دا څيزونه خو په سائيډ تېبل ده ايښي وو .. واش روم ته څنگه اورسېدو؟ زما مطلب د دې مکالمې وړاندې کولو نه دا دی ، چې سېلاني په خپل دې سفر کې د يو عام پښتانه په بڼه کې داسې ليدی شي ؟ چې هغه د خوشحالي او پرېشاني يا غم اظهار په نره کوي ؟ او بل د هغه مقصد د خپل سفر د هغو مقاصدو د اظهار کولو نه هم دی .. چې دئ ورته اصل انساني ژوند وائي ؟ د نتاشا د دهوکو نه شوق دومره متاثره شوی دی چې هغه د انگرېز قوم په حقله ليکي ؟

"انگرېز که په ځوی هر څومره بښاښته او په خپلې باندې خوږ شي ؟ نو هم په ايمان کې شک لري ؟" گوا د تاريخي او روايتي په سمه د لستونې د مار په شان چيچل کوي ؟ دا اوس بېله خبره دا ، چې په زهرو يې سپری مري کم خو مرگي حاله زيات وي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 250)

کومې خبرې چې افضل شوق د يوې فېرنګۍ د مسلسلو دهوکو ورستو کړي دي .. هغه داسې څرگندوي چې هغه ته نه يواځې دې جينۍ دهوکه ورکړي ده .. بلکه هغه په داسې ادراکي نظر هر چرته په دې خلقو کې ور څښ کړی دی ؟ او دې نتيجه ته رسېدلی دی ؟

۱۰- هلته رنگونه خبري کوي

د " لېک ډسټرک " انگلېنډ په سېل باندې ليکلی شوی دا باب افضل شوق د دې ځای د قدرتي مناظرو نه د متاثره کېدو په رنگ کې رقم کړی دی ؟ او دلته د حکومتې هلو ځلو او تاريخ سره د مينې رجحان شوق په داسې وئيلو باندې مجبور کړی دی .

"بې شکه چې ژوندي قامونه د خپلو تاريخي آثارو قدر کوي ؟ او هر قام چې د تاريخ څخه خپلي رشتې د حاضر وخت په بيعه شلوي .. نو د هغه قام سباون په نېشت شمارېږي ؟" هو، لکه زما پښتنو چې د خپل تاريخي عظمت د ثابتولو په باب په ريکارډ باندې زرکلن زور دېوال لا نه لري "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 270)

د پښتو او پښتنو سره د فطري مینې او تړون جذبې په دې کرښو کې هم لیدي شي ښه ځایله من پښتون په
حبث ښه ځایله هغه چې چرته هم تاریخي آثارو ته مخامخ شوی دی نو یې پښتون سترگو ته ځکه راغلی دی ښه ځایله
هغه داسې یو تاریخي نښه نښانه هم په پښتونخوا کې نه لري چې د یو نر پښتون په حبث پرې فخر او کړي ښه ځایله
نو ځکه خو هغه کله چې د خپل قوم د بې سوادۍ او ځناوري روڼو نه ډېر مایوسه شوی دی ښه ځایله نو یې د خپل صادق
زړه بهراس داسې هم ورباندې اوباسلی دی ښه ځایله لکه په هم دغه باب کې مخته لیکي ښه ځایله

"کوم خواخوږي پښتانه چې د پښتون قام شجره د آریاو یا اسرائیلو سره د تړلو دپاره څومره غټ غټ دلیلونه وائي
ښه ځایله که چرته له هغوی څخه څوک دا پوښتنه اوکړي ښه ځایله چې وروڼو!! دا خو دې اول راته ثابت کړئ ، چې پښتانه په
پخوانۍ زمانې کې وو هم که یه ..؟ او شرط هم دا ورباندې ولگوي ، چې ثابتوی به یې په تاریخي آثارو .. نه چې د
بل په لیکل شوو تاریخونو ښه ځایله نو زما خیال نه کېږي چې دا زما د ژبي توریالیان به د نن د دې سپړخوره پښتنو رشته
له خپلو هغو نیکه گانو سره تړلو کې بریالي شي چې د ننگ ترانې یې مونږ څه .. اغیارو وئیلې "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 270)

دلته داسې ښکاري لکه افضل شوق چې بې پښتو شوی وي ښه ځایله او په لوستلو ماته هم په وړمې ځل دا خبرې بدې را
محسوسي شوې ښه ځایله خو بیا چې د هغه په دې پورته ذکر شوو دلیلونو لږ نور غور او کړم .. نو دا مې یقین شي ، چې
هر پښتون به دا خبره اومني ښه ځایله ولې چې د سېلاني په خبرو کې منطقي دلیل پټ دی ښه ځایله او په دې هر هغه څوک
پوهېدلی شي یا یې محسوسولی شي .. چې د سېلاني په شان گړځېدلی وي ښه ځایله که زه د یو نقاد په حبث یو طرف
ته افضل شوق په دې خبرې کولو غلط او گنیم .. نو بل طرف ته که ما سره د دې خبرې په ځواب کې مضبوط دلیل
نه وي .. نو بیا خو هغه په خپل قول یا منطق کې صحیح دی ښه ځایله هم ځکه خو د دې ژبې نقادانو تر اوسه د سېلاني
د دې دومره وړکوتي سوال ته ځواب نه کړو پیدا ښه ځایله

په دې باب کې افضل شوق د مغرب د گلوبلائزېشن سلوگن هم رد کوي .. چې کله د چېسټر نامې ښار خواوشاته
جوړ شوي غټ دېوال ته گوري ښه ځایله او دا مشهوره خبره ده ، تر اوسه هم دغه رنگه ډېر ښارونه په یورپ کې شته چې
خواوشاته یې دېوالونه د تحفظ په نیت جوړ کړل شوي دي ښه ځایله څه هم که دغه روایتی بڼه ده ښه ځایله خو د گلوبلائزېشن
په اړه ورنه یو فکري تهیم داسې سېلاني اخذ کړی دی ښه ځایله

په دې باب کې افضل شوق د مشهور زمانه شهزادګۍ لېدې ديانا د ښکلي مملکت وېلز په اړه چې څومره متاثره شوی دی ؟ هغه هومره يې د درو په دې رومانوي مملکت کې د لمر د اهميت نه خبر شوی هم دی ؟ هم ځکه خو هغه يو ځای د ګائيد په خله دا خبره کوي، چې..

"مونږ يورپين چې څومره په لمر مئين يو ؟ لمر هغه هومره له مونږ څخه نفرت کوي ؟ او ځان پتوي راڅخه"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 283)

۱۱ - په څنگه ټکودي وستايم؟

د مکالماتي، شاعرانه نثر دا باب که څه هم ډېرې دلچسپيانې په ځان کې نغښتې لري خو د آکسفورډ ښار او يونيورسټۍ سره تړلي ځانته يادو نه دې باب ته د حسن بيان يو نوی رنگ او خوند ورکوي ؟ لکه دا يوڅو خبرې چې شوق يې په ډېره بې ساختګۍ ليکي.

"دلته په فټ پاتېهونو باندې هلکان (لوستونکي) په تورو سوتونو او جينکۍ په تورو هاف سکرټونو چې تر ګونډو پورې پرده لري کې ښکاري څه ؟ چې ايمانونه هم په خپل ښائست د تېرو وېرو سېلانيانو په خطر کې اچوي ؟ او زه خو هم يو سېلانی وم .. نو ځکه چې به مې هر څو کلیمې په ځان راچؤف کړې ؟ خو ..."

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 301)

دې نه علاوه سېلاني شوق د آکسفورډ د يونيورسټۍ او ښار په حقله معلومات چې څنگه په هنري انداز بيانوي .. په خپل فکر، خو دغه معلومات چې هغه د خپل شاعرانه ذوق او شوق په رنگ رنګولي دي ؟ هغې نه د افضل شوق د رومانوي طبعې عکاسي په ډېر ښه ډول کېدی شي ؟ او مونږ دا محسوسولی شو .. چې هغه په دې ښار کې ډېر زيات په شاعرانه موډ کې سفر ته جوړېدلی ښکاري ؟ وجه يې شايد چې د دې ښار ښکلا ده او يا په دې ښار کې اوسېدونکي خلق ؟ چې افضل شوق يې په نثري شاعرۍ لیکلو مجبور کړی دی ؟ لاکن د دې باوجود هم د هغه نه د ملګرو ډېفني او بلنډواوائی دا گيله گوره چې په کومه وجه داسې راځي ؟

"شوقه!! ته خو ډېر روشن فکره سړی وې ؟ دا براهه شپه څله ؟"

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 300)

داسې خو په دې پوښتنې کې ډېرې پټې اشارې په نظر راځي .. خو بيا چې د شوق ځواب " ځله نه ..؟ " ته فکر اوکړم .. نو ماته هغه يو باکرده او دروند پښتون او ځلېږي ؟ ولې چې په دې درست سفر کې افضل شوق خپل هر غرض په يوه نا يوه حواله يا مجبورۍ تش تر خپل سفرې دلچسپياتو تر جده محدود ساتلی دی ؟ او د هغه ادبي تنده وه او يا د هغه اضطراب چې هغه هرکله متحرک څرگندوي ؟ خو په دې باب کې چې څنگه سېلاني لندن ته اورسي ... نو د نتاشا قيصه هم بيرته اچانک د هغه په زړه کې داسې په شدت راژوندۍ شي ؟ چې هغه له خياله د هغې سره خبرې شروع کړي ؟ تاسو په دې مکالمې کې ورنه بلا ډېرې معنې اغيستی شئ.

-نتاشا !! تاته داسې نه وو کول په کار

هغې راڅخه په حېرت پوښتنه وکړه

-کوم څه ؟ ما خو چپ د زړه د رشتې بله رشته درسره ساتلي نه ده .. ته د کوم شي خبرې کوې؟

-هو، منم چې تا مې زړه ته لارې جوړې کړي دي ، خو باور بيا هم درباندي نه شم کولی-

-ځله ؟

زما د خبرې په ځواب کې د هغې " ځله " څه وو؟ چې زه د هوټل مخې ته د يو موټر په هارن بيرته د هوش و نړۍ ته راستون شوم ؟ او په ځان خندلو ورسته .. په دويم گام هوټل ته ننوتم

(د لمر د کلي په لور .. مخ ؟ 308)

په دې کرښو کې د هغه مکالماتي انداز دومره د خوند دی چې دغه باب ته يې د رومانويت يوه ښکلي شوخي ورکړي ده ؟ د مکالمو چستي او تسلسل دې باب ته يو ډراماتي مکالماتي رنگ بخښي چې د ليکوال د ادبي هنر څرگندونه ترېنه کېږي ؟

۱۲- د خيالونو په گودر مې تندر پرېوت

افضل شوق چې په دې باب کې د نتاشا سره د بيا ملاقات قيصه څومره په ډراماتي خوند ليکي ؟ هغه خپل اثر په قاري باندې نه يواځې پرېږدي .. بلکه قاري ته يو ځل بيا د نوو نوو سوالونو مخه کوي ؟ خوند په دې قيصې کې دا کوي چې نتاشا څومره سېلاني ته نيرېدې کېدل غواړي .. دغسې سېلاني ذهن ته د ويرې او خوف څنډه کوي لکه ..

"دا واخله گهړۍ د هغې گهړۍ په بدل کې ، چې تا...

-مننه ، لاکن څه ؟

-څه؟

يو دم مې په ځان کليمه اووئيله او د مات زړه خبره مې په گيلې کې داسې واوروله؟

-زه خو ستا په دې پېغلتوب افسوس کوم

-هغه څله؟

هو، که څه هم هر څه له نوي سره مې بيا ورباندې اعتبار کولو ته حوصلې لوئولې؟ خو د هغې د دې "څله" په ځواب کې ورته وایم ..

-ستا ښکلا او دا عمر .. د غال او شوکونې خو نه دی

-ما درته اووئيلو، چې زه بخښنه غواړم؟ اوس که ته بيا هم ما نه معاف کوې نو زه به بیرته لاړه شم-

او څنگه چې یې وړوکی بېگ بیرته اوږې ته اچولو ، نو ما لاس ور واچولو او کښېنوله مې داسې په موسکنۍ خبره..

-اوکې اوکې ، زاړه به هېرؤ او نوي به....

-او له نوي سره به ، ستا په خیال څه کو؟

(د لمر د کلي په لور .. مخ 315 _ 316)

څه هم که په دې مکالمې کې لږې ډائریکټ اشارې د لوستونکو په ذهن کې سوالونه راپورته کولی شي .. خو هغه چې دا مکالمه کله سر ته اورسوي .. نو هر څه به کلیر شي؟ ولي چې افضل شوق داسې مکالمې تش په دې د سفرې حال سره گنډلي دي ، چې سفر ښه په آرام تېر شي او لوستونکو ته لږه وراثتي هم لوستو کې په برخه شي؟

په دې باب کې د واپسۍ قيصه او خوب نه علاوه په دوبي کې د عربیانو په باب ځینې داسې خبرې هم ذکر شوي دي .. چې په وړمبي ځل ما اورېدلي یا لوستلي دي؟ لکه دلته چې یې افضل شوق د خپل یو سوال په ځواب کې لیکي؟

"دا هغه قام د .. چې ما براهه شپه تر سهاره د اروپا په مقابله کې سوچ کولو؟

دا هغه سوال وو، چې زه يې په دې وئيلو مجبور کړم چې که د دې گلف هېوادونو د تېلو د پيسو زکات هم په نورو غريبو مسلمان هېوادونو کې اووېښل شي؟ نو زما يقين دی چې هيڅوک به هم غريب پاتې نه شي؟ لاکن يه .. دا خو هغه خلق دي چې وایم که د يو لکه څلوېښت زره کم او زيات نبیانو په ځای په کې .. په هم دغه هومره شمېر ملکان پيدا شوي وی نو به هم سړي شوي وی؟ خو دا له بده مرغه نشول سړي "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 329)

په دې باب کې افضل شوق د خپل دې اوږد سفر اختتام په يو داسې علامتي خبري کي کوي چې .. هغې نه لوستونکې د خپل خپل استعداد د مخې ډېر مطلبونه اغیستی شي؟ او هغه خبره دا خبره ده..

"د الامارات انټرنېشنل الوتني جهاز EK 600 پاؤ بالا اتهه بجې له دوبيۍ ائيرپورټ څخه پورته شو او په نه ساعت کې تر اوريځو بالا .. ښه بالا د کراچۍ په لور لکه د پښتون له توپکه وتې گولۍ روان څه شو .. چې ما هم يو ځل بيرته د سوچونو رځ د هغې خاورې په لور واړولو، چې زه يې زېږولی وم؟ که څه هم زه په "زه" کې نه وم پاته شوی خو ورته روان په خوشحالی باندې وم "

(د لمر د کلي په لور .. مخ 331)

حسینه گل

نوښار کا کا صاحب _ پښتونخوا

پروني مخونه

پروني مخونه (د سېلاني افضل شوق ناول)

(يادگيرنه :- دا کتاب په کال ۲۰۰۶ کې چاپ شوی دی)

ما چې د ښاغلي افضل شوق د سفرنامو او شعري مجموعو کومه تنقيدي جائزه ليکلي ده ؟ نو د هغې نه پس راته د هغه د ناول د مسودې د کتو اتفاق اوشو ؟ د ناول قيصه دومره مزېداره وه چې په هغې مي هم يوه رائي جوړه شوه ؟ او بيا دغه رائي ليکل مي خپله اخلاقي او ادبي ذمه واري اوگېله ؟ خدای پاک دي اوکړي چې پښتانه په ډېره مينه د افضل شوق دغه کوشش هم اوستائي ؟ زه دا خبره يو ځلې بيا کوم چې افضل شوق څه هم که خپل وجود لري .. خو د دغه وجود خبره په ځينو نورو اعزازي نومونو هم پېژندلې شي ؟ لکه بقول د محترم مشر اياز داودزی " افضل شوق .. هزار داستاني شخصيت دی " ، د محترم سعيد گوهر بقول هغه " پښتون جهانيان جهان گشت " د مشر سليم راز بقول " سېلانی شاعر " دی ، د اکرام الله گران په قول دا د امن په لټون شاعر افضل شوق " د سلو يار " دی ... او زه بيا وایم چې دغه وړک مسافر وړک ځکه نه دی .. چې دئی هغه پېړۍ دی .. چې د پښتنو په زړونو کې ليدلې شي ؟ خو دا بېله خبره ده چې ډېري کمي سترگې يې ويني .. گوري ؟ ولې چې دئی د ژوند په فن کې وړک دی ؟ لکن د مزې خبره دا، چې بيا هم که څوک چې هغه لټول غواړي .. نو هغې ته د يو فني ادراک ضرورت دی ؟ اوس دا د يو فنکار کار دی چې هغه دي د ده فکر او فن په خپله فنکارانه مينه او هنر تر لاسه کړي ؟

د دې ناول " پروني مخونه " د سنسني خېزه واقعاتو د لوستلو پس ماته د يو قاري په حېثيت داسې ښکاري ... لکه ځمونږ دغه شاعر چې د خپل هنر په دې سفر کې خپل کردار، کله په افسانه، کله په ډرامه او چرته د يو سفرنامې د ديومالايي کردار په توگه لوبوي ؟ دغه د ده خوبي هم ده او کمزوري هم ؟ د قاري جذبات (غم او خوشحالي) رالېږول .. په خپلو دغه کردارونو کې داسې ښکاري لکه د قاري دغه کيفيت ، هغه د خپل وجود په ژوندي تابوت لکه د مېخونو ټک وهي ؟ دئی يو رښتونی عکاس دی او داسې ليکونکي ډېر کم دی چې هغه په ډېره ايماندارۍ او خلوص د خپل ذاتي ژوند مشاهدې ، تجربې او ښه او بد اړخونه د خپلو لوستونکو مخې ته ږدي ؟ او داسې د ژوند او جذبو يو لازواله تاريخ رقم کوي ؟ هم په دې خو د ده لوستونکې او د نن نقادان د ده سره انصاف نه شي کولی .. په دې چې هغه خپله هم دا دعوه په بيا بيا کوي چې " زه د نن دپاره ليکل نه کوم " ؟ يعنې هغه به سبا ته د نن په آئينو کې د ښو سپينو او رڼو خېرو د ښودلو په حق کې دی ؟ په دې خو د نقادانو ناخوښه .. او د بې سواده پښتنو دپاره د ده ذات ، د ده شخصيت او د ده فن يوه الميه گرځېدلي ده ؟ خو زما په خيال دا الميه دلته

دا هم ده .. چې نه دئی په پښتنو پوهېږي او نه یې پښتانه پوه کړی شول ؟ د دېرشو کلو نه دغه هر اړخیز ادیب او شاعر افضل شوق داسې د ژبې او ادب خدمت کوي .. خو په دې غرض یې نه کوي چې د ایوارډ او انعام لالچ یې دی ؟ بلکه د دې هر څه دپاره یې یو جدا فکر او نظریه جوړه کړي ده ؟ او هم دغه وجه ده چې تر ننه د ادارې یا د یو تنظیم له خوا ورته د سگرېټ په پڼۍ د شاباشي توري نه دي ورکړلې شوي ؟ یعنې دا د نن ناول نگار شاعر او یو سفرنامه نگار افضل شوق د هر لالچ نه بالاتر دی ؟

داسې لیکوال ډېر کم دي چې په شاعرۍ او نثر دواړو مدونو کې لیکل کوي .. خو ښاغلی افضل شوق زمونږ په داسې ښو لیکونکو کې شمېرلی شي ، چې شاعري لیکې .. نو بنده وائي چې بس یو شاعر دآ .. ښه شاعر او حقیقت پسند شاعر ؟ خو که د ده نثر اوگورو، نو دا خبره به زما سره هر څوک اومني چې په نثر کې یې خپل ځان او نوم داسې منلی دی چې ورته انکار شاید چې په هیڅ یو دور کې هم اونه شي ؟ یعنې د ده د شخصیت او نوم پېژندگلو نه یواځې شاعري ده، او نه نثر ؟ بلکې هغه په دواړو میدانونو کې ځانگړتیا لري ؟ ولې چې که د افضل شوق شاعري افسانوي رنگ او ډرامايي کیفیت لري .. نو بل طرف ته د هغه نثر د خپل شاعرانه طرز اُسلوب تر مخه د یو داسې پرله پسې شعراو شعري آهنگ لري !! او په دواړو میدانونو کې یې خپل فکري لېونتوب ، جنوني مینه په آساني او مشکل پسندی و انتها ته رسولي دي ؟

د چرچد برتن په قول .. د قیصه گوټي آغاز هغه وخت اوشو ، چې انسان په دوو ښپو د ولاړېدو چل ایزده کړو ؟ د ماشوم د شعوري احساس مطابق اولنۍ قیصې د پېریانو او دېوانو نه شروع شوې او رو رو دغو قیصو د ناول په لور یون اوکړو ؟ خو که مونږ غور اوکړو .. نو خو لا تر اوسه ناول .. زمونږ په پښتو افسانوي ادب کې یو داسې بدبخته صنف دی چې ډېرو کمو لیکونکو ورته پام کړی دی ؟ او تر اوسه چې په پښتو ادب کې د گوتو په شمېر څو ناولونه زمونږ سره دي ... نو د هغې معیار ، که څه هم څنگه دی خو د ستاینې وړ په دې دي چې دا اړخ پرې څه نا څه دروند والی ضرور لري .. او داسې د " خالي میدان " تش والي احساس یې تر ډېره حده کم کړی هم دی ؟

د افضل شوق دا نوی ناول " پروني مخونه " به یقیناً چې په دې ټولو ناولونو کې یو داسې تیگه ثابته شي چې د دې نه پس به د ناول په مد کې د صداقت او ریښتیاو یو نوی روایت دوام اومومي ؟ او داسې به پښتو ناول د هاغه روایتی جوکات نه بېخي رابهر شي کوم چې تر اوسه د پښتو د کلي وال ژوند، قبائلي او قبیلوي رسمونو، رواجونو، دښمنو ، ترېگنو .. او بیا د گودر او منگي د ساده باده رومان سره څنگ په څنگ د اوږدې قیصې یا نکلونو په شکل کې را روان دی ؟ کوم ته چې د ناول رومېنې طرز بیان وئیلی شي ؟ ولې چې اوس خو ناول په جديدي اصطلاح کې هغه قیصې ته وئیلی شي چې په کې کردار نگاري، د ژوند فلسفه، د انساني نفسیاتو او جذباتو مثبت او منفي اړخونو خپرلو نه علاوه داسې منظرنگاري ځان کې رانغاړي چې هغه د یو ژوند عکاسي کوي ؟ د نوي ناول خبري یا مکالمې مختصري .. خو ژورفهمه وي ؟ او دا هغه خبري دي چې تر ډېره حده ما د افضل شوق د ناول په ناچاپه سکریپټ کې تر سترگو شوي دي ؟ خو د دې مقصد هرگز دا نه دی چې دغه ناول په پښتو کې اول او ورستی ناول

دی ❷ زه به کوشش کوم چې د ناول اصل کړه وړه مخې ته کېږدم او بیا لوستونکو ته خپله تفصیلي رائي وړاندې کړم ❸

د افضل شوق په ناول کې تر ټولو ښه خبره دغه مخې ته راځي .. چې هغه په خپل انداز کې شاعرانه طرز بیان لري او یو ځل بیا د خپلي ادبي روڼي په شان دلته په دې ناول کې هم د پښتني روایتی موضوعاتو په ضد د نوي فکري هلوځلو او عصري شعوري سوچ سره ملگری لیدلی شي ❶ هم ځکه کېدلی شي ، چې د هغه د دې ناول سره هم هغسې نا انصافي اوشي .. لکه د هغه د شاعرۍ او سفرنامو سره روا شوي ده ❷ خو زه دا وئیلی شم چې په رومبي ځل ما په دې خواره پښتو کې یو داسې ناول هم ولوستلو .. چې بنده پرې فخر کولی شي او داسې وئیلی شي چې پښتو کې هم د عالمي معیار کتابونه شته ❸ خو کوم څه چې دغه ناول نگار د ستاینې وړ گرځوي .. هغه دا ، چې په دې ناول کې افضل شوق هم هغسې د خپل ژوند قیصه کوي په کوم کې چې هغه رنگه سېلونه دي ، عشقونه دي ، محبتونه دي ، او د لټون سره سره گرځېدل .. راستنېدل .. ورکېدل او بیا موندل په داسې ښکلي انداز کې ترتیب شوي دي ❶ چې دلته هم هغه ځانگړی ښکاري ❷ څه هم که په ډرامې او ناول کې ډېر فرق موجود دی ❸ خو افضل شوق خپل دغه ناول ډرامې ته دومره نږدې کړی دی .. چې په منطقي توگه هغه هم د شېکسپیر په رنگه ژوند ته نه یواځې د ډرامې نوم ورکوي .. بلکه و ناول ته د ژوند قیصه هم وائي ❶ نو ځکه خو هغه (شوق) د خپل وجودیت په ازلي حوالو د ابد په لور یون کولو ته په خپل دې ناول کې اوږې ورکوي.

دا د افضل شوق د ژوند داسې قیصه ده چې که هر څو ورته د هغه د وخت د تېرولو سامان اوایو .. خو په حقیقت کې د هغه د زړه ، د هغه د فکر ، د هغه د وجود او د هغه د هنر ضرورتونه هم پاتې شوي دي ❶ او نن که مونږ افضل شوق د یو سوچه فنکار په نوم او هېثیت پېژنو .. نو د هغه دغه هېثیت او پېژندگلو هم دغه څیزونو جوړ کړی دی ❶ د دې ناول قیصې داسې ښکاري لکه چې د هغه د ژوند او هنر د دغه گوټ پېرنو یو داستان وي ❶ یو شوخ او تېز داستان .. د هجر و فراق یو داسې لړزېدونکی داستان چې د هغه په ژوند اوس هم خور لیدلی شي ❶ دا قیصه هم د یو آئیدیل د لټون قیصه ده ❶ داسې ښکاري لکه چې په شعر کې ده دا قیصه سر ته نه وي رسولې ... نو په ناول کې یې تر اختتامه رسولې ده.

په دې ناول کې د بلا پېښو او واقعاتو د دلچسپیانو علاوه د مختلفو ملکونو لکه الجزائر ، شام ، ترکی ، سائپرس ، اردن ، افغانستان ، عراق ، دوبي ، شارجه او پاکستان په حقله د سېل او د سفری رايو اظهار هم په نظر راځي ❶ او زما په خیال د دې ناول د ټولو نه لوئیه خوبي او انفرادیت هم دا دی چې په پښتوکې په ورمبي ځل .. داسې سفری انداز د ناول په حواله مخې ته راغلی دی ❶ چې د هغې خپلې دلچسپیانې او معلومات هم دي ❶ دغه معلومات زیاتر د دغه ذکر شوو هېوادونو په اړه جغرافیائی ، نفسیاتي او سماجي دي ❶ او د کومو کردارونو تر میانځه چې مکالماتي ضرورت پېښ شوی دی نو هغې هم د خپل اختصار او برجستگۍ تر مخه د ناول خوند سېوا کړی دی ❶ کوم چې به لوستونکي ته د ابلاغ مسلې یقیناً چې پیدا کوي .. خو په لیک کې د دې انداز د راوړلو خپل یو خوند وي

❖ د نن نقاد په ليک کې د دې انداز په حق کې نه شي ليدلی خو د سبا نقاد به د ښاغلي افضل شوق دا انداز په دې وجه ستاښ چې د دې ناول د ليکلو ټول انداز خالصتاً مغربي او د جديد عصري او ادبي روڼو په رڼا کې ليکلی شوی دی ❖ ولې چې دغه قيصه هم د هغه د باطن او خارجي ژوند د تصادم په نتيجه کې مخې ته راغلي ده.

د دې ناول ټول کردارونو ته چې په کوم رنگ ژبي ورکړی شوي دي .. نو هغه د لوستونکي د پاره دلچسپي خامخا لري ❖ د ناول پلاټ چونکه د ليکونکي د خپل ژوند قيصه بنياد کړی دی نو ځکه په هغې کې مينه او محبت مونږ ته ډېر زيات په نظر راځي ❖ د دې نه علاوه په دې ناول کې د ماحول منظر کښي لکه د يو مشرقي يا پښتون ناول په رنگ ډېره تفصيلي نه ده .. خو حقيقي ضرور ده ❖ او په دې کې چې يې څومره د اختصار نه کار اغيستی دی ❖ نو په هغې د يو مترقي ناول تنده ماتېدلی شي ❖ د ټولو نه اهمه خبره دا ده چې چونکه د دې ناول قيصه رښتيا ده او په قيصه کې شامل ټول کردارونه حقيقي دي ❖ دغه کردارونه د افضل شوق په قول .. نه يواځې دا چې حقيقي دي بلکه ټول ژوندي او حيات کردارونه هم دي ❖ داسې د دې قيصې واقعات هم حقيقي دي ❖

د دې ناول سغري انداز چې د قاري دپاره څومره دلچسپي لري ..؟ د مختلفو هېوادونو متعلق د سفر کړکېچنونه د خلقو کېښتونه .. غم خوشحالي .. خو لاکن د دې ناول د شلم باب نه تر آخري باب پورې لوستونکي د هغه طرزبيان او قيصې ته د حېرانتيا تر حده لېواله وي ❖ بلکه په دې ټولو بابونو کې د جذباتي طرزبيان په وجه لوستونکي ژروي هم ❖ په دې بابونو کې څه هم که ډېري خبري په علامتي پېرائيه کې شوي دي .. خو يو پوه او باشعوره لوستونکي د دغه علامتونو نه ډېري معنې هم اغيستلی شي ❖ بله خبره دا چې د دې ناول په قيصه کې د ليکونکي خپله موجودگي .. د هغه په ماضي، حال او مستقبل کې گنډلي ښکاري ❖ يعنې افضل شوق چې په دې ناول کې د سېلاني په نوم " هېرو " دی چې څه رنگه د خپل آئيډيل ډاکټر وسا څېره د " لمر خداى " يعنې " سن گاډ " په مدد څنگه اووه زره کاله پخوا د وړمبې فرعوني شهزادگۍ څېرې نه په مختلفو څېرو کې ويني او يا د وسا څېره د يوې فرعوني شهزادگۍ د مثال په توگه د " نېفرتيابيت " ، رنگه نورو شهزادگيانو چې نومونه يې په دريم باب او مخته مخته په نورو بابونو کې په درځنو شمېر کې راغلي دي .. کې ويني ❖ نو د هرې څېرې سره په ډرامايي انداز دغه هېرو " سېلاني " يعنې افضل شوق په ماضي بعيد کې د هغې شهزادگيانو د اشنايانو په بڼو کې ليدلی شي ❖

زما په خيال په پښتو ادب کې وړمبې ځل افضل شوق يو بېخي زوړ لرغونى تاريخ او تهذيب په نوي رنگ کې راژوندی کړی دی ❖ يعنې د ده دغه کوشش .. نه يواځې د خپل ژوند سنسي خېز واقعاتو ته د ناول بڼه ورکول دي ❖ بلکه د دې سره خپلو لوستونکو ته د ډېرو تهذيبونو په حقله تاريخي معلومات ورکول هم دي ❖ د دې " نظريه مقصديت " تر اثر دلاندې د افضل شوق دغه کوشش .. څه هم که دا ناول په ځينو حوالو پخوانيو قيصو ته نيزدې کوي ❖ خو يواځې قيصه ورته ځکه نشو وئيلی .. چې په دې ناول کې وړاندي کړل شوي تجريديت د واقعاتو د بيان اسلوب يا طرز بيان .. د جديديت سره غاړه غړۍ کوي هم ❖ کوم ته چې مونږ د ناول نگارۍ د پرون او نن تر ميانځه نوی امتزاجي شکل وئيلی شو ❖

په دې ناول کې افضل شوق د ناول د اهم کردار "هيرو" په شکل کې د مختلفو تاريخونو، تهذيبونو، تمدنونو د سفر د پړاونو نه تېرېږي.. لکه د اهرام مصر د جوړښت د دور د رومي فرعون خوفو نه واخلې تر د لوکسور او اسوان د دورونو تهذيبونو پورې د فرعوني تاريخ برخه په مختلفو شکلونو کې داسې جوړېږي لکه هغه چې په هر دور کې ژوندی وي ؟ هم دې نه لوستونکي دا اندازه کولی شي چې افضل شوق يعنې سېلاني خپلې رشتې د خپل ائيدیل په حقله د پخواني تاريخ سره گنډلي ساتلي دي ؟ او هغه چې څنگه په ډرامائي هنر خپله محبوبه د فرعونانو د تاريخ نه د يونانيانو تر تاريخه راوړي.. نو دغه رنگه د يوناني تاريخ نه تر رومن تاريخ او بيا د زړو عربيانو نه تر نوي دور پورې دغه مينه له خپلې محبوبه سره داسې په خوند او مزې را رسوي.. چې لوستونکي د هغه د تصوراتي ابدیت نه که يو طرف ته منفي سوالونه په ذهن کې راپورته کوي.. نو هم دغه سوالونه به هغه په دې ناول کې ځواب موندلو دپاره تر اختتامه پورې هم رسوي ؟ ولې چې ناول نگار په خپل دې ناول کې داسې ښکاره کوي.. لکه هغه چې د نن انسان نه بلکه د ډېر پخوا د تاريخ د روح سره تړلی انسان وي ؟ يعنې هغه د خپل روح تصديق هم له خپل دې ائيدیل سره داسې څرگندوي.. لکه د هغه په عام ژوند کې هم ورسره د تصوراتو په ائينو کې ليدلی شي ؟ غلطه به نه وي.. که اووايم.. چې هم دې ائيدیل خو افضل شوق په شاعری او سفرنامو کې هم ځان پسې ښه ستړی کړی دی ؟

په دې ناول کې نور څه دي.. او څنگه دی ؟ دا فېصله به لوستونکي يا د نن او سبا نقادان کوي ؟ خو دلته زه غواړم چې د ناول د مروجې اجزائې ترکيبي په رڼا کې د دې ناول تنقيدي جائزه واخلم.. چې لوستونکي د دې ناول په اړه فېصله کولو کې له مشکلاتو سره مخامخ نه شي ؟ داسې خو.. په ناول کې نن سبا د قيصې، پلاټ، کردار، مکالمې نه علاوه د ماحول او د ناول نگار اندازبيان، اسلوب او ژبه کتل شي ؟ خو مونږ به د ناول د مروجې اجزائې تراکيب په رڼا کې افضل شوق د دې ناول پلاټ، کردارونو، مکالمو او منظرکشيانو په باب تفصيلي خبري کوو ؟ او بلکه دا به هم گورو چې دغه ناول د سفرنامې او قيصې نه په کومه وجه بېل دی او د دې ناول په ليک کې د بيان اسلوب څنگه په کار راوړل شوی دی ؟ نو راشئ چې د ډاکټر احسن فاروقي.. د ښه او نوي ناول په باب دې لاندې ذکر شوي تعريف په رڼا کې اوگورو چې افضل شوق په خپل دې ناول ليکلو کې څومره کامياب شوی دی..

"چې کله انساني شعور د ترقۍ کولو ورسته تر واقعاتي درجې پورې اورسېږي.. نو داستان په ناول کې بدل شي "

د شوق د ناول پلاټ

وئیلی کېږي چې ناول یو داسې اوږده قیصه ده، چې په کې د مرکزي پلاټ یا د قیصې نه علاوه هم ډېر ی نورې وړکوتي قیصې موجودې وي .. چې دغه ټولې قیصې یا واقعي د مرکزي خیال یا پلاټ دلچسپۍ په منظمه توګه زیاتوي ؟ ولې چې په یوې قیصې باندې پوره کتاب لیکل څه آسان کار نه دی ؟ اوس که مونږ د افضل شوق په ناول " پروني مخونه " کې د قیصې یا پلاټ ته ځیر شو .. نو دا یوه خبره به خامخا اومنو، چې .. دلته د هغه د قیصې سره نورې قیصې او ډېر دلچسپ واقعات هم تړلي ښکاري ؟ کوم چې تر میانځه یو ربط برقرار لري او د ناول د وحدت و تاتر ته هیڅ قسم نقصان نه رسوي ؟ بلکه دغه وړکوي قیصې د ناول و مرکزي خیال ته اوږې ورکوي ؟

ناول " پروني مخونه " په یو داسې قیصې باندې محیط دی چې هغه د ناول نگار له خپل ژوند سره اړه لري ؟ او مونږ ورته رښتوني قیصه هم وئیلی شو ؟ کومه چې د افضل شوق د هغې څېرې سره تړلي قیصه ده .. چې هغه ورپسې ټول عمر ستړی ستومانه او د پېرې په شان وړک وړک برېښي ؟ یعنې د علافاني او پښتني څېرو لیدلو کتلو پس ، چې څنگه سېلاني شاعر په خیالاتو کې د نړیزو څېرو سره مخامخ شي .. نو یو وخت د خپل طلب و دې ښائسته څېرې " ډاکټر وسا " ته اورسېږي ؟ کومه چې هغه ته په مصر کې په لاس راځي ؟ او دئ دا فېصله کوي چې هم دغه .. هغه جینۍ ده، چې ده په خوبونو، خیالونو او یا ژوندۍ انساني څېرو کې لټوله ؟

څنگه هیرو سېلاني د دې هیروئینې ډاکټر وسا تر زړه پورې لارې جوړوي ؟ دا سوال .. هغه سوال دی چې د ځواب دپاره سېلاني دغه محبوبه د فرعونانو له خوا نه یواځې گفټ گڼي .. بلکه د هغې سره رشته هم د فرعونانو له وړمبي دور چې په زرګونو کلونه مخ کې تېر شوی دی .. کې له هغې سره رشته داسې څرګندوي لکه هغه چې هم په هغه دور کې موجود وي ؟ د فرعون خوفو چې د اهرام مصر وړمبی گومبته یې جوړه کړې وه .. نه بیا د هغه او ډاکټر وسا روحاني وجودونه څنگ په څنگ مینه امر کوي ؟ بیا د فرعون خافرا، فرعون مینکورا او ځینې نورو فرعونانو د دورونو حصې جوړېدلو سره سره د لوکسور او آسوان تر آخري فرعونانو پورې .. په مختلفو حیثیتونو او شکلونو کې سفر کوي ؟ یعنې که یو طرف ته ناول نگار د قیصې و هیروئینې ته د هر فرعوني عهد کې د یوې نا یوې ښکلي فرعوني شهزادګۍ شکل ورکوي ؟ نو بل طرف ته په هر دور کې سېلاني هم د هغه دور د یو داسې کردار په بڼه کې لیدی شي .. چې شهزادګۍ وسا سره یې رشته پاتې شوي وي ؟ په دې ناول کې څنگه دا دوه مټینان د فرعونانو د دوه درې زرکلن پخواني دور نه بیا د سکندراعظم یوناني دور ته چې ور دانګي .. نو د هغوی شکلونه او بڼې هم بدلي شي ؟ کله چې د یوناني دور اختتام کېږي .. نو هیرو د رومن جولیس سیزر او وسا د ورستۍ مصري رانۍ قلوپطره په شکل کې یو بل سره او تړلی شي ؟ په دې دور کې سېلاني د جنرل مارک انتھوني بڼه هم خپلوي ؟ او دغه ڼګه دا دوه مټینان د زړو عربیانو او بیا د جدید دور په لور چې کله را روان وي او خپلي بڼې بدلي .. نو یوه

تهائي پېغله " سوپيس " د دُشميني يا ويلن په توگه د هغوى تر ميانخه داسې ناروا ظلمونه روا کوي چې کله هغوى " حال " ته را دانگي ؟ دا ويلن هم له اولې ورځې د هغوى سره سره ژوند کوي او " حال " ته د هغوى سره څنگ په څنگ ليدى شي ؟

د زړې " ماضي " نه تر جديد " حال " پوري دا قيصه .. چې افضل شوق څنگه د تاريخي حقيقتونو سره گنډلي او مرحله واره په دې ناول کې سرکړي ده ؟ هغه څه هم که يو داستاني انداز لري .. خو په دې داستان کې ځاى په ځاى افسانې ، ډرامې او ښې او بدې واقعي داسې په خواږه انداز ځاى کړل شوي دي ؟ چې په هيڅ صورت هم د يو ښه تاريخي او روماني فلم نه کم نه دى ؟ او د ناول په تعريفونو کې يو دا تعريف هم کېږي .. چې " ښه ناول هغه دى .. چې په ټکو کې کردارونو ته شکلونه ، قيصې ته منظرونه او منظرونو ته ژبي ورکوي .. ارومرو لکه يو فلم چې د ذهن په پرده باندې چلېږي " ؟ هم دغه هنر افضل شوق په دې ناول کې خپل کړى دى ؟ اصل قيصه يې ځان سره سره د زرگونو کلونو نه تر ننه ډېره په خوند رارسولي ده .. خو مکمله بيا هم نه ده ؟ ولې چې په آخر کې هغه دغه قيصه خپلې هغې ماشومې لور برېښناخان ته په دې هيله پرېښي ده .. چې هغه به دا قيصه ځان سره مخته هم وړي ؟ يعنې افضل شوق خپله مينه د همېش همېش دپاره امر کول او ژوندۍ ساتل غواړي ؟ نو ځکه کېدلى شي چې هم دغه قيصه د يو څو پېريانو ورسته داسې شهرت اومومي لکه " لېلا او مجنون " ، " آدم او درځانۍ " او يا په خپل اصل نومونو " سېلاني او وسا - "

د دې ناول ليکونکى چونکه يو ډېر تعليم يافته او جهان گشته سپرى دى ؟ نو ځکه ممکنه ده چې بېخي زيات پښتانه ورباندې پوهى نه شي او د هغه دغه قيصه مبهمه اوگني .. يا د هغوى په استعداد قيصه ورته کړکېچنونه رامخي ته کړي ؟ خو د دې دا مطلب هرگز نه دى ، چې پښتانه به دا ناول نه لولي ؟ بلکه زما دا خيال دى چې د نن پښتانه لوستونکي به دا ناول د دې ناول د اوچت معيار لرلو د وجې خامخا لولي ؟ او له دې نه به .. د پښتو خبره هم څه نوره د معيار ساتلو په لور گامونه اوچتول شروع کړي ؟ او ليکوالان به لږ نور د محنت او همت نه کار اخلي ؟ په وړمبي ځل چې ما د دې ناول سکرېټ اولوستلو .. نو رښتيا خبره دا ده ، چې نه شوم پرې پوهه .. خو بيا چې مې دويم او دريم ځل اولوستلو .. نو د دې ناول ټوله قيصه مې په ذهن کې داسې نقش شوه ؟ چې ما دغه مضمون چې کله ليکلو ، نو ما ډېر کم پوائننيس دغې ناول نه واغيستو ؟ زما په خيال چې .. ناول هم دغه رنگه ليکل په کار دى ، چې د هغه پلاټ يا قيصه او تهيم دي ډېر پيا اثر او تاثيراولري ؟ دا ناول د قيصې يا پلاټ د لحاظه چې څومره دلچسپ او بهترين دى .. هغسې يې قيصه د کنټرول نه وتې هم نه ده .. يو ترتيب او تسلسل سره قيصه مخې ته ځي او ليکونکى ځان سره سره وړي ؟ ولې چې دلته د يوې قيصې سره تړلي ځينې نورې قيصې هم په ډرامايي او افسانوي انداز کې مخي ته ځي او راځي ؟ او دا وړوکې قيصې د مختلفو دلچسپيانو نه ډکې ليدلى شي ؟ هم په دې خو .. د دې دومره لوى کتاب په لوستلو باندې لوستونکي بور کېږي نه ؟

کېدلی شي .. چې ځينې نقادان د خپلې ناپوهۍ د وجې په دې ناول تور اولگوي .. او دې ناول ته هم د سفرنامې نوم ورکړي ؟ لکه د هغه و سفرنامو ته ځينو نقادانو سفرې ناولونه وئيلي وو ؟ ولې چې په دې ناول کې د قيصې سره سره تر نيم درځن زيات ملکونو د سفرې حال او د هغو ځايونو د تهذيب او تمدن په باب معلومات موجود دي ؟ خو افضل شوق قصداً دا کوشش په دې ناول کې کړی دی چې هغه و خپل لوستونکي ته يو داسې ناول وړاندې کړي .. چې په هغه کې د ذهني او روحاني تفريح سره سره څه علمي فائده هم اورسي ؟ يعنې دلته په دې اړه هغه د زړو قيصو او نکلونو د مقصدي چل نه هم کار اغيستی دی او دا غواړي چې د هغه ناول دي هم يو مقصد اولري .. او علمي بحث دي پرې مخې ته راشي ؟ ځکه د افضل شوق و دې جذبې ته مونږ شاباشی وئيلي شو ؟ او زه د هغه دغه زيار ته د قدر په نظر گورم ؟ خو.. دا وایم چې دا ناول دی او ناول هم داسې ناول .. چې قيصه او د قيصې بيان يې د زمان او مکان د قيد نه آزاد ښکاري ؟ نو په دې خو.. مونږ که څه هم دغه خپل ناول نگار افضل شوق د انگرېزي ژبې د مشهوره ناول نگارانو رچرډسن اوفيلډنگ سره نشو درولی .. نو کم از کم د ځينو ډېرو ښو اردو ناول نگارانو په صف کې يې ضرور اودرولی شو ؟

د شوق په ناول کې کردارنگاري

په ناول کې د پلاټ يا قيصې پس دويم اهم کار په هغه قيصې کې د کردارنگارۍ گڼلی شي ؟ او د دې په باب ډېري روايتي نظريې او مروجہ تعريفونه مخي ته راځي .. خو زه د دې دور د يو لوستونکي په حيثيت د نن هغه تعريف د ناول په باب منم .. چې ورته " د ژوند اشاريه " يا په نورو ساده ټکو کې د " ژوندقيصه " وئيلي شوی ؟ او په ژوند کې هر څه او هر رنگه څيزونه شته ؟ لکه په ژوند کې وقتي افسانې ، ډرامې او قدم په قدم الميې او واقعي نه علاوه ټولنيز اخلاقيات، سياست، د تمدن فلسفه، معيشت، معاشرت او محبت .. کوم چې انسان ته د انسان سره د ژوند کولو چلونه ښائي ؟ نو ځکه زه د مغربي ناول نگارۍ نه متاثره په دې يم .. چې هغو په دې صنف ادب کې ټولو نه زيات کارکړی دی او په هغو خلقو کې د ناولونو وئيلو ډېر زيات رجحان دی ؟ هم په دې دليل .. هغوئ په دې صنف کې غښتلي بللی شي ؟ دا وئيلي کېږي چې په مغرب يا انگرېزانو کې هر هغه ناول ښه بللی شي چې کردارونه په کې کم نه کم او د قيصې د ډيماند مطابق ډېر په سوچ او فکر ځای کړل شوي وي ؟ او د دغو کردارونو تقسيم دي داسې شوی وي .. چې د قيصې د الميو، غم، خوشحالي او يا نورو واقعاتو سره سم په سمه مطابقت هم اولري ؟ يعنې د ناول هر کردار دي د هيو په رنگه هرکوليس نه وي .. او نه دي هر يو د ويلن په بڼه شېطاني خاصې اولري ؟ بلکه ځينې داسې کردارونه خو هم په ټولنه کې وي چې هغوئ وي خو خاموشه کردارونه ، لکن خپل خپل مصلحتانه ، غاصبانه يا همدردانه رول خامخا لوبوي ؟ او د هغوئ و کردار ته اهميت په دې

ورکول کېږي چې قيصه .. د هم دغو بظاھرہ عامو کردارونو د وجې نه خو مخ مخ ته مزل کوي ؟ زه چې د افضل شوق و دې ناول ته ځیره شم .. نو ماته د هغه په قيصې کې د کردارونو يو لوی تعداد مخې ته راشي ؟ خو بيا چې غور او فکر ورباندې اوکړم .. نو وایم چې د قيصې د طوالت د حسابہ دا کردارونه زیات نه .. بلکه ډېر کم محسوسېږي ؟ ولې چې د پلاټ دارومدار په يو داسې اوږدې قيصې باندې ایښی شوی دی چې په هغه کې د هیرو د ژوند او لتون پوره نکل او د هیروئینې د مینې درست داستان موجود دی ؟ او هغه هم داسې داستان .. چې په زرگونو کلونو محیط ښکاري ؟ نو ځکه د افضل شوق په ناول کې کردارونه که بظاھرہ زیات .. خو د اصله کم لیدلی شي ؟ په کوم کې چې يو درځن نه څه زیات کردارونه ژوندي دي او نور په تړلو خلو د قيصې د ضرورت مطابق موجود پاتې دي ؟ بلکه که په غور اوکتلی شي .. نو تش نیم درځن داسې کردارونه به په نوټس کې راشي ، چې هغوی د هیرو او هیروئینې سره قيصه سرته رسوي او باقي ټول کردارونه داسې دي چې وخت په وخت پیدا کېږي او فنا کېږي.

دلته خبره دا میانځ ته راځي چې د افضل شوق په دې ناول کې چې کوم کردارونه وضحه کړل شوي دي .. آیا هغه ټول د قيصې د ضرورت مطابق دي او که هسې نومونه ورگډ کړل شوي دي ؟ په دې اړه کېدی شي چې ځیني زما له دې رائي سره اختلاف اوکړي چې گني په دې ناول کې هر خاموش او ژوندي کردار ته صحیح ځای ورکړل شوی دی .. هیچرته او هیڅکله هم یوکردار په ذهن بوجه کېږي نه ؟ خو نقادان به هم غلط په دې وجه نه وي چې .. دلته د فرعونانو سره سره د هغوی د هري هغې شهزادگۍ یا رانۍ نوم یا کردار اچول شوی دی .. چې د ډاکټر وسا(هیروئینې) د روئيو او خویونو سره مطابقت نه لري ؟ لکن زه ورته صحیح ځکه وایم چې د فرعونانو تاریخ چې څومره فرعونان په ریکارډ باندې لري .. د هغو په مقابله کې د فرعوني شهزادگیانو نومونه کم مخې ته راغلي دي ؟ او دا د دې ناول نگار خوبي گنم چې هغه ټولي فرعوني شهزادگیاني او رانیاني په نومونو را ژوندۍ کړې ؟ دا بېله خبره ده .. چې هره فرعوني رانۍ هم .. د قلوپطره یا د دې ناول د هیروئینې هومره ښایسته هم وه که نه ؟؟ خو چونکه افضل شوق د خپلي دې مینې آغاز او انجام فرعوني داستان ته سپاري .. نو بیا خو دغه گیلہ یا اعتراض د نقادانو هم نه شي بې ځایه کېدلی .. چې گني .. شوق په خپل ناول کې په تاریخ کې هره یاده شوي ښځه فرعونه ولې راوړي ده ؟ خبره تر دې حده صحیح ده .. خو ځواب یې کېدلی شي چې زما په رنگه نور نقادان هم داسې اوکړي .. چې هغه ځکه .. چې هر فرعون چې تاریخ په ښه یا بد نوم یاد کړی دی .. په رول کې د دې ناول " خپله " خو هم یاد شوی دی ؟

څومره کردارونه چې د افضل شوق په ناول کې د هیرو (هغه) سره ژوندي یاد شوي دي او یا د هیروئینې (وسا) خواو شا ذکر شوي دي .. هغه ټول تر اوسه ژوندي او د هغوی د مینې گواهي ورکولی شي ؟ دا یو داسې لوټیه خبره ده .. چې ناول نگار په خپل دې زیار کې د هغو لیکوالانو په صف کې دروي چې په دُنیا کې ډېر کم او د نه برابر یاد شوي دي ؟ او هغه هم داسې لیوني لکه خپله افضل شوق چې دی .. چې د خپلي مینې د ډاکټر وسا(چې اوس د

هغه کور والا ده) سره ټکي په ټکي بيانولو ته جوړېدلی دی ؟ شاید په دې چې هغه ځان د یو داسې رښتوني شاعر، سفرنامه نگار او ناول نگار او گوره چې لا څه او څه په حېثیت د هېمېش دپاره ژوندی ساتل غواړي ؟ چې تر قیامته یې نوم او نشان پاته شي ؟ گني که مونږ لږ فکر او کړو .. نو په پښتني معاشره کې داسې څوک کولی شي لکه هغه چې په دې ناول کې کړي دي .. هو، د یو نېک مقصد او مقدسه مشن تر سر کولو په نیت ؟ او کوم څیز چې به هغه د ناول په نړۍز تاریخ کې ځانگړی کوي، هغه د ده رول په حېثیت د هیرو(سېلاني) او راوي دی -

غرض دا، چې د ورمبي فرعون ظالم سنېفېرو.. بیا مخته فرعون خوفو او د هغه د زامنو فرعون خافرا او فرعون مینکورا علاوه د فرعوني رانۍ خامیریرنېتې، شهزادگۍ نفرتیابیت، رانۍ هیتیفیریس، هاتشپسوت او داسې نورو رانیانو نه بیا تر رعمریس الثاني پوري او د هغه تر رانۍ پوري داسې کردارونه دي .. چې دې خو تاریخي مړه کردارونه .. خو افضل شوق په ډېر هنر د دې قیصې برخه گرځولي دي او غږولي یې هم دي ؟ کوم چې په تاریخ کې یاد شوو څوټیونو په مناسبت د هیرو "سېلاني" او هیروئیني "وسا" د هغه وخت د قیصې د ضرورت تحت وړاندې کړل شوي دي ؟ یعنې که د وسا د غصې او خفگان خبره مخته راځي نو د ظالم فرعون سنېفېرو د جلالې رانۍ هتېفیریس رول لوبول کېږي ؟ خو بیا چې یې د بنائست ذکر کېږي، نو د خپل فرعوني عهد تر ټولو نه بنائسته ځواني مرگه شهزادگۍ نفرتیابیت غږول کېږي ؟ او بیا چې د رحمدلۍ او ښې روڼې خبره کوي .. نو د فرعوني تاریخ یو بله ښځه چې هغه هم نفرتیابیت نومېږي یادېږي ؟ او بلي خوا ته هیرو د فرعون خوفو نه تر رعمریس الثاني پوري چې کوم کوم فرعون څنگه روڼه او خوښه د خپلې رانۍ په اړه روا کړي وه .. هم هغسې په دې ناول کې افضل شوق هم ښکاره کړي او یاده کړي ده ؟ نه یواځې دا .. بلکه بیا چې قیصه د فرعونانو نه تر قلوپطره او جولیس سیزر .. بیا نورویعني یونانیانو او زړو عربیانو او تر "حال" را رسېږي .. نو کردارونه د سېلاني او وسا په شکلونو او یا خواوېشا کې خپلې ښې ډېر په خوند او مزه داسې بدلوي رابدلوي ؟ چې د بنده د خپلې نه یو دم دا خبره اووځي چې ... افضل شوق واقعي چې په دې ناول کې کردارونو ته نه یواځې د زمانو زمانو تاریخي څېرې ورکړي دي بلکه دغه کردارونه یې په ډرامايي انداز او په افسانوي خوند او حقیقي رنگ کې هم وړاندې کړي دي

؟

د شوق په ناول کې مکالمې

په یو ناول کې د پلاټ او کردارونو ټاکلو پس خبره د کردارونو د هغه رول په لور راځي چې هغوی یې په مکالمو کې رامخي ته کوي او تمثیلي شکل ورکوي ؟ نو په دې حقله به اووایم .. چې یو وخت داسې هم وو، چې مکالمې به اوږدې اوږدې په ناول کې راوړل کېدې ؟ خو د نن جدید ناول دا خبره دروغ کړله او مکالمو ته یې د اختصار شکل

ورکولو سره سره څه غوندې په علامتي پېرائیه کې اشارتي ژبه هم ورکړه ؟ یعنې خبره وړه .. خو با مطلبه او په معنوي اعتبار اوږده د ننني ښه ناول ډیمانډ اوگرځېده ؟ ولې چې نن وخت هیچا سره نېشته ؟ اختصار ته د تفصیلي اظهار او معنوي ژبه ورکول د ننني ناول سټېنډرډ وئیلی شوي دي ؟ نو راشئ چې د افضل شوق دا ناول د ناول د دې جدید تعریف په رڼا کې اوگورو ؟ چې هغه څومره ښه او تکړه ناول نگار ثابت شوی دی ؟

که مونږ دا ناول په غور اولولو، نو دا خبره به مخې ته راشي چې افضل شوق په خپل دې ناول کې مکالمې ډېرې مختصرې د قيصې برخه جوړې کړي دي ؟ هغه په وړو خبرو کې لوئې معنې رانغاړلو کوشش کړی دی ؟ او تر ډېره حده پورې کامیابه شوی هم دی ؟ دا لاندېنۍ مکالمه د دې یو ښه مثال دی..

- "رانا .. منم چې ډېره ښائسته یې او که اوغواړې نو د فرښتې ایمان هم ختا کولی شې ؟ خو په دې زړه کې ستا دپاره چې کوم ځای ما د دوستۍ په نیت غوره کړی دی .. هغه په هوس نه شي بدلېدلی

گوره چې هغې به ځله دا خبره د توعین په حقله اغیستله او په خدا به یې بیا ورتنه وئیلو..

-چپ شه سېلانيه .. داسې مه وایه .. که درته په رښتیا شوم نو هر څه به در باندې هېر کړم .. ښه!!

خو سېلاني به هم ورتنه وئیلو..

-کثیر مشکله

-لا لا مُش مشکله حبیبی

او هغې چې به بیا په خپل مخصوص انداز کې دغه رنگه ورتنه اووئیلو ، نو به ورسره منوبلا ، پُو،

عقود او بېسنگ مورتې هم خندا ته داسې اوجورېدلو چې د درستې پارټۍ به ورتنه پام شو- "

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۶ ... مخ ۱۱۲-۱۱۳)

هم دغه رنگه په دې ناول کې یو بل ځای هم یوه داسې مکالمه رقم شوي ده چې لوستونکي ورنه د دې ناول او ناول نگار په باب یوه نا یوه حتمي رایی ضرور قائمولى شي ؟ ولې چې دلته شوق (سېلاني) د هرڅه نه بالا تر .. لاکن یو ښه انسان لیدلی شي.

- "دا سوپیس او فلوریتا څنگه له یو بل سره دومره په مینه مینه لیدل کېږي ؟ که څه هم یوه کټره مسلماننه او بله عیسائی ده"

یوه ورځ چې د وسا په موجودگۍ کې ډاکټر پُو دا خبره د سوال په توگه پورته کړه ، نو سېلاني ورتنه وئیلو..

-مذهب له انسانه د انسان جوړولو او انسان و انسان ته د نيزدې کولو وظيفه سرته کوي

اوس به يې لا نور څه وئيلو ، چې د پو له خپلې يو دم داسې خبره نابېره اوختله .. گوا

-سېلانيه !! ته د سوپيس په حق کې نن سبا ډېر ښکاري

بيا چې يې خپلې دې غلطۍ ته پام شو ، نو وائي ..

-زما مطلب دا ، چې هغه په اسلامي جامه کې گرسره ښه نه برېښي .. خو ته ورته ښه وائي...

وسا که څه هم هيڅ نه اووئيلو، خو د سېلاني په خوا يې داسې په سوالیه نظرونو اوکتلو .. لکه هغه چې هم د ده دوستي له سوپيس سره نه خوښوي - "

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _۱۳... مخ ۲۰۰)

دا او داسې بېخي ډېري مکالمې دي چې لوستونکي په سوچ وهلو مجبوره کوي .. خو معنې او مطلب ډېر ژور او فکري لري ؟ يعنې افضل شوق په خپل دې ناول کې ډېري زياتي خبري په علامتي اشارو کې ځکه کوي چې دا قيصه د هغه خپله او د هغه د محبوبې (چې اوس د هغه کور والا ده) قيصه ده ؟ نه تش دا .. بلکه افضل شوق په باب دا وئيلي شي چې هغه که شاعري کوي او که نثر ليکي .. خبري په اشارو کې کوي ؟ نو ځکه د خپل ادبي فطرت د وجې هغه په دې ناول کې هم خپله هغسې ادبي روڼيه په علامتي پېرائيه کې څرگندوي ؟ هغه د اختصار قائل دی او نه غواړي چې د لوستونکو قيمتي وخت ضائع کړي ؟ نو ځکه په دې ناول کې ورې .. خو بامعني او علامتي خبري داسې په سوالیه انداز کې کوي .. لکه

-"نن زه درته د دې واده مبارکي نه وایم

-ځله ؟؟

-ځکه چې زه نه غواړم، چې د خپلو ارمانونو جنازه د ټولو له مخه پورته کړم

-گوره سوپيس .. دا جنازه ستا د ارمانونو نه ، بلکه ستا د يوه دوست د خوشحاليانو يوه ستره موقعه ده

-هو، ده خو .. لاکن ... ؟؟

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _۱۷... مخ ۲۶۱-۲۲)

په دې "لاکن" کې ناول نگار ډېري خبرې پټې ساتلي دي او دا د دې ناول نگار هغه خوبې ده .. چې اکثره سوالونه د ځواب په نيت د لوستونکو په مرضي ځکه پرېږدي .. چې هغه اخلاقي حدونه پارول نه غواړي ❖

د افضل شوق دا ناول په داسې ښکلي او اخلاقي انداز مکالمې لوستونکو ته وړاندې کوي چې بنده ورته په سوچ کې ډوب پاتې شي ❖ خو د مزې خبره دا.. چې د هغه په مختصرو مکالمو کې ډېري تفصيلي اشارې پټې دي .. لکه دا مکالمه چې بلا ډېري معنې د لوستونکو په ذهنونو کې رابرسېره کولی شي ..

"سېلاني به لا د امينه د خبرې په ځواب کې د هغې د تاتا وسا په باب نور څه وئيلو ، چې وسا په خدا کې اووئيلو..

-هو، زه په دې وجه خبرې اوچې کوم، چې په خوبونو باندې گرسره يقين نه لرم

-لاکن خوبونه خو بيا هم سړي ته راځي

-راځي دي

-نو بيا به يې منې هم قلوپطره ډير

د سېلاني له خپلې د "قلوپطره" تورې څه اوختلو، چې هغې اوخندلو او په خدا خدا کې ولاړه شوه او امينه هند يې د سيدې فرج د سمندر د راغلي څپې سره بيرته ملگري چې کله د ژورو اوبو په لور رهي شوله ، نو يې وئيلو..

-خو زه لا تر اوسه هم يو نوم ځکه نشم درکولی ، چې ته خپله ښه خبر يې-

-لاکن په څه ؟

او بيا چې دوه درې ځله دا وړوکي تپوس سېلاني تکرار کړو، نو هغې هلته له ليري څخه ځواب داسې ور بيا کړو..

-ته چې خپل ځان څه گنې .. هغسي شه و ماته

-زه ځان څه گنم ؟ ... څه يم ؟ او څوک شم و دې ته ؟

هم ځکه خو سېلاني يو ځل بيرته په خپل فکر کې و ځانته د هر راپورته شوي سوال په ځواب کې سوال شو- "

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۲۰ ... مخ ۳۰۵)

دا هغه سوال دی چې د سېلاني د کردار يا خوږې سره تړلی بې ځوابه ليدی شي او کوم لوستونکي چې ناول د اوله سره نه وي وئيلی .. هغه کله هم نشي پوهېدلی ❖ دا د دې ناول هغه خوبې ده .. چې بې د لوستلو يې انجام ته هيڅوک نه شي رسېدلی ❖ ولې چې دا ناول فلمي وژن لري .. خو د پښتو د فلم په رنگه نه ❖ دلته ناول نگار هغه

انداز په ډېر هنر خپل کړی دی ؟ چې نن په مغرب کې د سسپنس په نوم یادېږي ؟ دې نه علاوه په دې ناول کې داسې مکالمې هم په آخري بابونو کې شاملې کړل شوي دي .. چې قيصه د دې ناول اختتام ته نه رسوي ؟ بلکه لوستونکي ترې ځکه ساتي ؟ چې هغه دا قيصه لا خو سر ته رسېدلي نه گڼي او غواړي چې مخته هم جاري پاتې شي ... خو دا قيصه به مخته د ناول نگار هغه لور برېشنا خان جاري ساتي .. چې په پښتو نه پوهېږي ؟ په دې ورستۍ خبرې يا مکالمې کې هغه سوالونه چې ځواب طلب دي .. تاسو کتلی شئ..

- "بس که ماما بس که .. نوره مخته مه ځه .. اوبه ډېرې ژوري دي او د پاپا لامبو هم نه ده ایزده "

(شوق "پروني مخونه" ... فصل ۲۴ ... مخ ۳۵۴)

د شوق په ناول کې منظرنگاري

وئیلی کېږي چې ناول داسې لیکل په کار دی چې څوک یې لولي .. نو هغه دي داسې محسوسوي لکه هغه چې یو ښه فلم گوري ؟ او زه هم په دې اړه کې دغه رنگه سوچ لرم .. خو یو سوال مې په ذهن کې په دې باب داسې هم راپورته کېږي .. چې لکه څنگه چې د نن ډرامه د پرون له ډرامې نه بېله او بدله ده .. هم نوره نوره بدلېږي ؟ نو دغه رنگه د نن فلم خو هم د پرون نه بدله بڼه او ډیمانډ لري ؟ نو آیا د نن په ناول کې هم دغسې بدلون په کار دی او که نه ؟ څه هم که ځواب په " هو .. بې شکه ولې نه " کې سر ته را ورسې ؟ خو دغه اثباتي ځواب به د نن د ناول کردارونه د سینونو او منظرونو په فرېم کې هم د فلم په شان " کټ تو کټ یا شارټ کټ " یا نېغ په نېغه قيصې سره خواوښا کې ښکاره کوي ؟ کوم چې لازمي خبره ده .. چې تجریدیت او ابهام میانځ ته راوړي ؟ اوس دلته دا سوال پیدا کېږي چې آیا .. دغه فارموله به په پښتو ژبې کې لیکلې شوي ناول باندې هم لاگو کېږي ؟ او که د دې ژبې ناول هم د دې ژبې د فلم په شان نیم کلاسیکل انداز ته نږدې نږدې لیکل پکار دی ؟

پورته رابرسېره شوو سوالونو نه زما مطلب دلته د افضل شوق د دې ناول .. چې په جدید پیرایه کې لیکلی شوی دی په حق کې داسې بحث کولو نه دی ؟ چې د پښتني ناول د روایتی چاپ نه یو طرف ته اوساتلی شي ؟ ولې مونږ پوهی یو ... چې " پروني مخونه " څه هم که په پښتو ژبې کې لیکلی شوی کتاب دی خو پښتني مزاج نه لري او نه یو عام او نا لوستی پښتون قاري ترېنه هغسې خوند اغیستلی شي لکه کوم خوند چې هغه د قيصه خوانۍ د دوکانونو په تهر او باندې پرتو فلمي قيصو او زړو قيصو یا نکلونو نه اخلي ؟ کېدی شي چې زه هم د دې ناول هغسې نه اوستایم .. څنگه چې ستایل په کار دی ؟ زما یقین دی چې د دې ناول سره انصاف یو داسې نقاد کولی شي .. چې عالمي ادب یې لوستی وي او د اوسنۍ ادبي روڼیو نه باخبر وي .. هم ویشن یې پراخ او آفاقي وي ؟ خو وایم

به په دې چې چرته شوق صاحب دا نه اوگني چې گني په پښتنو کې د هغه په دې ناول هيڅوک نه پوهېږي .. يا پوهېدل نه غواړي ؟

زما د پوهې مطابق په ناول کې منظرنگاري تش د منظرونو او نندارو يا ماحول رانغاړل نه دي .. بلکه د قيصې د ښه وضاحت او تسلسل ساتلو دپاره د کردارونو په صحيح وخت ، په صحيح موقعه او صحيح مناسبو ښو کې ښودل هم دي ؟ ولې چې ناول د انساني ژوند يوه داسې صحيفه وي چې په کې د ژوند د ستړياگانو، دردونو او د غم يا خوشحالي د کيفيتونو تاريخ رقم کېږي ؟ او په تاريخ کې د ښکلو نندارو، منظرو او جغرافيايي ماحول نه زيات انساني واقعات ، د هغوئ روئيې او وختونو سره تړلي رشتې خپرلې شي ؟ هم ځکه خو قيصه د ناول د غوره شوو کردارونو په لاس کې ورکول په کار ده ؟ کوم چې په دې ناول کې افضل شوق کړي دي او زيات اهميت يې خپلې قيصې ته ورکړی دی ؟ ځکه د ده کردارونه ژوندي ژوندي او سترگو وړاندي محسوسېږي ؟ که مونږ اوگورو .. نو په دې درست ناول کې هم دومره ماحولياتي منظر نگاري نه ده شوي .. څومره چې ځمونږ د پښتو يا د اردو ژبې د زړو ناولونو په يوه باب کې شوي ده ؟ خو د دې باوجود هم افضل شوق په يو ښه او پرتاثيره ناول ليکلو کې کامياب شوی دی ؟ کوم چې د ده هنري کمال څرگندوي .. او افضل شوق په پښتو کې د يو ډېر .. بلکه بېخي ډېر جديد ناول نگار په حېثيت ميدان وهلو ته راغلی دی ؟ يعنې په دې نيت او سوچ .. لکه څنگه چې دئی په شاعرۍ کې د نوي فني انداز او نوو فکري افقې موضوعاتو سره تړلی شاعر يادېږي .. او هم دغه رنگه دئی په سفرنامو کې د ابن بطوطه په رنگه سېلاني هم مشهور شو ؟ لنډه دا، چې افضل شوق د خپل نظم او سفرنامو په رنگه د پښتو د ناول ښه هم د روايتي قيصې نه د باقاعده اوسني معياري ناول په شکل کې راپول غواړي ؟ او زما يقين دی چې دلته به هم ځينې پښتانه نالوستي نقادان هغه په دې جرم معاف نه کړي ؟

راشئ چې په دې لاندېنۍ پېره کې د افضل شوق په ناول کې د منظر نگارۍ نمونه او انداز اوگورو ؟

"او څه وخت ورسته د هغې فرعوني رانۍ په اشاره باندې يو دنگ او پنډ جلاډ، چې تګ تور سړی وي په اوږو يو غټ ساتول را اغيستی وي د سېلاني په خوا چې څنگه ور روان شي ، نو هغه په چيغو چيغو وائي ..

-زه بې قصوره يم .. زه بې قصوره يم

خو جلاډ مخ مخته ور روان وي له تناوزمه خداگانو سره ؟ او داسې هم وائي ..

-تیار شه مرگ ته اې مشرکه

بيا د يوې غټې قهقهې وهلو ورسته وائي ..

-ستا سزا دا ده چې تا شرک کړی دی

-شرک؟

په میدان کې ټول غلامان په یوه آواز داسې د جبرانتیا اظهار چې څنگه اوکړي ، نو هلته لرې د رانۍ هاتشپسوت سره په یوه اړخ کې ناست یو بل خېټور درباري راپورته شي او په خپل درانه غږ کې وائي..

-هو.. دې سېلاني گستاخ د یوه خدای په وړاندې د بل خدای درولو هڅه کړي ده

نو ځکه سېلاني دواړه لاسونه پورته کړي او په تېره چيغه کې وائي..

-دا د وخت د رانۍ د سترگو د هوکه ده .. شرک نه

اوس به یې لا نور څه په خپلې صفائي کې وئیلو، چې د خیال له فرعوني نړۍ څخه ناڅاپه هغه وخت خپلي زمانې ته راستون شي، چې وسا ورباندې غږ اوکړي..

-سېلانيه .. درځه چې کوزېږو .. پورټ سعید راوړسېدلو"

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۱۴... مخ ۲۱۷-۱۸)

دا پورته نقل شوي مکالمه چې څه هم که زیاته منظر نگاري په کې نه ده شوي .. خو د لوستونکې په ذهن کې د دې مکالماتې اشارو نه د منظر او سین بالکل واضح تصویر جوړ کړي ؟ او دغه رنگه سټايل په دې ناول کې د منظرنگارۍ دپاره په کار راوړل شوی دی ؟ یعنې افضل شوق په خپل دې ناول کې داسې تجربې ډېرې زیاتې کړي دي ؟ او هر منظر ته یې په اختصار تصویري بڼه ډېره په فني هنر داسې ورکړي ده ؟ چې د لوستونکي په ذهن کې د سین یا د واقعي په حقله هیڅ ابهام یا تنده نشي پاتې ؟ راشی چې دا لاندېنۍ بله واقعه هم اوگورو چې افضل شوق په کې د منظرنگارۍ په اړه څومره په خپل اختصاري انداز کې کامیاب شوی دی ؟

"دا دُنیا زما ده او زه د دې ټولي نړۍ یوازینی خدای یم ؟ د ربگ میدانونه زما دي، غرونه زما دي .. په سر اسمان او دلا ندې دا ټوله ځمکه زما ده او....

هغه به له قهره ډک نور نور څه وئیلو، چې دوې بنائسته پېغلې د شرابو له سُرایانو سره په موسکا کې په دربار راننوتلې او په یوه صلاح یې په لوړ غږ کې ورته اووئیلو..

-او مونږ هم ستا یو اې د وخت زوروره فرعونه!!

فرعون د هغوی په لور کتلو ورسته یو دم چپ شو او بیا یې هغوی ته په ځیر ځیر کتلو کې نړۍ موسکا په شونډو څه راغله ؟ چې په دربار کې ناستو ساه نیولو خلقو هم سترگي اورپولې او را ژوندي غوندې شولو ؟

فرعون بیرته د کهنستلو ورسته په دربار کې یوې بلې خواته چې سترگې لا سمې نه وې غړولې ، چې درست درباریان ورته په سجدو کې پرېوتلو او هغه و جلاد ته ورغړ کړو..

-سینچ مه وژنه

تور خرټ او خپټور جلاد په خپل ځای باندې تم کېدو ورسته و فرعون ته چې څنگه په مړو اوکتلو، نو هغه ورته سر په اثبات کې ښورولو ورسته وئیلو..

-نه گورې .. چې د سینچ سوري لوني د ده د سر خبر غواړي ؟ "

(شوق "پروني مخونه " ... فصل _ ۱۴... مخ ۲۲۵)

دا پورتنی منظر هم د یو مکالمې د لارې په ډېر اختصار کې د واقعي وضاحت کوي ؟ اوس که .. واقعه یا قیصه په لنډو خبرو کې واضحه کېږي .. نو و تفصیلي قیصو او نکلونو ته څه ضرورت ؟ دا هغه سوال دی چې شاید افضل شوق یې په ذهن کې د لیکلو په وخت لري ؟ او دئ په خپل دې سوچ کې صحیح هم ځکه دی چې نن سبا وخت ډېر کم وي ؟ خلق په لږ وخت کې ډېر څه کول غواړي .. او د نن ډیمانډ هم دغه دی ؟ یعنې هر لیکوال ته په کار دي .. چې هغه هر څه په لوستونکو نه اوتپي ؟ بلکه خبره دي د افضل شوق په شان وړه .. خو با مطلبه او په نوي انداز اوکړي ؟ نو دغه رنگه به پښتون لیکوال محنت کولو ته جوگه شي او پښتانه لوستونکي به د نوو نوو خبرو په تلاش کې بیا کتابونه هم لولي .. انشالله.

د شوق په ناول کې طرز بیان

وئیلی کېږي .. چې ټولو نه ښه او کامیاب ناول هغه وي .. چې په کې د ژوند حقیقي تصویر وړاندې کړل شوی وي ؟ او داسې افضل شوق هم کړي دي ؟ ولې چې څنگه چې د دې ناول " پروني مخونه " ابتدا د یو مسلسل تلاش او سفر سره تړلي ښکاري .. هم دغه رنگه په دې ناول کې د زرگونو کلونو پخوانۍ زمانې نه تر اوسنۍ زمانې د تاریخي حقائقو په اوږو یوه قیصه رارسول ډېر لوی ادبي فن دی ؟ کوم چې ناول نگار نه یواځې دغه شاهکار کاوش په ډېر هنر او کمال قلمبند کړی دی .. وخت یې ورکړی دی .. خپل وس نه یې زیات انصاف ورسره کړی دی ؟ ولې چې ناول د ناول په فارم کې لیکل ډېر سترې کار دی .. خو شوق صاحب دغه مشکل کار مونږ ته اسانه کړی دی ؟ او د ناول قیصه یې داسې په ډرامايي انداز تر سره کړې ده ؟ چې په هر دویم گام یو وړکوټي واقعه یا افسانه مخې ته راځي ؟ د حادثاتو ، واقعاتو او مشاهداتو علاوه د تجرباتو دغه بهیر چې څنگه څنگه د ماضي نه د

حال په لور لاري لنډوي ... نو د ناول نگار خيالات او افکار هم هغسې د تغير د مرحلو نه راتېرېږي ❶ يعنې په دې ناول کې د ذکر شوو قومونو د تهذيب او تمدن نه علاوه د ملکونو سېلونه هم په کې داسې رقم شوي دي .. لکه بنده چې يو ښه تاريخي فلم گوري ❷ او دا د يو ښه .. بلکه يو ډېر جديد ناول خوبي بللی شي ❸ د دې ناول قيصه ډېره اوږده ده .. خو افضل شوق داسې په هنري اختصار سرته رسولي ده ، چې تنده په کې تنده نه پاتېږي ❹ او تر ټولو لوئيه خبره په دې کې هغه پښتني طرز دی .. چې دا قصه په کې بيان شوي ده.

افضل شوق .. چې په دې ناول کې قيصې ته څنگه د سفرنامې افسانوي رنگ په ډرامائي انداز ورکوي ❶ دغه هنري کمال په وړمبي ځل په پښتو ناول کې مخې ته راغلی دی ❷ منم چې دا د يو ليکوال دپاره ډېر د کړاو کار دی .. خو د لوستونکي ذوق، شوق ، معلوماتي او تفريحي ضرورتونه مخې ته ساتل د يو ښه اديب ذمه واري هم ده ❸ او دلته شوق صاحب هم خپل فن ته هم دغه رنگه تفريحي او اصلاحي رنگونه په ډېر انصاف او خوش اُسلوبي ورکړي دي ❹ خو زياته به ښه وه که ده د خپل ليک طرز لږ نور اسان ساتلی وي ❶ داسې به د يو عام قاري خيال هم ساتلی شوی وو ❷ خو بيا هم د دې باوجود مونږ دې ته گوته ځکه نه شو نيولی چې د افضل شوق خپل يو نظر او معيار دی او ده د خپل مخصوص معيار د برقرار ساتلو په غرض شايد په شعوري توگه دغسې کړي وي ❸ د دې په حواله دا وئيلي شو چې کوم معيار ده خپل کړی دی نو د ادب د يوې طالبعلمي په حيثيت زه دا وئيلي شم چې دا به د هر باشعوره پښتون اديب د سبا معيار وي ❹ او په کار ده، چې دغه رنگ معياري تخليقات په نورو ژبو کې ترجمه کړی شي چې داسې د دې تخليقاتو نه نور خلق هم خبر شي.

په دې ناول کې بې شمېره افسانې ، ډرامې په مختلفو پړاونو قاري يو منفي کردار (ولن) چې تهائي لېنډ سره يې تعلق دی او سوپيس په نوم په دې ناول کې خپل کردار ادا کوي .. زيات کړی دی ❶ څومره چې سېلاني د ډاکټر وسا سره مينه کوي .. سوپيس د هغوی په لاره کې خنډان اچوي ❷ خو د دې هر څه باوجود د سېلاني سوچه مينه کاميابه شي ❸ ولې او څنگه؟؟ د قاري په ذهن کې د راپورته شوو دې سوالونو په ځواب کې زه په حيثيت د يو لوستونکې دا وئيلي شم چې په دې ناول کې .. ناول نگار افضل شوق په فني اصولو د خپلې قيصې د ژوند خارجي او داخلي کړکېچنونو او مسلو ژوره مطالعه کړي ده او بيا يې په ډېري هنري سليقې سره په پښتني انداز کې د ناول قيصه جوړه کړي ده ❶ او په داسې انداز .. چې افضل شوق په ناول کې پوخ کاره ښکاري ❷ هغه په لوستونکو باندي اوټې بوتې .. د ځينو نورو قلمکارانو په شان نه ټپي ❸ هغه چې کوم ادبي کار هم کړی دی .. جواز يې ورته پيدا کړی دی ❹ هم ځکه خو د هغه په ادبي کاوشونو کې تکنیکي نیمگړتياوي نه شي ليدلی ❶

يو ناول نگار ته په کار دي چې هغه دي په نظر کې د قيصې په مناسبت د ژوندحادثات، واقعات ، مشاهدات، خيالات، افکاراو تجربات نه يواځې اولري .. بلکه په داسې ژبه دي بيان هم کړي .. چې هغه د عوامو ژبه وي ❶ او داسې افضل شوق هم په خپل دې ناول کې کړي دي ❷ لکن د ده قيصه لږه کړکېچنه په دې ده چې هغه د ماضي سره د حال تعلق جوړولو هڅه کړي ده او هغه په داسې افسانوي او ډرامائي پېرائيه کې ... چې يو بې سواده

لوستونکی پرې کم پوهېدلی شي ❖ خو دا د ناول نگار ادبي کم همتي نه شي بلل کېدی ❖ ولې چې دغه ناول نگار د معیاري ادب یو داسې مریض ښکاري .. چې په روایتی دعاگانو باندې نه .. بلکه په دواگانو رغېږي ❖ یعنې هغه .. پښتو نه یواځې د پښتنو ژبه گڼي بلکه هغه دغه پښتو .. خواره پښتو د سیالانو سیاله هم گڼي ❖ هم ځکه خو.. دا لېونی شوق هرکله د نړییز ادب سره د مقابلې په نیت لیدی شي ❖ د دې خبرې ثبوت مونږ ته په دې ناول کې هم ترلاسه کېږي ❖

افضل شوق په دې ناول کې د واقعاتو سره تړلي قیصې او افسانې دومره په دلچسپۍ وړاندې کړي دي .. چې د هغه په بیانیه او مکالماتی انداز کې هیڅ قسم ابهام مخې ته نه راځي ❖ د هغه لهجه او ژبه که څه هم لږ ډېره علامتي انداز لري .. خو د خوږت د وجې تجریدي اشکال یا بېخي زیات معنوي مشکلات مخې ته نه راوړي ❖ ولې چې هغه خپله دغه قیصه په منطقي انداز سر ته رسولو سره داسې ژبه هم په استعمال کې راوړي .. چې هغه عام فهمه ده او پښتني محاوراتي بڼه لري ❖ خو د دې نه علاوه هم د هغه دغه ژبه په معنوي اعتبار سادگي نه لري ❖ افضل شوق د معیار ساتلو په غرض کله کله خپل لوستونکي په آزمائش کې هم ساتي ❖ خو لوستونکي د هغه د دې فکري هنر نه اوس ښه بلد شوي دي ❖ څه چې هغه په دې ناول کې وئیل غواړي .. هغه هرڅه د لوستونکو د فهم او سمجه په دائرو کې ښکاري ❖ خو شرط دا ، چې لوستونکي عام فهمه .. یا سطحی فکر او سوچ لرونکي نه وي ❖

په دې خبرې کې هیڅ شک نه پاتې کېږي چې دروغ ... نن ځمونږ د معاشرې تر ټولو لوی رېښتیا بللی شي ❖ دروغ وئیل .. دروغ لیکل او اورېدل نن ادبي فن گڼلی شي ❖ خو په دې ناول کې رېښتونی ناول نگار سېلاني افضل شوق دا خبره حقیقت ته رسول غواړي .. چې د معروضو بدلون ، دراصل کې د موضوعاتو بدلون وي ❖ او موضوعات د وخت سره سره زېږونې کوي ❖ یعنې ناول نگار یقین لري ، چې د انسانانو گېر چاپېره ماحول دومره په تادی نه بدلېږي .. چې څومره په تېزۍ باندې د هغوی احساسات او سوچونه تغیر سره مخامخ کېږي ❖ نوځکه خو د افضل شوق اندروني کېفیات د موجوده ماحول نه مخ مخته یوځي کوي ❖ او دغه رنگه هغه غواړي چې زمانه دي د ده په نقش قدم روانه وي ❖ ولې چې هغه د خپل ذات او خپل بې سواده قام ژوندون د نورو مخته وتو قامونو سره په سیالۍ کولو کې گوري ❖ هم دغه وجه ده .. چې هغه په وړو خبرو کې لوی فکرونه داسې په علامتي او افسانوي انداز کې وړاندې کوي .. چې پښتانه ورته حق بق پاته شي ❖ دا هغه طرزبیان دی چې افضل شوق یې په دې ناول کې هم د خپلو مختصرو نظمونو په رنگه استعمالوي ❖ نو ځکه خو په دې ناول د پوهېدلو دپاره زیات وخت ، ډېر غور و فکر او شعوري ادراک نه کار اخیستل په کارېږي ❖

ما د خپل تنقیدي استعداد د مخې چې څومره کولی شو.. هومره جائزه مې د دې ناول " پروني مخونه " په اړه وړاندې کړه ❖ نور گوره چې په دې ناول کې لا څو څه شته؟ دا به وخت په وخت نقادان رامنځ ته کوي ❖

او په آخر کې زه دا دعا کوم چې الله پاک دي د افضل شوق او پښتنو تر ميانخه د فکري فهم اوږدې لاري په دې
نيت لنډي کړي .. چې پښتو په گډه مخته بوځي ؟ امين ثمه امين

حسینه گل

کاکا صاحب .. تحصيل او ضلع نونبار

افضل شوق د نقادانو په نظر کې

..... "افضل شوق فنکار هم دی او زه یې په فن مټین یم، ځکه یې زه خپل ځان، خپل ځیگر گڼم؟" دا جذباتیت نه حقیقت دی؟ افضل شوق .. افضل هم دی او شوق هم؟ افضل ورته په دې وایم چې خدای پاک ورباندې ډېر فضل کړی دی؟ د هغه شخصیت ته خواږه هم ورکوي او برکت هم؟ هغه د نثري شاعرۍ یو معروف فنکار دی؟ د ډېرو هېوادونو سېل یې کړی .. ډېر څه یې لیدلي دي .. ډېر څه یې په خپل نړیوال شخصیت کې ځای کړي دي؟ افضل شوق .. شوق ځکه دی چې بنده ورسره یو ځل اوویني نو د هغه په زړه د اشتیاق کېدې واچوي چې بیا بیا مې اولیدی؟ شوق د هغه د نثري شاعرۍ او سفرنامه نگارۍ تر شا یو محرک قوت دی او دغه قوت داسې برقيت لري چې د هغه شخصیت ته یې مقناطیسیت بخښلی دی؟ دغه شوق د هغه شخصیت هزار داستاني کړی دی؟ زه چې د افضل شوق فن او فکر ته په فکر شم نو ماته سترگه وړ، دانشور او سخنور ښکاره شي؟ زما دا یقین دی چې که د هغه تصنیفات داسې په شوق چا اولوستل څنگه چې ما لوستي دي نو هم دغه څه به وائي .. څه چې ما اووئیل؟

(ایاز داودزئی _ "مزل په واورو باندي" بېک ټائټل فلېپ 2004)

..... "ځمونږ دې سېلاني شاعر حقائق لیدلي او تسلیم کړي هم دي خو لهجه او رویه یې بېجده شاعرانه ده؟" احساس او شعور یې د فلسفي دی خو نظر او ژبه یې د شاعر ده؟ دلیل یې په حق دی خو تخیل یې شاعرانه دی؟ چې رومانوي طرز اظهار او رموز و اسرار لري؟ ولې د دې هر څه باوجود هم د انا پرستۍ، خودپسندۍ، احتجاج او بغاوت غېر ذمه دارانه نعرو او د جذباتیت او اذیت غېر ضروري کېفیاتو نه بچ پاتې شوی دی؟ دا سېلاني شاعر چې چرته تلی دی، خپل شاعرانه حس او نظر یې د ښائست غېږه کې غورځولی دی؟ او د مینې په غږ یې پاسولی دی؟ دا هم حقیقت دی چې دې سېلاني شاعر د ښائست په ستائینې او د مینې په څرگندونې کې بخيلي یا کنجوسي نه ده کړي؟ هر چرته یې د حسن نه فېض موندلی دی او هر چا ته یې د مینې تاو رسولی دی؟ او د ژوند ساز یې غږولی دی؟ په فن کې یې د ژوند حقیقتونو ته یو رومانوي پېکر او رومانوي تصوراتو ته د یو حقيقي نظر ورکولو هڅه کړې ده؟ او دغې هڅې د شاعر د فن کېنوس نور هم وسیع کړی دی؟

(سلیم راز _ "په لټون ستا د څېرې" مخ _ 17 او 18)

..... "په راتلونکې کهول کې افضل شوق خپله څېره هم لري او د خپل انفرادیت په قائمولو کې بوحث شاعر هم دی؟" په غزل کې د ده شعري رنگ د فکري اثباتیت رنگ دی؟ خو زما په نږدې دئی د نظم او په نظم کې هم د مختصر نظم شاعر دی؟ د ده نظمونه په اختصار کې تفصیل هم ښائي او د ده د فکر په تجربې کې .. د تجربې بیان هم؟ افضل شوق موضوعات لري؟ او کائنات یې موضوع دی خو لطیف او خواږه اړخونه به یې تر بحث لاندې وي؟ افضل شوق زما په نزد د نظم او په نظم کې هم د مختصر نظم شاعر دی؟ دلته د ده کړاو، فکري وحدت او د موضوع تفصیل زیات پرله پوري لیده شي"

(پروفېسر ربنواز مائل – "شېلدلی امېل" مخ – 9 تا 11)

..... "خو د پښتنو به پیران زوره ور و .. یا به د الله تعالی پیرزوئینه وه چې په دې کې داسې نوی کهول راپیدا شو چې نه یوازي به د باباگانو ویاړلی تاریخ د خوندي ساتلو دمه وهي بلکه د نوري نړۍ سره به یې گام په گام پر مخ بیايي؟ افضل شوق د همدغو استازو په صف کې ولاړ لیکوال دی؟ ده ښاغلي، د ادبیاتو په ډولا ډول نوعو کې په بریالیتوب قلم چلولی دی؟ سفرنامې یې په پښتنو کې داسې نامې دي چې ان زما په شان سخت دریځي لوستونکي هم خوند پر اخیستی دی؟ تصویرونه یې صفا، راڼه او پر واقعیت ولاړ دي؟ یاد مي شي چې د پېښور په یوه عالمي کانفرانس کې، چا منکر په (اووه گامه منزل) نیوکه کوله چې د بنکاک حالات یې چې بیان کړي، هغه د پښتني معاشرې خلاف دي؟ ما ورته اوویل چې شوق خو څه پښین یا لورالائي منظرکشي نه ده کړي؟ بنکاک همدا شان دی چې ده ستایلې؟ سړی استوئ بنکاک ته .. تمه ورنه د لورالائي کوئ؟ په دوو نورو سفرنامو کې هم همداسې، واقعیت ته وفادار چلېدلی دی؟ د افضل شوق په قلم دي برکت شي چې داسې ملغلرې په خپل قام لوروي"

(سعدالدین شپون – "پروني مخونه" وړمبۍ دیاچه 2006)

..... "ښاغلی لیکوال او شاعر افضل شوق تر اوسه پوري د یو سېلاني لیکوال په توگه د یونلیکونو ډېري په زړه پوري بېلگې پښتنو لوستوالو ته وړاندې کړي دي؟ خو دا دی دا ځل دغه د نړۍ د بېلابېلو برخو د لیدلو شوقي سېلاني پښتون لیکوال د یو داسې ناول لیکلو تابیا کړي ده چې هم د نړۍ له نندارو سره تړلی دی، هم د مینې له کیسو سره، هم د بېلا بېلو کلتورونو له پېژندنې سره او هم له هنر سره، له کیسې او داستاني په زړه پوري بیان سره؟ د افضل شوق دغه ناول ډېري ښېگڼې لري؟ د یو ښه ناول ډېري زیاتې خوبۍ یې په کې خوندي کړي دي؟" پروني مخونه" یو ډېر خوږ ناول دی او په داسې ښه کښل شوی دی چې لوستونکی په پرله پسې توگه د ځان په لور کشوي او نه یې پرېږدي چې د پاتې برخې له لوستلو یې تېر شي؟ او دا د یو داستاني اثر مهمه خوبی ده او مونږ

په پښتو ژبه د داسې په زړه پوري اثارو کښلو او خپرېدنگ ته ډېره اړتيا لرو ❖ دا د ژبې د شتنې او اهميت نښې نښانې دي "

(زرين انځور _ " پروني مخونه " دومه ديباچه _2006)

..... "خصوصاً د هغه مختصر نظم ډېر ارزښتناک دی ❖ حقيقت دا دی چې د ارواښاد ايوب صابر راپس ښه او معياري آزاد نظم ليکل ډېر مشکل کار دی ، خو افضل شوق چې په مختصر نظم کې د خپل فکر ، خيال او موضوع د اظهار او ابلاغ کوم کوشش کړی دی ، هغه خپل رنگ، آهنگ ، خوند او تاثير لري ❖ د ده اصل خوبي دا ده ، چې د ده په شاعرۍ باندې د هيڅ شاعر اُسلوب حاوي نه ښکاري ❖ بلکه داسې محسوبېږي چې افضل خپل اظهار په خپل انداز او الفاظ کې کوي ❖ د افضل شوق په شاعري کې بنيادي موضوع ښکلا او د ښکلا لټون دی ❖ هغه په حسن نه مېرېږي ❖ د هغه جمالياتي تنده دومره زياته ده چې د الطاف حسېن حالي د " هی جستجو که خوب سپي خوب تر کهان " غوندې مسلسل تلاش په مرحله کې ښکاري ❖ امکان لري چې دا مجازي مينه يې حقيقي مينه اوگرځي "

(سعید گوهر ❖ " په لټون ستا د خېرې " مخ _ 25 او 26)

..... "شوق صاحب چې په ژوندانه کې هم په سفر وي .. د " هغې " په تکل کې سرگردانه گرځي ❖ د خپل فکر او په دشتونو ښارونو کې هم او په ښکاره هم د دغې " پېکر " .. دغې " ښاپېرۍ " تر لاسه کولو او د موندلو هڅې کوي ❖ ډېر مخونه اوويني او يقين يې په هر مخ راشي .. چې دا هم " هغه " ده ❖ خو دا د يقين اوبه يې سراب اوخېرې او د مينې تنده يې ماته نشي ❖ او شوق صاحب د وينا مطابق " د سلو يار " شو ❖ که زه خطا شوی نه يم ❖ نو د شوق صاحب ټول نظمونه په روزمره او ساده الفاظو کې دي خو علامتي رنگ لري او ژور مفهوم په کې پروت دی ❖ افضل شوق صاحب د امن او سوکالۍ په ارمان دی ❖ چرته چې د مينې ټول عمري پسرلی وي .. زور ظلم نه وي .. استحصال نه وي ❖ خوشحالي ، سوکالي وي ❖ دغه څېره ده چې شوق صاحب يې په لټون پسې اوس هم خپل کوشش جاري ساتلی دی ❖ او د مايوسۍ ښکار شوی نه دی ❖ دغه څېره د امن ښاپېرۍ ، د امن ناوې ده ❖ ليک يې جرتمندانه او بېباکه دی "

(اکرام الله گران _ " په لټون ستا د خېرې " مخ _ 28 تا 31)

..... "افضل شوق د سېهلي پښتونخوا يو نامتو او مخور شاعر دی ؟ خپل انداز، خپل أسلوب او خپل يو فکر لري ؟ د ده نوم د نوي کهول د لومړي قطار په لیکوالو کې په وياړ اخیستل کېدلی شي ؟ نظم بالخصوص لنډ نظم د ده د خوښې میدان دی چې د خپل مافي ضمير د اظهار د پاره يې خپل کړی دی ؟ د فکر ژورتيا او د خپل چاپېرچل د مسائلو کتنه او مخته راویستل د افضل شوق د شاعرۍ خصوصیت دی ؟ په شاعرۍ کې نظم او غزل جلا جلا میدانونه دي ؟ لاکن افضل شوق په دې دواړو میدانونو کې د خپل فکر اُس برابر ځغلولی دی "

(سرور سودائي _ "شېلدلی امېل" وړمبی فلېپ _ 1987)

..... "افضل شوق يو ښکلی شاعر دی ؟ د هغه په شاعرۍ کې خاصکر نظم ډېر خوړلت او تاثیر لري ؟ د هغه نظم جدید دی او هغه د کلاسیکي او جدید ادب ډېره په سنجیدگی او ژور نظره مطالعه کړي ده ؟ په غزل کې يې د تغزل زور او شستگي لیدی شي ؟ د افضل شوق په شعري لب ولهجه کې زړې او نوي استعارې په هنري انداز لیدی شي ؟ د هغه په شاعرۍ کې حقیقي عشق او د دې انتها په حواله ډېر اشعار موجود دي ؟ د افضل شوق د شوق انتها او د هغه شاعرانه غرور او له محبوب نه کړي گیلې او شکوې او د هغه محبوب د لټولو جنون به هغه ضرور په نورو شعرونو لیکولو مجبوروي ؟ "

(راشد کنډي _ کتاب "افضل شوق ایک شخصیت .. ایک تاثر" مخ 21 او 23)

..... "ښاغلی افضل ادب د لیلا مئین دی او د مینې په دښته کې يې د شوق کېږدی خوره کړي ده ؟ په دې دښته د ښکلا قافلې ځي او راځي او شوق د ښکلا کرشمې ترې راټولوي ؟ کله کله خو د شعر د پری د غاړې امېل ترې دانه وانه کېږي او شوق په ډېر شوق د شېلدلي امېل دانه وانه مرغلي راټولوي ؟ د ادب دا لېونی او لالهانده مجنون د شوق د پېریانو خولۍ په سر ږدي او د ښکلا اووه گامه مزل کوي ؟ هسې ماته دا لټون ډېر ښکلی ښکاري گ افضل د خپل ائیدیل او معشوق لټون کوي ؟ دا ډېر ښکلی ارمان دی . شوق چې په څه کې دا ښکلی معشوق لټوي ، هغه شیان هم ښکلي دي ؟ افضل شوق بختور دی .. چې یوه ښکلا په بله ښکلا کې لټوي "

(پیر محمد کاروان _ "په لټون ستا د څېرې" مخ _ 32)

..... "ښاغلي شوق څه ډېر مشرقي او مغربي ملکونه کتلي دي او هم د دې (خصوصاً مغربي) ملکونو د ادب مطالعه يې ښه ژوره کړي ده ؟ نو ظاهره ده د هغه په لیک او تخلیق کې د دغې مطالعې څه اثر به خامخا ښکاره کېږي ؟ او هم دغه سبب دی چې ښاغلي شوق په نظم او نثر کې د پښتو روايتي ادب نه ډډه کړي ده ؟ نو ځکه

هم د هغوئ په هر ليك او تحرير كې د پښتو ادب په حواله يوه نوي تجربه محسوسېږي ؟ خو هغه د دې ژوري مطالعې د تاثر باوجود په شعوري توگه دا كوشش كوي چې هغه د پښتو او پښتنو د پاره اوليكي او معياري او ليكي ؟ خو دا هم كېدې شي چې د شوق دغه معياري او تجرباتي ليك د "نن" د لستونكي د ذهني قوت نه بالا وي.. خو ممكنه ده چې د دغه نن لوستونكي دومره ذهني، شعوري او عملي قوت حاصل كړي چې د شوق د "سبا" دپاره ليك مطالعه ورته اسانه شي ؟ دا خبره مې په دې بنياد او كړه چې ښاغلي شوق خپله اعتراف كوي چې هغه د نن د لوستونكي په ځاى د سبا د لوستونكي دپاره ليكل كوي"

(طاهر آفریدی - ناول " پروني مخونه " دریمه دیباچه - 2006)

..... "د جدید نظم په میدان کې افضل شوق د مختصر ترین جدید نظم ښه شاعر گڼلی شي ؟ په شاعرۍ کې د رب نواز مائل شاگرد او ملگری دی ؟ دوی نظم او غزل دواړه ليكي .. خو فطري میلان یې نظم نه دی ؟ د افضل شوق د نظم موضوعات ډېر سنجیده دي ؟ د ده لهجه د سويلي پښتونخوا ده چې د عامو لوستونکو د پاره ډېره سلیسه نه ده "

(ډاکټر سلمه شاهین - " جدید نظم په پښتو کې " پي ایچ ډي مقاله مخ - 445)

..... "د افضل شوق تخليقي زور او کمال ته چې سوچ کوو، نو دا خبره مخامخ راځي چې هغه څه هم محسوس کړي دي .. نو په عمل کې یې انتها ته رسولي دي ؟ او د هغه دغه تخليقي جنون او فکري لېونتوب نن هغه د فن په انتها اودروي ؟ غرض ، د هغه شعر دی او که نثر .. په دواړو کې هغه یو لاره ورکې، لاروی لیدی شي ؟ د هغه سفر ، د هغه د ذات سفر نه دی بلکه د ځان د پېژندنې ، د ځان د بیا بیا پیدا کونې سفر دی ؟ د هغه دغه ورکوالی هغه ته د لټون او تلاش یوه داسې جذبه ورکړي ده ؟ چې کله کله دغه ورکوالی د هغه جسماني وجود هم مشکوک کړي ؟ خو داسې نه ده ، هغه شته او شکر دی ، مونږ لیدلی دی ؟ ډېرو به لیدلی وي ؟ خو د ده د وجودي اظهار کور نیشته ، وطن ئې نیشته ؟ خو بیا هم د ده هره رشته ځمونږ سره په هنري او فني جواز موجوده ده ، چې قدر یې هم کوو او منو ئې هم ؟ او بله دا ، چې د هغه هنري او تخليقي وجود د یو ژوندي او متحرکه تحریک په شان ځمونږ نه گېر چاپېر لیدی شي "

(حسینه گل - " په لټون ستا د څېرې " مخ - 36)

..... "ښکاري چې شوق سره د ډېرو ناهیلو ناهيله نه دی ؟ ځي او د هیلو د کاروان سره سم ځي ؟ هغه چې یوه هیله ورسره وي .. اودرېدلی چرته شي ؟ شوق خپل لټون انتها ته رسولی دی ؟ په دې خو مسلسل سفر کې وړک دی او ځانته پېری هم وائي ؟ او بله مهمه خبره دا ده ، چې هغوی خپلې کیسې هم په زیات کمال او په ډېر شوق وړاندې کوي ؟ په کومو کې چې د ده د جذبو صداقت برېښي ؟ زه ورته زړور او ریښتونی شاعر په دې وایم چې خبره ښکاره کوي او څه چې احساسوسي ، هغه په شعر کې راکاږي ؟ د هغوی نظمونه مي خوښ په دې خبره شول چې حقيقي او ریښتوني څېرې په فکري هنر او د نوي سوچ له لاري داسې خپرل شوي دي ؟ چې هره کیسه د لوسنونکي په مزغو کې رقم رقم تصویرونه جوړوي ؟ او زما په اندازه ، همدغه لفظي او فکري انځورگري خو شوق په پښتو شاعرۍ کې له نورو شاعرانو نه منفرده کوي"

(ډاکټر فریده هوډ سېفي _ "په لټون ستا د څېرې" مخ _ 39)

..... "افضل شوق ځمونږ د نوي قبیلې یو ځوان او ډېر ښه شاعر دی ؟ شوق که نظم لیکي او که غزل .. دواړه ښه لیکي ؟ زه د افضل شوق په شاعرۍ کې ډېره بې ساختگي محسوسوم ؟ او زما په نزد په شاعرۍ کې تر ټولو لوئی کمال هم دغه بې ساختگي ده ؟ په خالي الفاظو او د فن په پیچیدگیانو شاعري ، شاعرۍ خو وي .. خو شاید چې دومره اثر په کې نه وي او ښه شاعرکله هم دا پابندیانې نه قبلوي ؟ هغه خو د زړه خبره کوي او هغه خبره که په ځان پسخوند وهل وي هم .. نو ځان ترې نه ژغوري ؟ لکه شوق چې وائي

مازي د یار د موسولو په نیت

ټوکه په ځان کول څه ټوکه نه ده

(سېهل جعفر _ "شېلدلی امېل" دوم فلېپ _ 1987)

..... "د افضل شوق په غزل او نظم کې اختصار لیدی شي ... کوم چې هغه په شعوري توگه کوي ؟ د هغه په شاعرۍ کې بنيادي اهميت د احساس دی ؟ سلیم راز صاحب چې د شوق شاعري د سریالزم په سرحدونو کې داخله شوي گڼي او سعید گوهر ورته مجازي عشق نه د حقيقي عشق په لور یون وائي .. خو زه دې دواړو سره اختلاف کوم او د خپلې مطالعې په رڼا کې وایم چې د افضل شوق شاعري دراصل د ریلزم او سریالزم یو حسین امتزاج دی"

(فېصل فاران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه 7 14 نومبر 2003)

..... "هر لوی او ریښتونی فنکار همېشه د نوو، خیالاتو او حقائقو په تلاش کې وي او دغه تلاش او جستجو په شوق باندې هم د نوو دریافتونو دروازې خلاصوي" افضل شوق په بنيادي توګه یو سیاح فنکار دی ؟ او په پنجابی وئیلی کېږي چې "شوق دا کوي مول نهين" (د شوق هيڅ قيمت نيشته) ځکه خو دې عالمي شوق و افضل شوق ته شهرت ورپه ګوته کړو ؟ د افضل شوق سياحت د نورو سياحانو نه ممتاز ځکه دی چې هغه یو فنکار هم دی ؟ د هغه په سياحت کې چې څومره فن دی .. هومره يې په فن کې سياحت ليدل شي"

(عبدالهادي حېران _ هفت روزه "روشن پاکستان" نېټه 1-8 جولای 2003)

..... "افضل شوق .. چې بې وزره د خپلو خیالاتو او افکارو په سهاره الوتی لیدلی شي .. بلکه د دې کره ارض سینه يې هم څیرلي ده او مخته اوتی دی ؟ هغه دی خو انسان .. لاکن د یو نه ښکاره کېدونکي انسان په رنگه چې جادوئی ټوپی يې په سر کړي ده ؟ زما یقین دی چې که د هغه په کتابونو باندې د هغه تصویرونه نه وی .. نو هغه ته د هر قسم څیز شکل ورکول کېدی شو ؟ ماته د هغه د وړمبۍ شعري مجموعې د چاپېدو وخت ښه په یاد دی .. چې هغه يې د شهرت و آسمانونو ته رسولی وو ؟ داسې خو هغه په پښتو کې لیکل کوي خو د لیکلو معیار يې انګرېزی، فرانسېسی، اردو او نورو مخته اوتو ژبو د لیکوالانو نه په هيڅ معنا کم نه دی ؟ نو ځکه هغه ته تش د پښتو شاعر یا ادیب وئیل .. د هغه شخصیت محدود کول دي ؟ ولې چې د هغه په افکارو کې آفاقي رنگ د عصري تقاضو مطابق لیدی شي"

(رفعت اعوان _ "روزنامه جنگ کوئټه" نېټه 17 مارچ 2005)

..... "د افضل شوق تحریرونو زه داسې په گرفت کې واخیستم چې ما د هغه درې واړه سفرنامې اولوستلې ؟ په پښتو کې د هغه سفرنامو د یو نوي انداز رواج راویستو ؟ په خپل ځانګړي طرز کې افضل شوق په ادبي دنیا کې ډیر اوچت شهرت لري ؟ شاعر خو هغه .. اول هم ډېر مقبوله دی ؟ د هغه مختصر نظمونه چې هغه په یورپ کې لیکلي دي هم د منظومې سفرنامې حیثیت لري ؟ د کوم دپاره چې هغه د شاباشي مستحق دی ؟ د هغه په سفرنامو د قاري دپاره د دلچسپیانو سره سره عمراني مطالعې او معلومات قدم په قدم لیدلی شي" ؟

(عمر گل عسکر _ "روزنامه جنگ کوئټه" نېټه 19 مئی 2005)

..... "کله چې ما د افضل شوق نوټا کتاب اولوستلو، نو ماته د نوي عالمي ادبي اصطلاح را په ياده شوه؟
افضل شوق باچا سړی دی چې کتابونه په ملگرو کې مفت تقسيموي؟ او د مارکېټنگ هيڅ شوق نه لري؟ لاکن
که د افضل شوق دغه دلچسپه کتابونه که په يورپ کې په انگرېزي ژبې کې چاپ کېدلو .. نو په لکھونو کاپياني به
يې خرڅې شوي وي؟ د هغه په سفرنامو کې نه يواځې د سفر حالونه دي بلکه په دې کې د هر ليدلي ملک ادبي،
ثقافتي، سياسي، سماجي او معاشرتي صورتحال او معلومات هم ليدلی شي؟ د هغه په سفرونو کې د قره العين
حېدر د گلگست خاصې هم شته او د "نيو ريالزم" تهيووري هم .. ځکه په فن کې ځمونږ افضل باکمال دی"

(فاروق سرور _ "روزنامه جنگ کوټه" نېټه 16 دسمبر 2004)

..... "سفرنامه ليکل د هر چا کار نه دی؟ ما ډېري سفرنامې لوستي دي چې د کتاب په سر يې سفرنامه
ليکلي وي؟ خو ولې هغه خو يا رپورټاژ وي او يا يوه ډائري؟ خو افضل شوق چې کومې سفرنامې ليکلي دي ..
هغه په ريښتيا سفرنامې دي؟ ځان يې پسې کړولی دی؟ په کور کې يې څه خيالي سفرنامې نه دي ليکلي؟
د هغه په سفرنامو کې داسې محسوسېږي لکه چې دا بيان .. بلکه په حقيقي نظر د دغه مقام سېل کوي؟ افضل
شوق يو داسې معتبر نوم دی چې د لر وېر او جنوبي پښتونخوا ليکوال يې نوم په ډېر ادب او احترام اخلي؟ هغه
که نثر ليکي او که نظم .. په دواړو کې يې ډېر زيات مهارت دی؟ بلکې زه خو بعضې بعضې ليکولانوته .. کوم
چې د سفرونو شوقيان دي او سفرنامې ليکي وایم؟ چې د سفرنامې چل دې د ښاغلي افضل شوق نه زده کړي"

(مصور قرېشي _ "روزنامه وحدت پښور" نېټه 19 فروري 2005)

..... "افضل شوق چې تعلق يې د کوټه بلوچستان نه دی .. د پښتو ژبې يو ډېر بېژندلی اديب او شاعر او مشهور
سفرنامه نگار دی؟ هغه چې څومره ادبي کتابونه هم چاپ کړي دي .. د پښتو سنجيده قارئينو کې ډېر زيات
خوښ کړي او ستايلي دي؟ هغه د يورپ په سفرونو کې د هر ځای او ښار و هر هغه څيز ته گوته نيولي ده .. چې
يو بهترين او کامياب سفرنامه نگار يې قلم بند کوي؟ هغه د هر ملک او ښار د اوسېدونکو خلقو بودوباش نه علاوه
تهذيب وتمدن ته د يو ښه صحافي په نظر هم کتلي دي؟ د پښتو په ليکلي شوو روايتي سفرنامو کې افضل شوق
په وړمبي ځل انفراديت او جدت ځکه پيدا کړو؟ چې هغه د محل وقوع په مناسبت د هرې خبرې آغاز کوي؟
او دغه خاصه د هغه په نظم ليکلو کې هم ليدی شي"

(سندې مېگزين .. "روزنامه مشرق پښور" نېټه 7 نومبر 2004)

..... "لېوني مې ډېر اوليدلوخو د شوق غوندې لېونۍ مې هېچرته نه اوليدو ؟" چې په فټ بال اخته شو ، نو له فټ بال سره ې د مجنون غوندې عشق شروع کړو ؟ چې دا تنده يې ماته شوه ، نو د شعر په لېونۍ لوبه داسې اخته شو ؟ چې په يوه وخت کې به يې درې څلور منظوم شيان اوليکل ؟ دغه رنگه چې د کمپېرنگ په موذي مرض اخته شو .. نو له رېډيو پاکستان کوټي نه پښتو " امېل " پروگرام يې دومره په مستۍ کاميابۍ او په شوق شپېر کاله مسلسل اوچلولو .. چې فلمي هېروئيني مسرت شاهين غوندې يې د ستورو په شمېر خپل پرستاران پيدا کړل ؟ او بيا چې په سياحت بوخت شو .. نو او س چې يې حال کوې ، نو پته به اولگي چې فلاني ملک له لار دی ؟

(پروفېسر محمود اياز _ مياشتنۍ مجله .. " ليک " مئي جون 1996)

..... "افضل شوق زمونږ د دې سيمې نه بلکه د پښتو ژبې هغه خوږ ژبي شاعر دی چې پښتو ژبې او پښتون قام ته ورپېښي ستړي او د هغو ستړيو دردونه د ده د شاعرۍ بنيادي موضوعات دي ؟ ځکه خو د شوق په شاعرۍ کې د غم جانان سره سره غم دوران ډېر نمايان دی ؟ د شوق صاحب شاعرانه احساس مونږ د ده په غزلو او نظمونو کې بېخي واضح ليدلی شو ؟ ځکه چې د شوق صاحب نظمونه واقعي د خپل وسعت او اثر په وجه په پښتو ادب کې ځانته جلا او بېل مقام لري"

(فېض محمد شهزاد _ "جرس نظم نمبر" کال 2001 .. مخ 1009)

..... " (د افضل شوق د يوه نظم د لاري) .. هغه که له ژونده تنگ دی او ژوند د خپلو اوږو بار بولي .. هغه د نن د بې حسي ټولنې ساړه لاسونه دي چې د انسان د مينې گرم وجود يې په ساړه او بې حسه وجد بدل کړی دی ؟ د ماده پرستۍ زهر يې د انسانانو مېني، کلي او ښارونه په ژوندۍ اديره بدل کړی دی ؟ افضل شوق د ژوند دا ظاهري ښکلا نه قبلوي ؟ دئ د نن ښائست او تش د بې معنا لفاظي قائله نه دی ؟ افضل شوق د مينې له جذبو څخه خلاسې رشتې تش گلان گڼي ؟ افضل شوق دراصل د نظم شاعر دی ؟ د ده کوچني مگر جامع نظمونه د ده و شاعرۍ ته ژوند وربخښلی دی ؟ د ده جذبي د لفظونو محتاجه نه دي بلکه لفظونه د ده په جذبو د ځان ټول زياتوي ؟ دئ د نظم گو شاعرانو په صف کې ځان نه دروي .. بلکه دئ خپل نظمونه د نظمونو په صف کې دروي ؟ افضل شوق نه د مقابلې ښکار دی .. نه د شهرت په تلاش دی او نه د صف بندۍ قائله ؟

(نصیب الله سیماب _ "جرس نظم نمبر" کال 2001 .. مخ 1121 او 1123)

"افضل شوق ته نذر"

دَ سفر شوق دي ستړی مه کړه دَ فکرونو اوږې
دَ اروپا نه دې پښتون کور ته سوچونه راوړل
دَ امنیت خوب دې رښتیا شه په ښایست مټینه
بارودو سوو سترغلیو له دې خوبونه راوړل

دَ روم، اټلي، سپین، جرمني، سکاټ لېنډ دهرځای چې وي
پري زادګیو او خوشبویو پسې شوق کړی ټون دی
مطالعه ده ، تجزیه که مطلب تنده ده
وېر کائنات کې دَ ښکلا دَ سرچینې لتون دی

دَ نظر تنده دي سړه نه کړه دَ واورو کوڅو
دَ طلب سترګې دي لا نور نور منظرونه غواړي
دَ کائنات دَ مصور دَ هر شاهکار په لتون
شوق دی دَ وېر جهان دَ ګوټ ګوټ سفرونه غواړي

دَ ژوند او ژواک، خوراک او څښاک په باب به وي مهذب
ټول دَ هوس درياب کې ډوب دي ناخبر دَ ځانه
دَ مقدسو رشتو نرخ تر سرې کاسپرې کم دی
رقص دی ، نغمه ده ، خوشبوئی دَ آزادي پرېمانه

منمه شوقه! په اُلفت کې هم افغان گنې ځان
 لېمه دي ټيټ کره سرلوړي دي د ځان اوساتله
 يو "ونېسا" څه ، تر تا ټولې پېرنگۍ شه قربان
 د سيالو سيال وې او پښتو دي په کې اوپاللا

چې سائې خپلو کې گډېږي او يو کېږي سره
 "د مقدس ښار فرېبي ژوند" په راز پوهی شوې که نا؟
 د لاراگوک هغه کلک خواست د ډانس دې ولې رد کړو؟
 د سېلاني پښتون د زړه په آواز پوهی شوې که نا؟

د جذبو جنگ چگې چرته خوږ شي ته ترې لري تښتې
 ته د مغرب د دروغجنې موسکا نيت پېژنې
 تا د سفر داستان کې راز دی د قدرونو نغښتۍ!
 د خپل فطرت په ضد افضل يې پښتون پت پېژنې

مائیکل اېنجلو ته هوسېږي سرې مخمورې پېغلې
 که خنده رویه دي دولت گټي جنسي آلې دي
 او د موزارټ په موسیقي مستې مسرورې پېغلې
 د محبت دپاره هر زړه ته د سرو تالې دي

تا ته د خپل وطن د خوارو خواره ورځ ښکارېده
 د ائيفل ټاور د نظارو په ښکلاگانو کې هم
 په خپل وطن کې د بارودو بڼې نه هېرېده
 د خوشبويانو د هېواد په خوشبويانو کې هم

تا د لندن د سړيتوب پټي څېرې اوليدې
 په ځان مټين دي په شراب او په دولت مټين دي
 په انگوري اوبو چي گ پائي د عربو شېخان
 دين يې بدن نام کړو په هوس او په شهوت مټين دي

لفظي تصوير دي هر منظر کړو په هنر او کمال
 ځان دي غلام نه کړو د مستو سحرگرو سترگو
 څومره يادونه په کې عکس شو د ښائست او جمال
 در جار شم شوقه! ستا له ښکلو انځورگرو سترگو

ته اېشين وې ، ته پښتون وې که نا بل څه چل وو!
 توپير دې بد گڼه انسان وي هغه سپين وي که تور
 "مزل په واورو باندې" گران وي خوهمت دي مل وو
 سفر دې اوکړو په اُميد " د لمر د کلي په لور "

د خوشحالي د ورځو شپو سپرلی ارمان د وطن

دَ نرئيزو سېلانيانو دَ قطار سالاره

دَ امن ناوې ته لېواله واړه جنجيان دَ وطن

ته دَ پښتون سنگر دَ خوب تعبير يې شوقه ياره

دَ افضل شوق دَ دوو سفرنامو "مزل په واورو باندې" او "دَ لمر دَ كلي په لور" په تاثر كې دا نظم اوليكلي شو ؟ دغه
دَ يورپ سفرنامې په پښتو ادب كې يوه گټه وړه اضافه ده او دَ يو پښتون سېلاني شاعر، اديب، سفرنامه نگار دَ پښتو
سره دَ بې كچه مينې يو نه هېرېدونى ثبوت دى "

(نورالاسلام سنگر _ اسلام آباد كال 2005)

ايوارډ

تا په ازغو دَ مزلونو جوړ قسم كړى دى

چې دَ احساس درد دې راوينى شي

نو دَ كوره اوځې

په كلو گرځې

په ښارونو

په ملكونو گرځې

دَ ښاپېرو،

دَ گل غوتو مېلو كې ځان هم ورك كړې

"دَ يو څېرې په لتون" څومره څېرې

خپلي گڼې ؟

دغه لتون

او دا تلاش دې څه بې شانه ښه دى

زما پښتو ته دې پرې څومره ډېر څه اوگټلو

ستا د هنر د رڼاگانو دُنیا څپه مه شه

ستا پښتني ارمانپه فکر کې لوڅپه مه شه

زما پښتو په دې رڼا

او ستا په فکر پائي

ته چې شاعر يې

ته چې مينه غواړې

حسن غواړې

دغه غوښتنې هم د دغسې فطرت خاصه ده

ستا د "شېلدلی امېل" ټولي جذبې

ماته د حسن د ښکلا د باغ سندرې وائي

دغه "شېلدلی امېل" داسې چې دانه وانه دی

د دې امېل دانه وانه مری زه داسې گڼم

لکه زما د پښتنو خواره واره هېونه

دا که راغونډ شي

نو زما وجود به وده اوکړي

دا که راغونډ شي

ته به هم د سکون ساه واخلي

دا که راغونډ شي

نو زما هستی به

د دُنیا لوئي هستی اومني..

تسلیم به یې کړي
بس د جذبو او د هنر سفر دې
دغسې په منډه اوسه
په دې سفر کې
د "اووه گامه منزل" سندرې هېره نه کړې
دغې سندرې خو د هر فکر اظهار کړی دی
دغه سندرې خو هم ستا وجود
او ستا نامه هم
په گل درو
او په گل مخونو داسې اوشیندله
لکه د پېغلې د اوربل خوه وره خوشبوئي
لکه زما د پښتني وجود د عطرو خوله
دغه سندرې که زما او ستا د خیاله اوځي
نو د خیالونو او رنگونو چم به غلی نه شي؟
منم چې ته د انعامونو نه بې نیازه گرځې
په اېوارډونو دې څه کار نېشته دی
خو یو اېوارډ او یو انعام
خو داسې هم وي گله!!
چې د خپل قام د اولس زړونو کې
یو ځای اولري
دغه انعام شاید چې تا اخیستی

دغه اېوارډ لکه هم تا گټلی

(حسینه گل ❖ "درې میاشتېنۍ جرس کراچی" گڼه 47 مه، مخ ❖ 88 - 89)

افضل شوق د سیلاو ژبو د لیکوالانو په نظر کې

(دځینو نورو پښتو نقادانو او سیلاو ژبو د لیکوالانو تنقیدي آراء ، چې د امریکایي شاعرې او لیکوالې الې بولنگ له اړخه د افضل شوق پښتو شاعرۍ په انگلسۍ ژبې کې ژباړلو سمدستي د "ټوئیسټ آف فېټس" په نامه کتاب کې په ریکارډ باندې راغلي دي) ❖ زه غواړم چې د نیت د لارې خپل دا تنقیدي زیار د نورو نقادانو په راییو هم مثبت او منطقي دلیل ته اورسوم - چې د ښاغلي شوق د ادبي کړاوونو او فکري ستروحق پرې ادا شي - ځکه زه دا مناسب گڼم چې دا لاندې ورکړل شوې راییې د انټرنیټ د دې برخې په ذریعه خپلو ته اورسوم - حسینه)

..... "د شوق په شاعرۍ کې نوي فکري عکسونه او موضوعات د نړۍ د خلکو توجه گټلو سوب گرځېدلی شي - ولې چې د هغه په لیک کې داسې خوبونه مخې ته راځي چې په کې د یو مکمل انسان څېره داسې څرگندېږي چې په وینه لیدل یې له امکان نه وتی خبره ده ❖ لکن د دې شاعر مسلسل لټون زه په دې مجبوره کړم چې د افضل شوق افکار نړۍ ته په دې نیت وړاندې کړم چې په بېلابېلو جغرافیایي ځنډو کې د مېشته شوو انسانانو تر منځه د ژبو ، مذهبونو او کلتوري توپیر پرته هم تر خپلوحیاتياتي بني، خدا ژړا، مطالب، حاجتونه، مینه او د نفرت اظهار، تنده لوړه .. هن چې د ژوند او مرگ سره هم په یو رنگه ډډونو او کېفیتونو کې مخامخ کېږي ❖ هیله کوم چې شوق به خپل دغه لټون او لیک د یو بل سره گندلی ولري "

(الې بولنگ .. امریکا - "ټوئیسټ آف فېټس" مخ - ۱۰ او ۱۱)

..... "د افضل شوق فکر او خیال ډېر اساسیت په دې خبره لري چې هغه انسان د خپل فطرت په سمون وړاندې کولو هڅه کوي ؟" هغه مینه غږوي .. د یو تجربه کار مینه وال په حېثیت او هغه درد او خوند په خپلو افکارو کې احساسول غواړي چې انسانان یې متلاشي دی "

(اندريا سرکاني .. رومانيا- " ټوئیسټ آف فېټس " - مخ ۹)

..... "داسې خو د هرې ژبې د شاعرۍ یا ادب ژباړه کېږي خو زما په خیال چې زمونږ په هېواد کې داسې مثالونه ډېر کم دي چې د یو انگرېز د لاسه په انگرېزي کې د قامي ژبو او په خاص توګه د پښتو ژبې د افکارو ژباړنه شوی وي ؟" خو د افضل شوق د ۳۳ پښتو نظمونو ترجمه د امریکايي شاعرې او آرټسټې الې بولنګ په خوږه امریکايي انگرېزي لهجه کې یو مثال دی ؟" کوم چې د ښاغلي شوق د شاعرۍ آفاقي رنگ ، خوند او فکري اهمیت یو په دوه زیاتوي ؟" د الې بولنګ دغه کتاب " ټوئیسټ آف فېټس " د افضل شوق دپاره یو غټ اعزاز دی چې دئې ممتاز کوي په پښتو شاعرانو کې " ...

(افتخار عارف .. چیرمېن اکادمي ادبیات پاکستان - ریکارډ شوي رائیې " د ټوئیسټ آف فېټس مخکنه - اسلام آباد ؟" نېټه .. ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

..... "محترمې الې بولنګ د مشرق او مغرب تر منځه پل جوړ کړو چې کله یې د افضل شوق پښتني شعري افکار مغربي دنیا ته وړاندې کړو ؟" یعنې افضل شوق چې کومې ایندازې د خپل قام او ملت په حقله وړاندې کول غوښتلو .. هغه الې صاحبه ممکن کړو او د شوق شاعرۍ یې په انگرېزي کې واړوله ؟" ځکه خو نن په ټوئیسټ آف فېټس باندې ستر نقادان خبرې کوي "

(شېرباز خان .. نمائنده روزنامه ډان اسلام آباد - د چاپ نېټه - ۲۲م ستمبر ۲۰۰۶ ؟" مخ ۱۹)

..... "د هغه فکري اپروچ په حقائقو باندې اړه لري ؟" هغه د یومثالي شخص په تلاش کې لیدل کېږي - او انسانان په دې خبره پاروي چې هغوی د هغه خپښتن سره رښته د رښتوني انسانانو په څیر اوساتي چې هغوی یې تخلیق کړي دي "

(ارناني ؟ آئي ؟ پایتو .. فلپائن ؟" ټوئیسټ آف فېټس " مخ ۹)

.... "په ادب کې ترجمه هرکله داسې رول ادا کوي لکه یو پل چې د دوو ژبو د لوستونکو تر منځه جوړ شي - لکن چې کله ترجمه د نړۍ ژبې انگرېزي کې کېږي نو د دې مطلب دا وي چې خبره د نړۍ په سر منظر عام ته جوړه شوه؟ نو ځکه زه دې پښتون شاعر افضل شوق ته د هغه په نړيوال کېدلو اومبارکي ورکوم"

(ډاکټر طارق رحمان .. اسلام آباد - ټوئیسټ آف فېټس مخکتنه؟ نېټه ۲۱م ستمبر ۲۰۰۶)

.... "د افضل شوق نظمونه څومره چې وړوکې دي ، هغومره تاثیر ناکه هم دي ؟ مثال یې د توپک د گولۍ دی چې وي وړوکې خو انسان وجني"

(هاشم بابر .. اسلام آباد ؟ خبر ټي وي چنل / ټوئیسټ آف فېټس ؟ مخ ۷)

.... "زه داسې محسوسوم لکه افضل شوق چې هغه څه لیکي کوم څه چې زه لیکل غواړم ؟ ځکه خو هغه او د هغه افکار راته خپل خپل ښکاري - د هغه لفظونه د لوستونکي د ذهن د خوښې خوراک جوړېدلی شي - د هغه د شاعرۍ لوستلو ورسته زه په دې نتیجه اورسېدم چې د هغه په افکارو کې رومانیت له محروميانو سره اوږه وهي - غربت، مرگ ژوبله ، بې انصافي ، او غېر انساني روڼيې د هغه ذهن او زړه په لړزان کړی دی - د افضل شوق په شاعرۍ کې ډېر زیات نظمونه زما خوښ دي ؟ زه د هغه په شاعرۍ کې اختصار خوښوم ؟ هغه په څو لفظونو یا مصرعو کې لوي کيسې وړاندې کوي - ځکه زه له گرانو لوستونکو هیله کوم چې زما دغه ډېر ښه ملگری افضل شوق شاعرۍ به و لولي او خوښه به یې کړي"

(ماليسا لوندین ... امریکا - "فار دي لو آف ورډز- "خېبر واچ" اي مېگزین")

.... "د پښتو ادب ژباړنه داسې خو په اُردو، پنجابۍ او نورو قامي او مقامي ژبې کې شوې ده خو د افضل شوق د پښتو شاعرۍ دغه انگرېزي ژباړه ځانگړې حېثيت لري او دلته دا خبره څرگنده شوه چې د مشرق سيمه ايز افکار که په ښه توگه قلم بند شي نو د مغرب لوستونکي متاثره کولې شي .. لکه افضل شوق چې دا خبره ثابته کړه چې هغه نه يوازې د پښتنو شاعر دی بلکه د هغه فکر ته مغرب هم گوته په غاښ دی - شوق هم لکه غني خان ځانته د نظم ميدان خوښ کړی دی او نوم په کې گټي لگيا دی ؟ د افضل شوق زيار د ستاينې وړ دي"

(خرم خرام صديقي ... اکېډمي ادبيات پاکستان - بلوچستان ټائمز کوټه ؟)

..... "افضل شوق د مئين زړه او خوبولي ذهن شاعر دی - هغه د امن په هيله انسان د انساني روح سره ملگری خوبوي - هغه رښتيا په گوته کوي او لوستونکو ته حقائق وړاندي کوي - د" ټوئیسټ آف فېټس " لوستلو ورسته ما په هغه کې انسان دوسته شاعر و لټولو - د هغه په نظمونو فکري چینې د ژوند ارتقاء عمل په زړونو کې ځای جوړوي - او معروضي (وختي) حالاتو د اثراتو څخه یې متاثر گڼي - هغه د وخت سره سم په وړاندي روان ښکاري - لکه نور شاعران چې هغه د خوب شاعر گڼي ، زما هم داسې رائيې ده خو هغه خوب ته حقيقي رنگ ورکوي - ځکه خو اوريجنل محسوسېږي - د شاعر شاعري ژوره فهمه او سدا بهار ده- او راتلونکی نسل هم ورته استفاده کولی شي

❖ د هغه شاعری زړه راښکونکې ده او زه ورته د لوی عمر دغا کوم چې هغه د خپل قام قيمتي غمی جوړ شي

(بېنيتا پرېم چند .. کېنتا وېلي ، پېراک ملائيشيا - خېبرواچ ❖ اي مېگرين /

بلو چستان ټائمز - مخ - ۱۰)

.... "آرټ او لټرېچر هغه يوازينۍ لارې دي چې امن يقيني کوي - ولې چې د ادبي فکر هيڅ چرته پولي نه وي - زه دا خواهش کوم چې د افضل شوق او الې په رنگه که ادب تر لرې لرې پورې اورسولی شي نو انسان به انسان ته نېرېدې شي - او دا خبره به مخې ته راشي چې انسانان ټول يو رنگه دي"

(شېزي زیدي .. تبصره نگار روزنامه " دي نيوز اسلام آباد- نېټه ۲۲م

ستمبر ۲۰۰۶ ❖ مخ ❖ مېټروپوليټن ۴)

.... "افضل شوق د خپلو افکارو په بنياد دا خبره په ډاگه کوي چې انسان چې هر چرته وی .. انسان دی - نو ځکه دا شاعر ځانته پښتون سره سره انسان هم وئيلو کې وياړ محسوسوي ❖ کوم چې دائی په نورو قاموالو مفکرانو کې مخه ورکوي"

(طارق شاهد .. اسلام آباد ❖ روزنامه " جناح اسلام آباد" نېټه ۶ ستمبر ۲۰۰۶)

..... "افضل شوق دومره آزاد دی لکه آزاد نظم ، خو د ده فکري زغل د دنيا تر گوټ گوټ پورې دی او دئی غواړي چې دنيا ته خپل افکار اورسوي - يو خواته افضل شوق شي او بلې خواته امريکن الې بولنگ ، خبره به ولې دنياوي رنگ نه اخلي ❖ افضل شوق د يخې شوې انساني روئيو ته تاؤ ورکول غواړي ❖ هغه انسان په مثالي بڼه لټول غواړي "

(ډاکټر شېر زمان طائزى ؟ روزنامه "ډان" / روزنامه "دي نيوز" ۲۰۰۶)

..... "زه د گرانې الې بولنگ د خبرې سره متفق یم چې مونږه ټول ټال انسانان، یو رقم یو - زمونږ جذبات، احساسات او حاجات یو رقم دي - زه په دې هم اتفاق کوم چې شاعری ارومرو نشي ترجمه کېدای ؟ لکن فکر او خیال په خپلو خپلو ټکو کې اړولی شي ؟ لکه الې بولنگ په ډېره ښه طریقه د افضل شوق شاعری انگرېزي ژبې ته اړولي ده"

(ډاکټر قابل خان .. اسلام آباد ؟ ټوئیسټ آف فېټس مخکنه / بلوچستان ټائمز ۲۰۰۶)

.... "يو څاڅکی د باران هغه دی چې په سمندر کې د سپي په خلې کې ورلوېږي او موتي ترېنه جوړېږي او بل څاڅکی هغه دی چې په ډېران لوېږي چې د سخا څيزونو نه نور نور بد بوی راوکاږي - داسې هر څوک شاعري کوي خو افضل شوق موتیانې پېږي او خپل اثر پرېږدي - افضل شوق ژوند ته په حقيقي معنو کې گوري او خیالات یې لوستونکې متاثره کوي ؟ زه د شوق د شاعری د یوې عامې لوستونکې او پرستارې په حیثیت ډېره مینه په یو نظم "لو اېنډ سپنټیمنتس" کې وړاندې کوم ،

توره شپه وه

وېرېدمه خو یو کس راته ویلو

"مه وېرېږه

گوره زه تا سره جوغت ولاړ یم"

دومره وئیلو ورسته یې

په سترگو کې دوې سترگې

رااچولو ورسته اووילו

"زه انسان یم"

تاسره مینه انسان په رنگ کومه

هله راشه زما څنگ ته"

او چې زه یې شوم تر څنگه

نو ما اولیدو په خپلو سترگو باندې

یو انسان د هغه کس سترگو کې

چې ماته خپل خپل ښکارېدلو

لکه هغه چې هم زه یم

زه چې هم هغه یم

(پښتو ته د انگلش ژباړه سیده حسینه گل)

(زېږني ډیسوجا ... انډیا - شوق ته اي مېل د انټر نیټ د لارې)

حسینه گل

زیارت کا کا صاحب _ نوښار

افضل شوق د پوښتنو په رڼا کې

کله هم یو شخصیت څوک د هغه د فن یا د فکر په حواله نه خو صحیح پېژندلی شي او نه یې لیدلی شي — افضل شوق ما لیدلی هم دی او زه یې پېژنم هم .. او دا زما هاغه دعوه ده چې ښاغلی افضل شوق زه د خپلې پېژندګلو په اساس په دې پوښتنو کې د هغه نورو ټول پښتنو ته په یو نوي، جدا او منفرد رنگ کې نه یواځې د خپل فکر او فن په یو فني او هنري بڼه کې د وړاندې کولو کوشش کوم — بلکه د ادب په حقله د هغه د نظریاتو، د هغه د مطالعې یو صحیح تصویر تاسو ته هم وړاندې کوم ؟ دا پوښتنې ما د هغه نه په بېلو بېلو موقعو کړي دي ؟

ورېمې پوښتنه

حسینه- ستا په باب هیڅوک دا نه شي وئیلی چې ته څوک یې او څه

کول یا لټول غواړي؟؟

شوق - انسان یم ، انسان اوسېدل غواړم.. او داسې انسان لټول غواړم ؟ چې هغه په هره معنا واقعیانسان

وي .. د انسان په رنگه اشرف المخلوقات انسان ؟

خو.. دومره وئیلو ورستو افضل شوق چې پاتې شو او داسې ښکاره کېدو لکه هغه چې څه وئیل غواړي .. خو ژبه ورسره ملګري نه کوي ؟ خواوښاته یې په مړو او کتلو او په نړۍ معصومه موسکا کې یې .. هرڅه داسې راوغاړلو ؟ لکه هغه چې هیچرته انسان نه ویني او خپله هم دننه مات رامات شوی وي ؟ او اوس بیرته ځان رغول غواړي .. ځان او ذات د انسان په توګه تکمیلول غواړي .. د یو رښتوني انسان په بڼه ؟ خو، څنګه ؟ شاید چې د دې خبرې ځواب د هغه سره هم نه وو .. ځکه خو چې وو او په ورېمې ځل ما خندنې افضل شوق دومره سنجیده لیدلی وو ؟ په دې مې خبرې په بله واړولې

دومه پوښتنه

حسینه- د موجوده پښتو ادب په حقله ستاسو فکر؟

په دې پوښتنه ښاغلی افضل شوق مایوس هم ډېر وو او څه قدرې جذباتي هم .. ده اووې چې...

شوق - نن سبا په پښتو ادب کې بازاری قسمه ادب میانځ ته راوړلی شوی دی ؟ پښتانه ادیبان شاعران د

مقدار خیال خو کوي .. خو د معیار لحاظ نه ساتي .. زما په خیال که د ادب معنا هم دغه ده .. نو بیا خو زموږ کلاسیکي ادب دومره موږپټ دی .. په خپلو کلاسیکي روایاتو دومره ښکلی دی چې نور ادب موږ ته هډو لیکل نه دي په کار ؟ ځکه چې پښتانه ادیبان شاعران په مقامیت زیات یقین ساتي او د مودو راسې هاغه زاړه موضوعات دي .. چې د ادب په نوم لیکلی شي ؟ خو کوم ادب چې خوشحال بابا، حمزه بابا، غني خان، قلندر، کاظم خان شیدا او رحمان بابا تخلیق کړی دی .. نو هغه کافي دی ؟ ولې چې د نن شاعر ادیب د وخت د غوښتنو خیال نه ساتي ؟ انساني ژوند او انساني تهذیبونه چې څومره مخ په وړاندې روان دي ،، که چرته ادب د یوې ژبې د تهذیب په اصلي معنو کې عکاسې کوي نو بیا د پښتو ادب دا حال ولې دی ؟ پښتانه دومره ورستو پاتې خو هم نه دي ؟ چې شاعران او ادیبان یې د عالم نه ورستو ښودلو کوشش کوي ؟ او خبره دا ده ، چې د هغو ادب د نن تقاضې ولې نه پوره کوي ؟ دې سوال چې کله هم په پښتو ادب کې ځواب پیدا کړو، نو هله به دا وائیو چې پښتو هم سیاله ژبه ده گنې د نن ادبي جنگې روئېې د پښتو په حق کې نه .. بلکه د پښتو د تشخص ساتلو خلاف ښکاري .. زما د ژبې ادیب یا شاعر داسې ولې کوي ؟ کېدی شي چې د دې سوال ځواب چا سره وي .. خو د خبرو تر حده ؟

د ښاغلي افضل شوق د دې نظریې په اورېدو زما په ذهن کې یوه بله پوښتنه راولاړه شوه چې

دریمه پوښتنه

حسینه- دا ته کوم لیکل کوې .. کوم أسلوب چې تا خپل کړی دی ، په دې خو پښتانه د سره هډو پوهېږي نه ..

نو ته د چا دپاره لیکل کوې ؟

د دې پوښتنې په ځواب کې ښاغلي افضل شوق اووې چې ..

شوق - زه د نن د پاره لیکل نه کوم .. خوشحال بابا او رحمان بابا ته خو هم دا پته نه وه چې زموږ لیکل به دومره عالمگیریت او آفاقیت مومي ؟ او هسې هم د یو فنکار د یو شاعر ادیب ژوند خو د مرگ نه پس شروع کېږي ؟ زه دا منم چې زما لیکل د نن د وخت د نقادانو د پاره د اعتراض او تنقید یو جواز خو دی .. خو دغه لیکل به زما .. د پښتنو د تاریخ یوه برخه خامخا جوړېږي ؟ په ادب کې چې د جدیدیت کوم أسلوب ما خپل کړی دی .. دا د نن د وخت د حالاتو د غوښتنو عین مطابق دی .. او که زه د وخت په رفتار او د زمانې په حالاتو د پوهې شعور لرم .. نو زما د لیک دا موجوده معیار به د سبا نقاد ضرور مني !! ..

څلورمه پوښتنه

حسینه- په پښتو ادب کې دا دومره ډېر حقائق چېرل، ریښتیا لیکل .. دا د ادب معنویت ته څو نقصان نه

رسوي؟

افضل شوق اووي ..

شوق - شاعر د قام سترگې دي .. چې په خپل ماحول کې څه ويني گوري .. د هغې صحيح عکاسي به هغه په خپلو لیکونو کې کوي ❖ خو زه د یو شاعر ادیب کردار د یو حکیم او طبیب هم گڼم .. هغه لحظه په لحظه د خپلې ټولنې د رنځ وهلي وجود په نبضونو گوتې کېږدي او د خپلې ټولنې مرضونه معلوموي، د هغې تشخیص او علاج کوي ❖ زه هم په خپل دغه کردار کې خپله ذمه واري پوره کوم ... د خپلې معاشرې رنځونه تشخیص کوم .. او علاج یې هم تجویز کوم .. دغه علاج که په دومره ډېرو ریښتیا وئیلو او لیکلو کې وي .. نو زه په دې حواله د مصلحت نه کار نه اخلم ❖ زما مطلب دا دی چې زه ملېریا ته زکام او د خپتې درد ته سر درد نه شم وئیلی ❖ او دا غواړم چې نور ادیبان شاعران دي هم د مصلحت نه کار نه اخلي او په ډېر صداقت او ریښتونولۍ دي د خپلې ژبې او ادب د پاره خپل کردار تر سره کړي ❖ ځکه چې د شاعر کردار د یو تاریخ برخه جوړېږي او تاریخ د دروغو په حوالو نه جوړېږي ، بلکه په ریښتیاو خپل وجود جوړوي ❖

پنځمه پوښتنه

حسینه- دا څه چې تاسو د پښتو او پښتنو دپاره د ادب د لاري کوئ ❖ هغې نه مطمئن یی ؟

په دې سوال افضل شوق اوموسېدو او سر یې اوبښورولو او وئیل یې ..

شوق - نه .. بالکل نه ❖ ولې چې نه خو زه لا سم په پښتنو پوهی شوی یم او نه پښتانه په ما پوهی شوي دي ❖ ولې چې هغوی مانه هم د ترانو وئیلو یا بابولالی وئیلو توقع لري .. کوم چې زه کله هم نشم کولی ❖ په دې چې دا د نن شاعرانه بابولالې د پښتو سباون ته تاوان رسوي ❖ قامونه نه خو په بابولالو جوړ شوي دي او نه جوړېږي ❖ زما مطلب د سندرئیز ادب او د ترانو نه انکار نه دی .. او نه تش په تشه سندرې یا ترانې د قامونو ادبي ورثه گڼلی شم ❖ سندرې د ذهني او روحاني تفریح ذریعه او ترانې په وقتی توگه د یو " مجموعې " جذبات را پارولی خوشي .. خو په یو ادبي شعري " مجموعې " کې یې شاملول د شعري ادب سره ناروا ظلم گڼم ❖

شپږمه پوښتنه

حسینه- داسې ښکاري لکه ته چې په ادب کې هم د سائنسي اېروچ قائل یې .. لکن داسې څنگه ممکن کېدی شي ؟

افضل شوق په دې سوال لږ له ځانه وړک شانتې شو او بیا یې اووې ..

شوق - زه منم چې ادبي کاوشونه په سائنسي لبارتريانو کې نه شي تیسټ کېدلی .. خو دا ضرور وایم چې سائنس کله هم ادب ته تاوان نه دی رسولی ؟ هغه په دې چې د ادبي فکر او شاعرۍ نه بغېر سائنس هم خپل تکمیل نه شي کولی ؟ سائنس د فکري انقلاب نوم دی او دا افکار د انساني ژوند سره اړه لري ؟ ژوند یو حقیقت دی او حقیقت په حقائقو ثابتېږي ؟ ځکه خو د وختونو او انسانانو تر میانځه دې رابطې ته ژوند وئیلی شي ؟ او بل طرف ته دغه هر اړخیزه شعري او نثري ادب د ژوند عکاس .. د وختونو محرک .. او د زمانو گواه بللی شي ؟ نو ځکه زه په ادب کې د ریښتیاو لیکلو او حقائقو چپړلو قائل یم ؟ او یو ښه ادیب یا شاعر ته په کار دي .. چې هغه دي د نظریو نه بالاتر وي .. ولې چې یو لوی ادیب یا شاعر د هیڅ قسم تحریک یا نظریې محتاج نه وي .. بلکه تحریکونه او نظریې د ادیب نه زېږونه کوي ؟ لکن په ننني کمرشلا نژ ادب کې ادیب څه .. چې زما د قام نقادان هم د یوې نا یوې نظریې یا تحریک سره تړلي ښکاري ؟ څوک هر څیز ته په سرو عینکو کې گوري ، چا شنې عینکې په سترگو ایښې دي ، او ځینې خو هډو ویني لا هم نه .. څه هم که سترگې لري ؟

اوومه پوښتنه

حسینه- ریښتیا لیکل خو واقعي چې د یوې لوی گټې نوم دی .. په دې دومره ډېرو ریښتیاو لیکلو تاته پښتنو څومره انعامونه او ایوارډونه درکړي دي ؟

په دې پوښتنه افضل شوق په خپل مخصوص انداز کې د خدا نه شین شو او بیا یې اووئیل ..

شوق - ما ځکه ایوارډونه نه دي گټلي چې ریښتیا مي لیکلي دي .. ریښتیا لیکلو ته خو په دُنیا کې ایوارډ نه ... سزا ورکولی شي ؟ نو بیا زما په ریښتیاو به پښتنو ماته څه انعامونه راکول ؟ او خبره دا هم ده چې ما کله کتابونه انعامي مقابلو ته لېږلي هم نه دي ؟ هغه ځکه چې زه تر انعام زیات د خپل ضمیر تسکین بهتر گڼم ؟ ما یو انعام ضرور اغیستی دی .. خو هغه هم پښتنو نه .. بلکه حکومت پاکستان راکړی دي په " په لټون ستا د څېرې " ؟ خو دلته دا خبره کوم ، چې زما کتابونه زما خواږه دوست سهېل جعفر انعامي مقابلې ته لېږلي وو .. ما نه ؟ او هغه گواه هم دی چې دا انعام ما څنگه قبول کړو ؟ او یا عظیم خدائی گواه دی .. چې هغه ورځ ما ځان یو زر خرید شاعر اوگڼلو، چې زه سټېج ته د انعام اخیستلو په غرض اوختم ؟ یعنې ما د خپل ضمیر په مړۍ ښپه اېښې وه ؟

او خبر نه يم چې د هغې ورځې نه بيا تر ننه پورې ما يو نظم هم گوره چې ولې نه دی ليکلې؟ چرته د دې انعام پيسې خو په ما کې دننه پروت ژوندي شاعر ته د غاړې زېندۍ نه شوې او يا ...؟

دومره وئيلو ورسته افضل شوق يوه سره او اوږده ساه د خلې نه داسې اوباسله لکه هغه چې خپل قتل پخپلو لاسو کړی وي.

په آخر کې د دې پوښتنو په رڼا کې زه دا وئيلی شم چې افضل شوق د حق په لاره روان دی؟ او د يو داسې معيار ضامن ښکاري چې د مقدار جوړې کړي پېمانې به اپوټه نسکوري کړي؟ او خپل نوم به د سبا دپاره د معياري ادب په ليکوالانو کې په ډېر محنت او حوصله ليکي .. او زما دا دعا ده، چې د فن او هنر کوم سفر په کوم صداقت او ريښتونولي ده پيل کړی دی نو دا دې په ډېره کاميابۍ مخ په وړاندې بوځي؟ چې داسې د پښتو ادب خاصکر په نثري ادب کې هم د خپل ښکلي نظم په رنگه ښې اضافې اوکړي!!...

پښتون سېلاني افضل شوق

(شوق د خپلو تخيلا تي، افسانوي، ډارمائي .. لاکن د حقيقي ليکنو په رڼا کې)

د ادب او فن دې دُنیا ته په راتگ زما په ذهن کې يو سوال وو... معياري ادب څه دی؟ او څه ليکل په کار دي؟ دغه سوال د خپل دې فني ژوند په هر پړاو زه ډېره په اضطراب کې ساتلم؟ د ليک سره سره د مطالعې سفر هم جاري وو؟ دا خو به تاسو منئ چې وخت په وخت د پښتو ډېر ښه کتابونه راځي؟ ما به هم د دغه چاپ کېدونکو کتابو نه د لوست کار اغيستو.. خو د پښتو ادب او ژبې دپاره چې د کوم "معيار" ارمانی زه وم .. هاغه معيار راته مخامخ نه ښکارېدو؟ يوه شپه مې د کوټې نه د يو ادبي شان پروگرام د اورېدو اتفاق اوشو .. د ريډيو انگازې زما سوال ته د ځواب څه امکانات واضحه کړل؟ دغه پروگرام کې د ښاغلي افضل شوق د نوي شعري مجموعې "شلمېدلی امېل" .. (چې ما يې د چاپ کېدو ذکر په اولس رسالې يا يو نيم ځل په ريډيو کې د ملگرو نه هم اورېدلی وو) .. د شاعرۍ او خصوصاً د نظم داسې خواږه نغښتې وو چې په اورېدو يې زما دغه اضطراب نور راولړولو؟ خو اوس د دې اضطراب سره د اطمینان او سکون يو داسې احساس هم شامل شوی وو .. چې د اضطراب وجود يې شکمن کړو ..!! او بيا دغه کتاب مې تر لاسه کړو؟ د کتاب د هر نظم، غزل نه مې يو داسې کيفيت او داسې سرور تر لاسه کړو .. چې د پښتو ادب د پاره راته د افضل شوق کار او کردار د يو ښه معيار ضامن ښکاره شو

د دې کتاب ټوله شاعري د پښتو شاعري، د هاغه روايتي رنگ نه بېخي بې نياز وه .. کومه چې د مودو مودو راسې مونږ لولو؟ په دې شاعرۍ کې د شاعر د ليک هر انداز.. د ژوند د يو نوي آغاز .. د فن د يوې نوي دُنیا د سوچ د يوې نوي ادا داسې محرکات نقش وو چې .. د يو قاري په حېث يې زما فکر او سوچ ته هم يوه نوي لاره

ورکړه ؟ بیا لږه موده پس د افضل شوق سفرنامه " اووه گامه مزل " چاپ شوه ؟ چې د پښتو واحده د خپل طرز یوه منفرده سفرنامه ده ؟ دلته هم افضل شوق په نثر کې د یو نوي روایت بنیاد کېښودو ؟ پښتو کې هر څوکه د نثر د لیکلو روایت ډېر کم دی .. خو افضل شوق د خپل سېلاني طبعي او فطرت له رويه پښتو نثري ادب کې د اووه گامه مزل په رنگ کې یوه داسې اضافه کړې ده .. چې د معیار روایت یې په ځای ساتلی دی ؟ په دې سفرنامه کې په هر پړاو ښاغلي افضل شوق خپل ځان د یو روایتی پښتون په څیر نه دی ښکاره کړی .. بلکه د خپل کردار، خپل کار، خپل مقصد تر مخه یې د پښتنو د قبائلي، قبیلوي رنگ نه ځان ژغورلی دی ؟ د پښتنو د ژوند، د هغوی پښتني غرور .. د داسې ښکلو او تابناکه قدرونو سره یې د نورو تهذیبونو ته ځان تیرېدې کړی دی ؟ او د دغه قومونو، تهذیبونو سره څنگ په څنگ پښتون وگړی او پښتون قوم یې په یو نوي رنگ کې په دې تهذیبونو او قومونو پېژندلی دی ؟ دې سره سره د دغه تهذیبونو، د دغه قومونو د اولس نه هغه خپلو پښتنو ته د مینې او محبت د لازواله انساني جذبو خواږه راوړي دي ؟ دغه جذبې، دغه رشتې چې د رنگ، نسل، د ژبې، تفریق یا امتیاز نه لري .. خو د انسانیت په قدرونو یقین لري ! ..

دلته افضل شوق په دې سفرنامه کې .. د هاغه قدامت پسنده طبقو .. هاغه روڼیې هم راوپارولې کومې چې د بدلون قائله نه دي .. او په ژوند کې د فن، د فکر او په تېره دغه رنگ سماجي بدلون ته په ښه نظر نه گوري .. خو دې سره سره روشن فکره .. تر څو پسندو طبقو د افضل شوق د دې زیار پوره پوره مرسته کړې ده .. او یقیناً چې بدلون، هغه که فکري وي، فني او که سماجي .. هم په دغه طریقه راځي ؟ او د دې بدلون آغاز شوق په ډېره نره کړی دی ؟

" اووه گامه مزل " نه ورستو " په لټون ستا د څېرې " د افضل شوق .. د سېلاني طرز فکر یو داسې شعري مجموعه ده چې د هغه د جوړ کړي او خپل کړي روایت .. یوې بلې سلسلې ته یې هم ډېر هنري دوام بخښلی دی .. !! د هغه د مسلسل تلاش او لټون یو داسې هنري گل بن چې د هغه سېلاني فطرت یې د یو سترگور شاعر په شکل کې .. د فن او شاعرۍ په ډېرو خدایانو او منلو ؟ افضل شوق د خپلو ټولو سفرونو، مسافرو .. گرځېدو .. ورکېدو .. بېلېدو .. او بیا په یو نوي طرز کې راښکاره کېدو .. داسې هنر لري چې د هغه د سفرونو کېښتونه د هغه په شاعرۍ کې هم قاري د گوتې نه نیسي او د هغه په سفرنامو کې یې هم د ځان سره کوڅه کوڅه په گرځوي ؟ دغه کوڅې که د مصر د ښار جادوگري فرعوني کوڅې دي او که، د یورپ د سپینو سپینو واورینو ماڼو هاغه طلسماتي دنیایانې دي چې مونږ یې د کوه قاف د ښاپېرو په علامتونو کې پېژنو ؟ غرض دا دی چې د " شلېدلی امېل " نه تر " په لټون ستا د څېرې " داسې ښکاري لکه افضل شوق چې د خپل ژوند د مختلفو پړاونو، مختلفو کېښتونو قیصه لیکلي وي .. په ډېر صداقت، په ډېره ریښتونولۍ د خپلو جذبو، د مینې محبت او خپل ځوان رومانیت یو داسې ښائسته داستان یې رقم کړی دی چې د انساني جذبو د فطري او حقیقي رنگ او فني تنده پرې ماتېږي ؟

افضل شوق د دې قائل دی چې حقیقي لیکوال او شاعر د خپلو انساني او فطري غوښتنو نه منکر نه وي .. او چې څه ویني گوري .. یا پرې څه تېرېږي .. د هغې عکاسي کول د ادیب او شاعر ذمه واري گڼي ؟ دلته به زه ستاسو

توجه د " په لیون ستا د خبرې " کې چاپ د ښاغلي افضل شوق هاغه درئو نظمونو ته راواړوم .. چې تاسو ترېنه د هغه فني شخصیت او فکري لوئیوالي پوره پوره احاطه کولی شئ ؟ " پرونی خبره " ، " اتم رنگ " ، " د امن د ناوې په واده کې " ؟ دلته زما د خبرې مطلب دا دی چې هغه په یو وخت په خپلو لیکنو کې فلسفي هم دی .. ډرامه نگار هم دی .. او بلکه د هغه لیکنه یو مخصوص افسانوي رنگ او ماحول هم لري ؟ کله کله د هغه انداز دومره بیانیه شي .. چې د فکر او فن بلا مشکلات په خپله بنده ته هوار کړي ؟ مطلب دا دی چې که زه دا اووایم چې هغه په نثر کې شاعري کوي .. او په نظم کې ډرامه او افسانه لیکي ، نو بې ځایه به نه وي ؟ د دې ټولو خبرو او دعوو نه پس او د ښاغلي افضل شوق د سابقه چاپو آثارو د مختصرې جائزې وړاندې کولو نه ورستو اوس راځم د هغه د نوو چاپ شوو سفرنامو " مزل په واوړو باندې " چې په کال 2004 کې او " د لمر د کلي په لور " چې په کال 2005 کې چاپ شوي دي ته .. په کوم کې چې افضل شوق د یورپ د سېل تفصیلي حالونه موجود دي ؟ په دې سفرنامو کې افضل شوق په نوي بڼه کې له تصویري یا عکسي یون سره رامخې ته شوی دی ؟ دا سېل هغه په یورپ کې له نورو انټرنېشنل سېلانیانو سره کړی دی ؟ کومه خبره چې په دې سفرنامو کې د اهمیت وړ خبره ده .. هغه دا، چې دلته افضل شوق د سېل د حال سره سره څو عمراني مطالعې هم د راغونډو شوو حقائقو په رڼا کې وړاندې کړي دي ؟ او بل دا، چې په دې سفرنامو کې شوق په ډېره محتاطه طریقه سفري حالونه او خپلې مشاهدې وړاندې کړي دي ؟ دلته هم افضل شوق پښتون ځان سره بوتلی دی او دا کوشش یې کړی دی .. چې د هغه پښتون سترگې خلاصې کړي .. چي په سپینه ورځ اوده دی ؟ خبري په کې صفا، ساده .. خو په علامتي پېرائیو کې زیاتې لیدلې شي ؟ کوم چې د ده ادبي او شعوري یو داسې کوشش دی .. چې دئی پرې فلسفي یا د بلي دنیا مخلوق یادېږي ؟

افضل شوق که یو طرف ته د یورپ جغرافیه او ترقی ستایي .. نو بل طرف ته هغه د یورپ د خلقو روئو ته منافقانه او غرضي روئې هم وائي ؟ هغه د خپلو سېلاني مشاهدو په رڼا کې دا خبره لیکي .. چې څومره د مغربي انسان " ظاهره " ښائسته ده هومره یې " باطن " سخا دی ؟ او بلې خواته د مشرقي انسان " بېرون " څومره چې خیرن دی .. هومره یې " اندرون " صفا دی ؟ خو .. د نننۍ انساني روئو نه افضل شوق بالکل نه دی مطمئن او داسې گڼي لکه انسان چې لا خو د ځنگل نه راوتی نه دی ؟ د لیون تسلسل دلته په دې پورته ذکر شوو دواړو سفرنامو کې موجود دی .. خو لږه د دې لیون بڼه بدله ده .. او بل هغه دلته ډېر زیات مصروف هم په دې پاتې شوی دی .. چې هغه په دې سېل کې د سېل نه علاوه په حقائقو راغونډولو کې وخت تېر کړی دی ؟ دا سفرنامې بلا شک و شېبه یو تاریخي دستاوېز گرځېدلی شي ؟ دلته هغه د یو تاریخ دان په حېث هم خپله بڼه څرگنده کړي دي ؟ د هغه په دې سفري حال او په دې کې د یورپي اقوامو په حقله .. خاصکر انگلش په حقله د حقائقو په رڼا کې ډېري سنسني خېزي خبري لیکلي دي ؟

وئیلی کېږي چې افضل شوق چې تر اوسه څومره ادب هم تخلیق کړی دی .. هغه د ده مشاهداتي ادب دی او بلکه تر ډېره حده د ده د لټون هغه قیصه ده ؟ چې افضل شوق ته هزار داستاني رنگه نوم ورکوي ؟ نو ځکه خو افضل په خپل ناول " پروني مخونه " کې دا ټول څه د یو داسې قیصې په توګه رامنځ ته کوي چې په هغه قیصې کې د ده د لټون قیصه هم سرته رسي ؟ دا د ده خپله قیصه ده .. کومه چې تکمیل کېږي ؟ افضل په ناول کې د خپلې قیصې د ډیمانډ مطابق د پلاټ غوره کولو نه دا خبره واضحه کړه چې هغه چې څه هم تر اوسه په نثري او شعري ادب کې لیکلي دي .. دا ټول څه رښتیا دي ؟ داسې شاید چې چرته په یوې بلې ژبې کې هم نه وي شوي .. لکه افضل شوق چې رقم کړي دي ؟ هم ځکه خو په شاعرانو او ادیبانو کې ځان معتبر څرګندوي .. او دی هم ځانګړی معتبر ؟

افضل شوق داسې ادب تخلیق کوي چې هغه د دې عصر د روح په صحیح توګه ترجماني کوي .. اوهرکله یې دا جدوجهد کړی دی چې عصري مسائلو ته په شعوري او ادراکي نظر اوګوري .. او دغه ادبي ادا هغه د کمرشلا نژد یا بازاری ادب نه لري ساتلی دی ؟ هم ځکه خو هغه د خپل دې نظم " هرڅه هرڅه شته ، خو لا نشته بیا هم " په رنگه همېش د لټون په یو داسې تجسس او اضطرابي کېفیت کې لیدی شي .. چې د هوا په اوږو لکه یو خوږ آواز سپور ښکاري ؟ یا لکه د یو جنوني تندي یو داسې تېری احساس .. چې په صحراګانو کې د ژوند نښې نښاني لټوي .. هم په دې خو دا د پښتو مجنون مسلسل کېږي .. زهیرېږي .. خو بیا هم د مصلحتونو په وړاندې ستړیا نه مني او د ژوند هر ښکلی رنگ او زړه راښکونکي ښکلا د خپل مطلوب " آئیډیل " مخې ته هر چرته تګني ؟ څه هم که هغه د یورپ ښکلاګانې وي او که د یو بلې نوي آسماني دُنیا حسین رنګونه ؟ هم ځکه خو د یورپ د سېل په ورستی ورځ چې افضل شوق د ډنکارټ ساحل فرانس نه د ډوورساحل انګلېنډ په لور سمندري سفر کوي ؟ نو د ښکلو انسانانو د ځناوري روڼو نه زړه ماتې ښکاري ؟ او د پورته ذکر شوي وړکوتي نظم خپته داسې د خپل اضطرابي ، اضطرابي کېفیاتو او د کُل وقتي تجسس په ادبي ټکو ډکوي .. لکه

هغه کوم رنگ دی ؟

چې به نه وي دلته

هغه کوم خوند دی ؟

چې به نه وي دلته

که نشته

بیا هم د دې هر څه پرته

هغه ده مينه

چې د مينې په نوم

زړونه هيڅ کله نه..

تش خلې غږوي

(په لټون ستا د څېرې .. مخ _ 244)

افضل شوق د يو داسې "هڅې" نوم دی .. چې هغه يو تسلسل لري او هر ځل په نوي نوي بڼې کې د رانښکاره کېدو ادبي هنر هم لري ؟ نو ځکه مونږ په يقين سره وئيلی شو .. چې هغه به د يو مجسم ادبي تحريك په شکل کې د پښتنو په زړونو کې ورننوتلو دپاره هلې ځلې هم دغه رنگه تر خپل پاتې ژونده پورې کوي ؟ خدائی پاک دي هغه ته ډېر عمر ورکړي چې په خپلو نوو فکري هلو ځلو خپل خواره ... او په نړۍ کې هر لور خواره واره .. خو ويده پښتانه نه يواځې راويښ کړي بلکه د خپل خوب او خيال مطابق يې د مخته وتو قومونو سره اوږه په اوږه اودروي هم ؟ امين ثمه امين

حسينه گل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library